

Εισαγωγή στη Διεθνή Προστασία

Προστατεύοντας τους πρόσφυγες εντολής
της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

Εγχειρίδιο αυτοδιδασκαλίας

UNHCR

United Nations High Commissioner for Refugees
Haut Commissariat des Nations Unies pour les réfugiés

Σημείωση

1 Ιανουαρίου 2005

Το παρόν εγχειρίδιο είναι παραγωγή του Τμήματος Διεθνούς Προστασίας του Γραφείου του Ύπατου Αρμοστή του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες. Μπορεί να διανεμηθεί, να αναπαραχθεί ή να φωτοτυπηθεί χωρίς την προηγούμενη άδεια της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες. Όταν χρησιμοποιείται ή όταν παραπέμπεται θα πρέπει να αναφέρεται ως πηγή της πληροφορίας η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες.

United Nations High Commissioner for Refugees
Case Postale 2500
CH – 1211 Geneva 2
Switzerland

Fax: + 41 22 739 7354
Email: HQPR09@unhcr.ch
Website: www.unhcr.ch

Τίτλος Αγγλικής Έκδοσης : An Introduction to International Protection – Protecting persons of concern to UNHCR

1^η Ελληνική Έκδοση: Αθήνα 2006

Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

Ταυγέτου 23 – Παλαιό Ψυχικό – 15452 Αθήνα

Φαξ: 210 6726417

Website: www.unhcr.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή στη Διεθνή Προστασία των Προσφύγων

Προστατεύοντας τους πρόσφυγες εντολής της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

Γενικά

Σκοπός

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο 1: Η εξέλιξη της διεθνούς προστασίας και η ευθύνη παροχής της

1.1 Ιστορική επισκόπηση

1.1.1. Η Κοινωνία των Εθνών

1.1.2. Οι συνέπειες του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου

1.1.3. Η ίδρυση της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR)

1.1.4. Προς μια παγκόσμια έννοια του πρόσφυγα: η Σύμβαση του 1951

1.1.5. Το σύγχρονο περιβάλλον

1.2 Η ευθύνη παροχή της διεθνούς προστασίας

1.2.1. Κράτη

1.2.2. UNHCR

1.3 Πρόσωπα χρίζοντα διεθνή προστασία

1.3.1 Πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο

1.3.2. Επαναπατριζόμενοι

1.3.3. Ανιθαγενείς ή απάτριδες

1.3.4. Εσωτερικά εκτοπισμένοι

1.4 Εταιρική συνεργασία

1.4.1. Κράτη

1.4.2. Όργανα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

1.4.3 Μη κυβερνητικές οργανώσεις

1.4.4. Άλλες οργανώσεις

1.4.5. Πρόσφυγες και άλλα πρόσωπα που εμπíπτουν στην εντολή της UNHCR

Περίληψη

Συμπληρωματική βιβλιογραφία

Ασκήσεις

Απαντήσεις στις ασκήσεις του Κεφαλαίου 1

Κεφάλαιο 2: Το νομικό πλαίσιο της διεθνούς προστασίας και η εφαρμογή του

2.1 Το νομικό πλαίσιο

2.2. Διεθνές Προσφυγικό Δίκαιο

2.2.1 Διεθνείς Συνθήκες

2.2.2 Περιφερειακές Συνθήκες

2.2.3 Διεθνές Εθιμικό Δίκαιο

2.2.4 Δικαστικές αποφάσεις και γνωμοδοτήσεις έγκριτων ακαδημαϊκών

2.2.5 Νομικά μη δεσμευτικά κείμενα ("soft law")

2.3 Διεθνές Δίκαιο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

- 2.3.1 Διεθνή κείμενα
 - 2.3.2 Περιφερειακές Συνθήκες
 - 2.3.3 Διεθνές Εθιμικό Δίκαιο
 - 2.3.4 Μηχανισμοί των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
 - 2.4 Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο
 - 2.5 Διεθνές Ποινικό Δίκαιο
 - 2.6 Οι αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ
 - 2.7 Η εφαρμογή της Σύμβασης του 1951 / του Πρωτοκόλλου του 1967 σε εθνικό επίπεδο
 - 2.8 Αναπτύσσοντας πολιτική και πρακτική
- Περίληψη
Συμπληρωματική βιβλιογραφία
Ασκήσεις
Απαντήσεις στις ασκήσεις του Κεφαλαίου 2

Κεφάλαιο 3 : Ο ορισμός του πρόσφυγα

- 3.1 Οι ορισμοί της έννοιας του πρόσφυγα στα διεθνή κείμενα και στην εθνική νομοθεσία
 - 3.1.1. Η Σύμβαση του 1951
 - 3.1.2. Η Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας για τα Ζητήματα των Προσφύγων
 - 3.1.3. Η Διακήρυξη της Καρθαγένης
 - 3.1.4 Η εντολή της διεθνούς προστασίας των προσφύγων της UNHCR
 - 3.1.5 Εθνική νομοθεσία
 - 3.2 Ποιος καθορίζει εάν ο αιτών άσυλο εμπίπτει στον ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα ;
 - 3.3. Συνήθεις ερωτήσεις που ανακύπτουν κατά την εφαρμογή του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951
- Περίληψη
Συμπληρωματική βιβλιογραφία
Ασκήσεις
Απαντήσεις στις ασκήσεις του Κεφαλαίου 3

Κεφάλαιο 4: Άλλες κατηγορίες προσώπων που εμπίπτουν στην εντολή της UNHCR

- 4.1. Επαναπατριζόμενοι
 - 4.1.1. Νομικό πλαίσιο
 - 4.1.2 Ο ρόλος της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες
 - 4.2. Ανιθαγενείς
 - 4.2.1 Νομικό πλαίσιο
 - 4.2.2 Ο ρόλος της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες
 - 4.3. Εσωτερικά εκτοπισμένοι
 - 4.3.1 Νομικό πλαίσιο
 - 4.3.2 Συνεργασία μεταξύ των οργανώσεων
 - 4.3.3. Ο ρόλος της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες
 - 4.4 Άλλες κατηγορίες προσώπων που εμπίπτουν στην εντολή της UNHCR
- Περίληψη
Συμπληρωματική βιβλιογραφία
Ασκήσεις
Απαντήσεις στις ασκήσεις του Κεφαλαίου 4

Κεφάλαιο 5: Ο κύκλος της εξαναγκασμένης μετακίνησης

Μέρος I: Διαφυγή και πρόσβαση στο άσυλο

5.1 Γιατί και πώς εγκαταλείπουν οι πρόσφυγες τις πατρίδες τους ;

5.2 Η εισδοχή στη χώρα ασύλου

5.3 Η υποδοχή των αιτούντων άσυλο

5.4. Πρόσβαση στις διαδικασίες για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα

5.4.1 Εξατομικευμένες διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα

5.4.2 Διαδικασίες ομαδικού καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα

5.4.3 Προσωρινή προστασία

Περίληψη

Συμπληρωματική βιβλιογραφία

Ασκήσεις

Απαντήσεις στις ασκήσεις του Κεφαλαίου 5

Κεφάλαιο 6: Ο κύκλος της εξαναγκασμένης μετακίνησης

Μέρος II: Κριτήρια μεταχείρισης

6.1 Κριτήρια μεταχείρισης

6.1.1 Ειδικά ζητήματα προστασίας

6.1.2 Μεθοδολογία προστασίας

6.1.3 Δευτερογενείς μετακινήσεις

Περίληψη

Συμπληρωματική βιβλιογραφία

Ασκήσεις

Απαντήσεις στις ασκήσεις του Κεφαλαίου 6

Κεφάλαιο 7: Ο κύκλος της εξαναγκασμένης μετακίνησης

Μέρος III: Έγκαιρες και διαρκείς βιώσιμες λύσεις

7.1. Επισκόπηση

7.2 Εθελοντικός επαναπατρισμός

7.3. Ένταξη στη χώρα ασύλου

7.4 Μετεγκατάσταση

Περίληψη

Συμπληρωματική βιβλιογραφία

Ασκήσεις

Απαντήσεις στις ασκήσεις του Κεφαλαίου 7

Γλωσσάρι

Εισαγωγή στη Διεθνή Προστασία των Προσφύγων

Προστατεύοντας τους πρόσφυγες εντολής της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες

Γενικά

Τα κράτη έχουν την πρωταρχική ευθύνη προστασίας των προσφύγων. Το Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες διασφαλίζει ότι οι κυβερνήσεις αναλαμβάνουν όλες τις αναγκαίες πρωτοβουλίες για την προστασία των προσφύγων, των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων που υπάγονται στην εντολή της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες (UNHCR) που βρίσκονται στην επικράτειά τους ή αιτούνται την εισδοχή στο έδαφός τους. Επιπλέον, στην αρμοδιότητα της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, της μοναδικής διεθνούς οργάνωσης με εντολή την προστασία των προσφύγων σε παγκόσμιο επίπεδο, υπάγονται η αναζήτηση διαρκών και βιώσιμων λύσεων για τους πρόσφυγες ώστε να αρχίζουν πάλι να ζουν φυσιολογικά.

Σκοπός

Σκοπός του παρόντος εγχειριδίου είναι:

- Να ενισχύσει την ενιαία κατανόηση της διεθνούς προστασίας από όλο το προσωπικό της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες
- Να εξοικειωθούν οι συνεργάτες της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, κυβερνητικοί, διακυβερνητικοί ή μη κυβερνητικοί, με τις βασικές αρχές της διεθνούς προστασίας,
- Να συμβάλει στην υλοποίηση των στόχων της Ατζέντας για την Προστασία των Προσφύγων, που είναι αποτέλεσμα πρωτοβουλίας που ανέλαβαν τα κράτη, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι διακυβερνητικές οργανώσεις και η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες και αποσκοπεί στην ενίσχυση της προστασίας των προσφύγων παγκοσμίως.

Περιεχόμενα

Καθένα από τα επτά κεφάλαια του παρόντος εγχειριδίου περιλαμβάνει πληροφορίες για τις βασικές πτυχές της διεθνούς προστασίας:

- Η εξέλιξη της διεθνούς προστασίας και η ευθύνη για την παροχή της,
- Το νομικό πλαίσιο της διεθνούς προστασίας και η εφαρμογή του,
- Ο ορισμός του πρόσφυγα,
- Άλλα πρόσωπα που υπάγονται στην εντολή της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες,
- Η διαφυγή από τη χώρα καταγωγής και η πρόσβαση στο άσυλο,
- Κριτήρια μεταχείρισης,
- Έγκαιρες και διαρκείς λύσεις

Στην αρχή κάθε κεφαλαίου παρατίθεται κατάλογος των γνωστικών αντικειμένων που αναπτύσσονται και στο τέλος περίληψη της ανάλυσης, η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε παρουσιάσεις σεμιναρίων κατάρτισης. Στο τέλος κάθε κεφαλαίου παρατίθεται και στο τέλος του εγχειριδίου γλωσσάρι των όρων.

Επίσης, κάθε κεφάλαιο περιλαμβάνει ασκήσεις για κατ' ιδίαν μελέτη. Οι απαντήσεις των ερωτήσεων, που προκύπτουν από το κείμενο, παρατίθενται σε χωριστές σελίδες, στο τέλος κάθε κεφαλαίου.

Η γλώσσα που χρησιμοποιείται δεν είναι νομική ούτε τεχνική.

Πληροφορίες για επιπλέον εγχειρίδια και προγράμματα κατάρτισης παρέχονται από το Τμήμα Διεθνούς Προστασίας της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, στη Γενεύη.

Κεφάλαιο 1

Η εξέλιξη της διεθνούς προστασίας και η ευθύνη παροχής της

Σημεία – κλειδιά

Η κατανόηση της ιστορίας της διεθνούς δράσης για την υποστήριξη των προσφύγων, συμπεριλαμβανομένων της υιοθέτησης της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων και της ίδρυσης της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες

Οι σύγχρονες προκλήσεις που παρεμποδίζουν την παροχή προστασίας στους πρόσφυγες

Ο εντοπισμός των διαφόρων φορέων που είναι υπεύθυνοι για την παροχή της διεθνούς προστασίας και η σημασία της συνεργασίας

Το κεφάλαιο αυτό αναφέρεται στην ιστορική εξέλιξη της διεθνούς προστασίας των προσφύγων από την εποχή της Κοινωνίας των Εθνών έως την ίδρυση της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες. Υπογραμμίζει τις σύγχρονες προκλήσεις στην παροχή της διεθνούς προστασίας και εξετάζει την ευθύνη των κρατών και της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες να διασφαλίσουν τη διεθνή προστασία των προσφύγων και την ανεύρεση διαρκών και βιώσιμων λύσεων. Επίσης, στο κεφάλαιο αυτό αναφέρονται και άλλοι βασικοί παράγοντες που εμπλέκονται στις δραστηριότητες προστασίας.

1.1 Ιστορική επισκόπηση

Σ' όλην την ιστορία οι άνθρωποι κάθε γωνιάς του κόσμου αναγκάστηκαν να διαφύγουν από τις χώρες όπου γεννήθηκαν αναζητώντας ασφάλεια από τις διώξεις, την πολιτική βία και / ή τις ένοπλες συρράξεις. Αλλά μόλις στις αρχές του 20^{ου} αιώνα τα κράτη αναγνώρισαν ότι η προστασία των προσφύγων απαιτεί συντονισμένη παγκόσμια δράση.

1.1.1 Η Κοινωνία των Εθνών

Στις δεκαετίες του 1920 και του 1930 η Κοινωνία των Εθνών, ο πρώτος διεθνής οργανισμός δια-κρατικής συνεργασίας και ο πρόδρομος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών ανέλαβε σειρά πρωτοβουλιών χωρίς προηγούμενο με στόχο την παροχή βοήθειας στους πρόσφυγες στην Ευρώπη.

1921: Το Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή για τους Ρώσους Πρόσφυγες

Το Γραφείο αυτό ιδρύθηκε την επαύριο του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου. Αρχικά, το έργο του Ύπατου Αρμοστή, του κυρίου Fridtjof Nansen, ήταν η υποστήριξη όσων κατέστησαν πρόσφυγες λόγω της ρωσικής επανάστασης. Επικέντρωσε τις προσπάθειές του στην αποσαφήνιση του νομικού καθεστώτος των προσφύγων στις χώρες υποδοχής χορηγώντας τους έγγραφα ταυτότητας και ταξιδιωτικά έγγραφα. Επίσης, προσπάθησε να τους διασφαλίσει ευκαιρίες απασχόλησης και σχεδίασε προγράμματα επαναπατριsmού. Αργότερα, ανατέθηκε στον Nansen να παράσχει ανθρωπιστική βοήθεια σε όσους εκτοπίστηκαν λόγω του διαμελισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και να αναζητήσει λύσεις μόνιμης εγκατάστασης σε χώρες άλλες από αυτές που τους παρείχαν κατ' αρχήν άσυλο. Μετά το θάνατο του Nansen, το 1930, το έργο του συνεχίστηκε από το **Διεθνές Γραφείο Nansen για τους Πρόσφυγες** το οποίο αντικαταστάθηκε το 1938 με το διορισμό Ύπατου Αρμοστή για τους Πρόσφυγες.

1933: Ύπατος Αρμοστής για τους Γερμανούς Πρόσφυγες

Καθώς οι πρόσφυγες άρχισαν να εγκαταλείπουν τη Γερμανία του Χίτλερ, η Κοινωνία των Εθνών διόρισε Ύπατο Αρμοστή για τους Γερμανούς Πρόσφυγες τον κύριο James McDonald, ο οποίος εργάστηκε για την ανεύρεση λύσεων μόνιμης εγκατάστασής τους σε διεθνές πλαίσιο περιοριστικής μεταναστευτικής πολιτικής. Σε δύο χρόνια μετεγκατέστησε περισσότερους από 80.000 πρόσφυγες, κυρίως στην Παλαιστίνη. Αλλά το 1935 ο κύριος McDonald παραιτήθηκε διαμαρτυρούμενος για την άρνηση της Κοινωνίας της Εθνών να αναλάβει ισχυρότερη δράση για λογαριασμό των Εβραίων στη Γερμανία, όπου οι πρόσφατα υιοθετηθέντες νόμοι της Νυρεμβέργης τους στερούσαν την ιθαγένεια και άλλα θεμελιώδη δικαιώματα. Ο Ύπατος

Αρμοστής για τους Γερμανούς Πρόσφυγες καταργήθηκε το 1938 και αντικαταστάθηκε από τον Ύπατο Αρμοστή για τους Πρόσφυγες.

1938: Ύπατος Αρμοστής για τους Πρόσφυγες και Διακυβερνητική Επιτροπή για τους Πρόσφυγες

Όπως προαναφέρθηκε, το Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή ήταν ένα αμάγαλμα του Διεθνούς Γραφείου Nansen και του Ύπατου Αρμοστή για τους Γερμανούς Πρόσφυγες. Ο ρόλος του ήταν περιορισμένος και έπαψε να λειτουργεί το 1946. Την ίδια χρονιά συγκλήθηκε Διακυβερνητική Επιτροπή. Κατ' αρχήν, ασχολήθηκε με την αναγκαστική μετανάστευση από τη Γερμανία και την Αυστρία και αργότερα το έργο της επεκτάθηκε σε όλες τις ομάδες προσφύγων που δημιουργήθηκαν στην Ευρώπη στη διάρκεια του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου. Η Επιτροπή αντικαταστάθηκε το 1947 από το Διεθνή Οργανισμό Προσφύγων.

1.1.2 Οι συνέπειες του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου

1944: Οργανισμός Αρωγής και Αποκατάστασης των Ηνωμένων Εθνών (UNRRA¹)

Η Κοινωνία των Εθνών διαλύθηκε αφού απέτυχε να προλάβει το ξέσπασμα του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου. Για να αντιμετωπισθεί το μέλλον εκατομμυρίων ανθρώπων που εκτοπίστηκαν σ' όλην την Ευρώπη λόγω του πολέμου, οι Σύμμαχοι ίδρυσαν το 1944 τον Οργανισμό Αρωγής και Αποκατάστασης των Ηνωμένων Εθνών για να παράσχει κατεπειγόντως ανθρωπιστική βοήθεια στους εκτοπισμένους. Όταν τελείωσε ο πόλεμος η οργάνωση διευθέτησε τον επαναπατρισμό εκατομμυρίων προσφύγων στις πατρογονικές εστίες τους, αλλά πολλοί πρόσφυγες δίσταζαν να επιστρέψουν στις πατρίδες τους λόγω των σημαντικών ιδεολογικών αλλαγών που επήλθαν σ' αυτές.

1947: Διεθνής Οργανισμός Προσφύγων (IRO²)

Το 1947, δύο χρόνια μετά την ίδρυσή τους, τα Ηνωμένα Έθνη ίδρυσαν το Διεθνή Οργανισμό Προσφύγων, τον πρώτο διεθνή οργανισμό που ασχολήθηκε σφαιρικά με όλες τις πτυχές της ζωής των προσφύγων, συμπεριλαμβανομένων της καταγραφής τους, του καθορισμού του καθεστώτος τους, του επαναπατρισμού τους και της μετεγκατάστασής τους. Δεδομένης της πολιτικής κατάστασης στην Ευρώπη τη δεκαετία του 1940 οι περισσότεροι πρόσφυγες δεν επιθυμούσαν να επιστρέψουν στις πατρίδες τους και έτσι μετεγκαταστάθηκαν σε άλλες χώρες. Ο Διεθνής Οργανισμός Προσφύγων λειτούργησε εν μέσω των αυξανόμενων εντάσεων που ξέσπασαν μεταξύ του Δυτικού και του Ανατολικού Κόσμου: πολλά κράτη καταδίκασαν τις δραστηριότητες μετεγκατάστασης χαρακτηρίζοντάς τες αντάρτικο ή κλοπή εργατικού δυναμικού προς όφελος της Δύσης ή ως υποστήριξη ανατρεπτικών ομάδων. Αυτή η εχθρική αντιμετώπιση, σε συνδυασμό με τον περιορισμένο αριθμό κρατών που συνεισέφεραν οικονομικά στον προϋπολογισμό του Διεθνούς Οργανισμού Προσφύγων, οδήγησε το 1951 στη διάλυσή του.

1.1.3 Η ίδρυση της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες (UNHCR)

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Προσφύγων υπέπεσε σε δυσμένεια περί τα τέλη της δεκαετίας του 1940, αλλά ήταν σαφές ότι χρειαζόταν μια οργάνωση προστασίας και αρωγής των

¹ United Nations Relief and Rehabilitation Administration.

² International Refugee Organization.

προσφύγων, τουλάχιστον για το άμεσο μέλλον. Μετά από πολλές έντονες συζητήσεις στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών για τη μορφή αυτής της οργάνωσης το Δεκέμβριο του 1949 ιδρύθηκε με την *απόφαση 319 (IV) της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε.* η Ύπατη Αρμοστικότητα του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, ως επικουρικό όργανο της Γενικής Συνέλευσης. Αντανακλώντας τις διαφωνίες των κρατών για τις πολιτικές επιπτώσεις της δημιουργίας ενός μόνιμου οργάνου η απόφαση πρόβλεπε τριετή διάρκεια της λειτουργίας της UNHCR αρχής γενομένης από τον Ιανουάριο του 1951.

Ο πυρήνας της εντολής της UNHCR αποτυπώθηκε κατ' αρχήν στο Καταστατικό της που προσαρτήθηκε στην *απόφαση 428 (V) της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε.* που υιοθετήθηκε το 1950. Αργότερα, η εντολή της διευρύνθηκε με αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου (ECOSOC). Εντολή της UNHCR είναι να παρέχει σε μη πολιτική και ανθρωπιστική βάση διεθνή προστασία στους πρόσφυγες και να αναζητά διαρκείς λύσεις για το πρόβλημά τους. Όσοι επωφελούνταν ήδη από τη βοήθεια άλλων οργάνων του Ο.Η.Ε. κατά την υιοθέτηση του Καταστατικού εξαιρέθηκαν από την εντολή της UNHCR. Έτσι, όσοι είχαν εκτοπιστεί λόγω του πολέμου της Κορέας και υπάγονταν στην εντολή της Υπηρεσίας των Ηνωμένων Εθνών για την Ανασυγκρότηση της Κορέας (UNKRA³) δεν υπάγονταν στην εντολή της UNHCR. Άντρες, γυναίκες και παιδιά που υπάγονται στην αρμοδιότητα της Υπηρεσίας Αρωγής και Έργων για τους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες στην Εγγύς Ανατολή (UNRWA⁴) εξαιρούνται από την εντολή της UNHCR. Όμως, η αρμοδιότητα της UNRWA δεν εκτείνεται σε όλους τους Παλαιστίνιους πρόσφυγες, αλλά μόνον σε ορισμένες κατηγορίες Παλαιστινίων προσφύγων που εμπίπτουν στην περιορισμένη γεωγραφική περιοχή των επιχειρήσεων της (βλέπε ειδικότερα για τις «ρήτρες αποκλεισμού» στο Κεφάλαιο 3). Η εντολή της UNHCR παρατάθηκε με διαδοχικές αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης έως το 2003 οπότε της δόθηκε η αρμοδιότητα να συνεχίσει το έργο της έως την επίλυση του προσφυγικού προβλήματος.

Η **διεθνής προστασία** των προσφύγων ξεκινά με την εξασφάλιση της εισόδου τους στη χώρα ασύλου, τη χορήγηση του ασύλου και το σεβασμό των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματός τους να μην εξαναγκάζονται να επιστρέψουν σε χώρα όπου απειλείται η ασφάλειά τους ή η επιβίωσή τους (αρχή της *μη επαναπροώθησης*). Η διεθνής προστασία των προσφύγων παύει μόνον όταν βρεθεί διαρκής και βιώσιμη λύση. Η διεθνής προστασία μπορεί να οριστεί ως

το σύνολο των ενεργειών που στοχεύουν στην εξασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης και της απόλαυσης των δικαιωμάτων των υπαγομένων στην εντολή της UNHCR γυναικών, αντρών, κοριτσιών και αγοριών που σύμφωνα με οριζόμενα στα σχετικά νομικά κείμενα (συμπεριλαμβανομένων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του διεθνούς προσφυγικού δικαίου).

Περιλαμβάνει :

- Την προαγωγή της κύρωσης και την επίβλεψη εφαρμογής των διεθνών συμβάσεων προστασίας των προσφύγων σε παγκόσμιο και, με αυξανόμενο ενδιαφέρον, σε περιφερειακό επίπεδο, ώστε να διασφαλίζεται ο εντοπισμός των προσφύγων και η χορήγηση του κατάλληλου καθεστώτος και των κριτηρίων μεταχείρισης στις χώρες ασύλου.

³ United Nations Korean Reconstruction Agency. Η UNKRA έχει σήμερα διαλυθεί.

⁴ United Nations Relief and Works Agency for Palestinian Refugees in the Near East.

- Τη διασφάλιση, σε συνεργασία και μέσω των εθνικών αρχών, της ασφάλειας και της ευημερίας των προσφύγων στις χώρες ασύλου.
- Τη διασφάλιση των αναγκών των παιδιών προσφύγων, των γυναικών προσφύγων και των αντρών προσφύγων συμπεριλαμβανομένων ειδικότερα των ειδικών αναγκών των θυμάτων της βίας, των μονογονεϊκών οικογενειών με αρχηγό γυναίκα, των ηλικιωμένων προσφύγων και των παιδιών προσφύγων που έχουν εξαναγκαστεί να καταταγούν σε ένοπλες ομάδες και/ ή των παιδιών που έχουν χωριστεί από τις οικογένειές τους.
- Την προαγωγή, με τη συνεργασία των κυβερνήσεων και άλλων οργάνων του Ο.Η.Ε. και διεθνών οργανισμών, των μέτρων που απαλείφουν τις αιτίες που προκαλούν το ξεριζωμό των προσφύγων ώστε να δημιουργηθούν συνθήκες που επιτρέπουν στους πρόσφυγες να επιστρέψουν με ασφάλεια στις πατρίδες τους.
- Τη διευκόλυνση, τη συνδρομή και την επιτήρηση της ασφάλειας και της αξιοπρέπειας του εθελοντικού επαναπατρισμού, όταν αυτός είναι εφικτός.
- Την προαγωγή, όταν δεν είναι εφικτός ο εθελοντικός επαναπατρισμός, των άλλων διαρκών και βιώσιμων λύσεων, της ένταξης στις τοπικές κοινωνίες ή της μετεγκατάστασης.

Από το 1950 με τις αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου του Ο.Η.Ε. **έχουν διευρυνθεί οι αρμοδιότητες της UNHCR** που πλέον δραστηριοποιείται στη διανομή της ανθρωπιστικής βοήθειας και στην προστασία όσων δεν είναι πρόσφυγες, όπως για παράδειγμα των ανιθαγενών και, περιστασιακά, των εσωτερικά εκτοπισμένων. Αυτές οι κατηγορίες ανθρώπων «που εμπίπτουν στην εντολή της UNHCR» αναφέρονται συνοπτικά στη συνέχεια του παρόντος κεφαλαίου, με τον τίτλο «Άτομα χρήζοντα διεθνή προστασία» και αναλυτικότερα στο Κεφάλαιο 4.

Ο Ύπατος Αρμοστής εκλέγεται κάθε πέντε χρόνια από τη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. Αναφέρεται στη Γενική Συνέλευση και στο Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο και συνεπικουρείται από την **Εκτελεστική Επιτροπή** του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή (ExCom) που ιδρύθηκε το 1958 με αίτημα της Γενικής Συνέλευσης. Η Εκτελεστική Επιτροπή αποτελείται από τα κράτη μέλη του Ο.Η.Ε. χωρίς να είναι αναγκαίο να είναι συμβαλλόμενα στη Σύμβαση του 1951 και / ή στο Πρωτόκολλο του 1967. Έργο της Εκτελεστικής Επιτροπής είναι η παροχή οδηγιών στον Ύπατο Αρμοστή για τις λειτουργίες προστασίας των προσφύγων (βλέπε στο Κεφάλαιο 2 για τα Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής), η έγκριση των επιχειρησιακών δράσεων και η επίβλεψη όλων των διοικητικών και δημοσιονομικών πτυχών της οργάνωσης. Αν και η Επιτροπή συγκαλείται μια φορά κάθε χρόνο, η Διαρκής Επιτροπή πραγματοποιεί δύο συναντήσεις ετησίως πριν τη σύγκλιση της Εκτελεστικής Επιτροπής προκειμένου να προετοιμάσει την ετήσια σύνοδο.

1.1.4 Προς μια παγκόσμια έννοια του πρόσφυγα: Η Σύμβαση του 1951

Εκτός από την ίδρυση της UNHCR οι κυβερνήσεις υιοθέτησαν επίσης τη *Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων*. Έως σήμερα, η Σύμβαση αυτή παραμένει το θεμέλιο του διεθνούς προσφυγικού δικαίου. Περιλαμβάνει τον ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα (βλέπε Κεφάλαιο 3) και τα κριτήρια μεταχείρισης όσων πληρούν τα κριτήρια του ορισμού (βλέπε Κεφάλαια 5 και 6). Η Σύμβαση αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της παγκόσμιας βούλησης για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των αναγκαστικών μετακινήσεων των ανθρώπων.

Αντικατοπτρίζοντας τις πολιτικές ανησυχίες της εποχής, το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης του 1951 περιορίστηκε κατ' αρχήν σε όσους κατέστησαν πρόσφυγες λόγω των γεγονότων που είχαν λάβει χώρα πριν το 1951. Δόθηκε όμως στα κράτη η δυνατότητα να επιλέξουν τον περιορισμό της εφαρμογής της Σύμβασης στους Ευρωπαίους πρόσφυγες. Όμως, σύντομα κατέστη σαφές ότι οι προσφυγικές κρίσεις ήταν συνεχείς και δεν περιορίζονταν σε μια μόνον ήπειρο. Η UNHCR συνέβαλε στην αντιμετώπιση της εξόδου που ακολούθησε μετά την εξέγερση της Ουγγαρίας. Ένα χρόνο αργότερα της ανατέθηκε να συνδράμει τους Κινέζους πρόσφυγες στο Χόνγκ-Κονγκ. Ταυτόχρονα, ενεπλάκη στην αντιμετώπιση του προβλήματος των Αλγερινών που διέφευγαν το Μαρόκο και την Τυνησία όταν ξέσπασε ο πόλεμος ανεξαρτησίας της Αλγερίας. Η ανταπόκριση της UNHCR σε αυτές τις κρίσεις σηματοδοτούν την απαρχή της εμπλοκής της σε επιχειρήσεις ευρείας κλίμακας για την προστασία και την παροχή βοήθειας στους πρόσφυγες.

Κατά τη δεκαετία του 1960 οι αναταραχές που ξέσπασαν με το τέλος της αποικιοκρατίας πυροδότησαν αλληπάλληλες μετακινήσεις προσφύγων στην Αφρική και η UNHCR αντιμετώπισε σημαντικές προκλήσεις που τελικώς τροποποίησαν τη λειτουργία της. Σε αντίθεση με το προσφυγικό κύμα της Ευρώπης συχνά δεν ήταν εφικτή η ανεύρεση διαρκών και βιώσιμων λύσεων για τους πρόσφυγες της Αφρικής. Αρκετοί διέφευγαν από χώρες που ήταν επίσης ασταθείς. Αντανακλώντας τη μαζική μετατόπιση του επίκεντρου της οργάνωσης σε μια δεκαετία στα τέλη της δεκαετίας του 1960 τα δύο τρίτα του προϋπολογισμού της UNHCR αφορούσαν τις επιχειρήσεις της στην Αφρική. Η διεθνής κοινότητα ανταποκρίθηκε στις νέες καταστάσεις υιοθετώντας το *Πρωτόκολλο του 1967* στη Σύμβαση του 1951. Το Πρωτόκολλο κατήργησε τον περιορισμό του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης, ο οποίος εφαρμοζόταν μόνον σε όσους κατέστησαν πρόσφυγες λόγω των γεγονότων που συνέβησαν πριν το 1951 και ήρε το γεωγραφικό περιορισμό της εφαρμογής του στα γεγονότα που συνέβησαν στην Ευρώπη (για όσα κράτη τον εφάρμοζαν). Αν και σκοπός της υιοθέτησης του Πρωτοκόλλου του 1967 ήταν η αντιμετώπιση των ανησυχιών των νέων ανεξάρτητων αφρικανικών κρατών, μετά από διαβουλεύσεις με την UNHCR ο Οργανισμός Αφρικανικής Ενότητας (που σήμερα ονομάζεται Ένωση της Αφρικής) υιοθέτησε το 1969 ιδιαίτερο κείμενο για την προστασία των προσφύγων (βλέπε Κεφάλαιο 2).

Στη δεκαετία του 1970 ξέσπασε προσφυγική κρίση στην Ασία. Πριν την ίδρυση του Μπαγκλαντές αξιοσημείωτη ήταν η μαζική έξοδος εκατομμυρίων Ανατολικο-Πακιστανών στην Ινδία και εκατοντάδων χιλιάδων Βιετναμέζων που διέφευγαν από τη χώρα τους, συχνά με μικρά και μη αξιόπλοα πλοία. Τα χρόνια αυτά η δυσκολία ανεύρεσης λύσεων για τις προσφυγικές αυτές καταστάσεις αποκάλυψαν τη σημασία της διεθνούς αλληλεγγύης και της αρχής της ισότιμης κατανομής των βαρών. Μεταξύ των σημαντικότερων εξελίξεων της περιόδου αυτής ήταν οι διεθνείς πρωτοβουλίες για τη βοήθεια των προσφύγων της νοτιο-ανατολικής Ασίας, συμπεριλαμβανομένου του Ολοκληρωμένου Σχεδίου Δράσης⁵ του τέλους της δεκαετίας του 1980. Το Σχέδιο αυτό συνίστατο σε μεγάλης κλίμακας επιχειρήσεις μετεγκατάστασης των προσφύγων σε χώρες της Βορείου Αμερικής, της Ευρώπης, της Αυστραλίας και της Ασίας.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1980 πολλές χώρες άρχισαν να διστάζουν να χορηγήσουν άσυλο στους γενναϊόδωρους όρους που το παρείχαν στο παρελθόν. Η στάση αυτή οφείλεται κυρίως στη δραματική αύξηση του αριθμού των προσφύγων σε παγκόσμιο επίπεδο και στο γεγονός ότι οι πρόσφυγες δεν διέφευγαν από χώρες που μάχονταν για την ανεξαρτησία τους. Τα νέα

⁵ Comprehensive Plan of Action (CPA).

προσφυγικά κύματα δημιουργήθηκαν κυρίως λόγω των εθνικών συγκρούσεων που ξέσπασαν στα νέα ανεξάρτητα κράτη. Συχνά, στις συγκρούσεις αυτές η επίθεση κατά των αμάχων αποτελούσε μέρος της στρατιωτικής στρατηγικής με αποτέλεσμα ακόμα και σχετικά «ήσσοнос σημασίας» συρράξεις να προκαλούν μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών. Στην Ασία, στην Κεντρική Αμερική ή στην Αφρική οι συγκρούσεις αυτές πυροδοτούνταν συχνά από τις αντιπαλότητες των υπερδυνάμεων και επιδεινώνονταν από τα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα που χαρακτήριζαν τις ενδιαφερόμενες χώρες καθιστώντας ιδιαίτερα επισφαλείς τις βιώσιμες και διαρκείς λύσεις των προσφυγικών προβλημάτων. Η UNHCR δραστηριοποιήθηκε περισσότερο σε παρατεταμένα προγράμματα αρωγής των προσφύγων που στεγάζονταν σε καταυλισμούς, που συχνά βρίσκονταν σε ανασφαλείς τοποθεσίες.

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η διεθνική βία συνέχισε να προκαλεί προσφυγικά κύματα. Επιπλέον, η ανθρωπιστική επέμβαση των πολυεθνικών στρατιωτικών δυνάμεων άρχισε να αποτελεί τον κανόνα. Στη δεκαετία του 1990, όπως και σε προηγούμενες δεκαετίες τα μέσα μαζικής ενημέρωσης έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην κινητοποίηση της διεθνούς κοινότητας, ενώ τα συμφέροντα των ισχυρών κρατών επηρέασαν καθοριστικά τη φύση της ανταπόκρισης. Για παράδειγμα το 1999 τα κράτη μέλη του NATO ανησυχώντας για την αποσταθεροποίηση στην περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας επενέβησαν άμεσα στην επιδεινούμενη κατάσταση στο Κόσοβο. Αντίθετα, δεν ήταν άμεση η ανταπόκριση στις εκκλήσεις για την αποστολή ειρηνευτικών δυνάμεων του Ο.Η.Ε. στη Ρουάντα το 1994 για να σταματήσει η γενοκτονία. Όμως, παρότι τα πλούσια κράτη ενεπλάκησαν σε περιοχές εκτόπισης, συχνά εφάρμοζαν περιοριστικές πολιτικές ασύλου στο έδαφός τους.

1.1.5 Το σύγχρονο περιβάλλον

Τα τελευταία πενήντα χρόνια ο παγκόσμιος προσφυγικός πληθυσμός αυξήθηκε από 2.000.000 σε 18.000.000 το 1992. Στις αρχές του 2004 οι πρόσφυγες ανέρχονταν παγκοσμίως σε 10.000.000. Συγκρινόμενο με προηγούμενες φάσεις της ιστορικής διαδρομής της UNHCR το περιβάλλον της προστασίας των προσφύγων σήμερα είναι ποικιλοτρόπως ελάχιστα γενναιοδωρο. Αρκετοί παράγοντες παρακωλύουν την αποτελεσματική διεθνή προστασία. Αυτοί είναι:

- Η πολιτική εκμετάλλευση των προσφυγικών ζητημάτων στις χώρες ασύλου που συχνά υπερτονίζονται από την αρνητική παρουσίασή τους από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, που οδηγεί όχι μόνο σε αύξηση της ξενοφοβίας και των ρατσιστικών στάσεων αλλά και ακόμα και σε πράξεις βίας σε βάρος των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων.
- Η κριτική ότι η μεταλλασσόμενη φύση των προσφυγικών καταστάσεων καθιστά μη επίκαιρη τη Σύμβαση του 1951 και άρα δεν είναι επίκαιρη η θεμελιώδης βάση του διεθνούς προσφυγικού δικαίου.
- Οι ανησυχίες των βιομηχανικών κρατών για το κόστος της φιλοξενίας των προσφύγων και η κατάχρηση των διαδικασιών ασύλου, που οδηγούν στην υιοθέτηση περιοριστικών εθνικών νομοθεσιών και πρακτικών με αμφισβητούμενη ισχύ υπό το φως των διεθνών κριτηρίων, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων που τα κράτη έχουν αναλάβει δυνάμει της Σύμβασης του 1951.
- Οι φόβοι κάποιων κρατών ότι η παροχή διεθνούς προστασίας μπορεί να αποτελεί προκάλυμμα για τη δράση των τρομοκρατών.
- Το αυξανόμενο φαινόμενο των προσφύγων που διαφεύγοντας τη δίωξη ταξιδεύουν με τους συμπατριώτες τους που αναχωρούν από την πατρίδα τους για άλλους λόγους, στα

αποκαλούμενα «μεικτά κύματα», αυξάνοντας τους φόβους για κατάχρηση του καθεστώτος της διεθνούς προστασίας.

- Οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν όσοι αναζητούν ασφάλεια στο εξωτερικό και είναι αναγκασμένοι να καταφύγουν στις υπηρεσίες δουλεμπόρων και διακινητών και η αφιλόξενη υποδοχή που αντιμετωπίζουν συχνά στις χώρες όπου αναζητούν άσυλο.
- Οι μακροχρόνιες προσφυγικές καταστάσεις, όπου οι πρόσφυγες παραμένουν σε κατάσταση νομικού κενού, διαβιώντας σε επικίνδυνες συνθήκες, εξαρτώνται από την εξωτερική βοήθεια και είναι ανίκανοι να διασφαλίσουν διαρκείς και βιώσιμες λύσεις για το πρόβλημά τους.
- Οι διαδοχικές μετακινήσεις που οφείλονται στον επαναπατρισμό των προσφύγων πριν τη σταθεροποίηση της κατάστασης στη χώρα καταγωγής τους.
- Όσοι παρέχουν διεθνή προστασία αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις και δυσκολίες, ειδικότερα όταν προσπαθούν:
- Να διασφαλίσουν, σε περιφερειακό επίπεδο, ότι οι προσπάθειες συντονισμού και εναρμόνισης των πολιτικών ασύλου και της σχετικής ανταπόκρισης είναι σύμφωνες με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το διεθνές προσφυγικό δίκαιο,
- Να προστατεύσουν τους πρόσφυγες σε ανασφαλές περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένου του σεβασμού του ανθρωπιστικού και μη στρατιωτικού χαρακτήρα του ασύλου, ειδικότερα στους προσφυγικούς καταυλισμούς,
- Να ανταποκρίνονται στις μαζικές μετακινήσεις των προσφύγων, ειδικότερα όταν οι χώρες ασύλου είναι αναπτυσσόμενες,
- Να επιτύχουν μεγαλύτερη διεθνή ισότιμη κατανομή των βαρών και των ευθυνών, ειδικότερα όταν η προοπτική του επαναπατρισμού δεν είναι βιώσιμη στο άμεσο μέλλον,
- Να ενισχύσουν την κατανόηση και την αποτελεσματική αξιοποίηση της σχέσης της προστασίας που παρέχει το διεθνές προσφυγικό δίκαιο και με αυτή που παρέχει το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Αναγνωρίζοντας αυτές τις προκλήσεις, η UNHCR διοργάνωσε στα τέλη του 2000 Παγκόσμιες Διαβουλεύσεις για τη Διεθνή Προστασία ώστε να εξεταστούν οι δυνατότητες αναζωογόνησης του καθεστώτος της διεθνούς προστασίας τον 21^ο αιώνα. Ένα από τα βασικά πονήματα αυτής της διαδικασίας στην οποία συμμετείχαν οι κύριοι πρωταγωνιστές της διεθνούς προσφυγικής προστασίας, ειδικότερα τα κράτη, ήταν η Ατζέντα Προστασίας (βλέπε Κεφάλαιο 2, όπου εκτίθενται αναλυτικότερα στοιχεία της Ατζέντας Προστασίας). Η πρωτοβουλία των Παγκόσμιων Διαβουλεύσεων έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαδικασία που οδήγησε στην υιοθέτηση Υπουργικής Διακήρυξης από τα Συμβαλλόμενα στη Σύμβαση του 1951 και/ή στο Πρωτόκολλο του 1967 Κράτη κατά τη Συνάντηση Υπουργών που πραγματοποιήθηκε το 2001. Αυτή η Διακήρυξη:

«αναγνώρισε τη διαχρονική σημασία της Σύμβασης του 1951, ως του πρωταρχικού κειμένου προστασίας των προσφύγων, το οποίο όπως τροποποιήθηκε με το Πρωτόκολλο του 1967, ορίζει τα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων του ανθρώπου, και τα ελάχιστα κριτήρια μεταχείρισης που εφαρμόζονται σε όσους υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής της».

1.2 Η ευθύνη παροχής διεθνούς προστασίας

1.2.1 Κράτη

Κάθε κράτος είναι υπεύθυνο να εξασφαλίζει το σεβασμό των δικαιωμάτων των πολιτών του. Κατά συνέπεια, η ανάγκη διεθνούς προστασίας ανακύπτει μόνον όταν το κράτος αρνείται την εθνική προστασία ή όταν η εθνική προστασία είναι ανύπαρκτη. Σε αυτήν την περίπτωση, την πρωταρχική ευθύνη για την παροχή διεθνούς προστασίας φέρει η χώρα όπου ο ενδιαφερόμενος ζήτησε άσυλο. Όλα τα κράτη έχουν κατ' αρχήν τη γενική υποχρέωση να παρέχουν διεθνή προστασία βάσει των υποχρεώσεων που απορρέουν από το διεθνές δίκαιο, συμπεριλαμβανομένων του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του διεθνούς εθιμικού δικαίου. Τα κράτη που είναι συμβαλλόμενα στη Σύμβαση του 1951 και/ή στο Πρωτόκολλο του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων έχουν αναλάβει ειδικές υποχρεώσεις δυνάμει των διατάξεων αυτών των διεθνών κειμένων (βλέπε Κεφάλαιο 2 για την ανάλυση του νομικού πλαισίου της προστασίας των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο).

1.2.2 UNHCR

Όπως προαναφέρθηκε την ευθύνη παροχής διεθνούς προστασίας στους πρόσφυγες φέρει και η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες. Μάλιστα, παραμένει η μοναδική διεθνής οργάνωση με την ειδικότερη εντολή να προστατεύει τους πρόσφυγες σε παγκόσμιο επίπεδο. Σύμφωνα με το Καταστατικό της και τις μεταγενέστερες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου του Ο.Η.Ε. και σε συνδυασμό με τη Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, οι αρμοδιότητες του Ύπατου Αρμοστή αφορούν κατ' αρχήν διάφορες ομάδες ανθρώπων που «εμπίπτουν στην εντολή της UNHCR». Πρόκειται για τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο, τους επαναπατριζόμενους, τους ανιθαγενείς ή απάτριδες και εφόσον συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις για τους εσωτερικά εκτοπισμένους. Έτσι, η εντολή της UNHCR είναι ευρύτερη από τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει τα κράτη δυνάμει της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967. Εκτός από τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει τα κράτη δυνάμει των προαναφερόμενων συνθηκών, μπορεί να ευθύνονται επίσης έναντι των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο σύμφωνα με άλλα κείμενα στα οποία είναι συμβαλλόμενα μέρη και τα οποία περιλαμβάνουν αρχές διεθνούς δικαίου ή σύμφωνα με την εθνική τους νομοθεσία.

1.3 Πρόσωπα χρήζοντα διεθνή προστασία

1.3.1 Πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο

Σύμφωνα με την εντολή της UNHCR, πρόσφυγας είναι όποιος βρίσκεται εκτός της χώρα καταγωγής του/της ή συνήθους διαμονής του/της και αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να επιστρέψει σ' αυτήν λόγω:

- Βάσιμου και δικαιολογημένου φόβου δίωξης για έναν από τους λόγους που απαριθμούνται στη Σύμβαση του 1951.
- Σοβαρών και αδιάκριτων απειλών κατά της ζωής του, της σωματικής του ακεραιότητας ή της ελευθερίας του που οφείλονται σε γενικευμένη βία ή σε γεγονότα που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη.

Αιτών άσυλο είναι καθένας που ζητά διεθνή προστασία είτε σε εξατομικευμένη είτε σε ομαδική βάση. Στις χώρες που εφαρμόζουν εξατομικευμένες διαδικασίες ασύλου αιτών άσυλο είναι καθένας του οποίου το αίτημα δεν έχει κριθεί οριστικά από τις αρχές της χώρας

στην οποία το έχει υποβάλει. Δεν αναγνωρίζεται πρόσφυγας κάθε αιτών άσυλο, αλλά κάθε πρόσφυγας είναι κατ' αρχήν αιτών άσυλο.

Παρότι οι πρόσφυγες συγχέονται με τους μετανάστες, η διαφορά του καθεστώτος αυτών των δύο ομάδων είναι κατ' αρχήν αρκετά σαφής. Οι πρόσφυγες δεν επιλέγουν να εγκαταλείψουν τις χώρες τους, αλλά αναγκάζονται λόγω του φόβου δίωξης. Αντίθετα, οι μετανάστες απολαμβάνουν την προστασία των πατρίδων τους, αλλά επιλέγουν με τη βούλησή τους να αναχωρήσουν από αυτές, για παράδειγμα για να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση ή λόγω οικογενειακών δεσμών.

1.3.2 Επαναπατριζόμενοι

Οι επαναπατριζόμενοι είναι πρώην πρόσφυγες ή εσωτερικά εκτοπισμένοι που επιστρέφουν στη χώρα ή στην περιοχή καταγωγής τους, είτε αυθόρμητα είτε οργανωμένα. Είναι καίριας σημασίας η σε εθελοντική βάση ασφαλής και αξιοπρεπής επιστροφή τους τουλάχιστον σε συνθήκες ασφάλειας για την προσωπική τους ελευθερία, για το νομικό καθεστώς τους και για τα περιουσιακά τους στοιχεία.

1.3.3 Ανιθαγενείς ή απάτριδες

Πρόκειται για άντρες, γυναίκες και παιδιά τα οποία δεν είναι πολίτες κάποιου κράτους. Έτσι, δεν απολαμβάνουν αποτελεσματική και πραγματική εθνική προστασία και μπορεί να αντιμετωπίσουν διακριτική μεταχείριση στην πρόσβασή τους σε δικαιώματα που αναγνωρίζονται στους πολίτες των κρατών.

1.3.4 Εσωτερικά εκτοπισμένοι

Εσωτερικά εκτοπισμένοι είναι όσοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους λόγω ένοπλων συγκρούσεων, εμφυλίων πολέμων, συστηματικών παραβιάσεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή φυσικών ή ανθρωπίνων καταστροφών και βρίσκονται εντός των ορίων της επικράτειας της χώρας τους. Η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες ασχολείται με τους εσωτερικά εκτοπισμένους εφόσον συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις.

Στα επόμενα κεφάλαια αναλύεται το καθεστώς όσων εμπíπτουν στην εντολή της UNHCR και ο ρόλος της οργάνωσης για την προστασία τους.

1.4 Εταιρική συνεργασία

1.4.1 Κράτη

Αφού η προστασία των προσφύγων είναι κατ' αρχήν ευθύνη των κρατών είναι καθοριστικής σημασίας η συνεργασία τους με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Οι κυβερνήσεις συνεργάζονται με την UNHCR με διάφορους τρόπους, όπως χορηγώντας άσυλο σύμφωνα με τις διεθνείς τους υποχρεώσεις και υλοποιώντας και χρηματοδοτώντας τις επιχειρήσεις που διεξάγει η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες ανά τον κόσμο. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες διασφαλίζει ότι τα κράτη εκπληρώνουν τη δέσμευσή τους να προστατεύουν τους πρόσφυγες, για παράδειγμα επιβλέποντας τις εθνικές πρακτικές, παρεμβαίνοντας για λογαριασμό μεμονωμένων περιπτώσεων προσφύγων όταν είναι αναγκαίο και επικουρώντας τις κυβερνήσεις να βελτιώσουν την ικανότητά τους να χορηγούν άσυλο. Σε κάποιες χώρες αυτές οι δραστηριότητες της UNHCR συνίστανται στην

εξατομικευμένη αξιολόγηση των αιτημάτων ασύλου. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες συνεργάζεται με περιφερειακούς δια-κυβερνητικούς οργανισμούς όπως είναι η Αφρικανική Ένωση, η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών, για την εναρμόνιση και τη βελτίωση της παροχής διεθνούς προστασίας στις περιοχές της δράσης τους.

Η διακρατική συνεργασία είναι επίσης ζωτικής σημασίας για την επίλυση των προβλημάτων των προσφύγων, ειδικότερα όταν υπάρχουν ξαφνικές και μαζικές μετακινήσεις ανθρώπων που διασχίζουν εθνικά σύνορα. Η διεθνής δράση μπορεί να μειώσει σημαντικά το βάρος που καλούνται να επωμιστούν τα όμορα κράτη. Οι πρωτοβουλίες μπορεί να περιλαμβάνουν προσπάθειες επίλυσης της πολιτικής κρίσης στη χώρα παραγωγής προσφύγων, οικονομική και υλική βοήθεια προς τις χώρες ασύλου ώστε να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες των προσφύγων, προσφορές μετεγκατάστασης μελών του προσφυγικού πληθυσμού. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες παίζει καίριο ρόλο στην κινητοποίηση και στο συντονισμό αυτών των πρωτοβουλιών καταμερισμού της διεθνούς ευθύνης και της κατανομής των βαρών.

1.4.2 Όργανα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

Η ανάγκη εταιρικής συνεργασίας δεν περιορίζεται στις σχέσεις της UNHCR με τα κράτη. Παρότι η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες είναι η μοναδική οργάνωση του Ο.Η.Ε. με ειδική διεθνή εντολή για τους πρόσφυγες, συνεργάζεται σε τακτική βάση με μια σειρά οργάνων του Ο.Η.Ε.. Μερικά από τα όργανα αυτά είναι:

- **Το Γραφείο του ΟΗΕ για το Συντονισμό των Ανθρωπιστικών Υποθέσεων (OCHA⁶)**, το οποίο συντονίζει τη βοήθεια που παρέχει ο ΟΗΕ σε ανθρωπιστικές κρίσεις που υπερβαίνουν την ικανότητα και την εντολή μιας οργάνωσης, συχνά σε καταστάσεις επαναπατρισμού και εσωτερικά εκτοπισμένων,
- **Το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Τροφίμων (WFP⁷)**, το οποίο παρέχει ανθρωπιστική βοήθεια σε τρόφιμα, συμπεριλαμβανομένων των προσφυγικών καταυλισμών,
- **Το Ταμείο του ΟΗΕ για τα Παιδιά (UNICEF⁸)**, που προάγει τα δικαιώματα των παιδιών με προγράμματα που επικεντρώνονται στην υγεία, στη διατροφή, στην εκπαίδευση, στην κατάρτιση και στις κοινωνικές υπηρεσίες που απολαμβάνουν τα παιδιά και του οποίου οι δραστηριότητες συχνά συμπληρώνουν τις προσπάθειες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για τα αγόρια και τα κορίτσια που είναι πρόσφυγες,
- **Η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας (WHO⁹)**, που διευθύνει και συντονίζει το παγκόσμιο έργο στον τομέα της υγείας και δραστηριοποιείται στον εμβολιασμό και σε εκστρατείες που αφορούν την υγιεινή της αναπαραγωγής,
- **Το Πρόγραμμα Ανάπτυξης του ΟΗΕ (UNDP¹⁰)**, το οποίο συντονίζει όλες τις αναπτυξιακές δράσεις του ΟΗΕ, συμπεριλαμβανομένης της επίβλεψης των μακροπρόθεσμων αναπτυξιακών δραστηριοτήτων που αναλαμβάνονται μετά την εκδήλωση προσφυγικών κρίσεων έκτακτης ανάγκης και συνδράμει τους πρόσφυγες να ενταχθούν στις χώρες

⁶ United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs.

⁷ World Food Programme.

⁸ United Nations Children's Fund.

⁹ World Health Organization.

¹⁰ United Nations Development Programme.

ασύλου ή να επανενταχθούν στις κοινωνίες των πατρίδων τους, όταν επιστρέφουν σ' αυτές,

- **Το Κοινό Πρόγραμμα του ΟΗΕ για το HIV/AIDS (UNAIDS¹¹)**, το οποίο είναι η βασική οργάνωση συμβουλευτικής για την παγκόσμια δράση κατά της επιδημίας αυτής, με κύρια αρμοδιότητα τη φροντίδα και την υποστήριξη των ασθενών,
- **Το Γραφείο του Υπατού Αρμοστή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (OHCHR¹²)** το οποίο συντονίζει τη δράση του ΟΗΕ στον τομέα των δικαιωμάτων του ανθρώπου και ανταποκρίνεται στις σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Τα τελευταία χρόνια, καταβάλλονται μεγαλύτερες προσπάθειες για την βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ των οργάνων του ΟΗΕ που ασχολούνται με τις ανθρωπιστικές κρίσεις τόσο με τη δημιουργία δικτύων συνεργασίας στις έδρες των οργάνων (όπως είναι η Διαρκής Επιτροπή) όσο και με την επιτόπια συνεργασία στις περιοχές που πλήττονται από τις κρίσεις.

1.4.3 Μη κυβερνητικές οργανώσεις

Υπάρχουν επίσης αρκετές μη κυβερνητικές οργανώσεις που παίζουν αξιοσημείωτο ρόλο στην ενίσχυση της διεθνούς προστασίας. Το Καταστατικό της Υπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες καλεί τον Υπατο Αρμοστή να δημιουργήσει πλέγμα σχέσεων με «ιδιωτικές οργανώσεις». Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις διαφέρουν ως προς το μέγεθος, το φάσμα των δραστηριοτήτων τους, την πηγή της χρηματοδότησής τους και το πεδίο της γεωγραφικής επιχειρησιακής τους δράσης. Περισσότερες από 500 μη κυβερνητικές οργανώσεις είναι οι επιχειρησιακοί συνεργάτες της UNHCR. Η συνεργασία αυτή αφορά κυρίως στη διανομή της ανθρωπιστικής βοήθειας ή στην υποστήριξη για την ίδρυση και τη λειτουργία προσφυγικών καταυλισμών. Με αυτήν τη δράση τους συχνά είναι οι πρώτες που διαπιστώνουν και αναφέρουν τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων των προσφύγων. Κάποιες μη κυβερνητικές οργανώσεις παρέχουν νομικές συμβουλευτικές υπηρεσίες στους αιτούντες άσυλο, τους εκπροσωπούν και τους επισκέπτονται στα κρατητήρια, συνδράμουν τους πρόσφυγες για τη μετεγκατάστασή τους και υποστηρίζουν μεμονωμένες περιπτώσεις προσφύγων ή τη βελτίωση των εθνικών πολιτικών ασύλου ενώπιον των κυβερνήσεων.

1.4.4 Άλλες οργανώσεις

Η UNHCR συνεργάζεται με τη **Διεθνή Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού (ICRC¹³)**, μια ανεξάρτητη οργάνωση της οποίας η δράση έχει ως επίκεντρο την παροχή βοήθειας σε όλα τα θύματα του πολέμου, συμπεριλαμβανομένων των εμφυλίων πολέμων, και τη διασφάλιση του σεβασμού του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο ρυθμίζει τον τρόπο διεξαγωγής των πολέμων και, μεταξύ άλλων, προβλέπει την προστασία των αμάχων. Η οργάνωση συνεργάζεται επίσης με τη **Διεθνή Συνομοσπονδία των Οργανώσεων του Ερυθρού Σταυρού και της Ερυθράς Ημισελήνου (IFRC¹⁴)**, που μέσω των εθνικών οργανώσεων παρέχει ανθρωπιστική βοήθεια σε όσους πλήττονται σε επείγουσες ανθρωπιστικές καταστάσεις και προάγει το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο.

Η Διεθνής Οργάνωση Μετανάστευσης (IMO¹⁵), μια δια-κυβερνητική οργάνωση που παρέχει μεταναστευτικές υπηρεσίες, είναι ένας άλλος σημαντικός εταιρικός συνεργάτης της Υπατης

¹¹ Joint United Nations Programme on HIV/AIDS.

¹² Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights.

¹³ International Committee of Red Cross.

¹⁴ International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies.

Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, συνήθως στο πλαίσιο των προγραμμάτων εθελοντικού επαναπατρισμού.

1.4.5 Πρόσφυγες και άλλα πρόσωπα που εμπíπτουν στην εντολή της UNHCR

Η διεθνής προστασία πραγματώνεται αποτελεσματικότερα με τη συνδρομή των δικαιούχων της. Οι πρόσφυγες και άλλα πρόσωπα που εμπíπτουν στην εντολή της UNHCR κατανοούν τις κοινότητες τους καλλίτερα από οιονδήποτε άλλον. Είναι ουσιαστική η συμμετοχή τους στον καθορισμό των αναγκών των κοινοτήτων τους και στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση των προγραμμάτων. Πρέπει να αναζητείται η γνώμη όλων των τμημάτων του προσφυγικού πληθυσμού, συμπεριλαμβανομένων των γυναικών, των παιδιών και των ηλικιωμένων, που είναι αναγκαίο να συμμετέχουν σε όλες τις πτυχές και τις φάσεις των δραστηριοτήτων παροχής προστασίας και βοήθειας. Η ενεργός εμπλοκή των προσφύγων – αντρών, γυναικών και παιδιών – προάγει την εμπιστοσύνη τους σε όσους τους παρέχουν βοήθεια. Επίσης αυτή η συμμετοχική διαδικασία συμβάλλει στην ανάπτυξη της αίσθησης ότι πράγματι τους ανήκουν τα προγράμματα που υλοποιούνται προς όφελός τους.

¹⁵ International Organization for Migration. Η Ελλάδα είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση με την οποία έχει ιδρυθεί η Διεθνής Οργάνωση Μετανάστευσης (N. 1859/1954, ΦΕΚ 113, τ. Α', όπως τροποποιήθηκε με το N. 2786/2000, ΦΕΚ 4, τ. Α').

Περίληψη

Διεθνής Προστασία

Η διεθνής προστασία είναι το σύνολο των ενεργειών που στοχεύουν στην εξασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης και της απόλαυσης των δικαιωμάτων των γυναικών, των αντρών, των κοριτσιών και των αγοριών που υπάγονται στην εντολή της UNHCR σύμφωνα με τα οριζόμενα στα σχετικά νομικά κείμενα (συμπεριλαμβανομένων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του διεθνούς προσφυγικού δικαίου).

Η διεθνής προστασία των προσφύγων αρχίζει με την διασφάλιση της εισδοχής τους σε μια ασφαλή χώρα ασύλου, τη χορήγηση του ασύλου και την εξασφάλιση του σεβασμού των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματός τους να μην αναγκάζονται να επιστρέψουν σε χώρα όπου απειλούνται η ασφάλειά τους ή η επιβίωσή τους (αρχή της *μη επαναπροώθησης*). Η διεθνής προστασία παύει με την επίτευξη διαρκούς και βιώσιμης λύσης.

Ευθύνη παροχής της διεθνούς προστασίας

Οι κυβερνήσεις έχουν την πρωταρχική ευθύνη για την παροχή της διεθνούς προστασίας στους πρόσφυγες που ζουν στην επικράτειά τους.

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες έχει επίσης την εντολή να παρέχει διεθνή προστασία στους πρόσφυγες και σε άλλα πρόσωπα που εμπίπτουν στην εντολή της.

Πρόσφυγες

Η UNHCR συνεργάζεται με τις κυβερνήσεις και άλλους εταίρους όπως είναι οι μη κυβερνητικές οργανώσεις για να διασφαλίσει ότι οι πρόσφυγες και άλλα πρόσωπα που εμπίπτουν στην εντολή της :

- απολαμβάνουν τη διεθνή προστασία,
- επωφελούνται της ανθρωπιστικής βοήθειας,
- επιτυγχάνεται διαρκής και βιώσιμη λύση στο πρόβλημά τους.

Πρόσωπα που εμπίπτουν στην εντολή της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

Εκτός από τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην προστασία και στην παροχή βοήθειας στους:

- Επαναπατριζόμενους,
- Ανιθαγενείς ή απάτριδες.
- Εσωτερικά εκτοπισμένους.

Συμπληρωματική Βιβλιογραφία

The State of the World Refugees, UNHCR, Oxford University Press, 2000

Οι Πρόσφυγες του Κόσμου 2000, Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 2000

Refugees by numbers, UNHCR, 2003

Protecting Refugees: Questions and Answers, UNHCR, 2002.

The Convention at 50: the way ahead for Refugee Protection (Forced Migration Review No. 10), Erika Feller, April 2001.

Note on International Protection. Εκδίδεται ετησίως από την UNHCR και περιλαμβάνει επισκόπηση των προκλήσεων και της δράσης για την παροχή διεθνούς προστασίας.

Ασκήσεις

1. Ποιο από τα παρακάτω κείμενα προβλέπει τη βασική εντολή της UNHCR;
 - α. Η Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων.
 - β. Το Καταστατικό της UNHCR.
 - γ. Ο Χάρτης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.
 - δ. Τα Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής.

2. Ποια από τις παρακάτω πληθυσμιακές ομάδες δεν εμπίπτει στην εντολή της UNHCR;
 - α. Οι ανιθαγενείς.
 - β. Οι εσωτερικά εκτοπισμένοι.
 - γ. Οι Παλαιστίνιοι πρόσφυγες.
 - δ. Οι μετανάστες που μετακινούνται με σκοπό τη βελτίωση της οικονομικής τους κατάστασης.

3. Ποια από τις παρακάτω φράσεις για την Εκτελεστική Επιτροπή είναι σωστή ;
 - α. Τα μέλη της πρέπει να είναι μέλη στη Σύμβαση του 1951 και / ή στο Πρωτόκολλο του 1967.
 - β. Η Επιτροπή επιβλέπει σε καθημερινή βάση του έργο της UNHCR.
 - γ. Η Επιτροπή συγκαλείται άπαξ μηνιαίως.
 - δ. Η Επιτροπή έχει συμβουλευεί τον Ύπατο Αρμοστή για το έργο προστασίας της UNHCR.

4. Όσοι δραστηριοποιούνται στην παροχή διεθνούς προστασίας αντιμετωπίζουν την πρόκληση της διασφάλισης της συμφωνίας των περιφερειακών πρωτοβουλιών ασύλου με τα διεθνή κριτήρια. *Σωστό ή Λάθος;*

5. Όλα τα κράτη έχουν την ευθύνη να παρέχουν διεθνή προστασία στους πρόσφυγες που βρίσκονται στην επικράτειά τους. *Σωστό ή Λάθος;*

6. Ποια από τις παρακάτω κατηγορίες περιλαμβάνει πρόσωπα που εμπίπτουν στην εντολή της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες ;
 - α. Πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο, επαναπατριζόμενοι, ανιθαγενείς και εσωτερικά εκτοπισμένοι.
 - β. Επαναπατριζόμενοι, ανιθαγενείς και εσωτερικά εκτοπισμένοι.
 - γ. Πρόσφυγες.
 - δ. Καθένας που ζητά τη βοήθεια της UNHCR.

7. Όσοι εμπίπτουν στην εντολή της UNHCR βρίσκονται εκτός της χώρας της οποίας έχουν την ιθαγένεια ή εκτός της χώρας της συνήθους διαμονής τους. *Σωστό ή Λάθος;*

8. Ποια από τις παρακάτω φράσεις περιγράφει καλλίτερα την κατάλληλη αντιμετώπιση μιας προσφυγικής κρίσης ;

α. Βασικός πρωταγωνιστής είναι η κυβέρνηση της χώρας ασύλου, την οποία συνδράμουν, ανάλογα με την περίπτωση, η UNHCR, άλλα όργανα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και μη κυβερνητικές οργανώσεις.

β. Η UNHCR επιφορτίζεται με την αντιμετώπιση της κρίσης, συμβουλεύοντας και εμπλέκοντας τη χώρα ασύλου, ανάλογα με την περίπτωση.

γ. Καμιά κυβέρνηση ή κανένα όργανο δεν έχει ιδιαίτερη ευθύνη, κάθε ενέργεια είναι απόλυτα διακριτή.

δ. Η Εκτελεστική Επιτροπή της UNHCR καθορίζει τον καταμερισμό των αρμοδιοτήτων μεταξύ των διαφόρων παραγόντων, συμπεριλαμβανομένης της κυβέρνησης της χώρας ασύλου.

9. Η UNHCR είναι η μοναδική οργάνωση του ΟΗΕ που ασχολείται άμεσα με τους πρόσφυγες. *Σωστό ή Λάθος;*

10. Εξετάζοντας την κατάσταση στη χώρα σας, ποιες από τις σύγχρονες παγκόσμιες προκλήσεις της διεθνούς προστασίας νομίζετε ότι έχουν ιδιαίτερη επίπτωση στο έργο σας;

Απαντήσεις στις Ασκήσεις του Κεφαλαίου 1

1 Β

Το Καταστατικό ήταν το πρώτο κείμενο που καθόρισε τις λειτουργίες της UNHCR και παραμένει η πηγή της βασικής εντολής της οργάνωσης.

2 Δ

Σύμφωνα με διάφορες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης η εντολή της UNHCR καλύπτει τους ανιθαγενείς και τους εσωτερικά εκτοπισμένους. Επίσης καλύπτει τους Παλαιστίνιους πρόσφυγες που δεν εμπίπτουν στην αρμοδιότητα της UNRWA λόγω της γενικής εντολής της επί των προσφύγων σύμφωνα με το Καταστατικό της.

3 Δ

Η Εκτελεστική Επιτροπή αποτελείται από κράτη μέλη του ΟΗΕ τα οποία εκδηλώνουν ενδιαφέρον για τη διεθνή προστασία: δεν είναι αναγκαίο να είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του 1951 και/ ή στο Πρωτόκολλο του 1967. Συγκαλείται σε ολομέλεια άπαξ ετησίως και ο ρόλος της είναι γνωμοδοτικός στον Ύπατο Αρμοστή όσον αφορά στις λειτουργίες προστασίας της οργάνωσης, αλλά δεν επιβλέπει σε καθημερινή βάση την επιχειρησιακή δραστηριότητα της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

4 Σωστό

Οι προσπάθειες βελτίωσης της διεθνούς προστασίας σε περιφερειακή βάση πρέπει να πληρούν τα διεθνή κριτήρια.

5 Σωστό

Όλα τα κράτη έχουν την ευθύνη παροχής διεθνούς προστασίας βάσει του διεθνούς εθιμικού δικαίου. Συμπληρωματικές υποχρεώσεις έχουν αναλάβει όσα είναι συμβαλλόμενα σε διεθνή νομικά κείμενα που προβλέπουν την προστασία των προσφύγων, όπως είναι η Σύμβαση του 1951.

6 Α

Το Καταστατικό της UNHCR και οι μεταγενέστερες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου ορίζουν και άλλα πρόσωπα που εμπίπτουν στην εντολή της οργάνωσης. Καθώς οι αιτούντες άσυλο μπορεί να αναγνωριστούν πρόσφυγες εμπίπτουν επίσης στην εντολή της οργάνωσης.

7 Λάθος

Οι εσωτερικά εκτοπισμένοι δεν βρίσκονται ποτέ εκτός της χώρας της οποίας έχουν την ιθαγένεια ή όπου έχουν τη συνήθη διαμονή τους. Διαφορετικά μπορεί να είναι εκτοπισμένοι εκτός της χώρας τους. Οι ανιθαγενείς μπορεί να είναι εντός της χώρας της συνήθους διαμονής τους.

8 Α

Η κυβέρνηση της χώρας στην οποία έχουν καταφύγει οι πρόσφυγες έχει κατ' αρχήν την ευθύνη της αντιμετώπισης της προσφυγικής κρίσης, αφού τα κράτη και όχι η UNHCR ή κάποια άλλη οργάνωση ευθύνονται για την παροχή διεθνούς προστασίας.

9 Λάθος

Αν και η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες είναι η μοναδική οργάνωση του ΟΗΕ με ειδική διεθνή εντολή για την προστασία των προσφύγων διάφορες άλλες οργανώσεις είναι εταιρικοί συνεργάτες της και διαδραματίζουν εξίσου σημαντικό ρόλο για την προστασία των προσφύγων. Για παράδειγμα το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Τροφίμων το οποίο παρέχει ανθρωπιστική βοήθεια σε τρόφιμα συχνά προμηθεύει με τρόφιμα τους προσφυγικούς καταυλισμούς. Άλλα όργανα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών που εμπλέκονται στην παροχή βοήθειας στους πρόσφυγες αναφέρονται στο παρόν κεφάλαιο υπό τον τίτλο «Όργανα του Ο.Η.Ε.».

10.

Εξετάστε ποιες καταστάσεις, από τις αναφερόμενες στο παρόν κεφάλαιο υπό τον τίτλο «1.1.5: Σύγχρονο Περιβάλλον» ισχύουν στη χώρα όπου εργάζεστε . Για παράδειγμα:

- Έχει η χώρα σας εμπειρία στην φιλοξενία μεγάλου αριθμού προσφύγων ;
- Εάν ναι, η φιλοξενία μεγάλου αριθμού προσφύγων προκαλεί ανησυχία για τους περιορισμένους πόρους;
- Ποια είναι η στάση της κοινής γνώμης και των πολιτικών κομμάτων για την παρουσία των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο;
- Αποτελεί παράδοση η επιτυχής ένταξη των προσφύγων στην κοινωνία ή προάγεται κυρίως ο επαναπατρισμός τους το συντομότερο δυνατόν;
- Έχει υιοθετήσει η χώρα σας νομοθεσία ασύλου;
- Εάν ναι, σε ποιο βαθμό είναι σύμφωνη με τη Σύμβαση του 1951 και άλλα σχετικά κείμενα προστασίας των προσφύγων ;
- Λειτουργούν στη χώρα σας θεσμικά όργανα αρμόδια για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα ;
- Εάν ναι, σε ποιο βαθμό είναι η λειτουργία τους σύμφωνη με τα διεθνή κριτήρια ;

Κεφάλαιο 2

Το νομικό πλαίσιο της διεθνούς προστασίας και η εφαρμογή του

Σημεία – κλειδιά

Η κατανόηση της σημασίας της Σύμβασης του 1951 και του Πρωτοκόλλου του 1967

Ο εντοπισμός άλλων σημαντικών πηγών του διεθνούς προσφυγικού δικαίου

Η εξέταση του τρόπου με τον οποίο το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου και οι μηχανισμοί εφαρμογής του ενισχύουν την προστασία των προσφύγων

Η σημασία άλλων κλάδων του διεθνούς δικαίου

Ο τρόπος εκπλήρωσης των διεθνών υποχρεώσεων που τα κράτη έχουν αναλάβει έναντι των προσφύγων

Η ανάπτυξη της πολιτικής και της πρακτικής της προστασίας των προσφύγων σε διεθνές επίπεδο

Στο κεφάλαιο αυτό εξετάζεται ο ρόλος του διεθνούς προσφυγικού δικαίου, ειδικότερα της Σύμβασης του 1951 και του Πρωτοκόλλου του 1967 στην προστασία των προσφύγων. Αναλύονται επίσης άλλοι σχετικοί κλάδοι του διεθνούς δικαίου, όπως είναι το δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου, το ανθρωπιστικό δίκαιο και το ποινικό δίκαιο καθώς και ο ρόλος των αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. και ο τρόπος με τον οποίο τα κράτη εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει με το διεθνές δίκαιο. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την ανάλυση του τρόπου με τον οποίο αναπτύσσεται η πολιτική και η πρακτική της προστασίας των προσφύγων σε διεθνές επίπεδο.

Το νομικό πλαίσιο

Το νομικό πλαίσιο που καθορίζει την προστασία των προσφύγων αποτελείται από το διεθνές προσφυγικό δίκαιο, το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου και, σε ορισμένες περιπτώσεις, το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και το διεθνές ποινικό δίκαιο. Καθένας από τους προαναφερόμενους κλάδους δικαίου συντίθεται από ένα ή περισσότερα από τα παρακάτω συστατικά στοιχεία:

- **Συνθήκες:** είναι νομικά δεσμευτικές συμφωνίες μεταξύ των κρατών στις οποίες μπορεί να συμβάλλονται όλα τα κράτη (διεθνείς) ή μερικά κράτη με κοινό ενδιαφέρον (συνήθως περιφερειακές). Η συνθήκη δεν είναι δεσμευτική για το κράτος εκτός εάν επιλέξει να προσχωρήσει σ' αυτήν ή να την κυρώσει και άρα να καταστεί συμβαλλόμενο μέρος.
- **Διεθνές εθιμικό δίκαιο:** αυτός ο κλάδος δικαίου αποτελείται από σταθερά δημιουργημένες κρατικές πρακτικές που έχουν περιβληθεί τη μορφή νομικά δεσμευτικών κανόνων. Θεωρείται ότι όλα τα κράτη δεσμεύονται από το διεθνές εθιμικό δίκαιο.
- **Γενικές αρχές του δικαίου:** όταν ένα ειδικό ζήτημα δεν ρυθμίζεται από συνθήκη ή από εθιμικό κανόνα δικαίου μπορεί να εφαρμόζονται οι αρχές που θεωρείται ότι είναι κοινές στα σημαντικά νομικά συστήματα του κόσμου.
- **Δικαστικές αποφάσεις** που εκδίδονται από τα ανώτατα δικαστήρια των κρατών **και γνωμοδοτήσεις έγκριτων ακαδημαϊκών.** Οι αποφάσεις και οι γνωμοδοτήσεις συμβάλουν στην ερμηνεία του διεθνούς δικαίου.

Όπως προβλέπει η Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών¹⁶ (1969) τα κράτη υποχρεούνται να ερμηνεύουν την έκταση των συμβατικών τους υποχρεώσεων με καλή πίστη, σύμφωνα με τη συνθήκη έννοια που δίνεται στους όρους που περιλαμβάνει η συνθήκη στο σύνολό της και υπό το φως του αντικειμένου και του σκοπού της. Κατά την ερμηνεία των συνθηκών τα κράτη μπορούν να εξετάζουν το πλαίσιο στο οποίο εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους, τις μεταγενέστερες ρυθμίσεις καθώς και τις εθνικές πρακτικές τους.

Υπάρχουν επίσης κείμενα, συμπεράσματα και συστάσεις που εκφράζουν την πολιτική και όχι τη νομική δέσμευση των κρατών, αλλά επηρεάζουν το γενικότερο νομικό πλαίσιο της προστασίας των προσφύγων. Πρόκειται για το αποκαλούμενο «soft law». Σε ειδικές περιστάσεις νομικά δεσμευτικές αποφάσεις που υιοθετεί το Συμβούλιο Ασφαλείας δυνάμει του Κεφαλαίου VII του Χάρτη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών¹⁷ μπορεί επίσης να αποτελούν το νομικό πλαίσιο της διεθνούς προστασίας.

¹⁶ Βλέπε Ν.Δ. 402/1974, ΦΕΚ 141, τ. Α'.

¹⁷ Βλέπε Α.Ν. 585/1945, ΦΕΚ 242, τ. Α'.

Διεθνές Προσφυγικό Δίκαιο

Ο ακρογωνιαίος λίθος του διεθνούς προσφυγικού δικαίου είναι η Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967, οι μοναδικές διεθνείς συνθήκες που ορίζουν το ειδικό νομικό καθεστώς όσων έχουν ανάγκη τη διεθνή προστασία. Αυτά τα κείμενα έχουν αποδειχτεί ιδιαίτερα ευέλικτα και προσαρμόσιμα ενόψει των σημαντικών αλλαγών των προσφυγικών μετακινήσεων κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού του προηγούμενου αιώνα.

2.2.1 Διεθνείς Συνθήκες

2.2.1.1 Η Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων

Η Σύμβαση του 1951 αποτελεί την αφετηρία κάθε συζήτησης του διεθνούς προσφυγικού δικαίου. Είναι το πρώτο από τα δύο διεθνή κείμενα προστασίας των προσφύγων: το δεύτερο είναι το Πρωτόκολλο του 1967 στη Σύμβαση του 1951. Η Σύμβαση είναι από πολλές απόψεις πρωτοποριακό κείμενο, κυρίως επειδή, για πρώτη φορά στο διεθνές δίκαιο αποτυπώθηκε σε διεθνές κείμενο ο ορισμός του πρόσφυγα.

Η **αρχή της μη επαναπροώθησης** η οποία απαγορεύει την καθ' οιονδήποτε τρόπο επιστροφή των προσφύγων σε χώρες ή σε εδάφη όπου απειλούνται η ζωή τους ή η ελευθερία τους λόγω της φυλής τους, της θρησκείας τους, της εθνικότητάς τους, της συμμετοχής τους σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή των πολιτικών τους πεποιθήσεων αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της διεθνούς προστασίας. Αποτυπώνεται στο άρθρο 33 παρ. 1 της Σύμβασης του 1951. Οι μόνες επιτρεπτές εξαιρέσεις στην αρχή της *μη επαναπροώθησης* είναι αυτές που προβλέπει η παράγραφος 2 του άρθρου 33 της Σύμβασης που μπορεί να εφαρμοσθεί όταν ο πρόσφυγας συνιστά απειλή για την εθνική ασφάλεια της χώρας όπου ζει ή όταν μετά την καταδίκη του για ιδιαίτερος σοβαρό έγκλημα είναι επικίνδυνος για την κοινωνία της χώρας όπου ζει. Σύμφωνα με το δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου, που αναλύεται στη συνέχεια, *απαγορεύεται πάντα η επαναπροώθηση* όταν έχει ως συνέπεια την έκθεση του ενδιαφερόμενου σε κίνδυνο βασανιστηρίων, σκληρής ή απάνθρωπης μεταχείρισης ή τιμωρίας. Το άρθρο 33 της Σύμβασης εφαρμόζεται επίσης στους αιτούντες άσυλο που βρίσκονται στα σύνορα της χώρας ασύλου ή στη χώρα ασύλου έως τον καθορισμό του καθεστώτος τους.

Η Σύμβαση του 1951 ορίζει επίσης ότι:

- Η προστασία παρέχεται χωρίς διακρίσεις σε όλους τους πρόσφυγες,
- Οι πρόσφυγες δικαιούνται ελάχιστα κριτήρια μεταχείρισης και έχουν υποχρεώσεις έναντι των κρατών που τους φιλοξενούν,
- Η απέλαση ενός πρόσφυγα από τη χώρα ασύλου είναι τόσο σοβαρή ώστε μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνον σε εξαιρετικές περιπτώσεις, για λόγους εθνικής ασφάλειας ή δημόσιας τάξης,
- Καθώς η παροχή ασύλου μπορεί να συνεπάγεται δυσανάλογο βάρος για μερικά κράτη, ικανοποιητικές λύσεις μπορεί να επιτευχθούν μόνον με τη διεθνή συνεργασία,
- Η προστασία των προσφύγων είναι ανθρωπιστικό έργο και άρα η παροχή ασύλου δεν πρέπει να αποτελεί αιτία έντασης στις σχέσεις μεταξύ των κρατών,
- Τα κράτη υποχρεούνται να συνεργάζονται με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες κατά την εκπλήρωση του έργου της και να διευκολύνουν την υποχρέωσή της να επιβλέπει την προσήκουσα εφαρμογή της Σύμβασης.

Όπως ήδη προαναφέρθηκε στο Κεφάλαιο 1 η Σύμβαση συντάχθηκε με στόχο να αντιμετωπίσει τα προβλήματα των προσφύγων στην μεταπολεμική Ευρώπη. Έτσι, δύο είναι οι σημαντικοί περιορισμοί κατά την εφαρμογή της. Κατ' αρχήν, παρόλο που ο ορισμός του πρόσφυγα είναι γενικός, αφορά μόνους όσους διέφυγαν από τις χώρες καταγωγής τους λόγω των γεγονότων που συνέβησαν πριν το 1951. Δεύτερον, τα κράτη που προσχωρούν στη Σύμβαση έχουν την επιλογή του περιορισμού της εφαρμογής της στους πρόσφυγες που προέρχονται μόνον από την Ευρώπη.

2.2.1.2 Το Πρωτόκολλο του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων

Σκοπός του Πρωτοκόλλου του 1967 είναι η αναγνώριση της εφαρμογής της Σύμβασης του 1951 στα σύγχρονα προσφυγικά ρεύματα. Το Πρωτόκολλο είναι ανεξάρτητο κείμενο στο οποίο τα κράτη μπορούν να προσχωρήσουν χωρίς να είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του 1951, αν και σπάνια τα κράτη προσχωρούν μόνον σ' αυτό. Τα συμβαλλόμενα στο Πρωτόκολλο του 1967 κράτη συμφωνούν να εφαρμόσουν τη Σύμβαση του 1951 στους πρόσφυγες που πληρούν τις προϋποθέσεις του ορισμού της Σύμβασης αλλά χωρίς το χρονικό και γεωγραφικό περιορισμό της Σύμβασης.

Όταν προσχωρούν στη Σύμβαση και/ ή στο Πρωτόκολλο τα κράτη μπορούν να δηλώσουν ρητά ότι δεν θα εφαρμόσουν ή ότι θα εφαρμόσουν με τροποποιήσεις κάποια άρθρα της Σύμβασης. Δεν επιτρέπεται όμως να διατυπώσουν επιφυλάξεις για τις θεμελιώδεις διατάξεις της Σύμβασης, συμπεριλαμβανομένων του άρθρου 1 (ορισμός του πρόσφυγα), του άρθρου 3 (απαγόρευση διακρίσεως λόγω φυλής, θρησκείας ή χώρας καταγωγής) και του άρθρου 33 (αρχή της μη επαναπροώθησης): πρόκειται για διατάξεις που όλα τα κράτη μέρη στη Σύμβαση και / ή στο Πρωτόκολλο υποχρεούνται να τηρούν.

2.2.2. Περιφερειακές Συνθήκες

2.2.2.1 Η Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας του 1969 για τα Ειδικά Ζητήματα των Προσφυγικών Προβλημάτων στην Αφρική

Η Σύμβαση αυτή υιοθετήθηκε το 1969 από τα κράτη μέλη του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας (σημερινής Αφρικανικής Ένωσης). Αυτή η περιφερειακή συνθήκη συμπληρώνει τη Σύμβαση του 1951: περιλαμβάνει ευρύτερο ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα, τη θετική υποχρέωση των κρατών να καταβάλουν κάθε δυνατή προσπάθεια να χορηγούν άσυλο, διατάξεις για τις διαρκείς λύσεις και διατάξεις που απαγορεύουν στους πρόσφυγες να δραστηριοποιούνται σε ανατρεπτικές ενέργειες.

2.2.2.2 Κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιδιώκουν την εναρμόνιση των πολιτικών και πρακτικών που αφορούν στο άσυλο. Κατ' αρχήν, ο συντονισμός περιβλήθηκε τον τύπο νομικά μη δεσμευτικών πολιτικών πρωτοβουλιών. Όμως, από το 1999, οι κυβερνήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συνεργάζονται με στόχο τη δημιουργία ενός Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου που στηρίζεται στην πλήρη και ολοκληρωμένη εφαρμογή της Σύμβασης του 1951.

Το Μάιο του 2004, όταν δέκα νέες χώρες προσχώρησαν στις υπάρχουσες δέκα πέντε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιτεύχθηκε συμφωνία για τα σημαντικότερα τμήματα του Κοινού

Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου. Πρόκειται για συμφωνίες που αφορούν ζητήματα όπως είναι:

- Η προσωρινή προστασία,
- Τα ελάχιστα κριτήρια για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο
- Ο Κανονισμός για τον καθορισμό του κράτους που είναι υπεύθυνο να εξετάζει τα αιτήματα ασύλου (που αντικαθιστά τη Σύμβαση του Δουβλίνου του 1990),
- Το σύστημα για την σύγκριση των δακτυλικών αποτυπωμάτων των αιτούντων άσυλο (γνωστό ως Eurodac, το οποίο άρχισε να λειτουργεί τον Ιανουάριο του 2003),
- Η Οδηγία για την εφαρμογή του ορισμού του πρόσφυγα, που ορίζει την έννοια του πρόσφυγα και της επικουρικής ή συμπληρωματικής προστασίας και τα ελάχιστα κριτήρια για όσους δικαιούνται τη διεθνή προστασία,
- Η Οδηγία για τις διαδικασίες, που περιλαμβάνει τα ελάχιστα κοινά κριτήρια για τις διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Η έγκριση των βασικών αυτών κειμένων, που αποτελούν τους ελάχιστους διαδικαστικούς κανόνες, σηματοδοτεί την πρώτη φάση της δημιουργίας του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου. Η δεύτερη φάση περιλαμβάνει τη μεταφορά αυτών των αρχών στην εθνική νομοθεσία των κρατών μελών και την εναρμόνιση των πρακτικών.

2.2.3 Διεθνές Εθιμικό Δίκαιο

Η αρχή της *μη επαναπροώθησης* αποτελεί τμήμα του διεθνούς εθιμικού δικαίου. Κατά συνέπεια, όλα τα κράτη δεσμεύονται από την απαγόρευση επιστροφής των προσφύγων, καθ' οιονδήποτε τρόπο, σε χώρες ή σε εδάφη όπου η ζωή τους ή η ελευθερία τους απειλούνται λόγω της φυλής τους, της θρησκείας τους, της εθνικότητάς τους, της συμμετοχής τους σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή των πολιτικών τους πεποιθήσεων. Αυτή η φύση της αρχής της μη επαναπροώθησης είναι ιδιαίτερα σημαντική για τα κράτη που δεν είναι συμβαλλόμενα στη Σύμβαση του 1951 ή στο Πρωτόκολλο του 1967 (βλέπε στη συνέχεια στο κεφάλαιο 2.3.3 για το πεδίο εφαρμογής αυτής της έννοιας στο πλαίσιο του διεθνούς εθιμικού δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου).

2.2.4 Δικαστικές Αποφάσεις και γνωμοδοτήσεις έγκριτων ακαδημαϊκών

Όπως συμβαίνει σε κάθε κλάδο δικαίου, οι διατάξεις των βασικών συνθηκών και η έκταση εφαρμογής των αρχών του εθιμικού δικαίου είναι επιδεκτικές ερμηνείας. Προκειμένου για την κοινή κατανόηση των κρίσιμων νομικών κανόνων είναι συχνά χρήσιμη η εξέταση των αποφάσεων των ανωτάτων δικαστηρίων των κρατών. Άρα είναι ιδιαίτερα σημαντική για τον καθορισμό του περιεχομένου του διεθνούς προσφυγικού δικαίου η κρίση των δικαστηρίων που έχουν ιδιαίτερη εμπειρία στην εφαρμογή των υποχρεώσεων που αναλαμβάνουν τα κράτη δυνάμει του διεθνούς προσφυγικού δικαίου. Όταν τα δικαστήρια καθορίζουν τις νομικές υποχρεώσεις που τα κράτη έχουν αναλάβει έναντι των προσφύγων συχνά μνημονεύουν κείμενα του αποκαλούμενου «soft law», όπως είναι τα Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής, το **Εγχειρίδιο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για τα Κριτήρια και τις Διαδικασίες για τον Καθορισμό του Καθεστώτος του Πρόσφυγα** καθώς και κείμενα πολιτικής, συμπεριλαμβανομένων των κατευθυντήριων οδηγιών προστασίας της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Οι απόψεις των έγκριτων ακαδημαϊκών στον τομέα του διεθνούς προσφυγικού δικαίου, ειδικά όσων έχουν ερευνήσει την πρακτική εφαρμογή των διεθνών υποχρεώσεων, μπορεί επίσης να αποσαφηνίσουν το νομικό πλαίσιο της διεθνούς προστασίας.

2.2.5 Νομικά μη δεσμευτικά κείμενα («soft law»)

Τα κείμενα του «soft law» εκφράζουν περισσότερο την πολιτική παρά τη νομική δέσμευση των κρατών. Αν και δεν είναι νομικά δεσμευτικά εκφράζουν τις απόψεις των κρατών και άρα επηρεάζουν την προστασία των προσφύγων. Επίσης αναδεικνύουν την εξέλιξη και την ανάπτυξη του δικαίου. Σε παγκόσμιο επίπεδο οι σημαντικότερες πολιτικές διακηρύξεις είναι:

- Η **Διακήρυξη των κρατών μελών στη Σύμβαση του 1951 και / ή στο Πρωτόκολλο του 1967** (2001), που επιβεβαιώνει την θεμελιώδη σημασία της Σύμβασης του 1951 για τη διεθνή προστασία, αναγνωρίζει ότι η αρχή της μη επαναπροώθησης αποτελεί αρχή του διεθνούς εθιμικού δικαίου και δεσμεύει τα κράτη να παρέχουν καλλίτερη διεθνή προστασία στο πλαίσιο της διεθνούς αλληλεγγύης και της ισότιμης κατανομής των βαρών,
- Η **Διακήρυξη για το Εδαφικό Άσυλο** (1967), που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και εκφράζει τη διεθνή συναίνεση για τον ειρηνικό και ανθρωπιστικό χαρακτήρα της παροχής ασύλου που δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται από τα άλλα κράτη ως ενέργεια μη φιλική και υπογραμμίζει ότι την ευθύνη για την εξέταση των ισχυρισμών για χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα φέρει το κράτος όπου ο αιτών άσυλο αναζητά ασφάλεια,
- Τα **Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής για τη Διεθνή Προστασία**, τα οποία υιοθετούνται ετησίως συναινετικά και αναπτύσσουν τα κριτήρια και τις αρχές που διέπουν τη διεθνή προστασία. Τα Πορίσματα καλύπτουν ευρύ φάσμα ζητημάτων προστασίας, συμπεριλαμβανομένων όσων δεν αναλύονται διεξοδικά στο διεθνές δίκαιο, όπως είναι ο εθελοντικός επαναπατρισμός, η αντιμετώπιση των μαζικών προσφυγικών κρίσεων και η διατήρηση του πολιτικού και ανθρωπιστικού χαρακτήρα του ασύλου. Λαμβάνοντας υπόψη ότι τα Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής εκφράζουν τις απόψεις περισσότερων των πενήντα κρατών, συμπεριλαμβανομένων κρατών που δεν είναι συμβαλλόμενα στη Σύμβαση του 1951/ στο Πρωτόκολλο του 1967 αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του διεθνούς πλαισίου προστασίας που επηρεάζει την εθνική πολιτική καθώς και τις επιχειρήσεις της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Δύο είναι τα σημαντικότερα περιφερειακά κείμενα προστασίας των προσφύγων:

- Η **Διακήρυξη της Καρθαγένης για τους Πρόσφυγες** (1984) που υιοθετήθηκε όταν ξέσπασαν οι προσφυγικές κρίσεις που οφείλονταν στους εμφύλιους πολέμους της Κεντρικής Αμερικής στη δεκαετία του 1980 από αντιπροσώπους των κυβερνήσεων, διακεκριμένους ακαδημαϊκούς και δικηγόρους της περιοχής. Όπως και η Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας η Διακήρυξη περιλαμβάνει τον ορισμό του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 και τον συμπληρώνει διευρύνοντας την έννοια του πρόσφυγα. Επίσης περιλαμβάνει συστάσεις για την ανθρωπιστική μεταχείριση των προσφύγων και για την εξεύρεση διαρκών λύσεων για τους πρόσφυγες. Αν και η Διακήρυξη δεν είναι νομικά δεσμευτική έχει κατ' επανάληψη επικυρωθεί από τα κράτη της Κεντρικής και της Λατινικής Αμερικής. Ο ευρύς ορισμός της έννοιας του πρόσφυγα ενσωματώθηκε στις νομοθεσίες των κρατών της Κεντρικής Αμερικής και της Καραϊβικής και σε κάποιες χώρες της Λατινικής Αμερικής. Επιπλέον, αρκετές αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης του

Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και του Οργανισμού Αμερικανικών Κρατών έχουν αναγνωρίσει τη σημασία της ως εργαλείου περιφερειακής προστασίας των προσφύγων.

- Οι Αρχές της Μπανγκόκ για το Καθεστώς και τη Μεταχείριση των Προσφύγων (1966, αναθεωρημένες το 2001), που υιοθετήθηκαν από κάποια κράτη της Ασίας, της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής. Οι αρχές αυτές είναι σημαντικές γιατί αποτυπώνουν τις απόψεις αρκετών κρατών με εκτεταμένη εμπειρία στην παροχή ασύλου, συμπεριλαμβανομένων κρατών που δεν είναι συμβαλλόμενα στη Σύμβαση του 1951 / στο Πρωτόκολλο του 1967. Όπως η Σύμβαση της Αφρικανικής Ένωσης/Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας και η Διακήρυξη της Καρθαγένης οι Αρχές περιλαμβάνουν ευρύτερο ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα από αυτόν της Σύμβασης του 1951.

Διεθνές Δίκαιο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Στο πλαίσιο της διασφάλισης ανθρώπινης μεταχείρισης των ιδιαίτερα ευάλωτων ομάδων το διεθνές προσφυγικό δίκαιο είναι άμεσα αλληλένδετο με το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου το οποίο επικεντρώνεται στο σεβασμό της αξιοπρέπειας και της ευημερίας κάθε ανθρώπου. Αυτοί οι δύο κλάδοι δικαίου **αλληλοσυμπληρώνονται**. Όλο και περισσότερο οι αρχές των δικαιωμάτων του ανθρώπου εφαρμόζονται για την ενίσχυση της διεθνούς προστασίας:

- Ως προς τα **δικαιώματα** που οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο επικαλούνται στη χώρα ασύλου βάσει του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου,
- Στο μέτρο που οι διεθνείς μηχανισμοί **επίβλεψης** της προσήκουσας εφαρμογής του δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου μπορεί να αξιοποιηθούν από και για λογαριασμό μεμονωμένων περιπτώσεων προσφύγων, αντρών, γυναικών και παιδιών,
- Στον τρόπο που το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου **επιηρεάζει** την πολιτική της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, για παράδειγμα κατά τον καθορισμό των κριτηρίων της δίκαιης διαδικασίας, των συνθηκών κράτησης, της ισότητας των φύλων και των δικαιωμάτων των παιδιών.

Το πλαίσιο της διεθνούς προστασίας στηρίζεται στις έννοιες των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Έχει ως στόχο να βοηθήσει όσους αναγκάστηκαν τα διαφύγουν από τις πατρίδες τους επειδή παραβιάστηκαν τα δικαιώματά τους. Ειδικότερα, η έννοια της δίωξης, που αποτελεί τον πυρήνα του ορισμού της Σύμβασης του 1951 / του Πρωτοκόλλου του 1967, ερμηνεύεται συχνά σύμφωνα με τα κριτήρια των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Κατά συνέπεια, η κατανόηση του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι ζωτικής σημασίας για την διασφάλιση της διεθνούς προστασίας των προσφύγων και άλλων προσώπων που εμπíπτουν στην εντολή της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Το δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου που εφαρμόζεται σε όλους τους ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένων των προσφύγων, ανεξάρτητα από το καθεστώς τους, αποτελεί χρήσιμο κριτήριο για την αξιολόγηση της ποιότητας της μεταχείρισης που οι χώρες ασύλου επιφυλάσσουν στους πρόσφυγες και στους αιτούντες άσυλο που βρίσκονται στην επικράτειά τους. Ιδιαίτερη είναι η σημασία του δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου στις περιπτώσεις όπου τα κράτη δεν είναι συμβαλλόμενα σε συνθήκες προστασίας των προσφύγων (στη Σύμβαση του 1951, στο Πρωτόκολλο του 1967 ή στη Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας).

Η αρχή της μη επαναπροώθησης του προσφυγικού δικαίου ενισχύεται από την απαγόρευση επιστροφής κάθε ανθρώπου σε έδαφος όπου κινδυνεύει να υποστεί βασανιστήρια, σκληρή,

απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, την οποία προβλέπει το δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τόσο το εθιμικό όσο και αυτό που στηρίζεται σε διεθνείς συνθήκες. Έτσι, παρέχεται μια άλλη νομική οδός που διασφαλίζει την προστασία εξατομικευμένων περιπτώσεων προσφύγων, που έχουν τη δυνατότητα να αξιοποιούν τους μηχανισμούς προσφυγών των διεθνών συνθηκών που δεν προβλέπουν η Σύμβαση του 1951 / το Πρωτόκολλο του 1967. Για παράδειγμα, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και η Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων έχουν αποτρέψει την απέλαση όσων αντιμετωπίζουν πραγματικό κίνδυνο βασανιστηρίων. Όμοια, σε περιφερειακό επίπεδο, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μπορεί να επιβάλει σε ένα κράτος που υπάγεται στη δικαιοδοσία του την απαγόρευση απέλασης αιτούντα άσυλο σε χώρα όπου μπορεί να κινδυνεύει να υποστεί βασανιστήρια ή παραβίαση άλλων δικαιωμάτων που προστατεύει η *Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών*¹⁸ (1950). Σύμφωνα με την *Αμερικανική Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου* (1969) παρόμοιες εξουσίες για την απαγόρευση των βασανιστηρίων έχει το Δια-Αμερικανικό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Η προαγωγή των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι σημαντική για τη διασφάλιση λύσεων στις προσφυγικές κρίσεις. Οι προσπάθειες βελτίωσης της κατάστασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου στις χώρες που παράγουν πρόσφυγες είναι καθοριστικής σημασίας για τη δημιουργία πραγματικής προοπτικής βιώσιμου εθελοντικού επαναπατρισμού και επανένταξης.

Έτσι, οι αρχές των δικαιωμάτων του ανθρώπου εφαρμόζονται σε όλες τις φάσεις του κύκλου της μετακίνησης:

- Στα αίτια της μετακίνησης,
- Στον καθορισμό των δικαιούχων της διεθνούς προστασίας,
- Στη διασφάλιση των κατάλληλων κριτηρίων μεταχείρισης στη χώρα ασύλου,
- Στη διασφάλιση της βιωσιμότητας των λύσεων

Κατά συνέπεια, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες εκτιμά ιδιαίτερα τη συνεργασία που έχει εγκαινιάσει με μια σειρά παραγόντων προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, συμπεριλαμβανομένων του Γραφείου του Υπατού Αρμοστή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, άλλων διεθνών και περιφερειακών θεσμών και οργάνων προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των μη κυβερνητικών οργανώσεων.

2.3.1 Διεθνή Κείμενα

Η ιδρυτική προκήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και ένα από τα πλέον γνωστά διεθνή κείμενα είναι η *Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου* (1948). Αυτή η ιστορική πρωτοβουλία, που υιοθετήθηκε μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, εξέφρασε την επιθυμία της διεθνούς κοινότητας να προάγει τον παγκόσμιο σεβασμό της αξιοπρέπειας και των θεμελιωδών ελευθεριών όλων των ανθρώπων. Αν και η Διακήρυξη υιοθετήθηκε ως δήλωση πολιτικής βούλησης και όχι ως νομικά δεσμευτική συνθήκη είναι εξαιρετικά σημαντική καθώς αποτελεί την μοναδική έκφραση των δικαιωμάτων κάθε ανθρώπου. Από την υιοθέτηση της Διακήρυξης πολλές από τις αρχές της ενσωματώθηκαν σε νομικά δεσμευτικές συνθήκες ενώ κάποιες απέκτησαν την ισχύ του διεθνούς εθιμικού δικαίου.

¹⁸ Βλέπε Ν.Δ. 53/1974, ΦΕΚ 256, τ. Α' και Ν. 2400/1996, ΦΕΚ 96, τ. Α'.

Κάποιες από τις διατάξεις κλειδιά της Διακήρυξης ορίζουν:

«Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και στα δικαιώματα».

(από το Άρθρο 1)

«Κάθε άνθρωπος δικαιούται να επικαλείται όλα τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που αναγνωρίζει η παρούσα Διακήρυξη, χωρίς καμιά απολύτως διάκριση, ειδικότερα ως προς τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τις θρησκευτικές, τις πολιτικές ή οιοσδήποτε άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την περιουσία, τη γέννηση ή οποιαδήποτε άλλη κατάσταση».

(από το Άρθρο 2)

«Κάθε άτομο έχει δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την προσωπική του ασφάλεια».

(Άρθρο 3)

Το Άρθρο 14 παρ. 1 της Διακήρυξης αναφέρεται ειδικότερα στους πρόσφυγες. Ορίζει :

«Κάθε άτομο που καταδιώκεται έχει το δικαίωμα να ζητά άσυλο και να του παρέχεται άσυλο σε άλλες χώρες».

Το 1966 τα κράτη ανέλαβαν μια νομική, και όχι πολιτική ή ηθικής φύσης, υποχρέωση να προάγουν και να προστατεύουν τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες. Αυτή η υποχρέωση κωδικοποιήθηκε σε δύο διεθνή Σύμφωνα: το *Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων*¹⁹ και το *Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα*²⁰. Αυτά τα δύο Σύμφωνα άρχισαν να ισχύουν το 1976. Μαζί με την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τα δύο Προαιρετικά Πρωτόκολλα στο Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων αυτά τα κείμενα είναι γνωστά ως Διεθνής Χάρτα των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Άλλα σημαντικά διεθνή κείμενα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι:

- *Η Διεθνής Σύμβαση για την Κατάργηση κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων*²¹ (1965),
- *Η Σύμβαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη κάθε Μορφής Διακρίσεων σε Βάρος των Γυναικών*²² (1979),
- *Η Σύμβαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας*²³ (1984),
- *Η Σύμβαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού*²⁴ (1989),
- *Η Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων όλων των Μεταναστών Εργαζομένων και των μελών των Οικογενειών τους* (1990).

Κάποια δικαιώματα του ανθρώπου, όπως είναι το δικαίωμα στη ζωή ή το δικαίωμα απαγόρευσης των βασανιστηρίων ή της σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας είναι ανεπίδεκτα περιορισμών. Αυτά τα δικαιώματα που αναφέρονται στο άρθρο 4 παρ. 2 του Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων πρέπει να προστατεύονται

¹⁹ Βλέπε Ν. 2462/1997, ΦΕΚ 25, τ. Α΄.

²⁰ Βλέπε Ν. 1532/1985, ΦΕΚ 45, τ. Α΄.

²¹ Βλέπε Ν.Δ. 494/1970, ΦΕΚ 77, τ. Α΄.

²² Βλέπε Ν. 1342/1983, ΦΕΚ 39, τ. Α΄.

²³ Βλέπε Ν. 1782/1988, ΦΕΚ 116, τ. Α΄.

²⁴ Βλέπε Ν. 2101/1992, ΦΕΚ 192, τ. Α΄.

οποτεδήποτε και σε όλες τις περιστάσεις, συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων της έκτακτης ανάγκης. Πρόκειται για τα μη **επιδεκτικά εξαιρέσεων ή απόλυτα δικαιώματα**.

2.3.2 Περιφερειακές Συνθήκες

Η ανάπτυξη του δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου έχει ενισχυθεί σημαντικά με την δημιουργία περιφερειακών κειμένων και μηχανισμών επίβλεψης της εφαρμογής τους. Η πρώτη από αυτές τις συνθήκες ήταν η *Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών* (1950) με τα συμπληρωματικά Πρωτόκολλά της. Ακολούθησε η *Αμερικανική Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου* (1969) και ο *Αφρικανικός Χάρτης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Λαών* (1981). Άλλες περιφερειακές συνθήκες είναι η *Δια-Αμερικανική Σύμβαση Πρόληψης και Τιμωρίας των Βασανιστηρίων* (1985), η *Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας*²⁵ (1987) και ο *Αφρικανικός Χάρτης για τα Δικαιώματα και την Ευημερία του Παιδιού* (1990).

2.3.3 Διεθνές Εθνικό Δίκαιο

Διάφορες αρχές του δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου αποτελούν μέρος του διεθνούς εθνικού δικαίου. Στον τομέα της προστασίας των προσφύγων θεμελιώδης κανόνας του εθνικού δικαίου είναι η **απαγόρευση επιστροφής οιαδήποτε ανθρώπου σε χώρα όπου κινδυνεύει να υποστεί βασανιστήρια** ή σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία (βλέπε ανωτέρω υπό 2.2.3 για το πεδίο εφαρμογής της έννοιας αυτής στο πλαίσιο του διεθνούς προσφυγικού δικαίου).

2.3.4 Μηχανισμοί των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Εκτός από την υιοθέτηση των προαναφερθέντων κειμένων έχουν ιδρυθεί διάφορα όργανα που είναι αρμόδια να επιβλέπουν την εφαρμογή και να διερευνούν τις παραβιάσεις των υποχρεώσεων που έχουν αναλάβει τα κράτη για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

2.3.4.1 Διεθνή Θεσμικά Όργανα

Στο σύστημα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών λειτουργεί ένα περίπλοκο σύνολο οργάνων που επιβλέπουν την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Κάθε όργανο έχει μια και μοναδική αρμοδιότητα. Αυτά τα όργανα έχουν ιδρυθεί είτε από το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του ΟΗΕ είτε από ειδικές διεθνείς συνθήκες προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Τα δύο όργανα που έχουν ιδρυθεί από το **Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του ΟΗΕ** είναι:

- Η **Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων**, αποτελούμενη από αντιπροσώπους 53 κρατών μελών του ΟΗΕ που εκλέγονται με τριετή θητεία. Η Επιτροπή συγκαλείται ετησίως και συζητά ζητήματα που αφορούν την κατάσταση των δικαιωμάτων του ανθρώπου οπουδήποτε στον κόσμο. Η Επιτροπή διορίζει Ειδικούς Απεσταλμένους (εμπειρογνώμονες που δεν εξαρτώνται από κυβερνήσεις) και Ομάδες Εργασίας που ερευνούν ειδικά

²⁵ Βλέπε Ν. 1949/1991, ΦΕΚ 83, τ. Α'.

ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων οπουδήποτε στον κόσμο, είτε για μια συγκεκριμένη χώρα είτε για γενικότερα θέματα. Όταν υπάρχει απειλή επαναπροώθησης η υπόθεση μπορεί να εξεταστεί από τον Ειδικό Απεσταλμένο για τα Βασανιστήρια ή από τον Ειδικό Απεσταλμένο για τις Εξωδικαστικές, Συνοπτικές ή Αυθαίρετες Εκτελέσεις ή από την Ομάδα Εργασίας για τις Αναγκαστικές Εξαφανίσεις. Καθένα από τα όργανα αυτά μπορεί να απευθύνει επείγουσα έκκληση στην ενδιαφερόμενη κυβέρνηση. Την Επιτροπή υποβοηθά στο έργο της μια σειρά επικουρικών οργάνων συμπεριλαμβανομένης της **Υπο-Επιτροπής για την Προαγωγή και την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου** (που παλαιότερα ονομαζόταν «Υπο-Επιτροπή για την Πρόληψη των Διακρίσεων και την Προστασία των Μειονοτήτων»). Αυτή η Υπο-Επιτροπή ερευνά τις προσφυγές που αφορούν σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου και αποφασίζει εάν πρέπει να τεθούν υπόψη στην Ομάδα Εργασίας της Επιτροπής (πρόκειται για την αποκαλούμενη «Διαδικασία 1503»).

- Η **Επιτροπή για το Καθεστώς των Γυναικών**, που προάγει την ισότητα των δικαιωμάτων των γυναικών, αποτελείται από αντιπροσώπους 32 κρατών μελών του ΟΗΕ που εκλέγονται κάθε τέσσερα χρόνια. Συγκαλείται δύο φορές ετησίως και προετοιμάζει συστάσεις που υποβάλλει στο Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο.

Επιπλέον, στο σύστημα του ΟΗΕ λειτουργούν **επτά όργανα των οποίων η ίδρυση προβλέπεται από ειδικότερες συνθήκες**. Οι Επιτροπές που ιδρύονται βάσει των συνθηκών αποτελούνται από εμπειρογνώμονες που υπηρετούν με την προσωπική τους ιδιότητα και εκλέγονται από τα κράτη μέλη (με εξαίρεση την Επιτροπή για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα, της οποίας οι εμπειρογνώμονες επιλέγονται από τα μέλη του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου). Με εξαίρεση τις προαναφερόμενες Επιτροπές του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου η εντολή των Επιτροπών που έχουν ιδρυθεί βάσει συνθηκών καλύπτει μόνον τα κράτη που είναι συμβαλλόμενα σ' αυτές. Οι Επιτροπές εξετάζουν τις περιοδικές εκθέσεις που υποβάλλουν τα κράτη μέλη για τις προσπάθειές τους να συμμορφώνονται με τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει δυνάμει των συνθηκών. Εν συνεχεία εκδίδουν τα σχόλια και τις συστάσεις τους για τη βελτίωση της κατάστασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου, κείμενα που είναι γνωστά ως Συμπερασματικές Παρατηρήσεις. Επίσης, οι Επιτροπές εκδίδουν Γενικά Σχόλια για θεματικά ζητήματα. Εφόσον συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις τα όργανα αυτά μπορεί επίσης να εξετάζουν τους ισχυρισμούς όσων προσφεύγουν ενώπιόν τους για παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Σε αυτό το πλαίσιο μπορεί να ζητούν από το ενδιαφερόμενο κράτος να αναστέλλει την εφαρμογή κάθε μέτρου απέλασης σε βάρος του προσφεύγοντα έως ότου αποφασίσουν επί της προσφυγής. Οι Επιτροπές που έχουν ιδρυθεί δυνάμει συνθηκών είναι:

- **Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου** (Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων),
- **Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων** (Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας),
- **Επιτροπή για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα** (Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα),
- **Επιτροπή για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων** (Διεθνή Σύμβαση για την Κατάργηση κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων),
- **Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων σε Βάρος των Γυναικών** (Διεθνής Σύμβαση για την Εξάλειψη κάθε Μορφής Διακρίσεων σε Βάρος των Γυναικών),

- Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού),
- Επιτροπή για την Προστασία των Δικαιωμάτων όλων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους (Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων όλων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους)

2.3.4.2 Περιφερειακά Θεσμικά Όργανα

Οι προαναφερθείσες συνθήκες προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου προβλέπουν την ίδρυση εξειδικευμένων οργάνων που επιβλέπουν την εφαρμογή τους και εξετάζουν τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Το πρώτο όργανο που ιδρύθηκε σε περιφερειακό επίπεδο κατ' εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου ήταν το **Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου**. Άλλοι περιφερειακοί μηχανισμοί είναι:

- Η Δια-Αμερικανική Επιτροπή και το Δια-Αμερικανικό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου,
- Η Αφρικανική Επιτροπή και το Αφρικανικό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ατόμου και των Λαών,
- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων.

Καθένα από τα προαναφερόμενα δικαστήρια έχει τη δικαιοδοσία να ζητά από το ενδιαφερόμενο κράτος να απέχει από κάθε πράξη, για παράδειγμα από την απέλαση ενός πρόσφυγα ή αιτούντα άσυλο, που μπορεί να προκαλέσει στον προσφεύγοντα ενώπιόν του μη επανορθώσιμη βλάβη.

2.4 Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο

Αυτός ο κλάδος του διεθνούς δικαίου που προϋπήρχε τόσο του δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου όσο και του προσφυγικού δικαίου έχει ως στόχο την προστασία, διαρκούντων των ένοπλων συρράξεων, όσων δεν συμμετέχουν ή δεν συμμετέχουν πλέον στις εχθροπραξίες και τη ρύθμιση, ή μάλλον, τον περιορισμό των μέσων και των μεθόδων του πολέμου. Έχει σαφώς ιδιαίτερη σημασία για την προστασία των προσφύγων καθώς οι πρόσφυγες αποτελούν στόχους των εχθροπραξιών. Τα βασικά κείμενα είναι οι τέσσερις *Συμβάσεις της Γενεύης*²⁶ (1949) και τα δύο *Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα* τους (1977). Όλες οι Συμβάσεις της Γενεύης αναφέρονται στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις εκτός από το Άρθρο 3 – το οποίο είναι κοινό και στα τέσσερα διεθνή νομικά κείμενα – το οποίο αναφέρεται σε μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις, δηλαδή σε εμφύλιους πολέμους. Το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο I²⁷ αναφέρεται μόνον στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις. Το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο II²⁸ επικεντρώνεται στις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις. Σήμερα, οι περισσότεροι πόλεμοι ξεσπούν στην επικράτεια των κρατών και άρα διέπονται από λιγότερους νομικούς περιορισμούς σε σύγκριση με τους διακρατικούς πολέμους.

Κατ' αρχήν οι πρόσφυγες που έχουν εγκλωβιστεί σε μια διεθνή ένοπλη σύρραξη εμπίπτουν στην κατηγορία των «προστατευόμενων προσώπων», που σημαίνει ότι καλύπτονται από όλες τις διατάξεις των Τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης και του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου

²⁶ Βλέπε Ν. 3481/1956, ΦΕΚ 3, τ. Α'.

²⁷ Βλέπε Ν. 1786/1988, ΦΕΚ 125, τ. Α'.

²⁸ Βλέπε Ν. 2105/1992, ΦΕΚ 196, τ. Α'.

Ι. Στο πλαίσιο των μη διεθνών ένοπλων συγκρούσεων οι πρόσφυγες προστατεύονται αυτόματα αφού εξ ορισμού είναι «άμαχοι που δεν συμμετέχουν ενεργά στις εχθροπραξίες». Ειδικότερα, οι πρόσφυγες προστατεύονται από τις ακόλουθες διατάξεις:

- Άρθρο 3 (κοινό) των Τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης που ορίζει την ελάχιστη προστασία που υποχρεούνται να παρέχουν τα μέρη των συρράξεων σε όσους δεν συμμετέχουν ή δεν συμμετέχουν πλέον στις εχθροπραξίες μιας μη διεθνούς ένοπλης σύρραξης. Πρόκειται για την προστασία από πράξεις βίας, ειδικά από δολοφονίες, ακρωτηριασμούς και βασανιστήρια, από τη σκληρή, εξευτελιστική και απάνθρωπη μεταχείριση, για την απαγόρευση της ομηρίας και για το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη πριν την επιβολή της ποινής,
- Η Τέταρτη Σύμβαση της Γενεύης για την Προστασία των Αμάχων εν Καιρώ Πολέμου αφορά ειδικότερα τη γενικότερη προστασία των αμάχων από ορισμένες συνέπειες του πολέμου. Μεταξύ των σημαντικότερων διατάξεων της Σύμβασης αυτής είναι αυτές που απαγορεύουν τη χρήση των αμάχων ως ανθρώπινων ασπίδων, τη συλλογική τιμωρία των αμάχων, τα μέτρα εκφοβισμού ή απειλής των αμάχων, τη λεηλασία και τα αντίποινα σε βάρος των αμάχων. Άλλες διατάξεις της Σύμβασης αυτής προβλέπουν τη δημιουργία ουδέτερων ζωνών, που μπορεί να χρησιμεύουν ως προσφυγικοί καταυλισμοί, την επανένωση των διασπασμένων οικογενειών καθώς και την απαγόρευση μεταχείρισης των προσφύγων ως εχθρών αποκλειστικά με βάση την ιθαγένειά τους, ως πολιτών του κράτους που είναι εχθρική δύναμη,
- Το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο Ι ορίζει ότι οι εθνικο-απελευθερωτικοί πόλεμοι πρέπει να αντιμετωπίζονται ως συρράξεις διεθνούς χαρακτήρα και ενισχύει τον κανόνα σύμφωνα με τον οποίο οι εμπόλεμοι υποχρεούνται να διακρίνουν μεταξύ των στρατιωτικών στόχων από τη μια και των αμάχων και των μη στρατιωτικών στόχων από την άλλη. Περαιτέρω, ενισχύει την προστασία των Τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης ορίζοντας για παράδειγμα ότι οι άμαχοι δεν πρέπει να αποτελούν εκ προθέσεως στόχο της στρατιωτικής δράσης ή αδιάκριτων επιθέσεων και ότι πρέπει να τους παρέχεται αμερόληπτη βοήθεια από τις ανθρωπιστικές οργανώσεις, ανάλογα με τη συμφωνία των ενδιαφερομένων μερών,
- Το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο ΙΙ επεκτείνει στις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις τους βασικούς κανόνες του Πρωτοκόλλου Ι όσον αφορά στην προστασία των αμάχων από τις συνέπειες των εχθροπραξιών. Έτσι, επεκτείνει την προστασία πέραν της παρεχόμενης από το κοινό και στις τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης άρθρο 3. Εκτόπιση αμάχων μπορεί να διαταχθεί μόνον εφόσον τούτο απαιτείται για λόγους ασφαλείας ή για επιτακτικούς στρατιωτικούς λόγους και εφόσον έχουν ληφθεί όλα τα μέτρα που διασφαλίζουν ότι θα πραγματοποιηθεί σε ικανοποιητικές συνθήκες.

Όπως προαναφέρθηκε δεν επιτρέπεται η εξαίρεση της εφαρμογής κάποιων διατάξεων που αφορούν στην προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου αναγνωρίζει ότι ορισμένες περιστάσεις δικαιολογούν τον περιορισμό κάποιων δικαιωμάτων και ελευθεριών. Έτσι, αρκετά (αλλά όχι όλα) από τα δικαιώματα που προβλέπει και προστατεύει το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου μπορεί να αναστέλλονται εν καιρώ πολέμου. Σε αυτήν την περίπτωση, το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο, που εφαρμόζεται μόνον σε καταστάσεις ένοπλων συγκρούσεων, έχει ως στόχο να διασφαλίσει το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Όταν κάποιος άμαχος διαφεύγει από τον πόλεμο και φθάνει σε μια ουδέτερη χώρα τότε εφαρμόζονται το δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου και το προσφυγικό δίκαιο (Το άρθρο 9 της Σύμβασης του

1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων επιβεβαιώνει, με κάποιες εξαιρέσεις, την εφαρμογή του προσφυγικού δικαίου, διαρκούντος του πολέμου).

2.5 Διεθνές Ποινικό Δίκαιο

Οι εξελίξεις του διεθνούς ποινικού δικαίου επηρεάζουν άμεσα την προστασία των κοριτσιών, των αγοριών, των γυναικών και των αντρών που υπάγονται στην προστασία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Οι αποφάσεις των Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων για την Πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα²⁹, που κρίνουν την ατομική ευθύνη για αδικήματα όπως είναι τα εγκλήματα πολέμου και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, έχουν συμβάλει στον καθορισμό των ειδικότερων περιστάσεων αποκλεισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα λόγω της ειδικότερης συμπεριφοράς του ενδιαφερόμενου αιτούντα άσυλο. Αναμφισβήτητα το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο θα ασκήσει παρόμοια επιρροή όταν θα αρχίσει να εκδικάζει υποθέσεις. Το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου³⁰ (1998) άρχισε να ισχύει τον Ιούλιο του 2002 και είναι ιδιαίτερα σημαντικό καθώς αποτελεί την πρώτη ολοκληρωμένη κωδικοποίηση των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και κατατάσσει στα εγκλήματα πολέμου κάποιες πράξεις που διαπράττονται σε μη διεθνείς συρράξεις οι οποίες πριν την υιοθέτησή του δεν ήσαν αξιόποινες βάσει συνθήκης.

Μια άλλη σημαντική εξέλιξη που αφορά τόσο το ποινικό δίκαιο όσο και τους πρόσφυγες είναι η διεθνής δράση που έχει αναληφθεί για την καταπολέμηση της εμπορίας και της διακίνησης ανθρώπων. Αυξανόμενοι αριθμοί προσφύγων αναγκάζονται να προσφεύγουν στους λαθροδιακινητές προσπαθώντας να φθάσουν σε ασφαλή χώρα. Έτσι, όχι μόνον διακινδυνεύουν τη ζωή τους, αλλά συχνά και την έκβαση της εξέτασης του αιτήματός τους για άσυλο στο κράτος προορισμού. Δύο διεθνείς συμφωνίες επ' αυτού του ζητήματος – το *Πρωτόκολλο του ΟΗΕ για τη Διακίνηση Ανθρώπων από ξηράς, θαλάσσης και αέρος* (2000), που ισχύει από τον Ιανουάριο του 2004 και το *Πρωτόκολλο του ΟΗΕ για την Πρόληψη, την Καταστολή και την Τιμωρία της Εμπορίας Ανθρώπων* (2000), που ισχύει από το Δεκέμβριο του 2003 – επικεντρώνονται στους διακινητές και στους δουλεμπόρους και καθιστούν σαφές ότι τα θύματά τους δεν πρέπει να τιμωρούνται επειδή αποτέλεσαν αντικείμενο της δράσης τους. Και τα δύο Πρωτόκολλα ορίζουν ότι οι διατάξεις τους δεν θίγουν τα δικαιώματα των ατόμων και τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει τα κράτη δυνάμει της Σύμβασης του 1951/Πρωτοκόλλου του 1967 ή την αρχή της μη επαναπροώθησης. Αυτά τα Πρωτόκολλα συμπληρώνουν τη Σύμβαση του ΟΗΕ για την Καταπολέμηση του Διασυνοριακού Οργανωμένου Εγκλήματος (2000), που ισχύει από το Σεπτέμβριο του 2003 και προβλέπει στενότερη συνεργασία μεταξύ των κυβερνήσεων για την καταπολέμηση και την αντιμετώπιση της ποινικής δράσης.

2.6 Οι Αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ

Το Συμβούλιο Ασφαλείας, στο οποίο έχει ανατεθεί δυνάμει του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ, η διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, αποτελείται από αντιπροσώπους 15 κρατών μελών, πέντε από τα οποία είναι μόνιμα (Κίνα, Γαλλία, Ομοσπονδία της Ρωσίας, Ηνωμένο Βασίλειο και Η.Π.Α.). Τα άλλα δέκα μέλη εκλέγονται για διετή θητεία. Σε αντίθεση με τις αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, οι αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας που υιοθετούνται δυνάμει των διατάξεων του Κεφαλαίου VII του Καταστατικού του ΟΗΕ είναι

²⁹ Βλέπε Ν. 2665/1998, ΦΕΚ 279, τ. Α΄.

³⁰ Βλέπε Ν. 3003/2002, ΦΕΚ 75, τ. Α΄.

νομικά, και όχι μόνον πολιτικά, δεσμευτικές για όλα τα κράτη μέλη του ΟΗΕ. Σύμφωνα με το άρθρο 39 του Κεφαλαίου VII, το Συμβούλιο :

« θα αποφαινεται περί της υπάρξεως απειλής κατά της ειρήνης, διαταράξεως της ειρήνης ή επιθετικής πράξεως και θα προβαίνει εις συστάσεις ή θα αποφασίζει περί των ληπτέων μέτρων... προς διατήρησιν ή αποκατάστασιν της διεθνούς ειρήνης και ασφαλείας».

Τα μέτρα που μπορεί να ληφθούν περιλαμβάνουν στρατιωτική δράση για την παύση μιας σύρραξης, την οποία μπορεί να ακολουθεί η σύσταση μιας πολιτικής και / ή στρατιωτικής αρχής του ΟΗΕ που αναλαμβάνει τη διοίκηση του υπό κρίση εδάφους έως την εκλογή κυβέρνησης με ελεύθερες εκλογές. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου το Συμβούλιο Ασφαλείας άσκησε σε σπάνιες περιπτώσεις τις προβλεπόμενες στο άρθρο 39 εξουσίες του, καθώς προϋπόθεση για την έκδοση των σχετικών αποφάσεων είναι η ομόφωνη γνώμη των πέντε μόνιμων μελών, δύο από τα οποία ήσαν οι αντίπαλες υπερδυνάμεις της εποχής. Αλλά από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 το Συμβούλιο Ασφαλείας δραστηριοποιείται περισσότερο, αναγνωρίζοντας ειδικότερα ότι η άσκηση βίας σε βάρος των αμάχων συνιστά απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Για παράδειγμα, μετά τη στρατιωτική δράση που ανέλαβε το ΝΑΤΟ κατά της πρώην Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας για την προστασία των Αλβανών του Κοσόβου, το Συμβούλιο Ασφαλείας υιοθέτησε με την απόφαση 1244 (1999) την ίδρυση της Αποστολής του ΟΗΕ στο Κόσοβο (UNMIK³¹), της οποίας έργο είναι η διοίκηση της περιοχής έως την εκλογή κυβέρνησης. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες αποτέλεσε τον ανθρωπιστικό πυλώνα αυτής της αποστολής. Έτσι, οι αποφάσεις που λαμβάνει το Συμβούλιο Ασφαλείας κατ' εφαρμογή του Κεφαλαίου VII του Καταστατικού του ΟΗΕ μπορεί να αποτελέσουν τη νομική βάση και το πλαίσιο παροχής διεθνούς προστασίας και επιχειρησιακής δράσης της UNHCR.

2.7. Η Εφαρμογή της Σύμβασης του 1951/ του Πρωτοκόλλου του 1967 σε εθνικό επίπεδο

Η Σύμβαση του 1951³² και το Πρωτόκολλο του 1967³³ δεν προβλέπουν τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει. Κατά συνέπεια, τα κράτη μέλη έχουν κάποιο περιθώριο διακριτικής ευχέρειας κατά τον καθορισμό των διαδικασιών και των οργάνων που υλοποιούν τα διεθνή αυτά κείμενα. Η αποτελεσματικότερη μέθοδος εκπλήρωσης των διεθνών υποχρεώσεων της προστασίας των προσφύγων είναι η υιοθέτηση εθνικής νομοθεσίας που ενσωματώνει τις διατάξεις των συνθηκών. Ο ειδικότερος τύπος αυτής της νομοθεσίας εξαρτάται από τις χώρες, τις νομικές παραδόσεις τους και τις ισχύουσες διατάξεις που αφορούν στους πρόσφυγες. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες παίζει σημαντικό ρόλο συμβουλευοντας τα κράτη για τα κριτήρια της προστασίας των προσφύγων που πρέπει να τηρηθούν κατά τη σύνταξη της σχετικής νομοθεσίας. Μόνη η παράλειψη υιοθέτησης εθνικής νομοθεσίας ασύλου δεν απαλλάσσει μια χώρα από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που έχει αναλάβει ως συμβαλλόμενο μέρος στα διεθνή κείμενα προστασίας των προσφύγων ή σύμφωνα με το διεθνές εθιμικό δίκαιο.

Τα κράτη έχουν την ελευθερία να υιοθετούν ευρύτερο ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα από αυτόν των διεθνών κειμένων στα οποία είναι συμβαλλόμενα μέρη, ειδικότερα της Σύμβασης του 1951 / του Πρωτοκόλλου του 1967. Αλλά τα κράτη δεν μπορούν να περιορίζουν με την

³¹ United Nations Mission in Kosovo.

³² Βλέπε Ν.Δ. 3989/1959, ΦΕΚ 201, τ. Α΄.

³³ Βλέπε Α.Ν. 389/1968, ΦΕΚ 125, τ. Α΄.

εθνική νομοθεσία τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει δυνάμει των συνθηκών στις οποίες είναι μέρη ή δυνάμει του διεθνούς εθιμικού δικαίου, γιατί παραβιάζουν τις διεθνείς τους υποχρεώσεις. Όμως, τα κείμενα της διεθνούς προστασίας των προσφύγων δεν προβλέπουν τον τρόπο συμμόρφωσης με αυτά τα κριτήρια ή με τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα. Στην πράξη, τα κράτη υιοθετούν διάφορες προσεγγίσεις, τόσο κατά τη σύνταξη της νομοθεσίας τους όσο και κατά την έκδοση αποφάσεων, από τις δικαστικές αρχές. Η αντιμετώπιση μπορεί να διαφέρει δραματικά, κυρίως επειδή η Σύμβαση του 1951/το Πρωτόκολλο του 1967 δεν προβλέπουν νομικά δεσμευτικό μηχανισμό στον οποίο θα μπορούσαν να προσφεύγουν οι πρόσφυγες ή οι αιτούντες άσυλο. Γι' αυτό είναι σημαντικός ο ρόλος επίβλεψης που έχει ανατεθεί στην UNHCR στο πλαίσιο του οποίου συνεργαζόμενη με τα συμβαλλόμενα κράτη διασφαλίζει την εφαρμογή αυτών των διεθνών κειμένων προστασίας των προσφύγων.

Οι απόψεις της Ύπατης Αρμοστείας για την ερμηνεία και την εφαρμογή των διατάξεων αυτών των νομικών κειμένων έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα. Η θέση της Ύπατης Αρμοστείας καθίσταται σαφής με διάφορους τρόπους: με έγγραφο σχολιασμό της υπό υιοθέτηση νομοθεσίας, με απόψεις που υποβάλει σε διαδικασίες προσφυγών κατά την εξέταση εξατομικευμένων περιπτώσεων προσφύγων και γενικότερα, με τη δημοσίευση κατευθυντήριων αρχών για την ερμηνεία των διαφόρων πτυχών της Σύμβασης του 1951. Ειδικότερα, τα δικαστήρια των συμβαλλομένων κρατών παραπέμπουν συχνά στο **Εγχειρίδιο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για τα Κριτήρια και τις Διαδικασίες Καθορισμού του Καθεστώτος του Πρόσφυγα**, θεωρώντας ότι αποτελεί αυθεντικό οδηγό για την ερμηνεία της εθνικής νομοθεσίας σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951. Οι αποφάσεις των ανωτάτων δικαστηρίων των κρατών με ανεπτυγμένα συστήματα ασύλου συμβάλουν στην ερμηνεία του διεθνούς προσφυγικού δικαίου.

Σε εθνικό επίπεδο, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες συνδράμει τις χώρες να βελτιώσουν τις δομές παροχής διεθνούς προστασίας που λειτουργούν στην επικράτειά τους. Η **ανοικοδόμηση θεσμών και δομών** μπορεί να περιλαμβάνει την ενίσχυση των ρυθμίσεων υποδοχής για όσους εισέρχονται στη χώρα και υποβάλουν αίτημα ασύλου, την υιοθέτηση και τη βελτίωση της διαδικασίας εξέτασης των αιτημάτων ασύλου, τη βελτίωση της μεταχείρισης όσων αναγνωρίζονται πρόσφυγες καθώς και την προαγωγή διαρκών και βιώσιμων λύσεων. Αυτές οι δραστηριότητες συνδράμουν στην ανάπτυξη εθνικών πολιτικών και πρακτικών ασύλου που είναι σύμφωνες με το διεθνές νομικό πλαίσιο. Επίσης ενισχύουν τις δεξιότητες και τη γνώση των αρχών μετανάστευσης και συνδράμουν στην προαγωγή της ενημέρωσης και της θετικής αντιμετώπισης των προσφύγων στις κοινότητες που τις φιλοξενούν ή στις οποίες ζουν μετά τον επαναπατρισμό.

Η ανοικοδόμηση θεσμών και δομών περιβάλλεται διάφορες μορφές ανάλογα με τους οικονομικούς πόρους του ενδιαφερόμενου κράτους και τις εμπειρίες του στην αντιμετώπιση των προσφύγων. Στα κράτη με ανεπτυγμένα συστήματα ασύλου οι πρωτοβουλίες μπορεί να περιλαμβάνουν εκπαιδευτικά προγράμματα στα σχολεία και τη διοργάνωση εκστρατειών ενημέρωσης για τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο με στόχο την προαγωγή της κατανόησης της θέσης τους από την ευρύτερη κοινωνία. Στις χώρες που αρχίζουν να υιοθετούν πολιτική για την αντιμετώπιση της άφιξης των προσφύγων ενθαρρύνονται η προσχώρηση στη Σύμβαση του 1951 και στο Πρωτόκολλο του 1967 και η υιοθέτηση εθνικής νομοθεσίας ασύλου. Η διαδικασία της ανοικοδόμησης θεσμών και δομών είναι μακρόχρονη και προϋποθέτει τη συμμετοχή των αρχών του κράτους ασύλου, της UNHCR, των μη κυβερνητικών οργανώσεων και των ίδιων των προσφύγων.

2.8. Αναπτύσσοντας πολιτική και πρακτική

Όπως αναφέρθηκε στο Κεφάλαιο 1 η σημαντικότερη πρωτοβουλία που ανέλαβε τα τελευταία χρόνια η UNHCR για την προαγωγή της προστασίας ήταν οι Παγκόσμιες Διαβουλεύσεις για τη Διεθνή Προστασία, μια σειρά συναντήσεων που συγκλήθηκαν το 2001 και το 2002, στις οποίες συμμετείχαν τα κράτη, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, μη κυβερνητικές οργανώσεις και ακαδημαϊκοί. Ένας από τους σκοπούς των Διαβουλεύσεων ήταν να απαντηθούν τα ερωτήματα που ανέκυψαν από πολλές πλευρές για τη σημασία της Σύμβασης του 1951. Ως επιστέγασμα των Διαβουλεύσεων τα κράτη επαναβεβαίωσαν με την Υπουργική Διακήρυξη του 2001 ότι η Σύμβαση του 1951 παραμένει ο ακρογωνιαίος λίθος για το διεθνές καθεστώς προστασίας των προσφύγων.

Οι Διαβουλεύσεις κατέληξαν επίσης στην ανάπτυξη της **Ατζέντας για την Προστασία**, που υιοθετήθηκε από τα συμμετέχοντα κράτη και επικυρώθηκαν από την Εκτελεστική Επιτροπή της UNHCR. Η Ατζέντα είναι το πρώτο ολοκληρωμένο πλαίσιο της παγκόσμιας προσφυγικής πολιτικής από την ίδρυση της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Ορίζει με σαφήνεια το στόχο της ενίσχυσης της διεθνούς προστασίας και προτείνει πρακτικούς τρόπους για την επίτευξή του. Κατά συνέπεια, η Ατζέντα αποτελεί ένα χρήσιμο πλαίσιο για τη συνεργασία μεταξύ των κρατών, των κυβερνητικών οργανώσεων και της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες σε ζητήματα που αφορούν στους πρόσφυγες και συνδράμει την UNHCR να καθορίσει τις προτεραιότητές της σε παγκόσμιο επίπεδο και κατά χώρα. Στόχοι της Ατζέντας είναι:

- Η ενίσχυση της εφαρμογής της Σύμβασης του 1951 και του Πρωτοκόλλου του 1967,
- Η προστασία των προσφύγων στο πλαίσιο των ευρύτερων μεταναστευτικών ρευμάτων,
- Η ισότιμη κατανομή των βαρών και των ευθυνών και η δημιουργία δομών για την υποδοχή και την προστασία των προσφύγων,
- Η αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των ανησυχιών για την ασφάλεια,
- Η αύξηση των προσπαθειών για την ανεύρεση διαρκών λύσεων,
- Η ικανοποίηση των αναγκών προστασίας των γυναικών και των παιδιών προσφύγων.

Η Ατζέντα ενθαρρύνει την ανάπτυξη νέων εργαλείων που διασφαλίζουν την παροχή αποτελεσματικής προστασίας στους πρόσφυγες και σε όσους υπάγονται στην εντολή της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Έτσι, ο Ύπατος Αρμοστής πρότεινε την υπογραφή πολυμερών «ειδικών συμφωνιών» μεταξύ των κρατών ώστε να συμπληρωθεί η Σύμβαση του 1951. Αυτές οι συμφωνίες – γνωστές ως **Convention Plus** – μπορεί να συναφθούν για ένα γενικό ζήτημα ή όταν μια ομάδα κρατών ενδιαφέρεται να συνεργαστεί για την αντιμετώπιση μιας ειδικής προσφυγικής κατάστασης ή ενός ειδικού προσφυγικού ζητήματος. Οι σχετικές πρωτοβουλίες αναλήφθηκαν στο πλαίσιο διαδικασίας διαβουλεύσεων που είναι γνωστή ως Forum και άρχισε το 2003. Ένα από τα πρώτα αποτελέσματα αυτής της διαδικασίας ήταν το Πολυετές Πλαίσιο – Μνημόνιο για τη Μετεγκατάσταση που υπογράφηκε το 2004.

Σύμφωνα με την εντολή της, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες εκδίδει **κατευθυντήριες οδηγίες** για ζητήματα που αφορούν στη διεθνή προστασία. Μπορεί να αφορούν νομικά ζητήματα σχετικά με την ερμηνεία των διατάξεων της Σύμβασης, όπως είναι ο ορισμός του πρόσφυγα ή θέματα πολιτικής και επιχειρήσεων, όπως είναι η προσήκουσα αντιμετώπιση των ειδικών αναγκών προστασίας των παιδιών προσφύγων. Συχνά τα

δικαστήρια και άλλα εθνικά όργανα που κρίνουν υποθέσεις ασύλου αναφέρονται σε αυτές τις κατευθυντήριες οδηγίες της UNHCR.

Περίληψη

Διεθνές Προσφυγικό Δίκαιο

Ορίζει τις **βασικές αρχές της διεθνούς προστασίας των προσφύγων**.

Βασικά κείμενα είναι η **Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967**. Οι διατάξεις τους περιλαμβάνουν:

- Την απαγόρευση επαναπροώθησης των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο σε εδάφη όπου κινδυνεύουν να διωχθούν (*αρχή της μη επαναπροώθησης*),
- Την υποχρέωση μεταχείρισης όλων των προσφύγων χωρίς διακρίσεις,
- Τα κριτήρια μεταχείρισης των προσφύγων,
- Τις υποχρεώσεις που έχουν οι πρόσφυγες στη χώρα ασύλου,
- Την υποχρέωση των κρατών να συνεργάζονται με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες κατά την εκπλήρωση του έργου της.

Η αρχή της μη επαναπροώθησης:

- Απαγορεύει την καθ' οιονδήποτε τρόπο επιστροφή των προσφύγων σε χώρες ή εδάφη όπου απειλούνται η ζωή τους ή η ελευθερία τους λόγω της φυλής τους, της θρησκείας τους, της εθνικότητάς τους, της συμμετοχής τους σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα και των πολιτικών τους πεποιθήσεων,
- Κατ' εξαίρεση, η αρχή της μη επαναπροώθησης δεν εφαρμόζεται όταν ο πρόσφυγας θεωρείται επικίνδυνος για την ασφάλεια της χώρας όπου βρίσκεται ή όταν έχοντας καταδικαστεί τελεσίδικα για ιδιαίτερα σοβαρά αδίκημα αποτελεί κίνδυνο για τη χώρα αυτή. Σε κάθε περίπτωση η αρχή της μη επαναπροώθησης εφαρμόζεται όταν ο ενδιαφερόμενος κινδυνεύει να υποστεί στη χώρα όπου απομακρύνεται βασανιστήρια, ή σκληρή ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία.
- Ως αρχή του εθιμικού και συμβατικού δικαίου η θεμελιώδης αυτή αρχή δεσμεύει **όλα** τα κράτη.

Συμπληρωματικοί κλάδοι δικαίου

Το Διεθνές Δίκαιο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου :

- Εφαρμόζεται σε όλους τους κατοίκους εντός κράτους, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά τους,
- Είναι κεντρικής σημασίας για την έννοια της διεθνούς προστασίας και του ασύλου καθώς οι πρόσφυγες αναζητούν ασφάλεια και προστασία από τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου,
- Συμβάλει στον καθορισμό της μεταχείρισης των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο στις χώρες ασύλου,
- Επιβλέπεται από διάφορα διεθνή όργανα τα οποία μπορεί να προσφύγουν οι πρόσφυγες εξατομικευμένα προκειμένου να αποτρέψουν για παράδειγμα την επιστροφή τους σε χώρα όπου κινδυνεύουν να βασανιστούν,
- Εφόσον εφαρμόζεται προσηκόντως μπορεί να αποτρέψει καταστάσεις που δημιουργούν τα προσφυγικά ρεύματα και να συμβάλει στον ασφαλή επαναπατρισμό των προσφύγων.

Το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο:

- Εφαρμόζεται εν καιρώ πολέμου, ανεξάρτητα εάν είναι διεθνής ή εμφύλιος,
- Επιβάλλει την ανθρώπινη μεταχείριση των αμάχων, συμπεριλαμβανομένων των προσφύγων, και ειδικότερα την προστασία τους από πράξεις βίας.

Άλλοι σχετικοί κλάδοι δικαίου είναι:

- Το Διεθνές Ποινικό Δίκαιο,
- Οι δεσμευτικές αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

Συμπληρωματική Βιβλιογραφία

Collection of International Instruments and Other Legal Texts Concerning Refugees and Displaced Persons (Volumes I and II), UNHCR 1995,

Συλλογή Συμβάσεων και Κειμένων Διεθνούς Δικαίου αναφορικά με τους Πρόσφυγες και τους Εκτοπισμένους Πληθυσμούς (Τόμοι I και II), Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα, Αθήνα 1996.

Note on International Protection (A/AC.96/930), UNHCR, July 2000.

Note on International Protection (A/AC.96/951), UNHCR, September 2001.

Διεθνές Προσφυγικό Δίκαιο

Commentary on the Refugee Convention 1951, Atle Grahl-Madsen, UNHCR 1963.

The Refugee in International Law, Guy S. Goodwin-Gill, Clarendon Press, 1996.

Note on International Protection (A/AC.96/951), UNHCR, September 2001.

Διεθνές Δίκαιο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Human Rights Protection for Refugees, Asylum Seekers and Internally Displaced Persons. A Guide to International Mechanisms and Procedures, Joan M. Fitzpatrick, Translational Publishers Inc., 2002.

Human Rights and Refugee Protection, training module RLD 5, UNHCR 1995 (Part I) and 1996 (Part II).

Ανθρώπινα Δικαιώματα και Προστασία των Προσφύγων, εγχειρίδιο κατάρτισης RLD 5, Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Αθήνα 1997 (Μέρος I) και 1998 (Μέρος II).

Note on International Protection (A/AC.96/898), UNHCR, July 1998.

Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο

International Humanitarian Law: Answers to your Questions, ICRC, 2002

Αναπτυσσόμενη πολιτική και πρακτική

An Overview of the Global Consultations on International Protection, Refugee Survey Quarterly, vol. 22, no. 2/3 2003, (pp. 3-13), Volker Türk, José Riera, Walpurga Englbracht.

Agenda for Protection, UNHCR, October 2003 (3rd edition).

Strengthening Protection Capacities in Host Countries (EC/GC/01/19), UNHCR, April 2002.

Ασκήσεις

1. Ποια από τις παρακάτω φράσεις είναι σωστή; Το νομικό πλαίσιο της διεθνούς προστασίας
 - α. Εξαρτάται αποκλειστικά από την εθνική νομοθεσία κάθε κράτους.
 - β. Απορρέει από διάφορους κλάδους του διεθνούς δικαίου.
 - γ. Στηρίζεται αποκλειστικά στις συνθήκες προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.
 - δ. Είναι το διεθνές προσφυγικό δίκαιο.

2. Ποια από τις παρακάτω κατηγορίες δεν είναι πηγή του διεθνούς δικαίου;
 - α. Οι περιφερειακές συνθήκες.
 - β. Το διεθνές εθιμικό δίκαιο.
 - γ. Η εθνική νομοθεσία.
 - δ. Οι γενικές αρχές του δικαίου.

3. Ποια από τις παρακάτω φράσεις για τη Σύμβαση του 1951, όπως τροποποιήθηκε με το Πρωτόκολλο του 1967, είναι σωστή ;
 - α. Η Σύμβαση εφαρμόζεται μόνον στους πρόσφυγες που διέφυγαν από τις πατρίδες τους εξαιτίας γεγονότων που έλαβαν χώρα πριν το 1951.
 - β. Η Σύμβαση εφαρμόζεται στους πρόσφυγες ανεξάρτητα από το χρόνο που διέφυγαν από την πατρίδα τους.
 - γ. Η Σύμβαση εφαρμόζεται μόνο στους πρόσφυγες που προέρχονται από την Ευρώπη.
 - δ. Η Σύμβαση εφαρμόζεται αυτόματα στους πρόσφυγες ανεξάρτητα από τη χώρα από την οποία διέφυγαν.

4. Η απαγόρευση επαναπροώθησης των προσφύγων δεσμεύει μόνον τις χώρες που είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του 1951. *Σωστό ή Λάθος;*

5. Ποια από τις παρακάτω φράσεις δεν χαρακτηρίζει τη Σύμβαση του 1951;
 - α. Η Σύμβαση αποτυπώνει το γενικό ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα.
 - β. Η Σύμβαση απαγορεύει στα συμβαλλόμενα κράτη να επιφυλάσσουν στους πρόσφυγες διακριτική μεταχείριση.
 - γ. Η Σύμβαση δεν εφαρμόζεται σε όσους εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής περιφερειακών κειμένων του προσφυγικού δικαίου.
 - δ. Η Σύμβαση προβλέπει τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνουν οι πρόσφυγες στις χώρες ασύλου.

6. Ποιο από τα παρακάτω κείμενα είναι νομικά δεσμευτικό;
 - α. Η Διακήρυξη των συμβαλλομένων στη Σύμβαση του 1951 κρατών μερών.
 - β. Οι αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ κατ' εφαρμογή του Κεφαλαίου VII του Χάρτη του ΟΗΕ.
 - γ. Η Διακήρυξη της Καρθαγένης.

- δ.** Τα Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής για τη Διεθνή Προστασία.
- 7.** Ποιο από τα παρακάτω όργανα του ΟΗΕ έχει εντολή που καλύπτει όλα τα κράτη;
- α.** Η Επιτροπή για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων.
- β.** Η Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.
- γ.** Η Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων.
- δ.** Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.
- 8.** Η κυβέρνηση του κράτους που δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος σε συνθήκη για την προστασία των προσφύγων ή των δικαιωμάτων του ανθρώπου, υποχρεούται να μην επαναπροωθεί κανέναν σε έδαφος όπου κινδυνεύει να βασανιστεί. *Σωστό ή Λάθος;*
- 9.** Ποια από τις παρακάτω φράσεις είναι σωστή;
- α.** Το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο εφαρμόζεται μόνο σε περίοδο εχθροπραξιών μεταξύ δύο κρατών.
- β.** Εν καιρώ πολέμου μπορεί να ανασταλεί η εφαρμογή ορισμένων διατάξεων του δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- γ.** Η αρχή της *μη επαναπροώθησης* των προσφύγων δεν εφαρμόζεται εν καιρώ πολέμου.
- δ.** Το διεθνές προσφυγικό δίκαιο είναι κλάδος του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.
- 10.** Ποια από τις παρακάτω φράσεις είναι σωστή; Οι πρόσφυγες είναι αλλοδαποί που ζουν στη χώρα ασύλου και κατά συνέπεια:
- α.** Στερούνται σημαντικά ανθρώπινα δικαιώματα.
- β.** Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου δικαιούνται το ίδιο επίπεδο μεταχείρισης με τους ημεδαπούς.
- γ.** Τα δικαιώματά τους διασφαλίζονται από το διεθνές προσφυγικό δίκαιο.
- δ.** Το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου δεν εφαρμόζεται στους πρόσφυγες.
- 11.** Ποιο από τα παρακάτω κείμενα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εφαρμόζεται σε όλα τα κράτη;
- α.** Το Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων.
- β.** Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα.
- γ.** Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.
- δ.** Η Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας.
- 12.** Το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου συμπληρώνει το διεθνές προσφυγικό δίκαιο. Σε ποιες από τις παρακάτω περιπτώσεις δεν ισχύει ο συμπληρωματικός του ρόλος;
- α.** Για τον εντοπισμό των περιπτώσεων της δίωξης.
- β.** Για την ενίσχυση της αρχής της *μη επαναπροώθησης*.

- γ. Για τη συμπλήρωση του ορισμού της έννοιας του πρόσφυγα.
- δ. Για τον επαναπατρισμό των προσφύγων όταν αποτελεί δείκτη της κατάστασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου στη χώρα καταγωγής.
- 13.** Κάθε πρόσφυγας που διαφεύγει μια ένοπλη σύρραξη προστατεύεται πάντα στη χώρα ασύλου από το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο. *Σωστό ή Λάθος;*
- 14.** Ποιο από τα παρακάτω κείμενα δεν εφαρμόζεται στις εμφύλιες εμπόλεμες καταστάσεις;
- α. Η Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων.
- β. Το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο II των Τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης.
- γ. Οι Τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης.
- δ. Το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο I των Τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης.
- 15.** Συμπληρώστε τη φράση «Για τη διεθνή προστασία το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο είναι σημαντικό επειδή» με μια από τις παρακάτω:
- α. Αποφασίζει ποιοι αποκλείονται από το καθεστώς του πρόσφυγα.
- β. Το Καταστατικό του περιλαμβάνει συμπληρωματικό ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα που αποτυπώνεται στη Σύμβαση του 1951.
- γ. Το Καταστατικό του και αργότερα οι αποφάσεις του θα αποσαφηνίσουν κάποιες έννοιες που περιλαμβάνονται στις ρήτρες αποκλεισμού της Σύμβασης του 1951.
- δ. Όσοι άδικα δεν αναγνωρίζονται πρόσφυγες μπορούν να ζητήσουν από το Δικαστήριο προστασία από την επαναπροώθηση.
- 16.** Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το Δι-Αμερικανικό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχουν την εξουσία να ζητούν από τα κράτη που υπάγονται στη δικαιοδοσία τους να απέχουν από κάθε μέτρο απομάκρυνσης των ενδιαφερόμενων απορριφθέντων αιτούντων άσυλο από το έδαφός τους όταν η εφαρμογή του τους εκθέτει σε κίνδυνο βασανιστηρίων ή άλλων παραβιάσεων των σχετικών περιφερειακών συμβάσεων προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. *Σωστό ή λάθος;*
- 17.** Ποια από τις παρακάτω φράσεις για τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη εκπληρώνουν τις διεθνείς τους υποχρεώσεις έναντι των προσφύγων δεν είναι σωστή;
- α. Κάθε ορισμός της έννοιας του πρόσφυγα που υιοθετείται στο εθνικό δίκαιο δεν πρέπει να περιορίζει τον ορισμό του πρόσφυγα που περιλαμβάνεται στο/στα διεθνές/ή κείμενο/α στο/στα οποίο/α το κράτος είναι συμβαλλόμενο μέρος.
- β. Όταν το κράτος επιλέγει να μην υιοθετήσει εθνική νομοθεσία ασύλου απαλλάσσεται των διεθνών υποχρεώσεων του.
- γ. Το κράτος έχει περιθώριο διακριτικής ευχέρειας όσον αφορά στον τρόπο εκπλήρωσης των διεθνών υποχρεώσεων του, αλλά υποχρεούται να τηρεί τις ουσιαστικές δεσμεύσεις που έχει αναλάβει.

δ. Το κράτος υποχρεούται να λαμβάνει δεόντως υπόψη τα σχόλια που διατυπώνει η UNHCR για τη συμφωνία της εθνικής πολιτικής και πρακτικής ασύλου με τις διεθνείς υποχρεώσεις που έχει αναλάβει έναντι των προσφύγων.

18. Ποιο από τα παρακάτω κείμενα περιλαμβάνει ολοκληρωμένο και σύγχρονο πλαίσιο για τη διεθνή προστασία των προσφύγων;

- α.** Η Ατζέντα για την Προστασία.
- β.** Τα Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής.
- γ.** Το κείμενο Convention Plus.
- δ.** Οι Παγκόσμιες Διαβουλεύσεις για τη Διεθνή Προστασία.

Πρακτική Άσκηση Α

Ο Roger ήταν μέλος της Δημοκρατικής Συμμαχίας, μιας πολιτικής οργάνωσης που προάγει στη χώρα του, τη Novoland, τη δημοκρατία, την ελευθερία του λόγου και την ελευθερία του τύπου. Ως μέλος της Δημοκρατικής Συμμαχίας συμμετείχε σε ειρηνικές διαδηλώσεις διαμαρτυρίας για τις κατασταλτικές πολιτικές του καθεστώτος που κυβερνά τη χώρα του με μονοκομματικό σύστημα για περισσότερα από είκοσι χρόνια. Εξαιτίας αυτής της δράσης του συνελήφθη και φυλακίστηκε χωρίς δίκη.

Ο Roger μεταφέρθηκε σε ένα κελί εμβαδού 2Χ2,5 μέτρων όπου ζούσε μαζί με άλλους τρεις φυλακισμένους. Το κελί δεν είχε τουαλέτα, καρέκλα, τραπέζι ή κρεβάτι. Το κελί δεν είχε παράθυρα ή φώτα. Δεν του επιτρεπόταν να μιλά και δεν του επιτράπη να εξέλθει από το κελί για σωματική άσκηση ή για να χρησιμοποιήσει την τουαλέτα. Οι φύλακες του έδιδαν τροφή και νερό μόνον μια φορά την ημέρα, και η διατροφή του περιοριζόταν συχνά μόνο σε ένα κουτί σαρδέλες. Το κελί ήταν μολυσμένο από ποντίκια και κατσαρίδες. Τον Roger έδερναν καθημερινά οι φύλακες και άλλοι κρατούμενοι. Μετά από έξη βδομάδες ένας ξάδερφος του Roger που εργαζόταν σε κυβερνητική θέση τον βοήθησε να αποδράσει και να φθάσει στη γειτονική χώρα Beauland, όπου ζήτησε άσυλο.

Λίγο μετά την υποβολή του αιτήματός του για άσυλο ο Roger ενημερώθηκε ότι ο πατέρας του δολοφονήθηκε με διαταγή του προέδρου της Novoland. Πριν δολοφονηθεί, ο πατέρας του Roger ζούσε για αρκετά χρόνια υπό επιτήρηση επειδή ηγείτο στο δημοκρατικό κίνημα και εξέφραζε την άποψή του κατά του καθεστώτος. Είχε εργαστεί σε κυβερνητική θέση αλλά προσχώρησε στην αντιπολίτευση της Δημοκρατικής Συμμαχίας όταν διαπίστωσε τη διαφθορά του καθεστώτος.

α. Διαβάστε τα άρθρα 1-27 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων. Οι αρχές της Novoland έχουν παραβιάσει πολλές από τις υποχρεώσεις τους στην περίπτωση του Roger. Στον πίνακα που ακολουθεί καταγράψτε μετά την παραβίαση του άρθρου 19 που προστατεύει την ελευθερία της έκφρασης άλλα τρία άρθρα που έχουν παραβιαστεί στην περίπτωση του Roger και τη φύση της παραβίασης.

Άρθρο του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων	Παραβίαση
Άρθρο 19 – ελευθερία της έκφρασης	Η σύλληψη και η φυλάκιση του Roger επειδή εξέφρασε ειρηνικά τις πολιτικές του απόψεις

β. Οι αρχές της Beauland χορήγησαν άσυλο στο Roger.

Στην περίπτωση απόρριψης της αίτησής του για άσυλο ο Roger θα αναγκαζόταν να προσφύγει σε μηχανισμούς που επιβλέπουν την εφαρμογή των συνθηκών προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου προκειμένου να αποτρέψει την επαναπροώθησή του στη Novoland. Λαμβάνοντας υπόψη τις παραβιάσεις που εντοπίστηκαν παραπάνω διερευνήστε τη μεταχείριση που θα επιφυλάξουν στο Roger οι αρχές της Novoland στην περίπτωση της

εξαναγκασμένης επιστροφής του. Έχοντας υπόψη αυτή τη μεταχείριση αποφασίστε σε ποιο από τα όργανα που αναφέρονται στη συνέχεια πρέπει να προσφύγει κατ' αρχήν ο Roger για να αποτρέψει την επαναπροώθησή του. Προκειμένου να απαντήσετε την ερώτηση αυτή θεωρείστε ότι η Novoland είναι συμβαλλόμενο μέρος σε όλες τις ιδρυτικές συνθήκες των οργάνων που αναφέρονται στη συνέχεια και ότι έχει αποδεχθεί το δικαίωμα των ενδιαφερομένων να προσφεύγουν σε αυτά.

Όργανο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων	Μηχανισμός Αποτροπής της Επαναπροώθησης
Ειδικός Απεσταλμένος κατά των Βασανιστηρίων (Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων)	✓
Επιτροπή για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων	
Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων	
Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου	

Απαντήσεις στις Ασκήσεις του Κεφαλαίου 2

1 β

Παρότι το διεθνές προσφυγικό δίκαιο αποτελεί το βασικό συστατικό στοιχείο του νομικού πλαισίου της διεθνούς προστασίας και άλλοι κλάδοι του διεθνούς δικαίου, όπως το δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου έχουν εφαρμογή. Επίσης, η εθνική νομοθεσία μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων διεθνούς προστασίας που προβλέπει το διεθνές δίκαιο, το οποίο δεν ορίζει τα κριτήρια της διεθνούς προστασίας.

2 γ

Οι πηγές του διεθνούς δικαίου είναι οι συνθήκες, διεθνείς και περιφερειακές, το διεθνές εθιμικό δίκαιο και οι γενικές αρχές του δικαίου.

3 β

Το Πρωτόκολλο του 1967 κατέργησε το χρονικό περιορισμό της Σύμβασης του 1951, η οποία εφαρμόζεται πλέον σε όλους τους πρόσφυγες ανεξάρτητα από το χρόνο της διαφυγής από τη χώρα καταγωγής τους, αλλά δεν κατέργησε αυτόματα το γεωγραφικό περιορισμό σύμφωνα με τον οποίο οι πρόσφυγες πρέπει να κατάγονται από την Ευρώπη και τον οποίο μπορεί να διατηρήσει το συμβαλλόμενο στη Σύμβαση κράτος. Τα κράτη μέρη στη Σύμβαση του 1951 όπως έχει τροποποιηθεί με το Πρωτόκολλο του 1967 μπορεί να αναλαμβάνουν υποχρεώσεις έναντι των προσφύγων που είτε κατάγονται μόνον από την Ευρώπη, είτε από οποιαδήποτε χώρα του κόσμου.

4 Λάθος

Η απαγόρευση επαναπροώθησης είναι διεθνές εθιμικό δίκαιο και άρα δεσμεύει όλα τα κράτη ανεξάρτητα από το εάν είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του 1951 ή σε οποιοδήποτε άλλο κείμενο προστασίας των προσφύγων ή των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

5 γ

Τα περιφερειακά κείμενα προστασίας των προσφύγων συμπληρώνουν τη Σύμβαση του 1951. Η Σύμβαση δεν αποκλείει την εφαρμογή των διατάξεων της στους πρόσφυγες που υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής περιφερειακών κειμένων προστασίας των προσφύγων.

6 β

Παρότι η Διακήρυξη των Κρατών Μερών, η Διακήρυξη της Καρθαγένης και τα Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής είναι σημαντικά κείμενα και αποκαλούνται «soft law» παραμένουν περισσότερο πολιτικές παρά νομικές δεσμεύσεις. Αντίθετα, ο Χάρτης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών ορίζει ότι οι αποφάσεις που λαμβάνει το Συμβούλιο Ασφαλείας δυνάμει του Κεφαλαίου VII είναι δεσμευτικές για όλα τα κράτη μέλη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

7 δ

Η εντολή των Επιτροπών που αναφέρονται υπό στοιχεία α), β) και γ) αφορά μόνο στα κράτη που είναι συμβαλλόμενα στις ιδρυτικές τους συνθήκες. Για παράδειγμα η εντολή της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων εκτείνεται μόνον στα συμβαλλόμενα κράτη της Σύμβασης του Ο.Η.Ε. κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας. Αντίθετα, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων είναι αρμόδια για την παρακολούθηση ζητημάτων ανθρωπίνων δικαιωμάτων οπουδήποτε στον κόσμο.

8 Σωστό

Κατά το διεθνές εθνικό δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου όλα τα κράτη δεσμεύονται από την απαγόρευση επαναπροώθησης σε εδάφη όπου οι ενδιαφερόμενοι κινδυνεύουν να υποστούν βασανιστήρια. Πρόκειται για σημαντική συμπληρωματική ρύθμιση της απαγόρευσης επαναπροώθησης που προβλέπει το διεθνές προσφυγικό δίκαιο.

9 β

Κατά τη διάρκεια ένοπλων συγκρούσεων μπορεί να ανασταλεί η εφαρμογή μερικών διατάξεων του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Γι' αυτό και είναι σημαντικές οι εγγυήσεις που παρέχει το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο. Τα δικαιώματα των οποίων η αναστολή εφαρμογής απαγορεύεται ονομάζονται «απόλυτα».

Το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο εφαρμόζεται τόσο σε εσωτερικές (εντός των ορίων ενός κράτους) όσο και σε διεθνείς (μεταξύ κρατών) συρράξεις, αλλά διαφέρουν ανάλογα με τον τύπο της σύρραξης οι εφαρμοζόμενες διατάξεις.

Η εφαρμογή της αρχής της μη επαναπροώθησης των προσφύγων δεν μπορεί να ανασταλεί στη διάρκεια των ένοπλων συγκρούσεων και στις περιορισμένες εξαιρέσεις της δεν περιλαμβάνονται οι συρράξεις.

Παρότι το διεθνές προσφυγικό δίκαιο αφορά ζητήματα ανθρωπιστικής φύσης δεν αποτελεί διακριτό κλάδο του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου το οποίο αναπτύχθηκε για να ρυθμίσει τις καταστάσεις των ένοπλων συγκρούσεων. Το προσφυγικό δίκαιο ρυθμίζει περισσότερο το καθεστώς και τη μεταχείριση ειδικής ομάδας προσώπων, των προσφύγων, ανεξάρτητα από το εάν διέφυγαν συρράξεις ή εάν βρίσκονται εγκλωβισμένοι σε συρράξεις.

10 β

Το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου εφαρμόζεται γενικά σε όλους τους κατοίκους ενός κράτους, ανεξάρτητα εάν είναι ημεδαποί ή αλλοδαποί. Έτσι, εφαρμόζεται στους πρόσφυγες και συμπληρώνει τα δικαιώματα που έχουν δυνάμει του διεθνούς προσφυγικού δικαίου.

11 γ

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου είναι το μοναδικό κείμενο προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου που έχει υιοθετηθεί από όλα τα κράτη. Γι' αυτό το λόγο, παρότι υιοθετήθηκε ως δήλωση πολιτικής πρόθεσης, έχει ιδιαίτερη σημασία. Πολλές από τις διατάξεις της έχουν πλέον ενσωματωθεί στο διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου είτε ως άρθρα συνθηκών είτε ως μέρος του διεθνούς εθιμικού δικαίου.

Αντίθετα, οι συνθήκες που αναφέρονται εφαρμόζονται μόνο στα συμβαλλόμενα κράτη.

12 γ

Το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου δεν περιλαμβάνει ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα, αν και οι έννοιες του είναι σημαντικές για τον καθορισμό του κινδύνου δίωξης, που αποτελεί στοιχείο – κλειδί του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951. Όμως, το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου ενισχύει την αρχή της μη επαναπροώθησης καθώς περιλαμβάνει την απαγόρευση επιστροφής σε εδάφη όπου ελλοχεύει ο κίνδυνος βασανιστηρίων. Επίσης, αποτελεί δείκτη για τις προσήκουσες συνθήκες επαναπατρισμού των προσφύγων. Το επίπεδο τήρησης των διατάξεών του από τη χώρα καταγωγής αποτελεί ένδειξη της ποιότητας της μεταχείρισης που θα αντιμετωπίσουν οι επαναπατριζόμενοι.

13 Λάθος

Το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο εφαρμόζεται μόνο στις καταστάσεις των συρράξεων. Κατά συνέπεια, ο πρόσφυγας από εμπόλεμες περιοχές που έχει διασφαλίσει καταφύγιο σε περιοχή που δεν είναι εμπόλεμη δεν καλύπτεται από αυτόν τον κλάδο του δικαίου.

14 γ

Το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο I εφαρμόζεται ειδικότερα μόνο στις διεθνείς συρράξεις. Το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο II εφαρμόζεται μόνο στις εσωτερικές ένοπλες συγκρούσεις (εμφύλιους πολέμους). Το άρθρο 3 των Τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης (αλλά όχι οι υπόλοιπες διατάξεις αυτών των Συμβάσεων) εφαρμόζεται στις εσωτερικές ένοπλες συγκρούσεις, ενώ η Σύμβαση του 1951 εφαρμόζεται σε καταστάσεις ειρηνικές ή σε καταστάσεις που δεν χαρακτηρίζονται από οιοδήποτε τύπο ένοπλες συρράξεις.

15 γ

Λαμβάνοντας υπόψη τη φύση των αδικημάτων που εμπíπτουν στη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, το Καταστατικό του Δικαστηρίου αυτού και οι αποφάσεις του θα συμβάλουν στην ερμηνεία των περιπτώσεων αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα που ορίζονται στη Σύμβαση του 1951. Όμως, το Δικαστήριο δεν έχει αρμοδιότητα να κρίνει τα αιτήματα ασύλου των προσφύγων και άρα δεν αποφαινεται άμεσα εάν πρέπει να αποκλειστεί ο ενδιαφερόμενος αιτών άσυλο από την προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα ή εάν πρέπει να προστατευθεί από την επαναπροώθηση. Το Καταστατικό του Δικαστηρίου δεν περιλαμβάνει ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα.

16 Σωστό

Η άρνηση χορήγησης του καθεστώτος του πρόσφυγα δεν εμποδίζει τα Δικαστήρια αυτά να διερευνούν εάν σύμφωνα με τη σχετική περιφερειακή σύμβαση υπάρχει κίνδυνος παραβίασης των ατομικών δικαιωμάτων του προσφεύγοντα όταν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του. Και τα δύο Δικαστήρια, καθώς και το Αφρικανικό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ατόμου και των Λαών έχουν την εξουσία να διατάξουν τα κράτη να απέχουν από κάθε πράξη απομάκρυνσης των ενδιαφερομένων – προσφευγόντων σε έδαφος όπου κινδυνεύουν από βασανιστήρια ή από παραβίαση των διατάξεων της σχετικής συνθήκης προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

17 β

Τα κράτη δεν μπορούν να επικαλούνται την εθνική τους νομοθεσία ή το κενό νόμου για να δικαιολογήσουν την παράλειψη εκπλήρωσης των υποχρεώσεων που έχουν αναλάβει δυνάμει του διεθνούς δικαίου. Αυτές οι υποχρεώσεις υπερτερούν της εθνικής νομοθεσίας και της πρακτικής. Ο ορισμός του πρόσφυγα που υιοθετείται με την εθνική νομοθεσία δεν μπορεί να παραβιάζει τις υποχρεώσεις που έχει αναλάβει το ενδιαφερόμενο κράτος δυνάμει των διεθνών προσφυγικών κειμένων στα οποία είναι συμβαλλόμενο μέρος. Κατά συνέπεια, ο ορισμός του πρόσφυγα που υιοθετεί η εθνική νομοθεσία δεν μπορεί να περιορίζει τον ορισμό που περιλαμβάνεται στα ισχύοντα διεθνή κείμενα.

Όμως, κάθε κράτος έχει περιθώριο διακριτικής ευχέρειας όσον αφορά στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων που έχει αναλάβει δυνάμει του διεθνούς προσφυγικού δικαίου, με την προϋπόθεση ότι σέβεται την ουσία του περιεχομένου τους. Ο ρόλος της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες να επιβλέπει την εφαρμογή της Σύμβασης του 1951 σημαίνει ότι τα κράτη υποχρεούνται να λαμβάνουν υπόψη τις απόψεις της για την προσήκουσα εκπλήρωση των υποχρεώσεων που έχουν αναλάβει δυνάμει του διεθνούς προσφυγικού δικαίου, ειδικότερα της Σύμβασης του 1951.

18 α

Από την υιοθέτηση της Σύμβασης του 1951 η Ατζέντα για την Προστασία είναι το πρώτο ολοκληρωμένο πλαίσιο για τη διεθνή προστασία. Υιοθετήθηκε μετά από συζητήσεις που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της διαδικασίας των Παγκόσμιων Διαβουλεύσεων. Τα Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής παρέχουν σημαντικές κατευθυντήριες οδηγίες και κριτήρια αλλά δεν αποτελούν ολοκληρωμένο πλαίσιο για την προστασία των προσφύγων. Η Convention Plus αναφέρεται σε ειδικές συμφωνίες που μπορεί να υιοθετηθούν στο μέλλον προκειμένου να ρυθμιστούν ειδικές καταστάσεις ή ζητήματα των προσφύγων. Έτσι, δεν αποτελούν ολοκληρωμένο πλαίσιο για τη διεθνή προστασία.

Πρακτική Άσκηση Α

α

Άρθρο του Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων	Παραβίαση
Άρθρο 7 – Απαγόρευση βασανιστηρίων.	Τακτικός ξυλοδαρμός από τους φρουρούς της φυλακής.
Άρθρο 9 – Δικαίωμα στην ελευθερία και στην ασφάλεια του ατόμου.	Φυλάκιση χωρίς δικαίωμα προσφυγής σε δικαστήριο αρμόδιο να κρίνει τη νομιμότητα του περιορισμού της προσωπικής ελευθερίας.
Άρθρο 10 – Δικαίωμα των κρατουμένων σε αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης.	Απάνθρωπες συνθήκες διαβίωσης στη φυλακή, για παράδειγμα απαγόρευση προαυλισμού και συζήτησης, ανεπαρκής σίτιση, ανθυγιεινές συνθήκες διαβίωσης.
Άρθρο 14 – Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη.	Φυλάκιση χωρίς δίκη.
Άρθρο 19 – Ελευθερία της έκφρασης.	Η σύλληψη και η φυλάκιση του Roger για μόνον το λόγο ότι εξέφραζε ειρηνικά τις πολιτικές του πεποιθήσεις.
Άρθρο 25 – Δικαίωμα συμμετοχής στις εκλογές.	Αυταρχικό μονοκομματικό καθεστώς.

β.

Όργανο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων	Μηχανισμός Αποτροπής της Επαναπρόωθησης
Ειδικός Απεσταλμένος κατά των Βασανιστηρίων (Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων)	✓
Επιτροπή για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων	Χ
Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων	✓
Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου	✓

Κεφάλαιο 3

Ο ορισμός του πρόσφυγα

Σημεία – κλειδιά

Η κατανόηση των βασικών στοιχείων του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951.

Η ενημέρωση για τους συμπληρωματικούς ορισμούς της έννοιας του πρόσφυγα που περιλαμβάνονται σε άλλα διεθνή κείμενα.

Η γνώση για το όργανο που είναι αρμόδιο να αποφασίσει για τη χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Στο κεφάλαιο αυτό αναλύεται ο ορισμός του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 και τα κριτήρια που εφαρμόζονται, συμπεριλαμβανομένης της έννοιας της δίωξης. Επίσης εξετάζονται οι συμπληρωματικοί ορισμοί των περιφερειακών κειμένων προστασίας των προσφύγων και του Καταστατικού της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες καθώς και η σχέση των ορισμών της έννοιας του πρόσφυγα στο διεθνές και στο εθνικό δίκαιο. Περαιτέρω, στο παρόν κεφάλαιο διευκρινίζεται το όργανο που είναι αρμόδιο να αποφασίσει ποιος είναι πρόσφυγας με βάση τον ισχύοντα ορισμό.

3.1 Οι ορισμοί της έννοιας του πρόσφυγα στα διεθνή κείμενα και στην εθνική νομοθεσία

Ο βασικός ορισμός της έννοιας του πρόσφυγα είναι αυτός που αποτυπώνεται στη Σύμβαση του 1951.

3.1.1 Η Σύμβαση του 1951

Ο ορισμός της έννοιας του πρόσφυγα που αποτυπώνεται στη Σύμβαση του 1951 αποτελείται από:

- *Τις ρήτρες υπαγωγής, που θέτουν τα κριτήρια που εφαρμόζονται για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα. Αυτές οι ρήτρες αποτελούν τη θετική βάση καθορισμού του καθεστώτος του δικαιούχου της διεθνούς προστασίας.*
- *Τις ρήτρες αποκλεισμού, που εξαιρούν από την προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα όποιον πληροί τα κριτήρια αναγνώρισης επειδή δεν χρειάζεται ή δεν αξίζει τη διεθνή προστασία.*
- *Τις ρήτρες παύσης, που περιγράφουν τις συνθήκες παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα, επειδή δεν είναι πλέον αναγκαία ή επειδή δεν δικαιολογείται η διεθνής προστασία.*

3.1.1.1 Ρήτρες υπαγωγής

Το άρθρο 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 ορίζει ότι πρόσφυγας είναι κάθε πρόσωπο:

«... που εξαιτίας δικαιολογημένου φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων ευρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα και δεν δύναται ή λόγω του φόβου τούτου δεν επιθυμεί να απολαμβάνει της προστασίας της χώρας αυτής ή εάν δεν έχει υπηκοότητα και ευρίσκεται εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους διαμονής του δεν δύναται ή λόγω του φόβου τούτου δεν επιθυμεί να επιστρέψει σ' αυτήν».

Η διάταξη περιλαμβάνει τα πέντε κριτήρια που πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά για να αναγνωριστεί το καθεστώς του πρόσφυγα. Αυτά είναι:

- Ο δικαιολογημένος φόβος,
- Η δίωξη,
- Οι λόγοι φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων,
- Η διαμονή εκτός της χώρας υπηκοότητας / συνήθους διαμονής
- Η αδυναμία ή η άρνηση, λόγω φόβου δίωξης, υπαγωγής στην προστασία της χώρας αυτής ή επιστροφής σ' αυτήν.

Δικαιολογημένος φόβος

Ο ενδιαφερόμενος πρέπει να φοβάται για βάσιμους λόγους να επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του. Ο όρος δικαιολογημένος φόβος περιλαμβάνει ένα **υποκειμενικό στοιχείο** (το φόβο του ενδιαφερόμενου) και ένα **αντικειμενικό στοιχείο** (τα αποδεικτικά στοιχεία που «δικαιολογούν» το φόβο). Γενικά το υποκειμενικό στοιχείο συνάγεται από την εξέταση των ισχυρισμών και της συμπεριφοράς του ενδιαφερόμενου. Η εξέταση προϋποθέτει μεταξύ άλλων την αξιολόγηση της κατάστασης που επικρατεί στη χώρα καταγωγής. Σε κάποιες περιπτώσεις, όταν ο ενδιαφερόμενος έχει διαφύγει από χώρα που χαρακτηρίζεται από σοβαρές και εκτεταμένες παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου, μπορεί να επαρκεί το αντικειμενικό στοιχείο για τη θεμελίωση του δικαιολογημένου φόβου δίωξης.

Κάποιες χώρες αρνούνται την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα με το σκεπτικό ότι οι ενδιαφερόμενοι αιτούντες άσυλο θα μπορούσαν να είχαν παραμείνει σε συνθήκες ασφάλειας σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής τους. Πρόκειται για την έννοια της **«εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής»** και μπορεί να εφαρμοσθεί μόνον σε περιορισμένες περιπτώσεις όταν ο κίνδυνος δίωξης οφείλεται σε μη κρατικά όργανα δίωξης, όπως είναι οι αντάρτικες ομάδες που ελέγχουν μέρος της χώρας. Σε αυτές τις περιπτώσεις μπορεί να υπάρχει συγκεκριμένη περιοχή της χώρας καταγωγής όπου δεν υπάρχει κίνδυνος δικαιολογημένου φόβου δίωξης και όπου, δεδομένων των ειδικότερων παραμέτρων της υπόθεσης, εύλογα αναμένεται από τον αιτούντα άσυλο να εγκατασταθεί σ' αυτή εφόσον μπορεί να ζήσει φυσιολογικά χωρίς να κινδυνεύει από κακομεταχείριση.

Δίωξη

Η θεμελιώδης έννοια της **δίωξης** δεν ορίζεται στη Σύμβαση του 1951. Συνάγεται ότι οι συντάκτες της θέλησαν να είναι αρκετά ευέλικτη η ερμηνεία του όρου ώστε να καλύπτει τις διαφορετικές και μεταλλασσόμενες μορφές της. Η δίωξη περιλαμβάνει σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή άλλη σοβαρή κακομεταχείριση που συχνά, αλλά όχι πάντα, διαπράττεται συστηματικά ή επαναλαμβανόμενα. Έτσι, παραδείγματα δίωξης είναι ο θάνατος, τα βασανιστήρια, η σωματική κακοποίηση, η αναιτιολόγητη φυλάκιση και οι παράνομοι περιορισμοί των πολιτικών και θρησκευτικών δραστηριοτήτων. Οι δυσμενείς διακρίσεις δεν συνιστούν κατά κανόνα δίωξη αλλά η ιδιαιτέρως σοβαρή διακριτική μεταχείριση συχνά εξομοιώνεται με δίωξη όταν οφείλεται σε συσσωρευμένους λόγους.

Δράστες της δίωξης είναι συνήθως οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι ή άλλοι λειτουργοί που υπάγονται στον έλεγχο της κυβέρνησης. Στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης του 1951 αυτουργοί της δίωξης μπορεί να είναι και τα αποκαλούμενα **«μη κρατικά όργανα δίωξης»**.

Υπάγεται στον ορισμό της Σύμβασης η δίωξη που διαπράττουν μη κρατικά όργανα, όπως είναι για παράδειγμα οι παραστρατιωτικές οργανώσεις, όταν η κυβέρνηση τη διευκολύνει, την ενθαρρύνει ή την ανέχεται. Επίσης, υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης η δίωξη που επαπειλείται από τα μη κρατικά όργανα δίωξης για έναν ή για περισσότερους από τους λόγους φόβου δίωξης που απαριθμεί η Σύμβαση όταν η κυβέρνηση αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να προστατεύσει τους πολίτες.

Λόγοι φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων

Προκειμένου για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα ο δικαιολογημένος φόβος δίωξης πρέπει να οφείλεται σε έναν από τους προαναφερόμενους λόγους. Στην

πραγματικότητα αυτοί οι «λόγοι της Σύμβασης» αλληλοκαλύπτονται. Μπορεί επίσης να αποδίδονται στον ενδιαφερόμενο από το διώκτη.

Ο όρος **φυλή** πρέπει να γίνει κατανοητός με την ευρύτερη δυνατή έννοια ώστε να περιλαμβάνει κάθε μορφής εθνικές ομάδες που στην καθομιλουμένη χαρακτηρίζονται φυλές.

Η **θρησκεία** περιλαμβάνει κάθε σύστημα πεποιθήσεων που πρεσβεύει ο ενδιαφερόμενος. Η ελευθερία της θρησκείας που προστατεύουν διάφορα κείμενα των δικαιωμάτων του ανθρώπου περιλαμβάνει την ελευθερία αλλαγής της θρησκείας και της δημόσιας ή ιδιωτικής εκδήλωσής της, διαμέσου θρησκευτικής διδασκαλίας, άσκησης, λατρείας και παρακολούθησης τελετών καθώς και την ελευθερία της αθεΐας.

Ο όρος **εθνικότητα** δεν γίνεται κατανοητός μόνον ως ιθαγένεια. Αφορά επίσης και τη συμμετοχή σε οιαδήποτε εθνική, θρησκευτική, πολιτισμική ή γλωσσική ομάδα.

Η **κοινωνική τάξη** (ή η **ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα**³⁴) είναι μια ομάδα προσώπων της οποίας τα μέλη έχουν κάποιο κοινό χαρακτηριστικό, πλην του κινδύνου δίωξης, ή που θεωρούνται ως ομάδα από την κοινωνία. Συχνά το χαρακτηριστικό είναι εγγενές, ανεπίδεκτο αλλαγής ή θεμελιώδες για την ταυτότητα, τη συνείδηση ή την άσκηση άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων. Για παράδειγμα, σε κάποιες περιπτώσεις έχει κριθεί ότι αποτελούν ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα οι γυναίκες και οι ομοφυλόφιλοι.

Οι **πολιτικές πεποιθήσεις** καλύπτουν τα πιστεύω ή την έκφραση απόψεων για οιοδήποτε θέμα που αφορά το κράτος, την κυβέρνηση ή τη δημόσια πολιτική.

Διαμονή εκτός της χώρας υπηκοότητας / συνήθους διαμονής

Δεν είναι πρόσφυγας όποιος διαμένει στην πατρίδα του. Όμως, τούτο δεν σημαίνει ότι ο φόβος δίωξης πρέπει να οφείλεται σε γεγονότα που έλαβαν χώρα όταν ο ενδιαφερόμενος βρισκόταν στην πατρίδα του. Παρότι συνήθως ο πρόσφυγας διαφεύγει τη δίωξη ή την επαπειλούμενη δίωξη ο ορισμός της Σύμβασης επικεντρώνεται στην άρνηση ή στην αδυναμία του ενδιαφερόμενου να επιστρέψει στην πατρίδα του λόγω του δικαιολογημένου φόβου δίωξης. Κατά συνέπεια, κάποιος που έχει ήδη αναχωρήσει από την πατρίδα του για λόγους που δεν αναφέρονται στη Σύμβαση μπορεί να καταστεί πρόσφυγας όταν μεταγενέστερες της αναχώρησής του αλλαγές του πολιτικού καθεστώτος στη χώρα καταγωγής του ή προσωπικές συνθήκες δημιουργούν κίνδυνο δίωξης στην περίπτωση επιστροφής. Πρόκειται για την περίπτωση των «επί τόπου προσφύγων» (refugees sur place).

Η Σύμβαση του 1951 αναφέρεται και σε όσους δεν έχουν υπηκοότητα ή στους ανιθαγενείς οι οποίοι καθίστανται πρόσφυγες με αναφορά τη «χώρα της προηγούμενης συνήθους διαμονής» και όχι με αναφορά τη χώρα καταγωγής.

Αδυναμία ή άρνηση, λόγω φόβου δίωξης, υπαγωγής στην προστασία της χώρας αυτής ή επιστροφής σ' αυτήν

Η δίωξη από τις αρχές της χώρας καταγωγής αποτελεί συχνά την αιτιολογική βάση της αδυναμίας ή της άρνησης του πρόσφυγα να υπαχθεί στην εθνική προστασία. Αλλά και περιστάσεις που δεν ελέγχει, όπως για παράδειγμα ο εμφύλιος πόλεμος, μπορεί να τον εμποδίζουν να υπαχθεί στην προστασία της χώρας καταγωγής του. Όποιος αρνείται να

³⁴ Πρόκειται για ακριβή μετάφραση από το πρωτότυπο αγγλικό και γαλλικό κείμενο. Η «κοινωνική τάξη» αποτελεί τον αντίστοιχο όρο του Ν.Δ. 3989/1959 με το οποίο κυρώθηκε η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων από την Ελλάδα.

υπαχθεί στην προστασία της χώρας καταγωγής του ή της προηγούμενης συνήθους διαμονής του είναι πρόσφυγας εφόσον αυτή η άρνησή του σχετίζεται με το δικαιολογημένο φόβο δίωξης.

3.1.1.2 Ρήτρες αποκλεισμού

Πρόσωπα που δεν χρήζουν τη διεθνή προστασία

Τα άρθρα 1Δ και 1Ε της Σύμβασης του 1951 θέτουν τις προϋποθέσεις αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα όσων εμπίπτουν στις ρήτρες υπαγωγής επειδή **δεν χρειάζονται τη διεθνή προστασία**. Οι ρήτρες αυτές εφαρμόζονται:

- Σε όσους απολαμβάνουν συνδρομή ή προστασία που παρέχεται από άλλη, πλην της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, οργάνωση του συστήματος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Σήμερα, η διάταξη αυτή εφαρμόζεται στους Παλαιστίνιους πρόσφυγες. Όσοι βρίσκονται στην περιοχή της επιχειρησιακής δράσης της Υπηρεσίας Αρωγής και Έργων για τους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες στην Εγγύς Ανατολή (UNRWA) και απολαμβάνουν τη συνδρομή ή την προστασία της οργάνωσης αυτής αποκλείονται από τα οφέλη της Σύμβασης του 1951. Οι Παλαιστίνιοι πρόσφυγες που βρίσκονται εκτός των περιοχών δράσης της UNRWA και δεν απολαμβάνουν την προστασία ή τη συνδρομή αυτής της οργάνωσης δικαιούνται να απολαμβάνουν τα οφέλη της Σύμβασης.
- Σε όσους αναγνωρίζεται από τις αρχές της χώρας όπου έχουν εγκατασταθεί ότι έχουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των πολιτών αυτής της χώρας.

Πρόσωπα ανάξια διεθνούς προστασίας

Στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης υπάγονται όσοι είναι ανάξιοι της προστασίας του καθεστώτος του πρόσφυγα επειδή έχουν διαπράξει σοβαρά αδικήματα. Η διάταξη αυτή εφαρμόζεται όταν για σοβαρούς λόγους πιστεύεται ότι ο ενδιαφερόμενος:

- Έχει διαπράξει έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας,
- Έχει διαπράξει σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα εκτός της χώρας ασύλου πριν την εισδοχή του σ' αυτήν τη χώρα ως πρόσφυγας,
- Είναι ένοχος ενεργειών αντίθετων προς τους σκοπούς και τις αρχές του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

Το σκεπτικό της ρύθμισης αυτής στηρίζεται στο γεγονός ότι κάποιες πράξεις είναι τόσο σοβαρές ώστε οι αυτουργοί τους δεν είναι άξιοι της προστασίας που παρέχει η Σύμβαση. Οι λόγοι αποκλεισμού του ενδιαφερόμενου λόγω των ενεργειών του απαριθμούνται εξαντλητικά στο άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης: δεν μπορεί να θεσπισθούν περαιτέρω προϋποθέσεις. Λόγω της φύσης τους, στις υποθέσεις όπου εφαρμόζεται το άρθρο 1 ΣΤ ανακύπτουν πολύπλοκα θέματα και απαιτείται προσεκτική εξέταση και αξιολόγηση. Εκτιμώντας τις σοβαρές συνέπειες του αποκλεισμού για τον ενδιαφερόμενο το άρθρο 1 ΣΤ πρέπει να εφαρμόζεται περιοριστικά. Τα εξαρτώμενα από τον ενδιαφερόμενο – αιτούντα άσυλο μέλη δεν πρέπει να αποκλείονται αυτόματα επειδή κρίνεται ότι ο αρχηγός της οικογένειας εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ. Κάθε μέλος της οικογένειας δικαιούται την εξατομικευμένη εξέταση του αιτήματός του για τη χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Η ακεραιότητα του συστήματος της διεθνούς προστασίας εξαρτάται από την ορθή εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ. Για παράδειγμα μια από τις δυσκολίες της μεταχείρισης των προσφύγων

από τη Ρουάντα που διέφευγαν τη γενοκτονία στη δεκαετία του 1990 συνίστατο στο γεγονός ότι σημαντικός αριθμός των φυγάδων ήσαν ύποπτοι διάπραξης βίαιων γενοκτονίας που μπορούσαν να δικαιολογήσουν τον αποκλεισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα.

3.1.1.3 Ρήτρες παύσης

Σύμφωνα με το άρθρο 1 Γ της Σύμβασης του καθεστώτος του πρόσφυγα παύει όταν ο ενδιαφερόμενος:

- Οικειοθελώς υπάγεται εκ νέου στην προστασία της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα,
- Οικειοθελώς επανακτά την υπηκοότητα του, μετά την απώλειά της,
- Αποκτά νέα υπηκοότητα και απολαμβάνει την προστασία που παρέχει η χώρα της νέας υπηκοότητας,
- Επιστρέφει οικειοθελώς προς εγκατάσταση στη χώρα την οποία εγκατέλειψε λόγω φόβου δίωξης,
- Δεν μπορεί να εξακολουθεί να αποποιείται την προστασία που παρέχει η χώρα της οποίας έχει την υπηκοότητα επειδή έχουν παύσει να υπάρχουν οι προϋποθέσεις που οδήγησαν στην αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα,
- Όντας ανιθαγενής δεν μπορεί να αρνείται την προστασία που παρέχει η χώρα της προηγούμενης συνήθους διαμονής του επειδή έχουν παύσει να υπάρχουν οι προϋποθέσεις που οδήγησαν στην αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Λόγω της φύσης της, η παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα επέρχεται μόνον σε όσους έχει αναγνωριστεί ότι πληρούν τις προϋποθέσεις του ορισμού. Οι ρήτρες παύσης εφαρμόζονται όταν δεν είναι αναγκαία ή δεν δικαιολογείται πλέον η διεθνής προστασία. Διαφέρουν από τις ρήτρες αποκλεισμού αφού οι τελευταίες αποκλείουν τον ενδιαφερόμενο από την προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα επειδή είναι ανάξιος για διεθνή προστασία.

Στο άρθρο 1 Γ ορίζονται εξαντλητικά οι λόγοι παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα. Οι τέσσερις πρώτοι αφορούν στην οικειοθελή συμπεριφορά του πρόσφυγα, ενώ οι δύο τελευταίοι αφορούν στην κατάσταση που επικρατεί στη χώρα καταγωγής του. Οι τελευταίοι συχνά αναφέρονται ως «περιστάσεις που έπαυσαν» ή «γενικές ρήτρες» παύσης.

Προβλέπονται όμως εξαιρέσεις στη γενικευμένη εφαρμογή της παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα επί τη βάση των «γενικών ρητρών». Πρέπει να παρέχεται στους πρόσφυγες η δυνατότητα να ζητήσουν την επανεξέταση της υπόθεσής τους επικαλούμενοι επιτακτικούς λόγους που οφείλονται στη δίωξη που έχουν υποστεί. Για παράδειγμα, ακόμα και όταν δεν υπάρχει κίνδυνος δίωξης δεν μπορεί να αναμένεται ο επαναπατρισμός των προσφύγων που επέζησαν σοβαρών βασανιστηρίων και υποφέρουν από ψυχολογικά τραύματα.

Οι «γενικές ρήτρες» παύσης μπορεί να εφαρμόζονται σε ομάδα προσφύγων, αφού οι θεμελιώδεις αλλαγές που επέρχονται στη χώρα καταγωγής μπορεί να αφορούν πολλούς ανθρώπους. Για παράδειγμα, κατ' εφαρμογή των γενικών ρητρών έπαυσε η διεθνής προστασίας των προσφύγων που κατάγονταν από τη Μοζαμβίκη όταν τελείωσε ο πόλεμος που μαινόταν στην πατρίδα τους και όταν άρχισε να εκδημοκρατίζεται το καθεστώς στο Μαλάουϊ, στη Βουλγαρία και στη Ρουμανία στα τέλη της δεκαετίας του 1990.

3.1.2 Η Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας για τα Ειδικά Θέματα των Προβλημάτων των Προσφύγων στην Αφρική

Η Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας ενσωματώνει τον ορισμό της Σύμβασης του 1951 και ορίζει επιπλέον ότι πρόσφυγας είναι όποιος αναγκάζεται να διαφύγει από τη χώρα του:

«εξαιτίας εξωτερικής επιδρομής, κατοχής ή ξένης κυριαρχίας ή γεγονότων που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη σ' ένα τμήμα ή σ' ολόκληρη τη χώρα καταγωγής του ή ιθαγένειάς του».

Η υιοθέτηση αυτού του ορισμού είναι απόρροια της εμπειρίας των πολέμων ανεξαρτησίας που βίωσε η Αφρική. Διευρύνει σημαντικά την έννοια του πρόσφυγα καθώς στο πεδίο εφαρμογής του υπάγονται, για παράδειγμα, όσοι διαφεύγουν τις αδιάκριτες συνέπειες του εμφύλιου πολέμου ακόμα και όταν δεν συντρέχει το στοιχείο της δίωξης, που είναι ένα από τα κριτήρια του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951.

3.1.3 Η Διακήρυξη της Καρθαγένης

Όπως και η Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας η Διακήρυξη της Καρθαγένης υιοθετεί τον ορισμό του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 διευρύνοντάς τον σε όσους εγκατέλειψαν τη χώρα τους

«γιατί η ζωή τους, η ασφάλειά τους ή η ελευθερία τους κινδυνεύουν από γενικότερο κλίμα βίας, ξένων επιθέσεων, εμφύλιων συρράξεων, μαζικής παραβίασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή άλλων καταστάσεων που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη».

Αυτό το τμήμα του ορισμού του πρόσφυγα της Διακήρυξης της Καρθαγένης έχει επηρεαστεί από τη Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας και αντανακλά την ιστορία των μαζικών μετακινήσεων που προκάλεσαν οι εμφύλιοι πόλεμοι στην αμερικανική ήπειρο. Αν και η Διακήρυξη δεν είναι νομικά δεσμευτική, οι αρχές της, συμπεριλαμβανομένου του ορισμού του πρόσφυγα, έχουν ενσωματωθεί στην εθνική νομοθεσία και πρακτική πολλών κρατών της Κεντρικής και της Λατινικής Αμερικής.

3.1.4 Η εντολή διεθνούς προστασίας των προσφύγων της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

Σύμφωνα με την εντολή της UNHCR, όπως αποτυπώνεται στο υιοθετηθέν το 1950 Καταστατικό της και στις μεταγενέστερες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου του ΟΗΕ σε συνδυασμό με τη Σύμβαση του 1951 πρόσφυγας είναι καθένας που εμπίπτει στον ορισμό του πρόσφυγα του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 ή καθένας που ευρισκόμενος εκτός της χώρας καταγωγής ή συνήθους διαμονής του δεν μπορεί να επιστρέψει σ' αυτή εξαιτίας των σοβαρών και αδιάκριτων απειλών κατά της ζωής του, της προσωπικής του ακεραιότητας ή ελευθερίας που προέρχονται από τη γενικευμένη βία ή από γεγονότα που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη.

3.1.5 Εθνική νομοθεσία

Πολλά κράτη απλά υιοθετούν τον ορισμό του πρόσφυγα που περιλαμβάνεται στα σχετικά διεθνή κείμενα στα οποία είναι συμβαλλόμενα μέρη. Όμως, δεν απαγορεύεται στα κράτη να

υιοθετήσουν ορισμό του πρόσφυγα ευρύτερο από αυτόν που επιβάλλουν οι διεθνείς τους υποχρεώσεις. Η εθνική νομοθεσία πολλών κρατών διευρύνει την παρεχόμενη στους πρόσφυγες προστασία και σε άλλες κατηγορίες αναγκαστικά μετακινούμενων ανθρώπων. (Βλέπε το Κεφάλαιο 5 για τη συμπληρωματική προστασία).

3.2 Ποιος καθορίζει εάν ο αιτών άσυλο εμπίπτει στον ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα;

Προκειμένου να εκπληρώσει ένα κράτος τις υποχρεώσεις που έχει αναλάβει έναντι των προσφύγων πρέπει πρώτα να καθορίσει ποιος είναι πρόσφυγας. Κατ' αρχήν είναι αρμοδιότητα της κυβέρνησης της χώρας ασύλου να καθορίσει εάν ο αιτούμενος τη διεθνή προστασία εμπίπτει στον ισχύοντα ορισμό του πρόσφυγα που προβλέπει η έννομη τάξη.

Πρόσφυγες της Σύμβασης είναι οι αιτούντες άσυλο στους οποίους οι αρχές του κράτους που έχει προσχωρήσει στη Σύμβαση του 1951 και / ή στο Πρωτόκολλο του 1967 αναγνωρίζουν το καθεστώς του πρόσφυγα. Έτσι, δικαιούνται να απολαμβάνουν τα δικαιώματα και τα οφέλη που τα συμβαλλόμενα κράτη συμφώνησαν να χορηγούν στους πρόσφυγες.

Η εντολή του καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα έχει επίσης ανατεθεί στην Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Σε κάποιες περιπτώσεις, όταν τα κράτη δεν έχουν υιοθετήσει τις προσήκουσες διαδικασίες μπορεί να ζητούν από την οργάνωση να εφαρμόζει τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Η UNHCR εφαρμόζει τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα στα κράτη που δεν είναι συμβαλλόμενα μέρη σε κανένα διεθνές κείμενο προστασίας των προσφύγων. Επίσης, εφόσον κρίνεται αναγκαίο, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες μπορεί να αποφασίσει να εφαρμόσει τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα και σε άλλες περιπτώσεις. **Πρόσφυγες εντολής** – δηλαδή πρόσφυγες που τελούν υπό την προστασία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες – είναι όσοι θεωρούνται από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες ότι πληρούν τις προϋποθέσεις του ορισμού του πρόσφυγα που περιλαμβάνεται στο Καταστατικό της και στη Σύμβαση του 1951 ή που υπάγονται στην ευρύτερη εντολή που έχει ανατεθεί στην οργάνωση με τις αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου του ΟΗΕ. Όμως, ακόμα και στις περιπτώσεις όπου το καθεστώς του πρόσφυγα καθορίζεται από την UNHCR η χώρα ασύλου φέρει την ευθύνη της μεταχείρισης των προσφύγων εντολής σύμφωνα με τα κριτήρια που προβλέπουν τα διεθνή κείμενα. Ο ρόλος της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες είναι συμβουλευτικός, δηλαδή παρέχει οδηγίες για την προσήκουσα και σύμφωνη με τα διεθνή κριτήρια μεταχείριση αυτών των προσφύγων.

Οι αιτούντες άσυλο μπορεί να αναγνωριστούν πρόσφυγες της Σύμβασης ή πρόσφυγες εντολής μετά από εξατομικευμένη αξιολόγηση της αίτησής τους από το κράτος ή από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες αντίστοιχα. Στις περιπτώσεις όπου οι αιτούντες άσυλο καταφθάνουν στη χώρα ασύλου μαζικά – κατάσταση που συχνά αποκαλείται «μαζική εισροή» – οι αρχές ή η UNHCR, ανάλογα με την περίπτωση, μπορεί να αποφασίσουν να καθορίσουν το καθεστώς του πρόσφυγα σε ομαδική βάση. Αυτοί οι πρόσφυγες της Σύμβασης ή οι πρόσφυγες εντολής αποκαλούνται συνήθως **πρόσφυγες εκ πρώτης όψεως** (*prima facie refugees*) (Βλέπε στο Κεφάλαιο 5 για ανάλυση αυτής της κατηγορίας των προσφύγων). Ανάλογα με τις περιστάσεις, ο καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα μπορεί να αναβληθεί διαρκούς της μαζικής εισροής και να παρασχεθεί σε όσους φθάνουν στη χώρα ασύλου **προσωρινή προστασία**. Σε αυτές τις περιπτώσεις η χορήγηση

προσωρινής προστασίας δεν αποκλείει τον εξατομικευμένο καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα.

3.3. Συνήθειες ερωτήσεις που ανακύπτουν κατά την εφαρμογή του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951

Μπορεί να είναι πρόσφυγας ένας στρατιώτης ή ένας αντάρτης;

Όχι, εάν συνεχίζει να συμμετέχει σε εχθροπραξίες. Δεδομένης της ανθρωπιστικής φύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι δικαιούται τη διεθνή προστασία όποιος μετέχει σε ένοπλες δραστηριότητες. Όμως, όποιος συμμετείχε στο παρελθόν σε εχθροπραξίες μπορεί να αναγνωριστεί ότι πληροί τις προϋποθέσεις του ορισμού του πρόσφυγα εάν αποδείξει ότι ειλικρινά εγκατέλειψε τη στρατιωτική δράση, ότι πληροί τις ρητρες υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα και δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού. Η αξιολόγηση της αίτησής του για άσυλο απαιτεί προσεκτική εξέταση της συμπεριφοράς του ως πρώην μαχητή η οποία πρέπει να κρίνεται σύμφωνη με τους ισχύοντες κανόνες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Στις περιπτώσεις αυτές πρέπει να ερευνάται ενδελεχώς αν οι ισχυρισμοί του ενδιαφερόμενου για παροχή διεθνούς προστασίας εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού της Σύμβασης του 1951.

Είναι πρόσφυγας μια γυναίκα που φοβάται ότι θα δεχθεί επιθέσεις επειδή αρνείται να συμμορφωθεί με τους κοινωνικούς περιορισμούς που επιβάλλει στο γυναικείο πληθυσμό η κοινωνία της χώρας καταγωγής της;

Όπως οι άντρες, οι γυναίκες μπορεί να φοβούνται τη δίωξη για λόγους πολιτικούς, εθνοτικούς, φυλετικούς ή θρησκευτικούς. Σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να θεωρηθεί ότι οι γυναίκες αποτελούν μέλη ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας. Για παράδειγμα, στις κοινωνίες με αυστηρούς κοινωνικούς κώδικες για τη γυναικεία συμπεριφορά οι γυναίκες που παραλείπουν να συμμορφωθούν με τους ισχύοντες κοινωνικούς κανόνες επιλέγοντας το σύζυγό τους ή αρνούμενες να φορέσουν παραδοσιακά περιοριστικά ενδύματα μπορεί να θεωρηθούν μέλη ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας. Όποια διαφεύγει σοβαρές δυσμενείς διακρίσεις ή απάνθρωπη μεταχείριση που συνιστούν δίωξη λόγω της συμμετοχής της σε αυτήν την ομάδα μπορεί να θεωρηθεί ότι πληροί τις προϋποθέσεις υπαγωγής στο καθεστώς του πρόσφυγα. Έτσι, η οφειλόμενη στο γένος δίωξη μπορεί, ανάλογα με τις περιστάσεις, να πληροί τα κριτήρια του ορισμού του πρόσφυγα παρότι το γένος δεν αποτελεί έναν από τους πέντε λόγους φόβου δίωξης που απαριθμούνται στη Σύμβαση του 1951.

Μπορεί να είναι πρόσφυγας ο εγκληματίας;

Όταν κάποιος προσπαθεί να αποφύγει την ποινική δίωξη ή την τιμωρία που προβλέπουν η εθνική νομοθεσία και τα διεθνή κριτήρια για την απονομή της δικαιοσύνης δεν αντιμετωπίζει την προβλεπόμενη στο άρθρο 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 δίωξη και άρα δεν είναι πρόσφυγας. Αντίθετα, εάν το κίνητρο της ποινικής δίωξης είναι η κακομεταχείριση ή η τιμωρία του διωκόμενου λόγω της θρησκείας του, της φυλής του, της εθνικότητάς του, της συμμετοχής του σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή των πολιτικών πεποιθήσεων, η δίωξη μπορεί να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 και άρα μπορεί να δικαιολογείται η χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα. Μπορεί όμως να

αποκλειστεί από το καθεστώς του πρόσφυγα όταν από αδιαμφισβήτητες και αξιόπιστες πληροφορίες προκύπτει ότι παρότι πληροί τα κριτήρια του ορισμού του πρόσφυγα έχει διαπράξει έγκλημα που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951.

Μπορεί να είναι πρόσφυγας ο ανυπότακτος;

Κάθε κράτος έχει την εξουσία να καλεί τους πολίτες του για στράτευση σε περιόδους εθνικής έκτακτης ανάγκης. Αλλά και οι πολίτες έχουν επίσης το δικαίωμα να είναι αντιρρησίες συνείδησης. Όταν δεν παρέχεται στους πολίτες η επιλογή της αντίρρησης συνείδησης ή όταν η στρατιωτική θητεία συνεπάγεται εμπλοκή σε στρατιωτική δράση που καταδικάζεται από τη διεθνή κοινότητα ως αντίθετη στους βασικούς κανόνες της ανθρώπινης συμπεριφοράς μπορεί να εμπίπτουν στον ορισμό του πρόσφυγα οι ανυπότακτοι που φοβούνται τη δίωξη, για παράδειγμα λόγω των πολιτικών πεποιθήσεων που τους αποδίδουν οι αρχές.

Μπορεί να είναι πρόσφυγας ο τρομοκράτης ;

Η Σύμβαση του 1951 δεν αντιμετωπίζει ειδικότερα το ζήτημα της τρομοκρατίας αλλά προβλέπει τους κατάλληλους μηχανισμούς για τη μεταχείριση όσων συμμετέχουν σε δραστηριότητες που γενικότερα χαρακτηρίζονται ως τρομοκρατικές. Πολλοί τρομοκράτες δεν θα μπορούσαν να αποδείξουν ότι διαφεύγουν τη δίωξη κατά την έννοια του ορισμού του πρόσφυγα καθώς διαφεύγουν την ποινική δίωξη που ασκείται σύμφωνα με τα διεθνή κριτήρια. Ακόμη και όταν η δίωξη είναι προφανής, η συμπεριφορά του ενδιαφερόμενου μπορεί να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων αποκλεισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951. Εν προκειμένω, εφαρμόζεται το άρθρο 1 ΣΤ (β) το οποίο αφορά στα μη πολιτικά εγκλήματα.

Περίληψη

Άρθρο 1 της Σύμβασης του 1951

Περιλαμβάνει το βασικό ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα.

Υπαγωγή

Για να αναγνωρισθεί ο αιτών άσυλο πρόσφυγας πρέπει:

- Να έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης λόγω της φυλής του, της θρησκείας του, της εθνικότητάς του, της συμμετοχής του σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή των πολιτικών του πεποιθήσεων,
- Να βρίσκεται εκτός της χώρας καταγωγής ή της προηγούμενης συνήθους διαμονής του,
- Να μην δύναται ή να μην επιθυμεί εξαιτίας του προαναφερόμενου φόβου να υπαχθεί στην προστασία της χώρας καταγωγής του ή να επιστρέψει στη χώρα της προηγούμενης συνήθους διαμονής του.

Αποκλεισμός

Ακόμα και όταν πληρούνται τα προαναφερόμενα κριτήρια το καθεστώς του πρόσφυγα μπορεί να μην αναγνωρισθεί όταν ο ενδιαφερόμενος:

- Απολαμβάνει την προστασία ή τη συνδρομή άλλων οργάνων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών πλην της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες,
- Αντιμετωπίζεται ως πολίτης από τη χώρα της διαμονής του,
- Έχει διαπράξει σοβαρό αδίκημα που τον καθιστά ανάξιο της προστασίας που παρέχει το καθεστώς του πρόσφυγα.

Παύση

Η Σύμβαση ορίζει τις προϋποθέσεις παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα επειδή δεν είναι αναγκαία ή δεν δικαιολογείται πλέον η διεθνής προστασία. Οι προϋποθέσεις αυτές συντρέχουν:

- Όταν έχει εκφραστεί οικειοθελώς η σχετική βούληση του ενδιαφερόμενου ή
- Όταν έχουν αλλάξει θεμελιωδώς οι συνθήκες που επικρατούν στη χώρα καταγωγής.

Άλλοι ορισμοί της έννοιας του πρόσφυγα

Οι ορισμοί της έννοιας του πρόσφυγα που περιλαμβάνονται στα σχετικά **περιφερειακά κείμενα** του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας και της Διακήρυξης της Καρθαγένης συμπληρώνουν τον ορισμό της Σύμβασης του 1951.

Τα κείμενα αυτά περιλαμβάνουν στον ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα:

- Καθέναν που αναγκάζεται να εγκαταλείψει τη χώρα καταγωγής του «εξαιτίας εξωτερικής επιδρομής, κατοχής ή ξένης κυριαρχίας ή γεγονότων που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη σ' ένα τμήμα ή σ' ολόκληρη της χώρα καταγωγής του ή ιθαγένειάς του» (Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας).

- Καθέναν που διαφεύγει από τη χώρα καταγωγής του «γιατί η ζωή του, η ασφάλειά του ή η ελευθερία του κινδυνεύουν από γενικότερο κλίμα βίας, ξένων επιθέσεων, εμφυλίων συρράξεων, μαζικής παραβίασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή άλλων καταστάσεων που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη» (Διακήρυξη της Καρθαγένης)

Σύμφωνα με το Καταστατικό της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες πρόσφυγας είναι:

- Καθένας που εμπίπτει στον ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951,
- Καθένας που βρίσκεται εκτός της χώρας καταγωγής του ή προηγούμενης συνήθους διαμονής του και αδυνατεί να επιστρέψει σ' αυτή λόγω σοβαρών και αδιάκριτων απειλών κατά της ζωής του, της προσωπικής του ελευθερίας ή ασφάλειας που προέρχονται από γενικευμένη βία ή από γεγονότα που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη.

Καθορίζοντας ποιος είναι πρόσφυγας

Τα κράτη:

- Φέρουν **κατ' αρχήν την ευθύνη** καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα για τους αιτούντες άσυλο που υπάγονται στη δικαιοδοσία τους,
- Υποχρεούνται να διασφαλίσουν ότι ο ορισμός της έννοιας του πρόσφυγα που υιοθετούν στην εθνική τους νομοθεσία λαμβάνει υπόψη τις διεθνείς υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει δυνάμει των σχετικών κειμένων του διεθνούς προσφυγικού δικαίου.

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες μπορεί να εξετάζει αιτήματα για την παροχή διεθνούς προστασίας σύμφωνα με την εντολή της όταν το ενδιαφερόμενο κράτος αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να εφαρμόζει τη διαδικασία για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα. Η πρακτική αυτή ακολουθείται συνήθως στα κράτη που δεν είναι συμβαλλόμενα στα βασικά κείμενα του διεθνούς προσφυγικού δικαίου.

Συμπληρωματική Βιβλιογραφία

Το Εγχειρίδιο και οι συμπληρωματικές Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία

Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων, Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Αθήνα 2004.

Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία Νο. 1: Ερμηνεία της δίωξης λόγω γένους στα πλαίσια εφαρμογής του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, ΕΔΠΑ 2002, σελ. 63, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας – Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία Νο. 2: Ερμηνεία του όρου «Συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα» του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, ΕΔΠΑ 2002, σελ. 53, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας – Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία Νο. 3: Παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 1 Γ (5) και (6) της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, ΕΔΠΑ 2003, σελ. 25, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας – Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία Νο. 4: Η Δυνατότητα Εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής στο πλαίσιο του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων, ΕΔΠΑ 2003, σελ. 45, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας – Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία Νο. 5: Η Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού: άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, ΕΔΠΑ 2003, σελ. 58, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας – Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία Νο. 6: Η θρησκεία ως λόγος φόβου δίωξης στο πλαίσιο εφαρμογής του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων, ΕΔΠΑ 2004, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας – Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Συμπληρωματική βιβλιογραφία για τον ορισμό του πρόσφυγα

Refugee Protection in International Law: UNHCR's Global Consultations on International Protection, eds Erika Feller, Volker Türk, Frances Nicholson, Cambridge University Press, 2003.

Καθορισμός του Καθεστώτος του Πρόσφυγα, (Εγχειρίδιο Κατάρτισης RLD 2), Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Αθήνα 2004.

Interpreting Article 1 of the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees, UNHCR 2001.

The Cessation Clauses: Guidelines on their Application, UNHCR 1999.

Η Εφαρμογή του άρθρου 1 Δ της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων στους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες», ΕΠΔΑ 2002, σελ. 83, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας – Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Eligibility Criteria for Draft Evaders and Military Deserters, UNHCR 1991.

Ασκήσεις

1. Ποιο από τα παρακάτω κείμενα περιλαμβάνει το βασικό ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα;

α. Το Καταστατικό της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

β. Η Σύμβαση του 1951.

γ. Η Σύμβαση του 1969 του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας για τα Ειδικά Θέματα των Προβλημάτων των Προσφύγων στην Αφρική.

δ. Η Διακήρυξη της Καρθαγένης του 1984.

2. Ποια από τις παρακάτω φράσεις είναι σωστή;

α. Είναι πάντα πρόσφυγας καθένας που πληροί τις ρήτρες υπαγωγής της Σύμβασης του 1951.

β. Με βάση τις ρήτρες αποκλεισμού όλοι οι Παλαιστίνιοι πρόσφυγες εξαιρούνται από το καθεστώς του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951.

γ. Οι ρήτρες αποκλεισμού δεν ρυθμίζουν αποκλειστικά το καθεστώς όσων είναι ανάξιοι της προστασίας του καθεστώτος του πρόσφυγα.

δ. Οι λόγοι δίωξης που ορίζει η Σύμβαση του 1951 πρέπει να συντρέχουν διαζευκτικά.

3. Ποια από τις παρακάτω φράσεις για τη δίωξη που περιλαμβάνεται στον ορισμό του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 είναι σωστή;

α. Η δίωξη ορίζεται στις συνθήκες του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

β. Η δίωξη προέρχεται μόνον από τους λειτουργούς που ενεργούν κατ' εντολή της κυβέρνησης.

γ. Η διακριτική μεταχείριση στις ευκαιρίες απασχόλησης ουδέποτε συνιστά δίωξη.

δ. Οι άσχημες οικονομικές συνθήκες δεν συνιστούν καθεαυτές δίωξη.

4. Προκειμένου να αναγνωριστεί το καθεστώς του πρόσφυγα πρέπει να βρίσκεται ο αιτών άσυλο εκτός της χώρας καταγωγής του λόγω φόβου δίωξης. *Σωστό ή Λάθος;*

5. Συμπληρώστε τη φράση με τη σωστή απάντηση: Σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951 η παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα:

α. Δεν εξαρτάται από την προηγούμενη αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα.

β. Είναι πάντα συνέπεια της προσωπικής συμπεριφοράς του ενδιαφερόμενου πρόσφυγα.

γ. Δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε ομαδική βάση.

δ. Δεν είναι προσήκουσα όταν συνεχίζει να υπάρχει ανάγκη για παροχή διεθνούς προστασίας.

6. Ποιο από παρακάτω χαρακτηριστικά δεν είναι κοινό στη Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας και στη Διακήρυξη της Καρθαγένης;

α. Και τα δύο κείμενα περιλαμβάνουν συμπληρωματικούς ορισμούς της έννοιας του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951.

β. Πρόκειται για νομικά δεσμευτικά κείμενα.

γ. Ο ορισμός του πρόσφυγα που περιλαμβάνουν είναι διευρυμένος αφού καλύπτει όχι μόνον όσους διαφεύγουν τη δίωξη αλλά και όσους εγκαταλείπουν την πατρίδα τους λόγω γενικευμένης βίας.

δ. Πρόκειται για κείμενα που εφαρμόζονται σε συγκεκριμένες περιοχές του κόσμου.

7. Συμπληρώστε τη φράση: Ο ορισμός του πρόσφυγα που εφαρμόζεται από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στο πλαίσιο της εντολής της:

α. Είναι ίδιος με αυτόν της Σύμβασης του 1951.

β. Είναι ειδικός και αποτυπώνεται στο Καταστατικό της.

γ. Καλύπτει όσους διαφεύγουν την αδιάκριτη βία καθώς και όσους φοβούνται τη δίωξη.

δ. Εξαρτάται από τον ορισμό του πρόσφυγα που ισχύει στο κράτος που δραστηριοποιείται η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

8. Ο καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα είναι κατ' αρχήν ευθύνη της κυβέρνησης και όχι της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. *Σωστό ή Λάθος;*

9. Η μεταχείριση των προσφύγων εντολής της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες εμπίπτει αποκλειστικά στην ευθύνη της οργάνωσης. *Σωστό ή Λάθος;*

10. Ποια από τις παρακάτω καταστάσεις δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του καθεστώτος του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951;

α. Η ποινική κατάσταση του αιτούντα άσυλο.

β. Η προσωρινή αναστολή της στρατιωτικής θητείας.

γ. Η ανυποταξία ή η λιποταξία.

δ. Η παραβίαση των ηθικών ή θρησκευτικών κανόνων της χώρας καταγωγής.

Πρακτική Άσκηση Β

Ο Louis, αγρότης χωρίς πολιτικές πεποιθήσεις που ζει στο Alphastan, ανήκει σε μια εθνοτική μειονότητα. Η πλειοψηφία των μελών αυτής της μειονότητας διεκδικεί την αυτονομία της από την κεντρική κυβέρνηση η οποία ελέγχεται από μέλη της πλειοψηφούσας εθνοτικής ομάδας. Μια αντάρτικη ομάδα, που χρησιμοποιεί βίαιες τακτικές κατά της κυβέρνησης, αποτελείται επίσης από μέλη που ανήκουν στην εθνοτική ομάδα του Louis. Κάθε φορά που η αντάρτικη αυτή ομάδα δραστηριοποιείται ο Louis δεχόταν απειλές από τους γείτονές του που είναι μέλη της πλειοψηφούσας εθνοτικής ομάδας. Ο Louis απευθύνθηκε στις αστυνομικές αρχές αιτούμενος βοήθεια, αλλά ήσαν τόσο απασχολημένες με τις πολιτικές ταραχές που δεν ήταν εφικτό να διερευνήσουν την υπόθεση ή να τον προστατεύσουν. Επιπλέον, τα μέλη των ανταρτών της εθνοτικής ομάδας του Louis εξαπέλυσαν εναντίον του απειλές εκφράζοντας τη δυσαρέσκειά τους επειδή δεν υποστήριζε σθεναρά τη δράση τους.

Η κορύφωση της έντασης στο Alphastan προκάλεσε αρκετούς θανάτους. Δολοφονήθηκαν τρεις από τους συγγενείς του Louis που ζούσαν στο ίδιο χωριό αλλά οι δράστες των εγκλημάτων δεν εντοπίστηκαν και δεν παραπέμφθηκαν στη δικαιοσύνη. Ενόψει της

κατάστασης ο Louis αγόρασε ένα αεροπορικό εισιτήριο και διέφυγε στο Betastan όπου ζήτησε άσυλο επικαλούμενος κίνδυνο κατά της ζωής του.

Το Betastan είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση του 1951 και στο Πρωτόκολλο του 1967 αλλά όχι σε περιφερειακό κείμενο του προσφυγικού δικαίου. Το Alphastan δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος σε διεθνές κείμενο του προσφυγικού δικαίου.

Ως υπεύθυνος νομικής προστασίας καλείστε από τις αρχές του Betastan να αποφανθείτε επί της υπόθεσης ασύλου του Louis. Χρησιμοποιείστε τον πίνακα που ακολουθεί για να διατυπώσετε τη σύστασή σας επί του καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα του Louis.

Ποιο διεθνές κείμενο περιλαμβάνει τον ορισμό του πρόσφυγα που θα εφαρμοστεί στην υπόθεση;	
Αναφέρετε τις προϋποθέσεις υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα και εξετάστε εάν πληρούνται στην υπό κρίση υπόθεση.	
α.	
β.	
γ.	
δ.	
ε.	
Πληρούνται οι ρήτρες υπαγωγής;	Ναι/Όχι
Εάν ναι, υπάρχουν λόγοι απόρριψης του αιτήματος ασύλου ή παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα ;	
Είναι ο Louis πρόσφυγας ;	Ναι/Όχι

Πρακτική Άσκηση Γ

Η Maya, μέλος απαγορευμένου πολιτικού κόμματος που αντιμάχεται ένα μη εκλεγμένο καθεστώς που κυβερνά τη χώρα της, τη Lusitania, μοίραζε κρυφά φυλλάδια στο εργοστάσιο όπου εργαζόταν. Αυτά τα φυλλάδια καλούσαν τους αποδέκτες τους για ειρηνική εξέγερση με αίτημα τη δημοκρατία και άλλα βασικά δικαιώματα και στηρίζονταν στις εκκλήσεις της διεθνούς κοινότητας προς την κυβέρνηση της Lusitania για βελτίωση της απαράδεκτης κατάστασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η Maya συνελήφθη από την αστυνομία ενώ μοίραζε τα φυλλάδια και καταδικάστηκε χωρίς δίκη σε πενταετή φυλάκιση. Μετά από δύο χρόνια κατάφερε να δραπετεύσει από τη φυλακή, αλλά στην προσπάθειά της αυτή τραυμάτισε έναν από τους φύλακες που προσπάθησε να τη συλλάβει. Λόγω του τραυματισμού του ο φύλακας είναι σοβαρά ανάπηρος. Η Maya διέφυγε στη Suritania όπου ζήτησε άσυλο.

Η Suritania δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος σε κείμενο του διεθνούς προσφυγικού δικαίου και δεν έχει υιοθετήσει εθνική νομοθεσία ασύλου. Παρέχει διεθνή προστασία σε όσους αναγνωρίζονται πρόσφυγες εντολής από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Ως υπεύθυνος νομικής προστασίας καλείστε να εξετάσετε την υπόθεση της Maya.

Ποιο διεθνές κείμενο περιλαμβάνει τον ορισμό του πρόσφυγα που θα εφαρμοστεί στην υπόθεση;	
Αναφέρετε τις προϋποθέσεις υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα και εξετάστε εάν πληρούνται στην υπό κρίση υπόθεση.	
α.	
β.	
γ.	
δ.	
ε.	
Πληρούνται οι ρήτρες υπαγωγής;	Ναι/Όχι
Εάν ναι, υπάρχουν λόγοι απόρριψης του αιτήματος ασύλου ή παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα	

Πρακτική Άσκηση Δ

Ο Yusuf έγινε 18 ετών. Προκειμένου να αποφύγει να εκπληρώσει τις διειστικές στρατιωτικές του υποχρεώσεις εγκατάλειψε τη χώρα του, την Kamibia. Βασικά δεν ήταν αντίθετος με τη στρατιωτική θητεία ή με τον πόλεμο. Όμως, είχε ξεσπάσει πόλεμος μεταξύ της πατρίδα του και της γειτονικής χώρας, της Marnia. Ο Yusuf διαφωνούσε με το συγκεκριμένο πόλεμο καθώς η κυβέρνηση της Marnia είχε πολιτικούς δεσμούς με το κόμμα που υποστήριζε, και άρα θεωρούσε τους πολίτες της Marnia «αδερφούς».

α. Εφαρμόζοντας τον ορισμό του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 ποιο είναι το κρίσιμο ζήτημα που ανακύπτει

β. Σε σχέση με αυτό το ζήτημα ποια στοιχεία πρέπει να διερευνήσετε πριν αποφασίσετε για την υπαγωγή του Yusuf στον ορισμό του πρόσφυγα;

Πρακτική Άσκηση Ε

Για πολλά χρόνια ο Paul είναι μέλος απαγορευμένου πολιτικού κόμματος που υποστηρίζει ότι η χώρα κυβερνάται από διεφθαρμένους αρχηγούς που δεν σέβονται τους θρησκευτικούς κανόνες και τις παραδόσεις των πολιτών της. Παρότι δεν είχε ενεργό δράση ο Paul έχει συλληφθεί κατ' επανάληψη λόγω της συμμετοχής του στο κόμμα. Μετά την τελευταία σύλληψή του καταδικάστηκε με δίκη συνοπτικών διαδικασιών σε φυλάκιση ενός έτους. Κατά τη διάρκεια της φυλάκισης υπέστη κατ' επανάληψη βασανιστήρια προκειμένου να κατονομάσει άλλα μέλη του πολιτικού κόμματος στο οποίο συμμετείχε. Αργότερα απολύθηκε.

Μετά τις ανεπιτυχείς προσπάθειες νομιμοποίησης του κόμματος τα μέλη του αποφάσισαν να αναλάβουν βίαιη δράση και να δημοσιοποιήσουν τις θέσεις τους με στόχο την αποδυνάμωση της κυβέρνησης. Ο Paul συμφώνησε να συμμετέχει στις δραστηριότητες που αποφάσισε το κόμμα και τοποθέτησε βόμβα στο αεροδρόμιο της πρωτεύουσας. Η βόμβα εξερράγη και σκοτώθηκαν 20 επιβάτες που ανέμεναν στο χώρο αναχωρήσεων. Με τη βοήθεια των συναγωνιστών του, ο Paul διέσχισε τα σύνορα της χώρας του και υπέβαλε αίτημα ασύλου. Φοβάται ότι αν επιστρέψει στη χώρα του δεν θα έχει δίκαιη δίκη και ότι θα υποστεί εκ νέου βασανιστήρια.

Ποιο είναι το καθοριστικό ζήτημα σ' αυτήν την άσκηση για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα κατά τη Σύμβαση του 1951;

Πρακτική Άσκηση ΣΤ

Ο γάμος της Lia κανονίστηκε από την οικογένειά της σύμφωνα με τα έθιμα της χώρας της. Αμέσως μετά το γάμο ο σύζυγός της άρχισε να την κακομεταχειρίζεται λεκτικά και σωματικά. Όταν πρόβαλε την επιθυμία της να εργαστεί της απάντησε ότι καθήκον της είναι να παραμείνει στο σπίτι και ότι δεν θα της έδινε την ευκαιρία να φλερτάρει με άλλους άντρες και να έχει σχέσεις μαζί τους. Όλο και περισσότερο την κατέκρινε επειδή δεν ήταν υπάκουη σύζυγος και άρχισε να την χτυπά. Όταν έμεινε έγκυος στο γιο τους ο σύζυγός της συνέχισε να την κακομεταχειρίζεται λεκτικά και σωματικά, βιάζοντάς την κατ' επανάληψη.

Η Lia εμπιστεύτηκε την κατάστασή της στους γονείς της αλλά την προέτρεψαν να μην ξεσυνερίζεται το σύζυγό του γιατί θα ντρόπιαζε την οικογένεια. Μετά από έναν άγριο ξυλοδαρμό η Lia απευθύνθηκε στις αστυνομικές αρχές που την επέπληξαν επειδή δεν σεβόταν το σύζυγό της. Δηλαδή, αρνήθηκαν να τη βοηθήσουν. Λίγο μετά από αυτό το περιστατικό ο σύζυγός της διορίστηκε σε σημαντική κυβερνητική θέση και έτσι η Lia δεν εμπιστευόταν τις αρχές για βοήθεια.

Στο πλαίσιο των καθηκόντων του ο σύζυγος της Lia έπρεπε να επισκεφθεί τη γειτονική χώρα. Η Lia και ο γιος της τον συνόδευσαν καθώς της δήλωσε ότι δεν εμπιστευόταν τη συμπεριφορά της κατά την απουσία του. Στη διάρκεια αυτής της επίσκεψης και μετά από ιδιαίτερα άγριο ξυλοδαρμό κατά τον οποίο ο σύζυγός της απείλησε το παιδί τους, η Lia προσέφυγε σε τοπικό αστυνομικό τμήμα και ζήτησε άσυλο.

Ως υπεύθυνος νομικής προστασίας καλείστε να γνωμοδοτήσετε στην Επιτροπή που αποφασίζει επί της υπόθεσης της Lia επί των ακόλουθων σημείων:

α. Η Lia φοβάται ότι εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της θα υποστεί κι άλλους ξυλοδαρμούς και σεξουαλική κακοποίηση από το σύζυγό της. Συνιστούν οι πράξεις αυτές δίωξη κατά την έννοια του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.

β. Έχει σημασία ότι η Lia υπόκειται βία που ασκεί σε βάρος της ένας ιδιώτης που δεν ενεργεί κατ' εντολή της κυβέρνησης; Αιτιολογείστε την απάντησή της.

γ. Εφόσον πρόκειται για δίωξη σχετίζεται με κάποιον από τους λόγους φόβου δίωξης της Σύμβασης του 1951;

Απαντήσεις στις Ασκήσεις του Κεφαλαίου 3**1 β**

Ο ορισμός της έννοιας του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 ήταν ο πρώτος γενικός που υιοθετήθηκε σε παγκόσμιο επίπεδο. Έτσι παραμένει ο βασικός ορισμός της έννοιας του πρόσφυγα. Οι ορισμοί των περιφερειακών κειμένων (του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας και της Διακήρυξης της Καρθαγένης) είναι συμπληρωματικοί και επαναλαμβάνουν τον ορισμό της Σύμβασης του 1951 αλλά εφαρμόζονται μόνον στα κράτη που βρίσκονται σε συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή. Ο ορισμός της έννοιας του πρόσφυγα που περιλαμβάνεται στο Καταστατικό της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες καθορίζει την εντολή της οργάνωσης αλλά, σε αντίθεση με τον ορισμό της Σύμβασης του 1951, δεν είναι άμεσα δεσμευτικός για τα κράτη.

2 γ

Οι ρήτρες αποκλεισμού εφαρμόζονται σε όσους δεν έχουν ανάγκη τη διεθνή προστασία, όπως σε όσους απολαμβάνουν τη βοήθεια άλλων οργάνων του συστήματος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Έτσι, αρκετοί Παλαιστίνιοι πρόσφυγες εμπίπτουν στις ρήτρες αποκλεισμού λόγω της υπαγωγής τους στην προστασία της UNRWA. Οι Παλαιστίνιοι πρόσφυγες που βρίσκονται εκτός της γεωγραφικής περιοχής δράσης της UNRWA δεν αποκλείονται από το καθεστώς του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 (άρα η επιλογή β είναι λανθασμένη).

Η επιλογή α δεν είναι σωστή επειδή οι ρήτρες αποκλεισμού και παύσης μπορεί να αποτελούν βάση απόρριψης της αίτησης ασύλου του ενδιαφερόμενου που πληροί τα κριτήρια του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Η επιλογή δ δεν είναι ορθή επειδή οι λόγοι της δίωξης (φυλή, θρησκεία κλπ) δεν αποκλείουν ο ένας τον άλλον και συχνά αλληλοκαλύπτονται. Πρέπει να συντρέχει τουλάχιστον ένας από αυτούς ώστε να πληρούνται οι προϋποθέσεις των ρητρών υπαγωγής.

3 δ

Η δίωξη καλύπτει κάθε πράξη που παραβιάζει σοβαρά τα δικαιώματα του ανθρώπου. Υπό προϋποθέσεις, οι σοβαρές δυσμενείς διακρίσεις στον τομέα των ευκαιριών απασχόλησης μπορεί να συνιστούν δίωξη, αλλά η διαβίωση σε άσχημες οικονομικές συνθήκες δεν συνιστά δίωξη. Η Σύμβαση του 1951 δεν περιλαμβάνει ορισμό της δίωξης, αλλά οι διατάξεις των συνθηκών προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου αποτελούν οδηγό για την υπαγωγή μιας πράξης στο πεδίο εφαρμογής της δίωξης. Δεν είναι απαραίτητο η δίωξη να ασκείται κατ' εντολή κυβερνητικών οργάνων. Υπάγεται στην έννοια της δίωξης της Σύμβασης του 1951 κάθε πράξη της οποίας αυτουργοί είναι ιδιώτες και την οποία η κυβέρνηση δεν δύναται ή δεν επιθυμεί να αποτρέψει ή την ανέχεται ή την συγχωρεί: πρόκειται για τη δίωξη από μη κρατικά όργανα.

4 Λάθος

Παρότι σε αρκετές περιπτώσεις οι πρόσφυγες εγκαταλείπουν την πατρίδα τους φοβούμενοι τη δίωξη μπορεί ο φόβος δίωξης να δημιουργηθεί μετά την αναχώρηση από τη χώρα καταγωγής για άλλους λόγους. Για παράδειγμα, μπορεί κάποιος να μεταβεί στο εξωτερικό για σπουδές και οι πολιτικές αλλαγές που επέρχονται στο μεταξύ στη χώρα καταγωγής του να

δημιουργούν φόβο δίωξης σε περίπτωση που επιστρέψει σ' αυτήν. Πρόκειται για τους επί τούτου πρόσφυγες.

5 δ

Η παύση εφαρμόζεται όταν ο πρόσφυγας δεν έχει πλέον ανάγκη τη διεθνή προστασία. Απαραίτητη προϋπόθεση της παύσης είναι η προηγούμενη αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα, διαφορετικά δεν μπορεί να παύσει το σχετικό καθεστώς. Επιπλέον, η παύση μπορεί να εφαρμοστεί λόγω της συμπεριφοράς του πρόσφυγα και/ή λόγω των αλλαγών που επήλθαν στη χώρα καταγωγής του. Στην τελευταία αυτήν περίπτωση μπορεί να εφαρμοστεί σε μεγάλο αριθμό προσφύγων, δηλαδή σε ομαδική βάση. Όμως, δεν είναι η προσήκουσα η εφαρμογή της παύσης όταν συνεχίζει να υπάρχει ανάγκη προστασίας.

6 β

Μόνον η Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας είναι νομικά δεσμευτική. Και τα δύο κείμενα περιλαμβάνουν ορισμό του πρόσφυγα που συμπληρώνει αυτόν της Σύμβασης του 1951 και καλύπτει όσους διαφεύγουν τη γενικευμένη βία. Και τα δύο κείμενα είναι περιφερειακά διεθνή κείμενα.

7 γ

Η εντολή της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες απορρέει από το Καταστατικό της και τις μεταγενέστερες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου του ΟΗΕ. Ενώ το Καταστατικό περιλαμβάνει ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα παρόμοιο με αυτόν της Σύμβασης του 1951 μεταγενέστερες αποφάσεις τον έχουν διευρύνει και καλύπτει όσους διαφεύγουν την αδιάκριτη βία, όπως όσους εμπίπτουν στους διευρυμένους ορισμούς της έννοιας του πρόσφυγα των περιφερειακών διεθνών κειμένων. Κατά συνέπεια, στο πλαίσιο της εντολής της UNHCR το Καταστατικό περιλαμβάνει έναν ολοκληρωμένο ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα. Επίσης, η εντολή της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες δεν εξαρτάται από τον ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα που ισχύει στις ενδιαφερόμενες χώρες.

8 Σωστό

Όντας κατ' αρχήν υπεύθυνα για την παροχή της διεθνούς προστασίας τα κράτη φέρουν την ευθύνη εντοπισμού των αιτούντων άσυλο που υπάγονται στη δικαιοδοσία τους και έχουν ανάγκη την προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα.

9 Λάθος

Ακόμα και όταν η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες εφαρμόζει κατ' ανάγκη τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα την ευθύνη μεταχείρισης των αναγνωρισμένων προσφύγων σύμφωνα με τα διεθνή κριτήρια φέρουν τα κράτη τα οποία τους φιλοξενούν. Ο ρόλος της UNHCR είναι να καλεί τα ενδιαφερόμενα κράτη να συμμορφώνονται με τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει έναντι των προσφύγων και να υποστηρίζουν τις προσπάθειες που καταβάλει για την προστασία τους και την παροχή βοήθειας.

10 β

Ένας στρατιώτης σε προσωρινή αναστολή της θητείας του δεν είναι άμαχος και άρα δεν μπορεί να υπαχθεί στο καθεστώς του πρόσφυγα. Αντίθετα, η ποινική κατάσταση του αιτούντα άσυλο δεν αποτελεί αρνητική προϋπόθεση για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα εάν ο ενδιαφερόμενος διαφεύγει τη δίωξη και όχι την τιμωρία και δεν έχει διαπράξει αδίκημα υπαγόμενο στις ρήτρες αποκλεισμού.

Πρακτική Άσκηση Β

Ποιο διεθνές κείμενο περιλαμβάνει τον ορισμό του πρόσφυγα που θα εφαρμοστεί στην υπόθεση;	Η Σύμβαση του 1951 αφού το Betastan είναι συμβαλλόμενο μέρος. Οι υποχρεώσεις που ενδεχομένως έχει αναλάβει το Alphastan έναντι των προσφύγων δεν ασκούν επιρροή.
Αναφέρετε τις προϋποθέσεις υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα και εξετάστε εάν πληρούνται στην υπό κρίση υπόθεση.	
α. Δικαιολογημένος φόβος δίωξης.	Για να αξιολογηθεί εάν συντρέχει το υποκειμενικό στοιχείο του φόβου θα πρέπει να διεξαχθεί συνέντευξη με τον Louis. Αλλά με βάση τα γεγονότα που παρατίθενται στην άσκηση φαίνεται ότι φοβάται. Ο φόβος του είναι δικαιολογημένος λαμβάνοντας υπόψη τη δολοφονία μελών της οικογένειάς του στο πλαίσιο της δι-εθνοτικής/πολιτικής διαμάχης και τις απειλές που δέχθηκε. Για αντικειμενικούς λόγους φοβάται για την προσωπική του ασφάλεια.
β. Δίωξη	Λαμβάνοντας υπόψη τις περιστάσεις της υπόθεσης ο Louis φοβάται ότι θα τον σκοτώσουν ή ότι θα δεχθεί επίθεση κατά της σωματικής του ακεραιότητας. Αν και δεν υπάρχει ορισμός της δίωξης, συνίσταται σε σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή σε σοβαρή κακομεταχείριση. Οι πράξεις που φοβάται ο Louis εμπίπτουν στις προαναφερόμενες καταστάσεις. Η δίωξη που φοβάται ο Louis δεν ασκείται κατ' ανάγκη από τους λειτουργούς που ελέγχονται από την κυβέρνηση. Μπορεί να ασκείται από φιλοκυβερνητικούς γειτόνους του ή από αντικυβερνητικούς αντάρτες. Όμως, αφού διαφαίνεται ότι οι αρχές δεν δύνανται να τον προστατεύσουν από τις πράξεις αυτών των μη κρατικών οργάνων, υπάρχει δίωξη.
γ. Ένας από τους πέντε λόγους φόβου δίωξης (φυλή, θρησκεία, κλπ)	Ο φόβος δίωξης μπορεί να στηρίζεται σε πλέον του ενός από τους λόγους που αναφέρει η Σύμβαση. Η συμμετοχή του Louis στην εθνοτική μειονότητα

	είναι σχετικό στοιχείο. Αν και δεν έχει πολιτικές πεποιθήσεις, φιλοκυβερνητικές ή αντι-κυβερνητικές απόψεις μπορεί να αποδοθούν λανθασμένα στο Louis. Επίσης, μπορεί να θεωρηθεί ως πολιτική στάση η έλλειψη πολιτικών πεποιθήσεων.
δ. Εκτός της χώρας καταγωγής/ συνήθους διαμονής	Ο Louis βρίσκεται εκτός της χώρας καταγωγής του.
ε. Δεν δύναται ή δεν επιθυμεί να απολαμβάνει την προστασία αυτού του κράτους ή να επιστρέψει σ' αυτό	Ο Louis δεν μπορούσε να διασφαλίσει την προστασία των αρχών της χώρας του και οι λόγοι που επικαλείται για την άρνηση επιστροφής του σ' αυτήν στηρίζονται σε φόβο δίωξης.
Πληρούνται οι ρήτρες υπαγωγής;	Ναι/Όχι
Εάν ναι, υπάρχουν λόγοι απόρριψης του αιτήματος ασύλου ή παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα	Εν προκειμένω δεν έχουν εφαρμογή καμιά ρήτρα αποκλεισμού και καμιά ρήτρα παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα.
Είναι ο Louis πρόσφυγας	Ναι / Όχι

Πρακτική Άσκηση Γ

Ποιο διεθνές κείμενο περιλαμβάνει τον ορισμό του πρόσφυγα που θα εφαρμοστεί στην υπόθεση;	Αφού η Suritania δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος σε κανένα διεθνές κείμενο του προσφυγικού δικαίου και δεν έχει υιοθετήσει εθνικό ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα εφαρμόζεται εν προκειμένω ο ορισμός του πρόσφυγα της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Ο ορισμός αυτός περιλαμβάνεται στο Καταστατικό και στις μεταγενέστερες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου του ΟΗΕ. Στην εξεταζόμενη περίπτωση εφαρμόζεται ο ορισμός του Καταστατικού που είναι όμοιος με αυτόν τη Σύμβασης του 1951 και όχι ο διευρυμένος ορισμός των μεταγενέστερων αποφάσεων των προαναφερόμενων οργάνων που αφορά καταστάσεις εμφυλίου πολέμου κλπ.
Αναφέρετε τις προϋποθέσεις υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα και εξετάστε εάν πληρούνται στην υπό κρίση υπόθεση.	
α. Δικαιολογημένος φόβος δίωξης.	Είναι σαφές ότι η Maya φοβάται για την τύχη της εάν επιστρέψει στη χώρα της. Ο φόβος της είναι δικαιολογημένος λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες διαφυγής της, τη μεταχείριση που της επεφύλαξαν οι αρχές της χώρας της λόγω των πολιτικών της πεποιθήσεων και τη γενικότερη κατάσταση των δικαιωμάτων του ανθρώπου στη Lusitania.

β. Δίωξη	Η περίοδος φυλάκισης συνιστά δίωξη και όχι την προβλεπόμενη από το νόμο τιμωρία/κύρωση αφού δεν είναι αποτέλεσμα μιας δίκαιης ποινικής διαδικασίας και η καταδίκη της Μαγα παραβιάζει τα ατομικά της δικαιώματα.
γ. Ένας από τους πέντε λόγους φόβου δίωξης (φυλή, θρησκεία, κλπ)	Οι πολιτικές πεποιθήσεις είναι καθοριστικό στοιχείο της υπόθεσης.
δ. Εκτός της χώρας καταγωγής/ συνήθους διαμονής	Το κριτήριο πληρείται.
ε. Δεν δύναται ή δεν επιθυμεί να απολαμβάνει την προστασία αυτού του κράτους ή να επιστρέψει σ' αυτό	Το κριτήριο πληρείται
Πληρούνται οι ρήτρες υπαγωγής;	Ναι/Όχι
Εάν ναι, υπάρχουν λόγοι απόρριψης του αιτήματος ασύλου ή παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα	<p>Η βίαιη μάχη που έδωσε η Μαγα όταν δραπέτευσε από τη φυλακή μπορεί να εξεταστεί στο πλαίσιο της εφαρμογής της ρήτρας αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ. Από τους τρεις λόγους, ο πλέον σχετικός στην υπό εξέταση άσκηση είναι η ευθύνη που συνεπάγεται η διάπραξη σοβαρού μη πολιτικού εγκλήματος (άρθρο 1 ΣΤ (β)). Αυτή η διάταξη, όπως όλες οι ρήτρες αποκλεισμού, πρέπει να ερμηνευθεί συσταλτικά.</p> <p>Οι προϋποθέσεις αποκλεισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα αναλύονται διεξοδικά στις Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία Νο. 5. Τα στοιχεία που πρέπει να εξεταστούν είναι:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Είναι το έγκλημα πολιτικό ή μη πολιτικό; ● Είναι σοβαρό το έγκλημα; ● Οι συνέπειες του αποκλεισμού είναι ανάλογες της σοβαρότητας του εγκλήματος; <p>Στην εξεταζόμενη υπόθεση φαίνεται ότι το έγκλημα είναι σοβαρό αφού συνίσταται στην άσκηση βίας που επέφερε ανήκεστο βλάβη. Ως προς την πολιτική φύση του εγκλήματος είναι αναγκαίο να διερευνηθούν τα κίνητρα του εγκλήματος και το πλαίσιο των ενεργειών της Μαγα και να εφαρμοστεί η αρχή της αναλογικότητας σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό. Ο τραυματισμός του φύλακα στο πλαίσιο της απόδρασης, ακόμη και όταν η φυλάκιση δεν δικαιολογείται, δεν φαίνεται να αποτελεί πολιτικό έγκλημα.</p> <p>Για να διασφαλισθεί η ερμηνεία των ρητρών αποκλεισμού σύμφωνα με τον ανθρωπιστικό</p>

	<p>σκοπό του Καταστατικού πρέπει να εφαρμοσθεί η αρχή της αναλογικότητας σε σχέση με τον σκοπό τους. Κατά συνέπεια, εν προκειμένω πρέπει να αξιολογηθεί εάν οι συνέπειες του αποκλεισμού υπερκεράζουν τη σοβαρότητα του διαπραχθέντος σοβαρού, μη πολιτικού εγκλήματος. Έτσι, πρέπει να εξεταστούν η φύση της δίωξης που μπορεί να αντιμετωπίσει η Μαγα εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής καθώς και το γεγονός ότι δεν άσκησε αναιτιολόγητα βία, αλλά για να διευκολύνει την απόδρασή της από άδικη φυλάκιση.</p>
--	---

Πρακτική Άσκηση Δ

α. Ο φόβος δίωξης του Yusuf. Με άλλα λόγια, εάν επιστρέψει θα αντιμετωπίσει ποινική δίωξη λόγω της ανυποταξίας του ή δίωξη λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων;

β. Πρώτον, η πρακτική των αρχών της Kamibia όσον αφορά στους αντιρρησίες συνείδησης. Είχε ο Yusuf τη δυνατότητα να υπηρετήσει κοινωνική θητεία, που θα προστάτευε τα δικαιώματά του και τις νόμιμες προσδοκίες του κράτους ότι εκπληρώνει υπηρεσίες κοινωνικής φύσης; Ή θα αντιμετωπίσει αυτόματα την ποινική τιμωρία;

Δεύτερον, ο πόλεμος στον οποίο υποτίθεται ότι πρέπει να συμμετάσχει ο Yusuf είναι σύμφωνος με το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο, δηλαδή προστατεύονται οι άμαχοι από τη βία;

Πρακτική Άσκηση Ε

Το καθοριστικό ζήτημα στην άσκηση αυτή είναι ο αποκλεισμός. Ακόμα και αν πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα το ζητούμενο είναι εάν στις συγκεκριμένες περιστάσεις εφαρμόζεται το άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951. Η έκρηξη της βόμβας στο αεροδρόμιο, για την οποία ευθύνεται ο Paul μπορεί να θεωρηθεί ως πράξη «τρομοκρατική», αν και δεν υπάρχει παγκόσμια αποδεκτός ορισμός της έννοιας της τρομοκρατίας ούτε αναφέρεται ρητά στη Σύμβαση του 1951. Όμως, η έκρηξη της βόμβας μπορεί να θεωρηθεί ως «σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα» που αναφέρεται στο άρθρο 1 ΣΤ (β) της Σύμβασης του 1951.

Πρακτική Άσκηση ΣΤ

α. Ναι. Η σωματική και η σεξουαλική βία μπορεί να συνιστούν δίωξη. Το κίνητρο και η μορφή της βίας που φοβάται εν προκειμένω η Lia συνιστούν δίωξη που στηρίζεται στο γένος.

β. Οι πράξεις των ιδιωτών που δεν ελέγχονται από τις αρχές υπάγονται στην έννοια της δίωξης όταν αποδεικνύεται ότι το κράτος είτε συγχωρεί είτε ανέχεται συγκεκριμένη συμπεριφορά ή δεν επιθυμεί ή δεν δύναται να την αποτρέψει. Στην εξεταζόμενη άσκηση, είναι σαφές ότι οι αστυνομικές αρχές της χώρας καταγωγής της Lia δεν θεωρούν αδίκημα την ενδο-οικογενειακή βία και έτσι είτε συγχωρούν είτε ανέχονται τη συμπεριφορά του συζύγου της. Αυτή η άποψη υποστηρίζεται και από τη στάση των γονέων της Lia, που υποδηλώνει ότι η κοινωνία όπου ζουν πιστεύει γενικότερα ότι οι γυναίκες πρέπει να είναι υπάκουες στο σύζυγό τους, έως του σημείου να αποδέχονται τη σωματική και σεξουαλική βία. Άρα, στην

υπόθεση αυτή, οι πράξεις του συζύγου της Lia μπορεί να συνιστούν δίωξη κατά την έννοια του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951.

γ. Η Lia είναι μέλος ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας που αποτελείται από γυναίκες που απορρίπτουν τις αυστηρές θέσεις της κοινωνίας τους για το δευτερεύοντα ρόλο των γυναικών. Οι πολιτικές πεποιθήσεις είναι επίσης κριτήριο που μπορεί να εξεταστεί καθώς φαίνεται ότι η Lia εκφράζει πολιτικές απόψεις για τα δικαιώματα των γυναικών που είναι αντίθετες με αυτές του συζύγου της και της κοινωνίας όπου ζει.

Κεφάλαιο 4

Άλλες κατηγορίες προσώπων που εμπίπτουν στην εντολή της Έγκυρης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

Σημεία – κλειδιά

Η κατανόηση του καθεστώτος του επαναπατριζόμενου και ο ρόλος της UNHCR όσον αφορά στους επαναπατριζόμενους.

Η αναγνώριση της ανιθαγένειας συμπεριλαμβανομένων των αιτίων που τη δημιουργούν και των σχέσεων που έχει με τις αναγκαστικές μετακινήσεις.

Η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο η Σύμβαση του 1954 για το Καθεστώς των Ανιθαγενών και η Σύμβαση για τη Μείωση της Ανιθαγένειας παρέχουν προστασία στους θιγόμενους.

Η κατανόηση της ειδικής εντολής της UNHCR στα θέματα της ανιθαγένειας.

Η κατανόηση της έννοιας των εσωτερικά εκτοπισμένων και οι διαφορές τους από τους πρόσφυγες.

Η εξοικείωση με το φάσμα των διεθνών παραγόντων που δραστηριοποιούνται στην εκτόπιση ανθρώπων εντός της χώρας καταγωγής τους και οι προϋποθέσεις εμπλοκής της UNHCR.

Η γνώση των Κατευθυντήριων Οδηγιών για τους Εσωτερικά Εκτοπισμένους.

Στο κεφάλαιο αυτό αναλύονται οι υπόλοιπες κατηγορίες προσώπων που εμπíπτουν στην εντολή της UNHCR: επαναπατριζόμενοι, ανιθαγενείς και εσωτερικά εκτοπισμένοι. Εξετάζονται επίσης οι αρχές που διέπουν τη μεταχείριση αυτών των κατηγοριών, που συλλογικά αποκαλούνται «πρόσωπα που εμπíπτουν στην εντολή της UNHCR» καθώς και οι σχετικές αρμοδιότητες της οργάνωσης.

4.1 Επαναπατριζόμενοι

Οι επαναπατριζόμενοι **είναι πρώην πρόσφυγες που επιστρέφουν οικειοθελώς στις χώρες καταγωγής τους**, είτε αυθόρμητα είτε οργανωμένα. Αν και οι περισσότεροι πρόσφυγες θα προτιμούσαν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους συχνά είναι ανυπέρβλητα τα εμπόδια που συναντούν για την επίτευξη αυτής της διαρκούς λύσης, συμπεριλαμβανομένης της ανασφάλειας που μπορεί να επικρατεί στη χώρα καταγωγής τους. Την ευθύνη για τη βελτίωση της κατάστασης που επικρατεί στη χώρα καταγωγής φέρουν βασικά οι αρχές αυτής της χώρας, που μπορούν επίσης να αναζητήσουν την υποστήριξη της διεθνούς κοινότητας.

Συνήθως, οι χώρες ασύλου διευκολύνουν το συντομότερο δυνατό τον εθελοντικό επαναπατρισμό προσπαθώντας να μειώσουν το βάρος που ασκεί στους πόρους τους και στις κοινωνίες τους η παρουσία των προσφύγων. Όμως, αυτές οι εκτιμήσεις δεν πρέπει να οδηγούν σε πρώιμο επαναπατρισμό (βλέπε σχετικά στο Κεφάλαιο 7). Όλοι οι πρόσφυγες πρέπει να ενημερώνονται με αξιόπιστες και επίκαιρες πληροφορίες για την κατάσταση που επικρατεί στη χώρα καταγωγής τους ώστε να αποφασίσουν ελεύθερα και έγκυρα για τον επαναπατρισμό τους.

4.1.1 Νομικό πλαίσιο

Η Σύμβαση του 1951 δεν αντιμετωπίζει ρητά το ζήτημα του εθελοντικού επαναπατρισμού ή των επαναπατριζομένων ενώ η Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας και η Διακήρυξη της Καρθαγένης προβλέπουν για τον εθελοντικό επαναπατρισμό. Η θεμελιώδης αιτιολογική νομική βάση του εθελοντικού επαναπατρισμού είναι το δικαίωμα που έχει καθένας, δυνάμει του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου, να επιστρέψει στην πατρίδα του. Η εγγύηση αυτή αποτυπώνεται στο άρθρο 12 του *Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων*. Το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου ορίζει το επίπεδο μεταχείρισης που δικαιούνται να απολαμβάνουν οι επαναπατριζόμενοι όταν επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής τους (στο Κεφάλαιο 7 αναλύεται διεξοδικότερα το νομικό πλαίσιο του εθελοντικού επαναπατρισμού).

4.1.2 Ο ρόλος της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

Παρότι το Καταστατικό της UNHCR προβλέπει την αρμοδιότητα της οργάνωσης να προάγει και να διευκολύνει τον εθελοντικό επαναπατρισμό η εμπλοκή της ολοκληρωνόταν παραδοσιακά όταν οι πρόσφυγες διέσχισαν τα σύνορα της πατρίδας τους. Όμως, τα *Πορίσματα Νο. 18, (XXXI) 1980, 40 (XXXVI) 1985, 74 (XLV) 1993 και 85 (XLIX) 1998 της Εκτελεστικής Επιτροπής* επιβεβαιώνουν ότι κατά την αναζήτηση των διαρκών και βιώσιμων λύσεων είναι θεμιτό το ενδιαφέρον της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για τις συνέπειες της επιστροφής των προσφύγων στην πατρίδα τους. Έτσι νομιμοποιούνται οι δραστηριότητες συντονισμού και επίβλεψης του επαναπατρισμού που αναλαμβάνει η οργάνωση. Ο σχετικός ρόλος της UNHCR αποσαφηνίζεται σε συμφωνίες που αφορούν

συγκεκριμένες προσφυγικές καταστάσεις. Το Παράρτημα 7 της Συμφωνίας Πλαισίου για την Ειρήνη στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη (1995) ορίζει ότι η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες είναι η οργάνωση που αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για τον εθελοντικό επαναπατρισμό και της αναθέτει αρμοδιότητες για την επίβλεψη των συνθηκών της επιστροφής των προσφύγων (Βλέπε στο Κεφάλαιο 7 περισσότερες λεπτομέρειες για το ρόλο της UNHCR στις δραστηριότητες αρωγής των επαναπατριζομένων).

4.2 Οι Ανιθαγενείς

Ανιθαγενής είναι καθένας που δεν θεωρείται πολίτης κάποιου κράτους. Η ιθαγένεια ή η υπηκοότητα είναι ο νομικός δεσμός μεταξύ του πολίτη και του κράτους που προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματά του. Ο ανιθαγενής μπορεί να μην έχει πολιτικά δικαιώματα ή δικαίωμα στη στέγαση ή στην εκπαίδευση ακόμη και όταν έχει γεννηθεί και μεγαλώσει στο κράτος όπου διαμένει.

Η ανιθαγένεια είναι αποτέλεσμα διαφόρων παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων:

- Του διαμελισμού των κρατών σε μικρότερα,
- Της κυβερνητικής δράσης που αυθαίρετα στερεί τους πολίτες του κράτους από την ιθαγένειά τους,
- Της οικειοθελούς απάρνησης της ιθαγένειας από τον ενδιαφερόμενο χωρίς την προηγούμενη κτήση νέας,
- Του γάμου ή της λύσης του, στις περιπτώσεις που αυτόματα επιδρά στην ιθαγένεια ενός των συζύγων,
- Της παράλειψης ή της αδυναμίας εγγραφής της γέννησης των παιδιών σε ληξιαρχείο με αποτέλεσμα το παιδί να αδυνατεί να αποδείξει ότι έχει δικαίωμα σε ιθαγένεια,
- Της γέννησης παιδιού από ανιθαγενή γονέα,
- Των πρακτικών διακριτικής μεταχείρισης βάσει της εθνικότητας, της θρησκείας ή της φυλής κατά τον καθορισμό του καθεστώτος της ιθαγένειας.

Η ιθαγένεια δεν είναι πάντα η επιδιωκόμενη συνέπεια μιας κυβερνητικής πολιτικής. Μπορεί να προκύψει λόγω της ισχύουσας νομοθεσίας (*de jure*) ή λόγω της μη αναγνώρισης των δικαιωμάτων της ιθαγένειας στην πράξη (*de facto*).

Τα παιδιά κινδυνεύουν ιδιαίτερα από την ανιθαγένεια ειδικά όταν οι γονείς τους έχουν διαφορετική ιθαγένεια ή όταν γεννιούνται σε κράτη όπου οι γονείς τους είναι αλλοδαποί.

Από την ανιθαγένεια κινδυνεύουν επίσης οι γυναίκες επειδή κάποια νομικά συστήματα εξαρτούν το καθεστώς τους από αυτό του συζύγου τους. Για παράδειγμα, κάποια κράτη στερούν αυτόματα τις γυναίκες από την ιθαγένειά τους όταν τελούν γάμο με αλλοδαπό, ενώ σε άλλα ο ανιθαγενής σύζυγος δεν μπορεί να αποκτήσει την ιθαγένεια της συζύγου του, ακόμη και όταν οι σύζυγοι ζουν στη χώρα καταγωγής της συζύγου. Παρότι δεν είναι διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία για την ανιθαγένεια, οι εμπειρογνώμονες εκτιμούν ότι οι ανιθαγενείς ανέρχονται σε παγκόσμιο επίπεδο σε εννέα εκατομμύρια.

Ο ανιθαγενής μπορεί να είναι πρόσφυγας όταν αναγκάζεται να εγκαταλείψει τη χώρα της συνήθους διαμονής του λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης. Η θέση αυτή αναγνωρίζεται ρητά από τη διατύπωση του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951. Επίσης, η ανιθαγένεια μπορεί να προκαλέσει πληθυσμιακές μετακινήσεις, καθώς όσοι αποξενώνονται

από το κράτος τους μπορεί να αισθανθούν αναγκασμένοι να το εγκαταλείψουν φοβούμενοι τη διακριτική μεταχείριση.

4.2.1 Νομικό πλαίσιο

Η Σύμβαση για το Καθεστώς των Ανηθαγενών³⁵ (1954) και η Σύμβαση για τη Μείωση της Ανηθαγένειας³⁶ (1961) έχουν στόχο να μειώσουν την ανιθαγένεια και να διασφαλίσουν το νομικό καθεστώς όλων των ανιθαγενών, ιδιαίτερη την αναγνώριση της νομικής προσωπικότητάς τους και της ανθρώπινης μεταχείρισής τους. Παρότι είναι σχετικά μικρός ο αριθμός των συμβαλλομένων στα προαναφερόμενα κείμενα κρατών οι αρχές που περιλαμβάνουν παρέχουν χρήσιμες οδηγίες σε όλες τις χώρες και αποτελούν τον πυρήνα του έργου της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για τους ανιθαγενείς. Αμφότερα τα προαναφερόμενα διεθνή κείμενα στηρίζονται στο άρθρο 15 της *Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου* το οποίο ορίζει: «Καθένας έχει το δικαίωμα σε μια ιθαγένεια. Κανείς δεν μπορεί να στερηθεί αυθαίρετα την ιθαγένειά του ούτε το δικαίωμα να αλλάξει ιθαγένεια».

Η Σύμβαση του 1954 για το Καθεστώς των Ανηθαγενών **ορίζει ότι ανιθαγενής** είναι «...παν πρόσωπον το οποίον ουδέν κράτος θεωρεί ως υπήκοόν του κατ' εφαρμογήν της νομοθεσίας του». Ο ορισμός αυτός δεν εφαρμόζεται σε όσους απολαμβάνουν την προστασία ή την αρωγή της UNHCR. Η Σύμβαση του 1954 προβλέπει τα δικαιώματα που τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν στους ανιθαγενείς που διαμένουν στην επικράτειά τους, όπως η Σύμβαση του 1951 ορίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των προσφύγων. Η Σύμβαση του 1954 για το Καθεστώς των Ανηθαγενών ρυθμίζει τα ζητήματα της ιδιοκτησίας, της πρόσβασης στη δικαιοσύνη, στη δημόσια πρόνοια και αρωγή, στην απασχόληση και στη δημόσια εκπαίδευση. Σε κάποιες περιπτώσεις το επίπεδο μεταχείρισης που επιφυλάσσεται στους ανιθαγενείς είναι ίδιο με αυτό που επιφυλάσσεται στους ημεδαπούς. Άλλες διατάξεις προβλέπουν μεταχείριση ίδια με αυτήν που επιφυλάσσεται στους αλλοδαπούς που βρίσκονται στις ίδιες συνθήκες. Η Σύμβαση έχει σκοπό να βελτιώσει την ποιότητα της ζωής όσων είναι ανιθαγενείς παρέχοντάς τους μεγαλύτερο επίπεδο σταθερότητας.

Η Σύμβαση του 1961 για τη Μείωση της Ανηθαγένειας έχει σκοπό τη μείωση των μελλοντικών περιπτώσεων ανιθαγένειας. Σύμφωνα με τη Σύμβαση αυτή τα συμβαλλόμενα κράτη συμφωνούν να χορηγήσουν υπηκοότητα σε όσους θα ήσαν διαφορετικά ανιθαγενείς εφόσον διατηρούν σημαντικό δεσμό με τη χώρα διαμονής, για παράδειγμα όταν έχουν γεννηθεί σ' αυτή ή είναι απόγονοι πολιτών τους. Η Σύμβαση του 1961 υιοθετεί την έννοια του «πραγματικού και αποτελεσματικού δεσμού» που εφαρμόζουν πολλά κράτη στη νομοθεσία και στην πρακτική για να καθορίσουν τα κριτήρια που διέπουν την ιθαγένεια.

4.2.2 Ο ρόλος της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

Παρότι η UNHCR ήταν πάντα αρμόδια για τους ανιθαγενείς πρόσφυγες η αρμοδιότητά της σε περιπτώσεις ανιθαγενών στηρίζεται εν γένει στις αποφάσεις που υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ τη δεκαετία του 1970 με τις οποίες ανατέθηκε στην οργάνωση η

³⁵ Έχει κυρωθεί από την Ελλάδα με το Ν. 139/1975 (ΦΕΚ 176, τ. Α'). Υπογραμμίζεται ότι η Ελλάδα δεν έχει υιοθετήσει νομοθεσία κατ' εφαρμογή της Σύμβασης αυτής για τη διαδικασία διαπίστωσης της ανιθαγένειας. Σε κάθε περίπτωση στην περίπτωση των αλλοδαπών η ανιθαγένεια διαπιστώνεται από το κράτος καταγωγής τους.

³⁶ Δεν έχει υπογραφεί ούτε κυρωθεί από την Ελλάδα.

εκπλήρωση του ειδικότερου έργου που προβλέπει η Σύμβαση του 1961. Ως αποτέλεσμα του Πορίσματος Νο. 78 (XLVI) της Εκτελεστικής Επιτροπής και της Απόφασης 50/152 που υιοθέτησε το 1995 η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ η UNHCR έχει πλέον ευρεία, παγκόσμια εντολή σε θέματα ανιθαγένειας. Επίσης, είναι η μοναδική παγκόσμια οργάνωση στην οποία έχει ανατεθεί το έργο της προστασίας και αρωγής των ανιθαγενών. Το έργο της συνίσταται:

- Στην προαγωγή της προσχώρησης στις Συμβάσεις του 1954 και του 1961,
- Στην παροχή νομικών συμβουλών κατά την σύνταξη και την εφαρμογή της νομοθεσίας της ιθαγένειας στα ενδιαφερόμενα κράτη,
- Στη συνεργασία με τα κράτη και άλλους παράγοντες ώστε να διευκολύνεται ο άμεσος εντοπισμός και η επίλυση των προβλημάτων της ανιθαγένειας,
- Η κατάρτιση των κυβερνητικών αξιωματούχων και του προσωπικού της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες σε θέματα ανιθαγένειας,
- Η συλλογή και η ανταλλαγή πληροφοριών για το πρόβλημα της ανιθαγένειας σε παγκόσμιο επίπεδο,
- Η τακτική υποβολή εκθέσεων στην Εκτελεστική Επιτροπή για τις δραστηριότητές της σε αυτόν τον τομέα.

4.3 Εσωτερικά εκτοπισμένοι

Οι εσωτερικά εκτοπισμένοι αναγκάζονται, όπως και οι πρόσφυγες, να εγκαταλείψουν τις πατρογονικές εστίες τους. Αντί όμως να διασχίσουν τα διεθνή σύνορα της χώρας τους και να μεταβούν σε άλλη χώρα αναζητούν προστασία σε άλλες περιοχές της χώρας καταγωγής ή διαμονής τους. Συχνά, τις μετακινήσεις των προσφύγων και των εσωτερικά εκτοπισμένων προκαλεί η επιδείνωση της κατάστασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή ο πόλεμος που μαίνεται σε συγκεκριμένη περιοχή της χώρας τους. Οι άνθρωποι μπορεί να εκτοπιστούν εντός των ορίων της χώρας καταγωγής τους λόγω οικολογικών ή φυσικών καταστροφών, όπως είναι η ξηρασία ή οι πλημμύρες. Η αριθμός των εσωτερικά εκτοπισμένων ανά τον κόσμο έχει αυξηθεί απότομα τα τελευταία χρόνια. Εκτιμάται ότι ανέρχονται σε περισσότερους από 25.000.000.

Δεν υπάρχει διεθνές κείμενο που να ορίζει ποιος είναι ο εσωτερικά εκτοπισμένος ή που να διέπει τη μεταχείρισή του, κυρίως επειδή οι εσωτερικά εκτοπισμένοι έχουν την ιθαγένεια της χώρας καταγωγής τους ή διαμένουν στο έδαφός της. Ευκαιριακά στο παρελθόν, η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ ανέθεσε στην Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες να παράσχει βοήθεια σε ειδική ομάδα εσωτερικά εκτοπισμένων, συνήθως κατ' εξαίρεση. Επίσης, ανατέθηκε στην UNHCR να συνδράμει εσωτερικά εκτοπισμένους που ζούσαν σε περιοχές όπου επαναπατρίζονταν πρόσφυγες. Όμως, σε αντίθεση με τους ανιθαγενείς δεν έχει ανατεθεί στην Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες ευρεία εντολή για την προστασία και την αρωγή των εσωτερικά εκτοπισμένων.

Παραδοσιακά οι εσωτερικά εκτοπισμένοι υπάγονταν στην αρμοδιότητα της κυβέρνησης της ενδιαφερόμενης χώρας. Επίσης, κάθε εμπλοκή άλλων κρατών ή οργανώσεων αντιμετωπιζόταν ως αναιτιολόγητη επέμβαση στα εσωτερικά του ενδιαφερόμενου κράτους. Δεδομένου ότι η εσωτερική εκτόπιση είναι συχνά αποτέλεσμα κατασταλτικών κυβερνητικών πολιτικών η παραδοσιακή αυτή αντιμετώπιση είχε ως αποτέλεσμα να μην προστατεύονται τα ανθρώπινα δικαιώματα εκατομμυρίων εσωτερικά εκτοπισμένων ανθρώπων. Τα τελευταία χρόνια, η αυξανόμενη αναγνώριση αυτού του ανθρωπιστικού προβλήματος και η

μεταλλασσόμενη αντιμετώπιση της έννοιας της κρατικής κυριαρχίας οδήγησε στην αναγνώριση της ανάγκης για μεγαλύτερη διεθνή δράση υπέρ των εσωτερικά εκτοπισμένων.

Μετά από αίτημα του Γραφείου του Υπατού Αρμοστή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου το 1992 διορίστηκε ο κύριος Francis Deng Ειδικός Απεσταλμένος του Γενικού Γραμματέα για τους Εσωτερικά Εκτοπισμένους. Ο Ειδικός Απεσταλμένος επικεντρώνει το έργο του σε τέσσερις τομείς: στην ανάπτυξη ενός κανονιστικού πλαισίου, στην προαγωγή αποτελεσματικών θεσμικών πλαισίων σε διεθνές, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, στις αποστολές στις χώρες όπου βρίσκονται εσωτερικά εκτοπισμένοι και στην έρευνα για τα ειδικότερα ζητήματα που αφορούν αυτήν την κατηγορία ανθρώπων. Ο κύριος 2003 Deng αποσύρθηκε το 2003 και στη θέση του διορίστηκε ο κύριος Walter Kälin Ειδικός Απεσταλμένος του Γενικού Γραμματέα για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Εσωτερικά Εκτοπισμένων.

4.3.1 Νομικό πλαίσιο

Με βάση τις σχετικές αρχές του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου, του ανθρωπιστικού και του προσφυγικού δικαίου ο Ειδικός Απεσταλμένος πρωτοστάτησε σε μια διαδικασία που κατέληξε στην διατύπωση των *Κατευθυντήριων Αρχών για τους Εσωτερικά Εκτοπισμένους* (1998). Σύμφωνα με τις αρχές αυτές **εσωτερικά εκτοπισμένοι** είναι

«... άνθρωποι ή ομάδα ανθρώπων που αναγκάστηκαν να διαφύγουν ή να εγκαταλείψουν τις πατρογονικές τους εστίες ή τον τόπο της συνήθους διαμονής τους, ιδίως εξαιτίας των ένοπλων συρράξεων, των καταστάσεων γενικευμένης βίας, των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή των φυσικών ή ανθρωπίνων καταστροφών ή για να αποφύγουν τις συνέπειές τους και οι οποίοι δεν διέσχισαν διεθνώς αναγνωρισμένα σύνορα».

Αν και οι *Κατευθυντήριες Αρχές* δεν είναι νομικά δεσμευτικές πολλές αντανακλούν τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει τα κράτη δυνάμει των διεθνών συνθηκών και του εθιμικού δικαίου. Κατά συνέπεια αποτελούν την πλέον αυθεντική δήλωση που θέτει τα κριτήρια που καλούνται να εφαρμόσουν οι κυβερνήσεις και άλλοι ενδιαφερόμενοι φορείς, όπως η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, όταν αντιμετωπίζουν το πρόβλημα των εσωτερικά εκτοπισμένων.

4.3.2 Συνεργασία μεταξύ των οργανώσεων

Ο Ειδικός Απεσταλμένος είναι υπεύθυνος για τον εντοπισμό των αναγκών των εσωτερικά εκτοπισμένων και για την εφαρμογή των αρχών που διέπουν τη μεταχείρισή τους αλλά δεν έχει επιχειρησιακές αρμοδιότητες. Την πρωταρχική αρμοδιότητα για την προστασία τους έχει η κυβέρνηση της ενδιαφερόμενης χώρας. Αντί να δημιουργηθεί μια νέα οργάνωση στο σύστημα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών με αντικείμενο την προστασία και τη βοήθεια των εσωτερικά εκτοπισμένων ή αντί να ανατεθεί η εντολή αυτή σε μια ήδη υπάρχουσα οργάνωση, ένα ευρύ φάσμα φορέων, που δραστηριοποιούνται στον ανθρωπιστικό και στον αναπτυξιακό τομέα καθώς και στον τομέα της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, ανταποκρίνονται σήμερα στις ανάγκες των εσωτερικά εκτοπισμένων σύμφωνα με την εντολή που τους έχει ανατεθεί και την τεχνογνωσία τους. Αυτή η συλλογική προσέγγιση έχει υιοθετηθεί τόσο στην έδρα του ΟΗΕ όσο και επί τόπου:

- Ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ ζήτησε από το Συντονιστή της Ανθρωπιστικής Βοήθειας, που είναι επίσης ο επικεφαλής του ΟCHA³⁷ να παράσχει επιτόπια στήριξη στις καταστάσεις των εσωτερικά εκτοπισμένων (συμπεριλαμβανομένων της διαπραγμάτευσης της πρόσβασης σ' αυτούς του πληθυσμούς, του συμβουλευτικού ρόλου για την προστασία και την παροχή βοήθειας, της ανεύρεσης πόρων και της διαχείρισης του παγκόσμιου συστήματος πληροφόρησης για τους εσωτερικά εκτοπισμένους),
- Η Ομάδα Εργασίας της Διαρκούς Δι-οργανωτικής Επιτροπής του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, στην οποία προεδρεύει ο Συντονιστής της Ανθρωπιστικής Βοήθειας, διαβουλεύεται για τον καταμερισμό των αρμοδιοτήτων μεταξύ των διαφόρων εμπλεκόμενων φορέων και συμφωνεί για τις κοινές πολιτικές που πρέπει να υιοθετηθούν στις ανθρωπιστικές προσπάθειες για τους εσωτερικά εκτοπισμένους,
- Ο Συντονιστής της Ανθρωπιστικής Βοήθειας δημιούργησε μια Δι-οργανωτική Διεύθυνση για τους Εσωτερικά Εκτοπισμένους, που υπήγαγε στο ΟCHA προκειμένου να προάγει βελτιώσεις του συστήματος της διεθνούς ανταπόκρισης στο πρόβλημα των εσωτερικά εκτοπισμένων και να εξασφαλίσει σε κάθε περίπτωση την αναγκαία στήριξη,
- Τακτικές διαβουλεύσεις πραγματοποιούνται μεταξύ των βασικών φορέων, που εμπλέκονται στην προστασία και στη βοήθεια των εσωτερικά εκτοπισμένων, στο πλαίσιο του Ανώτατου Διο-Οργανωτικού Δικτύου για τους Εσωτερικά Εκτοπισμένους, του οποίου η αρμοδιότητα είναι συμβουλευτική και γνωμοδοτική,
- Η αρμοδιότητα για το συντονισμό των δραστηριοτήτων της προστασίας και της βοήθειας των εσωτερικά εκτοπισμένων έχει ανατεθεί στον Συντονιστή του ΟΗΕ και / ή στο Συντονιστή των Ανθρωπιστικών Υποθέσεων, που διαβουλεύεται στενά με το δίκτυο των εθνικών ομάδων.

4.3.3 Ο ρόλος της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

Η UNHCR συμμετέχει στις προαναφερόμενες δι-οργανωτικές προσπάθειες παρότι η εμπλοκή της στις περιπτώσεις των εσωτερικά εκτοπισμένων όλα αυτά τα χρόνια ήταν διαφορετικής φύσης κάθε φορά. Η πολιτική της, στηριγμένη στη δι-οργανωτική συλλογική προσέγγιση και στις προϋποθέσεις που έχουν θέσει διάφορες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, επικεντρώνεται στην προστασία και στη βοήθεια των εσωτερικά εκτοπισμένων αποκλειστικά στις περιπτώσεις όπου:

- Τη βοήθεια ζητά / επιτρέπει ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ,
- Οι εθνικές αρχές της ενδιαφερόμενης χώρας όπου βρίσκονται οι εσωτερικά εκτοπισμένοι συγκατατίθενται ή επιτρέπουν τη δράση της,
- Είναι διαθέσιμοι οι αναγκαίοι πόροι,
- Έχουν αξιολογηθεί κατάλληλα ζητήματα πολιτικής, όπως είναι οι συνέπειες στις επιχειρήσεις προστασίας των προσφύγων, ο βαθμός της ικανότητας άλλων οργανώσεων να εκπληρώσουν αποτελεσματικά τις αναγκαίες λειτουργίες και η σημασία της κατάστασης για τη διεθνή κοινότητα,
- Ικανοποιούνται οι απαιτήσεις της επιχειρησιακής δράσης, όπως είναι η ασφάλεια του προσωπικού και η πρόσβαση στους εσωτερικά εκτοπισμένους.

³⁷ United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs.

4.4 Άλλες κατηγορίες προσώπων που εμπίπτουν στην εντολή της UNHCR

Ευκαιριακά και για ανθρωπιστικούς λόγους η Ύπατη Αρμοσθεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στηριζόμενη στην εντολή της εμπλέκεται σε καταστάσεις που δεν αφορούν πρόσφυγες ή άλλες κατηγορίες προσώπων που εμπίπτουν στην εντολή της, ειδικότερα όταν από πρακτικής άποψης δεν είναι σκόπιμη η διαφορετική μεταχείριση αυτών των κατηγοριών και όσων εμπίπτουν στην εντολή της. Για παράδειγμα, η UNHCR παρείχε τις υπηρεσίες της στους γηγενείς που ουδέποτε μετακινήθηκαν από τις εστίες τους αλλά συμβιώνουν με τους επαναπατριζόμενους και άλλους που επιστρέφουν στις περιοχές όντας μέλη μιας μειονότητας και εκ νέου απειλούμενοι με αναγκαστική μετακίνηση.

Περίληψη

Οι επαναπατριζόμενοι **είναι πρώην πρόσφυγες που επέστρεψαν οικειοθελώς στη χώρα καταγωγής τους.**

Το Δίκαιο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου:

- Εγγυάται το δικαίωμα κάθε ανθρώπου να επιστρέφει στην πατρίδα του.
- Ορίζει τις παραμέτρους της μεταχείρισης των επαναπατριζομένων.

Η UNHCR νομιμοποιείται να ασχολείται με τις συνέπειες του επαναπατρισμού και έτσι ο συντονιστικός και καθοριστικός ρόλος της στην αρωγή των επαναπατριζομένων επιβεβαιώνεται από τα Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής.

Ανιθαγένεια

Ανιθαγενής:

- Είναι καθένας που **δεν θεωρείται πολίτης ή υπήκοος κάποιου κράτους,**
- Δεν έχει πρόσβαση στα δικαιώματα που εγγυάται η ιθαγένεια/υπηκοότητα,
- Ανάλογα με τις περιστάσεις μπορεί να είναι πρόσφυγας.

Τα βασικά κείμενα του διεθνούς δικαίου που ρυθμίζουν το καθεστώς των ανιθαγενών είναι:

- *Η Σύμβαση του 1954 για το Καθεστώς των Ανιθαγενών,*
- *Η Σύμβαση του 1961 για τη Μείωση της Ανιθαγένειας.*

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες είναι σε παγκόσμιο επίπεδο η μοναδική οργάνωση στην οποία η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ ανέθεσε με τις αποφάσεις της τη γενική αρμοδιότητα να συνδράμει τους ανιθαγενείς. Με βάση τις προαναφερόμενες συμβάσεις του διεθνούς δικαίου δραστηριοποιείται για:

- Τη διασφάλιση του σεβασμού των δικαιωμάτων των ανιθαγενών,
- Την πρόληψη της ανιθαγένειας ενθαρρύνοντας για παράδειγμα τα κράτη να χορηγούν υπηκοότητα σε όσους έχουν σημαντικό δεσμό με το έδαφός τους και που διαφορετικά θα ήσαν ανιθαγενείς.

Εσωτερικά εκτοπισμένοι

Εσωτερικά εκτοπισμένοι είναι **όσοι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις εστίες τους** εξαιτίας των ένοπλων συγκρούσεων, των καταστάσεων γενικευμένης βίας, των παραβιάσεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή των φυσικών ή ανθρώπινων καταστροφών και να μεταβούν σε **άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής τους όπου μπορούν να ζήσουν σε συνθήκες ασφάλειας.**

Συχνά είναι ίδιοι οι γενεσιουργοί λόγοι της εσωτερικής εκτόπισης και των προσφυγικών μετακινήσεων. Η διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων έγκειται στο γεγονός ότι οι πρόσφυγες έχουν διασχίσει διεθνή σύνορα και έχουν μεταβεί σε άλλη χώρα.

Οι Κατευθυντήριες Αρχές του ΟΗΕ για τους Εσωτερικά Εκτοπισμένους (1998) θέτουν τα κριτήρια της διεθνούς δράσης για την προστασία και τη βοήθεια των εσωτερικά εκτοπισμένων.

Η Ύπατη Αρμοστέία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες συμμετέχει στη δι-οργανωτική επιτροπή που ασχολείται με θέματα που αφορούν στους εσωτερικά εκτοπισμένους και, υπό προϋποθέσεις, στις προσπάθειες της επιτροπής αυτής, ειδικότερα για την προστασία και τη βοήθεια των εσωτερικά εκτοπισμένων υπό τη διεύθυνση του Συντονιστή Ανθρωπιστικής Βοήθειας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

Συμπληρωματική Βιβλιογραφία

Επαναπατριζόμενοι

Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής No. 18 (XXXI) 1980 και No. 40 (XXXVI) 1985 για τον Εθελοντικό Επαναπατρισμό.

Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής No. 74 (XLV) 1994 και No. 85 (XLIX) 1998 για τη Διεθνή Προστασία.

Ανιθαγένεια

Συλλογή Συμβάσεων και Κειμένων Διεθνούς Δικαίου αναφορικά με τους Πρόσφυγες και τους Εκτοπισμένους Πληθυσμούς (Τόμος I), Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Αθήνα 1996.

Πόρισμα της Εκτελεστικής Επιτροπής No. 78 (XLVII) 1995 για την Πρόληψη και τη Μείωση των Περιπτώσεων των Ανιθαγενών.

UNHCR's Activities in the Field of Statelessness: Progress Report (EC/53/SC/CRP.11), UNHCR, June 2003.

What would life be like if you had no nationality?, UNHCR, 1998.

Εσωτερικά Εκτοπισμένοι

The Guiding Principles on Internal Displacement (E/CN.4/1998/53/Add.2), United Nations, 1998.

Πόρισμα της Εκτελεστικής Επιτροπής No. 75 (XLV) 1994 για τους Εσωτερικά Εκτοπισμένους Πληθυσμούς.

No Refuge: The Challenge of Internal Displacement, United Nations 2003.

Operational Guidelines for UNHCR's Involvement with IDP's, UNHCR 2001.

Ασκήσεις

1. Ποια από τις παρακάτω φράσεις για τους επαναπατριζόμενους είναι λανθασμένη;
 - α. Ο επαναπατρισμός δεν πραγματοποιείται πάντα στο πλαίσιο οργανωμένου προγράμματος.
 - β. Η δυνατότητα του επαναπατρισμού εξαρτάται από τις συνθήκες που επικρατούν στη χώρα ασύλου.
 - γ. Η UNHCR φέρει την πρωταρχική ευθύνη για τη διασφάλιση των συνθηκών που επιτρέπουν τον επαναπατρισμό.
 - δ. Ο επαναπατρισμός είναι πάντα εθελοντικός.

2. Το νομικό πλαίσιο για τους επαναπατριζόμενους περιλαμβάνει διάφορα στοιχεία μεταξύ των οποίων το θεμελιώδες δικαίωμα που αναγνωρίζει το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου στον καθένα να επιστρέψει στην πατρίδα του. *Σωστό ή λάθος;*

3. Συμπληρώστε τη φράση: Ανιθαγενής είναι
 - α. Όποιος ζει προσωρινά εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα.
 - β. Όποιος δεν αναγνωρίζεται ως πολίτης κάποιας χώρας παρότι έχει ιθαγένεια.
 - γ. Όποιος δεν θεωρείται πολίτης ή υπήκοος οιαδήποτε κράτους.
 - δ. Όποιος αντιμετωπίζει σοβαρή διακριτική μεταχείριση στη χώρα της οποίας έχει την ιθαγένεια ή την υπηκοότητα.

4. Ποια από τις παρακάτω φράσεις είναι ορθή;
 - α. Ο ορισμός της ανιθαγένειας περιλαμβάνεται στη Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων.
 - β. Η ανιθαγένεια είναι πάντα συνέπεια της διακριτικής ή διωκτικής συμπεριφοράς του κράτους.
 - γ. Ούτε η Σύμβαση για το Καθεστώς των Ανιθαγενών ούτε η Σύμβαση για τη Μείωση της Ανιθαγένειας περιλαμβάνουν τον ορισμό του ανιθαγενούς.
 - δ. Η Σύμβαση του 1951 προβλέπει ότι ο ανιθαγενής μπορεί να είναι υπό προϋποθέσεις πρόσφυγας.

5. Ποιες από τις παρακάτω καταστάσεις δεν ρυθμίζουν οι Συμβάσεις για την ανιθαγένεια;
 - α. Τα δικαιώματα των ανιθαγενών, αντρών και γυναικών, στη χώρα διαμονής τους.
 - β. Τη μεταχείριση των ανιθαγενών που είναι επίσης πρόσφυγες.
 - γ. Τον ορισμό του καθεστώτος του ανιθαγενούς.
 - δ. Τη χώρα που υποχρεούται να χορηγήσει υπηκοότητα σ' αυτόν που διαφορετικά θα ήταν ανιθαγενής.

6. Ποια από τις παρακάτω φράσεις περιγράφει ορθά την αρμοδιότητα της Υπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες να προστατεύει και να παρέχει βοήθεια στους ανιθαγενείς;

- α.** Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες είναι σε διεθνές επίπεδο η μοναδική οργάνωση με την αποκλειστική αρμοδιότητα να προστατεύει και να παρέχει βοήθεια σ' αυτήν την ομάδα ανθρώπων.
- β.** Η εντολή της UNHCR καλύπτει μόνον τους ανιθαγενείς που βρίσκονται στις χώρες που είναι συμβαλλόμενα μέρη σε μια από τις δύο ή και στις δύο Συμβάσεις που ρυθμίζουν την ανιθαγένεια.
- γ.** Η εντολή της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες όσον αφορά στους ανιθαγενείς απορρέει αποκλειστικά από το Καταστατικό της.
- δ.** Μόνη η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες είναι αρμόδια να προστατεύει και να παρέχει βοήθεια στους ανιθαγενείς πρόσφυγες.

7. Ποια από τις παρακάτω αρμοδιότητες για τους ανιθαγενείς δεν ανήκει στην Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες;

- α.** Η προαγωγή της προσχώρησης στις δύο Συμβάσεις που ρυθμίζουν την ανιθαγένεια.
- β.** Η χορήγηση της ιθαγένειας στους ανιθαγενείς όταν όλα τα κράτη αρνούνται να το πράξουν.
- γ.** Η παροχή νομικών συμβουλών στα ενδιαφερόμενα κράτη κατά την προετοιμασία εθνικής νομοθεσίας ιθαγένειας.
- δ.** Η συνεργασία με τα κράτη για τον εντοπισμό και την επίλυση των προβλημάτων που δημιουργεί η ανιθαγένεια.

8. Ποια από τις παρακάτω καταστάσεις δεν αποτελεί αιτία ανιθαγένειας;

- α.** Ο διαμελισμός ενός κράτος σε μικρότερα.
- β.** Η νομοθεσία που προβλέπει την αυτοδίκαιη απώλεια της ιθαγένειας της γυναίκας όταν παντρεύεται με αλλοδαπό.
- γ.** Η διακριτική μεταχείριση λόγω ιθαγένειας.
- δ.** Η γέννηση από ανιθαγενή γονέα.

9. Ποια από τις παρακάτω φράσεις δεν είναι ορθή για τους εσωτερικά εκτοπισμένους;

- α.** Διαφεύγουν τον κίνδυνο μετακινούμενοι σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής τους ή στο εξωτερικό.
- β.** Η αιτία της μετακίνησής τους μπορεί να προκαλέσει προσφυγικά κύματα.
- γ.** Έχουν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν τις εστίες τους.
- δ.** Σε αντίθεση με τους πρόσφυγες η αιτία της μετακίνησής τους μπορεί να είναι μια φυσική καταστροφή.

10. Συμπληρώστε τη φράση. *Οι Κατευθυντήριες αρχές για τους Εσωτερικά Εκτοπισμένους:*

- α.** Αφορούν τη δράση που αναλαμβάνουν τα κράτη, αλλά όχι οι οργανώσεις όπως είναι η UNHCR, για τους εσωτερικά εκτοπισμένους.
- β.** Δεν είναι νομικά δεσμευτικές, αλλά πολλές από τις αρχές που αποτυπώνουν ιδρύουν αυτοτελείς υποχρεώσεις που προβλέπουν διεθνείς συνθήκες.

γ. Περιλαμβάνονται σε μια συνθήκη που έχει υιοθετηθεί στο πλαίσιο διαδικασίας υπό την αιγίδα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

δ. Απορρέουν αποκλειστικά από τις σχετικές αρχές του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.

11. Ποια από τις παρακάτω φράσεις εκφράζει ορθά την προσέγγιση της διεθνούς κοινότητας σε καταστάσεις εσωτερικά εκτοπισμένων;

α. Μόνον το κράτος όπου έχει λάβει χώρα η εσωτερική εκτόπιση έχει θεμιτό ενδιαφέρον και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για την παροχή βοήθειας στους εσωτερικά εκτοπισμένους.

β. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες πρωτοστατεί κατά την αντιμετώπιση παρόμοιων καταστάσεων.

γ. Την πρωταρχική ευθύνη φέρει η χώρα των εσωτερικά εκτοπισμένων με τη διεθνή υποστήριξη διαφόρων ανθρωπιστικών και αναπτυξιακών φορέων που συνεργάζονται.

δ. Ο Ειδικός Απεσταλμένος του Γενικού Γραμματέα για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Εσωτερικά Εκτοπισμένων ηγείται σε επιχειρησιακό επίπεδο των ανθρωπιστικών προσπαθειών που αφορούν αυτήν την πληθυσμιακή ομάδα.

12. Υπό προϋποθέσεις μόνον η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες είναι αρμόδια για τους εσωτερικά εκτοπισμένους. *Σωστό ή λάθος;*

Πρακτική Άσκηση Ζ

Ο εμφύλιος πόλεμος που μαινόταν στην Bantana τα τελευταία δύο χρόνια ανάγκασε το 25% του πληθυσμού να μετακινηθεί από τις εστίες του σε άλλες περιοχές της χώρας. Πριν ένα χρόνο η κυβέρνηση υιοθέτησε νόμο που ορίζει τα δικαιώματα των εσωτερικά εκτοπισμένων και ίδρυσε ανεξάρτητη αρχή για την υποστήριξή τους. Όμως, παραγνωρίζονται πολλά από αυτά τα δικαιώματα. Στην τελευταία έκθεση των εργαζομένων της UNHCR που ασχολούνται επί τόπου με την κατάσταση των εσωτερικά εκτοπισμένων αναφέρεται:

« Αναζωπυρώθηκαν στα βόρεια οι μάχες μεταξύ των ενόπλων δυνάμεων και των ανταρτών, με αποτέλεσμα να μετακινηθούν τον τελευταίο μήνα 10.000 άνθρωποι από τα χωριά που βρίσκονται στην περιοχή του Κόκκινου Ποταμού. Φαίνεται ότι οι αντάρτες συγκεντρώνονται σ' αυτήν την περιοχή επειδή το έδαφος θεωρείται γόνιμο και πρόσφατα έχει ολοκληρωθεί η συγκομιδή των καρπών. Οι αντάρτες επιτέθηκαν σ' αυτά τα χωριά που πιστεύεται ότι τηρούν φιλο-κυβερνητική στάση, απομακρύνοντας τους κατοίκους τους και ιδιοποιούμενοι τις σοδειές τους για να ανεφοδιαστούν σε τρόφιμα. Αυτοί οι χωρικοί αναζήτησαν καταφύγιο σε καταυλισμούς για εσωτερικά εκτοπισμένους που βρίσκονται στα ανατολικά της χώρας όπου ήδη υπάρχει έλλειψη τροφίμων. Κατ' επανάληψη εξετράπη η ανθρωπιστική βοήθεια που προορίζεται γι' αυτούς τους καταυλισμούς στα μέλη των ενόπλων δυνάμεων που τη χρησιμοποιούν για δικό τους όφελος ή για να ανταμείψουν τους χωρικούς. Οι κυβερνητικοί στρατιώτες «επιθεωρούν» τους κατοίκους των καταυλισμών με το πρόσχημα της αναζήτησης λιποτακτών. Στην πραγματικότητα όμως στόχος αυτών των επιθεωρήσεων είναι η απόσπαση χρημάτων και αγαθών από τους αμάχους. Επιπλέον, οι αντάρτες επιτέθηκαν σ' αυτούς τους καταυλισμούς με στόχο τη δολοφονία εκτοπισμένων. Στην πιο πρόσφατη επίθεση σκοτώθηκαν 50 εσωτερικά εκτοπισμένοι.

Σε μια πιο θετική εξέλιξη επιτράπη πρόσφατα σε αποστολή της UNICEF να αξιολογήσει τις ανάγκες εκπαίδευσης των παιδιών που ζουν στους καταυλισμούς. Η UNICEF ανέφερε ότι τα κρατικά σχολεία που βρίσκονται κοντά στους καταυλισμούς και υποχρεούνται σύμφωνα με το νόμο να εγγράφουν τα παιδιά των εσωτερικά εκτοπισμένων αρνούνται συστηματικά να συμμορφωθούν με αυτήν την υποχρέωσή τους επικαλούμενα έλλειψη πόρων. Εναλλακτικά επιβάλλουν δίδακτρα τα οποία δεν απαιτούν από τα παιδιά των γηγενών. Η UNICEF διαδραματίζει περιορισμένο ρόλο στη διαχείριση των προγραμμάτων διατροφής των παιδιών που ζουν σε κάποιους καταυλισμούς των εσωτερικά εκτοπισμένων και είχε προβλήματα πρόσβασης σε άλλους καταυλισμούς. Αντιδρώντας στην επιδείνωση της κατάστασης των εσωτερικά εκτοπισμένων ο ΟCHA άνοιξε πρόσφατα γραφείο στην πρωτεύουσα της Bantana».

Η κυβέρνηση επικοινωνήσε πρόσφατα με το γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Bantana και ζήτησε την υποστήριξη της οργάνωσης στις δραστηριότητες που έχει αναλάβει για την παροχή βοήθειας στους εσωτερικά εκτοπισμένους. Το γραφείο είναι σχετικά μικρό καθώς είναι λίγοι οι αιτούντες άσυλο και οι πρόσφυγες στην Bantana. Ως υπεύθυνος για την περιοχή στην έδρα της UNHCR καλείστε να συμβουλευστείτε τους συνεργάτες σας για τον τρόπο αντιμετώπισης του αιτήματος της κυβέρνησης της Bantana.

α. Η έκθεση αναφέρει πολλές παραβιάσεις των Κατευθυντήριων Αρχών για τους Εσωτερικά Εκτοπισμένους. Αφού διαβάσετε αυτό το κείμενο (που διατίθεται στο διαδίκτυο: http://www.reliefweb.int./ocha_ol/pub/idp_gp/idp.html) χρησιμοποιείστε τον παρακάτω πίνακα για να εντοπίσετε τέσσερις αρχές, εκτός από την Αρχή Νο. 6, που κατά τη γνώμη σας παραβιάζονται από την Bantana και τη φύση κάθε παραβίασης.

Αρχή	Παραβίαση
No. 6 Δικαίωμα προστασίας από την αυθαίρετα εξαναγκασμένη μετακίνηση.	Οι μάχες που εξαπολύουν οι αντάρτες στα βόρεια της χώρας είχαν ως στόχο τον εξαναγκασμό ορισμένων αμάχων να εγκαταλείψουν τις εστίες τους.

β. Ποιοι παράγοντες πιστεύετε ότι πρέπει να εξεταστούν πριν να αποφασιστεί εάν η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες πρέπει να ανταποκριθεί θετικά στο αίτημα της

κυβέρνησης της Bantana να παίξει ενεργό ρόλο στην υποστήριξη των δραστηριοτήτων που έχει αναλάβει για την παροχή βοήθειας στους εσωτερικά εκτοπισμένους;

Πρακτική Άσκηση Η

Η Yasmin, πολίτης της Nordland, τέλεσε γάμο με τον Christophe, πολίτη της Estland. Ακολούθησε το σύζυγό της στην Estland. Εν συνεχεία απέκτησαν ένα γιο, τον Andre, ο οποίος γεννήθηκε στη Nordland, όταν η Yasmin επισκέφθηκε τους γονείς της. Η Yasmin και ο Christophe ζήτησαν την καταγραφή της γέννησης του γιου τους στο ληξιαρχείο της Estland, αλλά οι αρχές απέρριψαν το αίτημά τους. Το ζευγάρι χώρισε και η Yasmin σκέφτεται να επιστρέψει στην Nordland με τον ηλικίας 18 μηνών γιο της ώστε να ζήσει με την οικογένειά της.

Η Yasmin προσέρχεται στο γραφείο του Υπεύθυνου Νομικής Προστασίας της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Estland ζητώντας συμβουλές για τις νομικές πτυχές της επιστροφής της στη Nordland. Γνωρίζετε ότι σύμφωνα με τη νομοθεσία της Nordland οι γυναίκες που τελούν γάμο με αλλοδαπό χάνουν την ιθαγένειά τους. Επίσης, μόνον τα παιδιά που γεννιούνται από πολίτες της Nordland αποκτούν αυτόματα την ιθαγένεια της χώρας. Η νομοθεσία της Estland ορίζει ότι οι αλλοδαποί που τελούν γάμο με πολίτες της χώρας αποκτούν αυτόματα την ιθαγένεια της Estland αλλά τη χάνουν όταν χωρίζουν. Τα παιδιά μπορούν να αποκτήσουν αυτόματα την ιθαγένεια της Estland με δύο τρόπους: είτε με τη γέννησή τους στην επικράτεια της χώρας αυτής είτε με την καταγραφή τους πριν συμπληρώσουν την ηλικία του ενός έτους, όταν έχουν γεννηθεί στο εξωτερικό από γονείς που έχουν την ιθαγένεια της Estland.

α. Ποια είναι η ιθαγένεια της Yasmin;

β. Ποια είναι η ιθαγένεια του Andre;

γ. Έχει η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες αρμοδιότητα να χειριστεί την υπόθεση της Yasmin και του Andre;

Απαντήσεις στις Ασκήσεις του Κεφαλαίου 4

1 γ

Την πρωταρχική ευθύνη για τη διασφάλιση συνθηκών κατάλληλων για τον επαναπατρισμό των προσφύγων φέρει η κυβέρνηση της χώρας καταγωγής και όχι η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, καθώς η κυβέρνηση μπορεί να επηρεάσει με τον καλλίτερο τρόπο τη βελτίωση της κατάστασης ασφάλειας καθώς και της πολιτικής και οικονομικής κατάστασης στην επικράτεια της χώρας. Ο επαναπατρισμός μπορεί να πραγματοποιηθεί αυθόρμητα και όχι μόνο με οργανωμένο τρόπο (α), η ευκαιρία για επαναπατρισμό εξαρτάται από την κατάσταση στη χώρα ασύλου (β) και οι επαναπατριζόμενοι επιστρέφουν οικειοθελώς (δ).

2 Σωστό

Το νομικό πλαίσιο του επαναπατρισμού των προσφύγων στηρίζεται στο δικαίωμα επιστροφής και συμπληρώνεται από τις διατάξεις του δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου που ρυθμίζουν τη μεταχείριση των επαναπατριζομένων.

3 γ

Ο ανιθαγενής δεν έχει την ιθαγένεια ή την υπηκοότητα κανενός κράτους. Καθώς η υπηκοότητα και η ιθαγένεια είναι αλληλεξαρτώμενες έννοιες, η επιλογή (β) είναι λανθασμένη, αφού όποιος έχει ιθαγένεια δεν μπορεί να είναι ανιθαγενής. Η επιλογή (α) είναι επίσης λανθασμένη αφού ο ανιθαγενής δεν έχει εξ ορισμού την ιθαγένεια κάποιου κράτους. Επίσης λανθασμένη είναι και η επιλογή (δ) επειδή αν και ο ανιθαγενής μπορεί να αντιμετωπίσει διακρίσεις τη μεταχείριση αυτή δεν μπορεί να του επιφυλάξει το κράτος του οποίου έχει την υπηκοότητα ή την ιθαγένεια, αφού ως ανιθαγενής δεν έχει ιθαγένεια ή υπηκοότητα.

4 δ

Ο ορισμός του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 ρητά προβλέπει ότι ο ανιθαγενής μπορεί να είναι πρόσφυγας (βλέπε την αναφορά στη «χώρα προηγούμενης συνήθους διαμονής» σε αντιδιαστολή με τη «χώρα καταγωγής» στο άρθρο 1 Α της Σύμβασης του 1951). Ως προς τις επιλογές (α) και (γ) υπογραμμίζεται ότι η ανιθαγένεια δεν ορίζεται στη Σύμβαση του 1951, αλλά στη Σύμβαση του 1954 για το Καθεστώς των Ανιθαγενών. Είναι διάφοροι οι γενεσιουργοί λόγοι της ανιθαγένειας και δεν είναι πάντα αποτέλεσμα εχθρικής αντιμετώπισης από το κράτος (β).

5 β

Ο ορισμός της έννοιας του ανιθαγενούς που περιλαμβάνεται στη Σύμβαση για το Καθεστώς των Ανιθαγενών του 1954 αποκλείει όσους εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων. Καθώς ο ορισμός αυτός καθορίζει το πεδίο εφαρμογής τόσο της Σύμβασης του 1954 όσο και της Σύμβασης του 1961 για τη Μείωση της Ανιθαγένειας, κανένα από αυτά τα δύο διεθνή κείμενα δεν εφαρμόζεται στους πρόσφυγες που είναι ανιθαγενείς. Η Σύμβαση του 1954 ορίζει αυτά τα δικαιώματα και η Σύμβαση του 1961 θέτει τις αρχές για τον εντοπισμό της χώρας που είναι η πλέον αρμόδια να χορηγήσει ιθαγένεια στον ανιθαγενή (α).

6 α

Η UNHCR έχει τη γενική εντολή να ασχολείται με τους ανιθαγενείς βάσει των αποφάσεων της Γενικής Συνέλευσης και όχι βάσει του Καταστατικού της. Επιπλέον, είναι η μοναδική οργάνωση σε παγκόσμιο επίπεδο που έχει κατ' αποκλειστικότητα αυτήν την εντολή. Οι σχετικές αρμοδιότητες της δεν περιορίζονται στα άτομα που ζουν στα κράτη μέρη που είναι συμβαλλόμενα στη μια ή και στις δύο συνθήκες ανιθαγένειας ούτε στους ανιθαγενείς που είναι πρόσφυγες.

7 β

Η χορήγηση της ιθαγένειας εξαρτάται από τη διακριτική ευχέρεια των κρατών. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες δεν έχει την εξουσία να χορηγεί ιθαγένεια. Έργο της είναι να συνδράμει τα κράτη με διάφορους τρόπους προκειμένου να αποτρέπονται περιπτώσεις ανιθαγένειας και να βελτιώνεται το καθεστώς όσων είναι ήδη ανιθαγενείς.

8 γ

Όποιος αντιμετωπίζει διακριτική μεταχείριση λόγω της ιθαγένειας του δεν είναι εξ ορισμού ανιθαγενής καθώς έχει την ιθαγένεια κάποιου κράτους. Αντίθετα, όλες οι άλλες επιλογές αποτελούν γενεσιουργούς λόγους ανιθαγένειας.

9 α

Οι εσωτερικά εκτοπισμένοι μετακινούνται εντός των ορίων της χώρας καταγωγής τους. Δεν διαφεύγουν σε άλλο κράτος (βλέπε τον ορισμό που αποτυπώνεται στις *Κατευθυντήριες Αρχές για τους Εσωτερικά Εκτοπισμένους*). Όμως, οι γενεσιουργοί λόγοι της διαφυγής μπορεί να οδηγήσουν τους ενδιαφερόμενους να αναζητήσουν καταφύγιο εκτός των συνόρων της χώρας τους και σε αυτή τη διαδικασία καθίστανται πρόσφυγες. Όπως και οι πρόσφυγες οι εσωτερικά εκτοπισμένοι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις εστίες τους. Σε αντίθεση με τους πρόσφυγες μπορεί να διαφεύγουν κάποια φυσική καταστροφή.

10 β

Αν και οι *Κατευθυντήριες Αρχές για τους Εσωτερικά Εκτοπισμένους* δεν είναι νομικά δεσμευτικές πολλές ιδρύουν υποχρέωση που επιβάλλουν το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και το δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Όμως, λαμβάνοντας υπόψη ότι δεν περιλαμβάνουν κανόνα δικαίου οι Αρχές δεν περιλαμβάνονται σε συνθήκη. Οι *Κατευθυντήριες Αρχές* απορρέουν από τους σχετικούς κλάδους του διεθνούς δικαίου, συμπεριλαμβανομένων του ανθρωπιστικού δικαίου και του δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Οι Αρχές αφορούν τη δράση όλων των εμπλεκόμενων φορέων, συμπεριλαμβανομένων των κρατών και των διεθνών οργανώσεων, που ασχολούνται με τους εσωτερικά εκτοπισμένους.

11 γ

Όπως συμβαίνει σε κάθε ανθρωπιστική κατάσταση, την πρωταρχική ευθύνη φέρει η κυβέρνηση της χώρας στην επικράτεια της οποίας μετακινούνται οι εσωτερικά εκτοπισμένοι. Όμως, η ευθύνη αυτή δεν αποκλείει την εμπλοκή άλλων φορέων, όπως είναι τα υπόλοιπα

κράτη και η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, που νομιμοποιούνται να ασχολούνται με την προστασία και τη βοήθεια των εσωτερικά εκτοπισμένων. Η UNHCR συνδράμει τους εσωτερικά εκτοπισμένους μόνον εφόσον συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις. Δεν πρωτοστατεί στις προσπάθειες για την παροχή βοήθειας στους εσωτερικά εκτοπισμένους. Αν και ο Ειδικός Απεσταλμένος του Γενικού Γραμματέα για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Εσωτερικά Εκτοπισμένων παίζει σημαντικό ρόλο στη βοήθεια των εσωτερικά εκτοπισμένων, δεν καλύπτει τα επιχειρησιακά θέματα, που έχουν ανατεθεί σε ένα διοργανωτικό μηχανισμό που διευθύνεται από το Συντονιστή των Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για την Ανθρωπιστική Βοήθεια.

12 Σωστό

Όπως προαναφέρθηκε η UNHCR συνδράμει τους εσωτερικά εκτοπισμένους εφόσον συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις που ορίζονται στις διάφορες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ. Για παράδειγμα πρέπει να έχει προηγηθεί αίτημα ή να έχει επιτραπεί η δράση της από το Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ.

Πρακτική Άσκηση Ζ

α.

Αρχή	Παραβίαση
No. 6 Δικαίωμα προστασίας από την αυθαίρετα εξαναγκασμένη μετακίνηση.	Οι μάχες που εξαπολύουν οι αντάρτες στα βόρεια της χώρας είχαν ως στόχο τον εξαναγκασμό ορισμένων αμάχων να εγκαταλείψουν τις εστίες τους.
No. 10 Δικαίωμα στη ζωή και προστασία από τις επιθέσεις.	Οι βίαιες επιθέσεις των ανταρτών κατά των εσωτερικά εκτοπισμένων στα ανατολικά της χώρας.
No. 18. Δικαίωμα σε κατάλληλο επίπεδο διαβίωσης (για παράδειγμα τροφή και στέγη).	Η έλλειψη των κατάλληλων εφοδίων διατροφής για τους εσωτερικά εκτοπισμένους.
No. 21 Προστασία από την αυθαίρετη στέρηση της περιουσίας και άλλων αγαθών.	Η κλοπή της συγκομιδής των εγκαταλελειμμένων χωριών από τους αντάρτες. Η αναιτιολόγητη κατάσχεση χρημάτων και άλλων προσωπικών αντικειμένων από τους κυβερνητικούς στρατιώτες που «επιθεωρούν» τους ενοίκους των καταυλισμών των εσωτερικά εκτοπισμένων.
No. 23 Δικαίωμα στη δωρεάν πρωτοβάθμια εκπαίδευση.	Άρνηση των τοπικών σχολείων να εγγράψουν δωρεάν όλα τα παιδιά των εσωτερικά εκτοπισμένων.
No. 24 Η ανθρωπιστική βοήθεια πρέπει να διανέμεται αμερόληπτα, ειδικότερα χωρίς να παρεκτρέπεται για στρατιωτικούς ή πολιτικούς λόγους.	Οι κυβερνητικές ένοπλες δυνάμεις ιδιοποιούνται τα τρόφιμα που προορίζονται για τους εσωτερικά εκτοπισμένους για ίδιον όφελος ή για να τα μοιράσουν σε φιλο-κυβερνητικά χωριά.

β. Βλέπε ανωτέρω τα κριτήρια για την εμπλοκή της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στις καταστάσεις των εσωτερικά εκτοπισμένων. Στη συγκεκριμένη υπόθεση τα παρακάτω στοιχεία είναι καθοριστικής σημασίας για την αξιολόγησή τους:

- Μη υποβολή αιτήματος από το Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ,
- Προσέγγιση από την κυβέρνηση,
- Παρουσία άλλων οργανώσεων του συστήματος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, συμπεριλαμβανομένου του ΟCHA,
- Η UNICEF ήδη έχει εμπλακεί επιχειρησιακά με κάποιες περιπτώσεις εσωτερικά εκτοπισμένων,
- Η οργάνωση του ΟΗΕ που είναι ο Συντονιστής της Ανθρωπιστικής Βοήθειας για την Bantana.

Πρακτική Άσκηση Η

α. Η Yasmin είναι ανιθαγενής. Έχασε την ιθαγένεια της Nordland λόγω του γάμου της και τώρα έχει χάσει την ιθαγένεια της Estland λόγω του διαζυγίου της.

β. Ο Andre είναι επίσης ανιθαγενής. Δεν απέκτησε την ιθαγένεια της Nordland καθώς κανένας από τους γονείς του δεν είχε την ιθαγένεια αυτού του κράτους κατά τον κρίσιμο χρόνο της γέννησής του. Επίσης δεν μπορεί να αποκτήσει αυτόματα την ιθαγένεια της Estland, επειδή δεν γεννήθηκε σ' αυτό το κράτος και οι γονείς του δεν ζήτησαν εγκαίρως την εγγραφή του στο ληξιαρχείο.

γ. Η UNHCR θα ασχοληθεί με την περίπτωση της Yasmin και του Andre αφού είναι γενικότερα αρμόδια για τον εντοπισμό και την επίλυση των προβλημάτων της ανιθαγένειας.

Κεφάλαιο 5

Ο κύκλος της εξαναγκασμένης μετακίνησης

Μέρος I: Διαφυγή και πρόσβαση στο άσυλο

Σημεία – κλειδιά

Η κατανόηση των γενεσιουργών λόγων που αναγκάζουν τους ανθρώπους να εγκαταλείπουν τις πατρίδες τους και να ζητούν άσυλο.

Η εξέταση των συνθηκών που οι άνθρωποι ταξιδεύουν και τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι αιτούντες άσυλο όταν επιδιώκουν την πρόσβαση στην ασφάλεια σε κάποια άλλη χώρα.

Η κατανόηση των υποχρεώσεων των κρατών να δέχονται αιτούντες άσυλο και να ικανοποιούν τις ανάγκες τους για ασφάλεια, υλική και ψυχολογική στήριξη.

Η αξιολόγηση των διαφόρων προσεγγίσεων του ρόλου του έργου της UNHCR και των ελάχιστων κριτηρίων των διαδικασιών καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Στο κεφάλαιο αυτό αναλύεται γιατί οι πρόσφυγες εγκαταλείπουν τις πατρίδες τους, περιγράφονται τα ταξίδια τους και οι συνθήκες υποβολής του αιτήματός τους για άσυλο σε άλλη χώρα. Συχνά η υποβολή αιτήματος ασύλου συνεπάγεται την επιτυχή αντιμετώπιση φυσικών εμποδίων, την πρόσβαση στη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα και την ικανότητα ικανοποίησης των καθημερινών βιοτικών αναγκών αναμένοντας την απόφαση επί της αίτησης ασύλου. Στο παρόν κεφάλαιο αναλύονται τα κριτήρια που τα κράτη υποχρεούνται να τηρούν για καθένα από τα προαναφερόμενα στοιχεία. Επίσης, το κεφάλαιο επικεντρώνεται στο σκοπό της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα και στις διαφορετικές προσεγγίσεις που χρησιμοποιούνται, συμπεριλαμβανομένων των προσφυγικών καταστάσεων έκτακτης ανάγκης.

5.1 Γιατί και πώς εγκαταλείπουν οι πρόσφυγες τις πατρίδες τους;

Τι αναγκάζει τους ανθρώπους να εγκαταλείψουν τις πατρίδες τους και συχνά τις οικογένειές τους αναζητώντας την ασφάλεια στο εξωτερικό; Η **δίωξη** που μπορεί να περιλαμβάνει βασανιστήρια, κακομεταχείριση, σεξουαλική βία, αυθαίρετη ή παρατεταμένη κράτηση, άλλες σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή απειλές είναι η κινητήριος δύναμη γι' αυτήν την απέλπιδα πράξη. Η δίωξη μπορεί να λάβει χώρα επίσης σε καιρό ειρήνης ή στο πλαίσιο μιας σύρραξης, εμφύλιας ή διεθνούς. Γενικά, ο διώκτης είναι μέρος της κρατικού συστήματος, αλλά σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να είναι μη κρατικό όργανο, όπως είναι οι αντάρτικες ομάδες. Οι ευρείας κλίμακας διώξεις προκαλούν μαζικές μετακινήσεις, όπως για παράδειγμα στις περιπτώσεις όπου στο πλαίσιο αποσχιστικών ή αντιπολιτευτικών κινημάτων οι πολίτες συγκεκριμένης εθνοτικής καταγωγής είναι στόχος κατασταλτικών μέτρων ή όπου εκδηλώνεται αδιάκριτη και γενικευμένη βία.

Δεν πρέπει να υποτιμάται η **τραυματική εμπειρία του ξεριζωμού**. Όποιος σκέπτεται να εγκαταλείψει την πατρίδα του ζυγίζει τους κινδύνους της διαφυγής με τους κινδύνους που αυτή συνεπάγεται για την προσωπική του ασφάλεια καθώς και την πιθανότητα της τιμωρίας, αν συλληφθεί, με τον κίνδυνο που συνεπάγεται η παραμονή στη χώρα όπου φοβάται ότι θα διωχθεί. Ενοχή και φόβο νοιώθουν όσοι αναγκάζονται να αφήσουν στην πατρίδα τους την οικογένειά τους και τους στενούς τους φίλους. Έπειτα, το ίδιο το ταξίδι είναι επικίνδυνο. Όποιος διαφεύγει μπορεί να αδυνατεί να διασχίσει νόμιμα τα σύνορα της χώρας του φοβούμενος μήπως αποκαλυφθεί από τις αρχές. Μπορεί να αναγκαστεί να διαφύγει διασχίζοντας δύσκολα ή επικίνδυνα εδάφη και/ή να καταφύγει σε παράνομα μέσα μετακίνησης. Υπ' αυτές τις συνθήκες είναι ευάλωτος στην εκμετάλλευση όσων ενσυνείδητα επωφελούνται από τη δυστυχία και την απελπισία των συνανθρώπων τους.

Ενόψει των ανωτέρω η μεταχείριση που διακρίνεται από ευαισθησία και κατανόηση είναι ουσιαστικής σημασίας για τους αιτούντες άσυλο και τους πρόσφυγες. Εκτός από τα βάσανα που έχουν ήδη υπομείνει αντιμετωπίζουν συνεχώς αβεβαιότητα για το μέλλον τους και για την τύχη της οικογένειάς τους που άφησαν στην πατρίδα τους. Επίσης, δεν πρέπει ποτέ να υποτιμώνται οι συνέπειες του ξεριζωμού για τα παιδιά, ειδικά για όσα αναγκάζονται να ταξιδέψουν μόνα και ασυνόδευτα, δηλαδή χωρίς να συνοδεύονται από κάποιον ενήλικα υπεύθυνο για τη φροντίδα τους.

Τα ασυνόδευτα παιδιά που αναζητούν τη διεθνή προστασία δεν αντιμετωπίζουν μόνον τους κινδύνους που πλήττουν την προσωπική τους ακεραιότητα. Προσπαθώντας να εξασφαλίσουν τροφή, νερό και στέγη κινδυνεύουν από την κακομεταχείριση αγνώστων, συμπεριλαμβανομένων των στρατιωτικών ομάδων που μπορεί να αποπειραθούν να τα

στρατολογήσουν με τη βία. Στο δρόμο προς την εξορία οι γυναίκες μπορεί να αντιμετωπίσουν ιδιαίτερους κινδύνους, ειδικά όταν δεν έχουν την παραδοσιακή προστασία που τους παρέχει η αντρική παρουσία του οικογενειακού περιβάλλοντός τους. Οι γυναίκες που διαφεύγουν τον εμφύλιο πόλεμο μπορεί να υποστούν σεξουαλική βία, συμπεριλαμβανομένου του βιασμού, από τους στρατιώτες ή τους αντάρτες. Οι ηλικιωμένοι είναι εξίσου ευάλωτη ομάδα, ειδικότερα όταν αποφασίζουν ίδια βουλήσει να εγκαταλείψουν τη χώρα τους.

Ενώ οι πρόσφυγες αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις χώρες καταγωγής τους επειδή φοβούνται τη δίωξη, άλλοι μετανάστες μετακινούνται για διαφορετικούς λόγους, όπως είναι η αναζήτηση καλλίτερων συνθηκών διαβίωσης και η διαφυγή από τη φτώχεια. Όλο και πιο συχνά οι πρόσφυγες ταξιδεύουν σε **ευρύτερες μεικτές πληθυσμιακές ομάδες**. Όσοι αναζητούν προστασία από τις διώξεις μπορεί να εξαναγκάζονται να ταξιδέψουν όπως άλλοι μετανάστες, καταφεύγοντας για παράδειγμα στη χρήση πλαστών εγγράφων ή στις υπηρεσίες λαθροδιακινητών ή κυκλωμάτων εμπορίας ανθρώπων.

5.2 Η εισδοχή στη χώρα ασύλου

Κατ' αρχήν τα κράτη δεν υποχρεούνται να δέχονται αλλοδαπούς στην επικράτειά τους. Οι πρόσφυγες αποτελούν εξαίρεση σ' αυτόν τον κανόνα. Έτσι, οι προσπάθειες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στηρίζονται στην υποχρέωση των κρατών να δέχονται στην επικράτειά τους όσους ζητούν άσυλο, τουλάχιστον σε προσωρινή βάση. Όπως προαναφέρθηκε, **η αρχή της μη επαναπροώθησης**, που προβλέπεται σ' όλα τα διεθνή νομικά κείμενα προστασίας των προσφύγων και στο διεθνές εθιμικό δίκαιο, απαγορεύει στα κράτη να επιστρέφουν, καθ' οιονδήποτε τρόπο, τους πρόσφυγες στα σύνορα εδαφών όπου η ζωή τους ή η ελευθερία τους απειλούνται για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή πολιτικών πεποιθήσεων. Η έννοια αυτή εμπεριέχει την αρχή της απαγόρευσης της άρνησης εισόδου των αιτούντων άσυλο στα σύνορα. Πράγματι, η αρχή αυτή αποτυπώνεται ρητά στη *Διακήρυξη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για το Εδαφικό Άσυλο*. **Το δικαίωμα κάθε ανθρώπου να ζητά και να του παρέχεται άσυλο** προστατεύεται από την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η οποία αν και δεν είναι νομικά δεσμευτική έχει ιδιαίτερη ηθική βαρύτητα. Το άσυλο περιλαμβάνει την προστασία στην επικράτεια κράτους διαφορετικού από το κράτος καταγωγής και εμπεριέχει την **μη επαναπροώθηση**, το δικαίωμα παραμονής και ανθρώπινα κριτήρια μεταχείρισης.

Τα κράτη έχουν την εξουσία να ελέγχουν την είσοδο, την παραμονή και την απέλαση των αλλοδαπών με την επιφύλαξη των υποχρεώσεων που έχουν αναλάβει δυνάμει του διεθνούς προσφυγικού δικαίου, του δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του διεθνούς εθιμικού δικαίου. Με τα χρόνια, και προκειμένου να ανταποκριθούν στον αυξανόμενο αριθμό των αιτούντων άσυλο και των οικονομικών μεταναστών, επέτειναν τις προσπάθειές τους για διαχείριση της μετανάστευσης στην επικράτειά τους, περιορίζοντας μεταξύ άλλων την εισδοχή των αλλοδαπών σ' αυτήν. Προσπαθώντας να μειώσουν την παράνομη μετανάστευση οι κυβερνήσεις επιβάλλουν την προϋπόθεση της θεώρησης εισόδου (βίζας), προβλέπουν κυρώσεις για τις αεροπορικές και ναυτιλιακές εταιρείες που μεταφέρουν αλλοδαπούς που δεν είναι εφοδιασμένοι με τα νόμιμα ταξιδιωτικά έγγραφα, και / ή αποτρέπουν όσους προσπαθούν να εισέλθουν στη χώρα. Όμως, δυστυχώς αυτές οι προσπάθειες μπορεί να εμποδίσουν όσους έχουν ανάγκη τη διεθνή προστασία να φθάσουν στην ασφάλεια. Παρότι η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες δεν νομιμοποιείται να ασχολείται με τη μετανάστευση, συνεργάζεται με τις κυβερνήσεις και άλλα όργανα, όπως είναι ο Διεθνής

Οργανισμός Μετανάστευσης, για να διασφαλίσει ότι δεν κινδυνεύει η προστασία των προσφύγων από τις θεμιτές ενέργειες των κρατών να ελέγχουν την μετακίνηση όσων διασχίζουν τα σύνορα.

Όμως, τα περιοριστικά μέτρα που έχουν ως στόχο τον έλεγχο της μετανάστευσης δεν πρέπει να οδηγούν στην επαναπροώθηση. Η αρχή αυτή αποτυπώνεται ρητά στο *Πόρισμα Νο. 97 (LIV) 2003 της Εκτελεστικής Επιτροπής*. Για παράδειγμα, οι κρατικές αρχές που αποτρέπουν την είσοδο πλοίου που κατευθύνεται στα χωρικά τους ύδατα και εν συνεχεία επιθεωρούν το πλοίο υποχρεούνται να διαπιστώσουν εάν επ' αυτού βρίσκονται επιβάτες που έχουν ανάγκη τη διεθνή προστασία. Δεν είναι δικαιολογημένη η άρνηση εισόδου του αλλοδαπού που φθάνει από αέρος ή από θαλάσσης χωρίς να είναι εφοδιασμένος με τα απαραίτητα έγγραφα μετανάστευσης, όπως είναι για παράδειγμα η ισχυρή θεώρηση εισόδου, και δηλώνει καθ' οιονδήποτε τρόπο, προφορικώς ή εγγράφως, ότι ζητά άσυλο. Εν γένει, μόνον τα ανεπτυγμένα κράτη διαθέτουν δημοσιονομικούς πόρους για την εφαρμογή εξεζητημένων μέτρων αποτροπής εισόδου των αλλοδαπών στην επικράτειά τους. Στην πραγματικότητα, οι περισσότεροι πρόσφυγες, συμπεριλαμβανομένων όσων διαφεύγουν μαζικά τις διώξεις, βρίσκονται στις αναπτυσσόμενες χώρες που δεν έχουν την ικανότητα να επιβάλουν παρόμοια μέτρα.

Το ζήτημα της πρόσβασης στη χώρα ασύλου ανακύπτει επίσης στις περιπτώσεις διάσωσης των αιτούντων άσυλο στη θάλασσα από κυβερνητικά ή ιδιωτικά πλοία καθώς και σ' αυτές της επιβίβασης λαθρεπιβατών στα πλοία χωρίς να τους έχει αντιληφθεί ο καπετάνιος. Το διεθνές δίκαιο ιδρύει την υποχρέωση διάσωσης όσων κινδυνεύουν στη θάλασσα. Όμως, δεν υπάρχει σαφές νομικό πλαίσιο για την ικανοποίηση των αναγκών προστασίας αυτής της κατηγορίας των προσφύγων. Κατά την άποψη της UNHCR σ' αυτούς τους πρόσφυγες πρέπει να επιτρέπεται η αποβίβαση στο επόμενο λιμάνι προορισμού του πλοίου. Σε αντίθετη περίπτωση, η απόφαση των αρχών του κράτους όπου βρίσκεται το πρώτο λιμάνι που κατέπλευσε το πλοίο να απαγορεύσουν την αποβίβαση των αιτούντων άσυλο ισοδυναμεί με επαναπροώθηση, ειδικά όταν οι έχοντες ανάγκη τη διεθνή προστασία επιστρέφουν στη χώρα όπου κινδυνεύουν από διώξεις. Όταν το προαναφερόμενο κράτος αρνείται τη συνεργασία το προσωπικό της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες θα προσπαθήσει να εξετάσει τους ενδιαφερόμενους επί του πλοίου και εφόσον καθορισθεί ότι έχουν ανάγκη τη διεθνή προστασία θα αναζητήσει την κατάλληλη λύση, συνήθως τη μετεγκατάσταση σε μια τρίτη χώρα.

5.3 Η υποδοχή των αιτούντων άσυλο

Αφού εισέλθουν στην επικράτεια της χώρας ασύλου, οι αιτούντες άσυλο δικαιούνται μεταχείριση σύμφωνη με το διεθνές προσφυγικό δίκαιο και το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Τα δικαιώματα του ανθρώπου, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος στην κατάλληλη στέγαση, εφαρμόζονται σε όλους. Η Σύμβαση του 1951 δεν αναφέρεται ρητά στους αιτούντες άσυλο, αλλά το γεγονός ότι κάποιοι αιτούντες άσυλο είναι πρόσφυγες σημαίνει ότι οι διατάξεις της Σύμβασης που ρυθμίζουν τα κριτήρια της μεταχείρισης καλύπτουν και τους αιτούντες άσυλο.

Η μεταχείριση των αιτούντων άσυλο διαφέρει από χώρα σε χώρα: εξαρτάται από τους διαθέσιμους οικονομικούς πόρους, το ισχύον νομικό σύστημα και τη στάση της κοινωνίας. Το *Πόρισμα Νο. 93 (LIII) 2002 της Εκτελεστικής Επιτροπής* για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο επιβεβαιώνει ότι τα βασικά κριτήρια μεταχείρισης αφορούν όλους τους αιτούντες άσυλο και

πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ειδικότερες ανάγκες των γυναικών και των παιδιών. Παρόλες τις δυσκολίες που ενδεχομένως ανακύπτουν τα ελάχιστα κριτήρια μεταχείρισης πρέπει να εφαρμόζονται και στην περίπτωση της μαζικής εισροής προσφύγων στη χώρα ασύλου (βλέπε *Πόρισμα Νο. 22 (XXXII) 1981 της Εκτελεστικής Επιτροπής για την προστασία των αιτούντων άσυλο στις περιπτώσεις μαζικής εισροής και Πόρισμα Νο. 100 (LV) 2004 της Εκτελεστικής Επιτροπής για τη διεθνή συνεργασία και την ισότιμη κατανομή των βαρών στις καταστάσεις μαζικής εισροής*). Συνήθως, οι καταστάσεις αυτές απαιτούν αυξημένο επίπεδο διακρατικές συνεργασίας. Έτσι, η βελτίωση του συστήματος της ισότιμης κατανομής των βαρών και των ευθυνών, συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης των πλέον προβλέψιμων τρόπων αντιμετώπισης των καταστάσεων μαζικής εισροής προσφύγων, αποτελεί έναν από τους στόχους της *Ατζέντας για την Προστασία*.

Μετά την άφιξη σε μια νέα χώρα, συχνά με ελάχιστα υπάρχοντα, οι αιτούντες άσυλο έχουν ανάγκη να διασφαλίσουν τα βασικά για τη διαβίωσή τους. Οι περισσότεροι δεν διαθέτουν αρκετούς πόρους για να ανταποκριθούν στις ανάγκες της στέγασης. Έτσι, η χώρα ασύλου, με τη βοήθεια της διεθνούς κοινότητας και της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, ανάλογα με την περίπτωση, φέρει την ευθύνη της παροχής της **κατάλληλης στέγασης, διατροφής και ένδυσης**. Η στέγαση μπορεί να εξασφαλίζεται με διάφορες μορφές, συμπεριλαμβανομένων των κέντρων υποδοχής και της διαμονής σε δημόσια κτίρια και σε καταυλισμούς με σκηνές. Σε κάποιες περιπτώσεις οι αιτούντες άσυλο μπορεί να στεγαστούν με φίλους, συγγενείς ή άλλους συμπατριώτες τους της ίδιας εθνοτικής ομάδας που ήδη ζουν στη χώρα ασύλου. Μια άλλη ουσιαστική ανάγκη των αιτούντων άσυλο είναι η **πρόσβαση στην ιατρική περίθαλψη** αφού συχνά το ταξίδι προς την εξορία και οι συνθήκες διαβίωσης στη χώρα καταγωγής προκαλούν σωματικά και ψυχολογικά τραύματα.

Η εξάρτηση από τις κοινωνικές υπηρεσίες της χώρας ασύλου μπορεί να μειωθεί δραστικά όταν επιτρέπεται στους αιτούντες άσυλο να αναζητήσουν εργασία ή να ασχοληθούν με παραγωγικές εισοδήματος δραστηριότητες. Η υποστήριξη της **αυτάρκειας** των αιτούντων άσυλο συμβάλλει στην αποκατάσταση της αξιοπρέπειάς τους και αναπτρώνει την ελπίδα για την πραγματική δυνατότητα διαβίωσης σε φυσιολογικές συνθήκες. Επίσης, ενισχύει σημαντικά την προοπτική εξεύρεσης διαρκούς λύσης στο πρόβλημά τους. Διαρκούς της ολοκλήρωσης της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα πολλά κράτη επιτρέπουν στους αιτούντες άσυλο να εργαστούν νόμιμα, ή στις αγροτικές περιοχές, να καλλιεργούν εγκαταλελειμμένα χωράφια.

Όλο και περισσότερα κράτη περιορίζουν την **ελευθερία κυκλοφορίας των αιτούντων άσυλο**: διατάσσουν την κράτησή τους ή τους επιβάλλουν άλλα περιοριστικά μέτρα εκκρεμούσης της ολοκλήρωσης της διαδικασίας έκδοσης απόφασης επί του αιτήματός τους. Κάποιες φορές διατάσσουν την κράτησή τους αποκλειστικά επειδή έφθασαν παράνομα στη χώρα ασύλου. Κράτηση δεν είναι μόνον ο περιορισμός σε φυλακές ή σωφρονιστικά καταστήματα. Κράτηση είναι κάθε περιορισμός της κυκλοφορίας του ατόμου σε μικρό, κλειστό περιβάλλον, όπως είναι ο καταυλισμός, το δωμάτιο ενός ξενοδοχείου ή η ζώνη διερχομένων του αεροδρομίου όπου ο μόνος τρόπος ανάκτησης της ελευθερίας είναι η αναχώρηση από τη χώρα.

Κατά την UNHCR η κράτηση δεν προσιδιάζει στην κατάσταση των αιτούντων άσυλο. Τα κράτη υποχρεούνται να μην διατάσσουν αυτόματα την κράτησή τους και να μην εφαρμόζουν αυτό το περιοριστικό της ελευθερίας μέτρο ως μέσο αποτροπής εισόδου άλλων αιτούντων άσυλο. Η κράτηση πρέπει να διατάσσεται μόνον όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις που

τάσσει η νομοθεσία και εφόσον κρίνεται αναγκαία σύμφωνα με τα οριζόμενα στο *Πόρισμα Νο. 44 (XXXVII) 1986 της Εκτελεστικής Επιτροπής*:

- Όταν πρόκειται να επαληθευθεί η ταυτότητα του αιτούντα άσυλο, στις περιπτώσεις που αμφισβητείται ή είναι άγνωστη,
- Όταν πρόκειται να πραγματοποιηθεί η προκαταρκτική συνέντευξη ώστε να αντληθούν τα βασικά στοιχεία του αιτήματος ασύλου,
- Όταν ο αιτών άσυλο έχει ενεργήσει κακόπιστα καταστρέφοντας τα έγγραφα ταυτότητας ή τα ταξιδιωτικά έγγραφα ή χρησιμοποιώντας πλαστά έγγραφα για να παραπλανήσει τις αρχές,
- Όταν ο αιτών άσυλο αποτελεί κίνδυνο για τη δημόσια τάξη ή την εθνική ασφάλεια.

Αλλά ακόμη και όταν κρίνεται αναγκαία για τους προαναφερόμενους λόγους η κράτηση πρέπει να διατάσσεται για το συντομότερο δυνατό διάστημα. Η Σύμβαση του 1951 ορίζει ρητά ότι δεν πρέπει να επιβάλλονται στους αιτούντες άσυλο ποινικές κυρώσεις όταν για βάσιμους λόγους εισήλθαν παράνομα στη χώρα ασύλου, με την προϋπόθεση πάντως ότι παρουσιάζονται άμεσα στις αρχές παρέχοντας επαρκείς εξηγήσεις για την παράνομη είσοδο.

Είναι αναγκαία η διασφάλιση της νομιμότητας της παραμονής των αιτούντων άσυλο που αναμένουν την έκβαση της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Σε αυτό το πλαίσιο θα πρέπει να τους χορηγείται μια μορφή **εγγράφου τεκμηρίωσης της ταυτότητάς τους**, ακόμα και στις περιπτώσεις που η διαμονή τους είναι προσωρινή και δεν ιδρύει περαιτέρω δικαιώματα. Η **καταγραφή** – η διαδικασία με την οποία ο αιτών άσυλο γνωστοποιεί στις αρχές τα προσωπικά του δεδομένα – αποτελεί επίσης αποτελεσματικό μέσο διασφάλισης της νομικής προστασίας. Διευκολύνει τη διανομή των αναγκιών για την καθημερινή διαβίωση αγαθών και συμβάλει στον εντοπισμό των αιτούντων άσυλο με ειδικές ανάγκες προστασίας. Κατευθυντήριες οδηγίες για κάθε πτυχή των διαδικασιών καταγραφής, όπως είναι η διασφάλιση του εμπιστευτικού χαρακτήρα των προσωπικών δεδομένων που συλλέγονται, περιλαμβάνει το *Πόρισμα Νο. 91 (LII) 2001 της Εκτελεστικής Επιτροπής του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες*. Σχετικά σημειώνεται ότι και η *Ατζέντα για την Προστασία* αναγνωρίζει τη σημασία της καταγραφής ως εργαλείου προστασίας.

Οι πολιτικές υποδοχής πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις ειδικές ανάγκες των γυναικών, των κοριτσιών και των αγοριών. Γενικά, οι γυναίκες πρέπει να έχουν πρόσβαση στις βασικές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων της διατροφής, του νερού και της στέγης, με τις ίδιες προϋποθέσεις που ισχύουν για τους άντρες. Επειδή είναι ευάλωτες στην εκμετάλλευση η πρόσβαση των γυναικών σε υπηρεσίες και αγαθά δεν πρέπει να εξαρτάται από τους άντρες συγγενείς τους. Πολλές γυναίκες αιτούσες άσυλο βρίσκονται για πρώτη φορά σε περιβάλλον άγνωστο και ξένο προς τις παραδοσιακές κοινωνικές δομές της χώρας καταγωγής τους. Άλλες για πρώτη φορά δεν συνοδεύονται από μέλη της οικογένειά τους. Για το λόγο αυτό η στέγαση που τους παρέχεται πρέπει να είναι ασφαλής. Η ιατρική περίθαλψη θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη το κοινωνικό και πολιτισμικό υπόβαθρο των ενδιαφερομένων γυναικών. Στις υποστηρικτικές υπηρεσίες που παρέχονται σε γυναίκες που είναι θύματα σεξουαλικής βίας είναι καίριας σημασίας η παρουσία εξειδικευμένου προσωπικού.

Στην περίπτωση των παιδιών αιτούντων άσυλο πρωταρχικής σημασίας είναι το «συμφέρον του παιδιού». Η αρχή αυτή αποτυπώνεται στη *Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού* (1989) η οποία ορίζει ότι παιδί είναι κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των δέκα οκτώ ετών. Ο καθορισμός του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού που έχει υποβάλει αίτημα ασύλου

προϋποθέτει την εξέταση τόσο αντικειμενικών όσο και υποκειμενικών στοιχείων, συμπεριλαμβανομένων των απόψεων του παιδιού. Σε αυτό το πλαίσιο πρέπει να συνεκτιμώνται και να αξιολογούνται τα ειδικότερα στοιχεία της υπόθεσής του, συμπεριλαμβανομένων της ηλικίας του, του φύλου του, του πολιτισμικού υπόβαθρου και των βιωμάτων του καθώς και του περιβάλλοντός του εν γένει, πρέπει να ληφθούν υπόψη.

Λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερα επιζήμιες συνέπειες που έχει για τους νέους η στέρηση της προσωπικής τους ελευθερίας πρέπει να αποφεύγεται σε κάθε περίπτωση η κράτηση των παιδιών αιτούντων άσυλο. Προσπάθειες πρέπει να καταβάλλονται για τη δημιουργία περιβάλλοντος φυσιολογικής ζωής και για την ικανοποίηση των αναγκών ανάπτυξης του παιδιού. Ιδιαίτερα σημαντικά είναι τα δικαιώματα στην **εκπαίδευση**, στην ανάπαυση, στη ψυχαγωγία και στο παιχνίδι. Κατά το σχεδιασμό των πολιτικών υποδοχής για κορίτσια και αγόρια είναι σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν: εκμετάλλευση, σωματική και σεξουαλική κακοποίηση, εμπορία και αναγκαστική στρατολόγηση από στρατιωτικές ή ένοπλες ομάδες.

Για την υιοθέτηση των αναγκαίων μέτρων φροντίδας καίριας σημασίας είναι ο άμεσος εντοπισμός των παιδιών που δεν συνοδεύονται από ενήλικα υπεύθυνο για τη φροντίδα τους (ασυνόδευτα) ή τα οποία φροντίζει ενήλικας που δεν είναι συγγενής τους ή γονέας τους ή ο συνήθης κηδεμόνας (παιδιά χωρισμένα από τις οικογένειές τους) ώστε να υιοθετούνται τα αναγκαία μέτρα φροντίδας. Στο πλαίσιο των κοινοτικών ρυθμίσεων πρέπει να ενθαρρύνεται η τοποθέτηση των ασυνόδευτων ή των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών σε ανάδοχες οικογένειες προσφύγων παρόμοιου υπόβαθρου και να αποφεύγεται η ένταξή τους σε ιδρύματα όπως είναι τα ορφανοτροφεία. Όταν είναι εφικτό, και το συντομότερο δυνατό, πρέπει να καταβάλλονται προσπάθειες για την αναζήτηση των συγγενών αυτών των παιδιών ώστε να συνενώνονται με μέλη των οικογενειών τους.

Συχνά, οι ηλικιωμένοι αιτούντες άσυλο αποκόπτονται από όσους έχουν αναλάβει τη φροντίδα τους. Μπορεί επίσης να υποφέρουν από προβλήματα υγείας και / ή να έχουν δυσκολίες προσαρμογής στο νέο περιβάλλον ή να μην γνωρίζουν πού μπορούν να απευθυνθούν για βοήθεια. Έτσι, οι πολιτικές υποδοχής πρέπει να ικανοποιούν και αυτές τις ειδικότερες ανάγκες.

5.4 Πρόσβαση στις διαδικασίες για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα

Είναι πρόσφυγας καθένας που πληροί τα κριτήρια που ορίζει η Σύμβαση του 1951 / το Πρωτόκολλο του 1967 (ή τα σχετικά περιφερειακά ή εθνικά νομικά κείμενα). Αναγνωρίζοντας στον αιτούντα άσυλο το καθεστώς του πρόσφυγα οι αρχές *διαπιστώνουν* την προσφυγική ιδιότητα, δεν τον *καθιστούν* πρόσφυγα. Η υποχρέωση της κυβέρνησης της χώρας ασύλου για αποτελεσματική προστασία των προσφύγων εκπληρώνεται αφενός με τον εντοπισμό τους και αφετέρου με το διαχωρισμό τους από τους υπόλοιπους αλλοδαπούς που επιδιώκουν να διαμείνουν στην επικράτεια. Ο τρόπος συμμόρφωσης με την προαναφερόμενη υποχρέωση εξαρτάται ευρέως από τη νομική παράδοση της χώρας ασύλου και από πρακτικά ζητήματα, εάν δηλαδή είναι εφικτό να εξετάζεται εξατομικευμένα κάθε αίτημα ασύλου ή εάν ο αριθμός των εισερχομένων αιτούντων άσυλο είναι τόσο μεγάλος ώστε είναι προσφορότερη η ομαδική προσέγγιση. Ούτε η Σύμβαση του 1951 ούτε το Πρωτόκολλο του 1967 αναφέρονται σε διαδικαστικά ζητήματα.

Όπως προαναφέρθηκε στο Κεφάλαιο 3 τα κράτη φέρουν την ευθύνη της εφαρμογής της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Όμως, όταν αδυνατούν ή δεν

επιθυμούν να εντοπίζουν τους πρόσφυγες που βρίσκονται στην επικράτειά τους η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες μπορεί να διεξάγει αυτές τις διαδικασίες στο πλαίσιο της εντολής της. Όπως και τα κράτη η UNHCR καθορίζει τον τρόπο προσέγγισης του καθεστώτος του πρόσφυγα ανάλογα με τη διαθέσιμη δυνατότητα της εξατομικευμένης εξέτασης κάθε αιτήματος ασύλου.

5.4.1 Εξατομικευμένες διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα

Οι μέθοδοι που εφαρμόζονται για τον εξατομικευμένο εντοπισμό των προσφύγων διαφέρουν από χώρα σε χώρα ανάλογα με τις τοπικές νομικές παραδόσεις, τους πόρους και τις συνθήκες που επικρατούν. Σε πολλές χώρες η αρχική απόφαση λαμβάνεται από εξειδικευμένη επιτροπή ή από αξιωματούχους μετά από συνέντευξη με τους αιτούντες άσυλο. Οι πρωτοβάθμιες αποφάσεις μπορεί να επανεξετάζονται σε δεύτερο βαθμό, μετά την άσκηση προσφυγής, από διοικητικό όργανο ή δικαστήριο. Μερικές φορές, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες έχει πρόσβαση στους φακέλους των αιτούντων άσυλο και γνωστοποιεί στις κρατικές αρχές τη γνώμη της για τις ατομικές περιπτώσεις αιτούντων άσυλο. Σε κάποιες χώρες συμμετέχει στο δευτεροβάθμιο διοικητικό όργανο που εξετάζει τις προσφυγές των αιτούντων άσυλο κατά των πρωτοβάθμιων αρνητικών αποφάσεων.

Ανεξάρτητα από τις λεπτομερειακές ρυθμίσεις κάθε εθνικού συστήματος το Πόρισμα Νο. 8 (XXVII) 1977 της Εκτελεστικής Επιτροπής του Προγράμματος του Υπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα επιβεβαιώνει ότι πρέπει πάντα να τηρούνται κάποια βασικά κριτήρια που διασφαλίζουν **το δίκαιο και αποτελεσματικό χαρακτήρα της διαδικασίας**. Στα κριτήρια αυτά συγκαταλέγονται:

- Η εξέταση των αιτημάτων ασύλου από αξιωματούχους κατάλληλα καταρτισμένους που κατανοούν προσηκόντως την *αρχή της μη επαναπροώθησης*,
- Η πληρότητα της ενημέρωσης των αιτούντων άσυλο για τη διαδικασία που εφαρμόζεται και η παροχή κάθε αναγκαίας συνδρομής, όπως διερμηνέων, για την παρουσίαση της υπόθεσής τους,
- Το δικαίωμα προσφυγής ή επανεξέτασης των αρνητικών αποφάσεων που εκδίδονται επί αιτημάτων ασύλου από ανεξάρτητο όργανο,
- Το δικαίωμα παραμονής των αιτούντων άσυλο στη χώρα έως την έκδοση οριστικής απόφασης επί του αιτήματός τους, συμπεριλαμβανομένης της διαδικασίας προσφυγής / επανεξέτασης, εκτός εάν το αίτημά τους είναι προφανώς καταχρηστικό.

Το Εγχειρίδιο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος του Πρόσφυγα στο οποίο παραπέμπουν τα δικαστήρια ανά τον κόσμο παρέχει κατευθύνσεις για κάποια ζητήματα και για τις ουσιαστικές πτυχές της διαδικασίας εξέτασης των αιτημάτων ασύλου.

Αντιδρώντας στον αυξανόμενο αριθμό των αιτήσεων ασύλου πολλές κυβερνήσεις υιοθέτησαν διαδικαστικούς κανόνες που περιορίζουν την εξέταση των αιτημάτων ασύλου. Πρόκειται για τις:

- Διαδικασίες εξέτασης του παραδεκτού της αίτησης ασύλου, με τις οποίες οι αρχές του κράτους όπου ο ενδιαφερόμενος υποβάλει κατ' αρχήν το αίτημά του καθορίζουν: (i) εάν είναι αρμόδιες να κρίνουν το αίτημά του ή εάν κάποιο άλλο κράτος υποχρεούται να το εξετάσει, (ii) εάν ο αιτών άσυλο απολαμβάνει ήδη προστασία σε άλλο κράτος, θεωρώντας ότι του έχει ήδη παρασχεθεί και μπορεί να έχει πρόσβαση σ' αυτή (πρόκειται για την

έννοια της «πρώτης χώρας ασύλου»), (iii) εάν μπορεί να επιστρέψει ο αιτών άσυλο σε μια τρίτη χώρα που πρόκειται να εξετάσει κατ' ουσίαν τους ισχυρισμούς του για φόβο δίωξης στο πλαίσιο δίκαιης διαδικασίας, διεπόμενης από την αρχή της μη επαναπροώθησης και η οποία προτίθεται να του διασφαλίσει αποτελεσματική προστασία εφόσον κριθεί θετικά το αίτημα ασύλου (πρόκειται για την έννοια της «ασφαλούς τρίτης χώρας»),

- Προθεσμίες για την υποβολή του αιτήματος ασύλου,
- Ταχύρυθμες διαδικασίες για την εξέταση των αιτημάτων που θεωρούνται προφανώς αβάσιμα (κατά τα οριζόμενα στο Πόρισμα Νο. 30 (XXXIV) 1983) ή για την εξέταση των αιτημάτων πολιτών που κατάγονται από χώρες που θεωρούνται ασφαλείς χώρες καταγωγής, δηλαδή όταν τεκμαίρεται ότι ο αιτών άσυλο δεν κινδυνεύει να διωχθεί.

Όμως, κάθε πρωτοβουλία που έχει ως στόχο την αποτελεσματικότερη εφαρμογή του συστήματος δεν πρέπει να υποθάλλει την αρχή της μη επαναπροώθησης. Επιπλέον, κάποια από τα προαναφερόμενα διαδικαστικά μέτρα έχουν δημιουργήσει πρόσθετες ανησυχίες για την προστασία των αιτούντων άσυλο, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης στη διαδικασία ασύλου.

Κατά τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να εφιστάται στις ιδιαίτερα **ευάλωτες ομάδες αιτούντων άσυλο**, όπως είναι τα παιδιά, τα θύματα των βασανιστηρίων ή της σεξουαλικής βίας, οι γυναίκες σε ορισμένες περιπτώσεις, οι ηλικιωμένοι και όσοι υποφέρουν από ψυχολογικές διαταραχές. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες καλωσορίζει τις ειδικά σχεδιασμένες διαδικασίες και / ή κατευθυντήριες αρχές που έχουν υιοθετήσει κάποια κράτη για τη διαχείριση των περιπτώσεων αυτών. Οι γυναίκες αιτούσες άσυλο που συνοδεύονται από άρρενα συγγενή τους πρέπει να ενημερώνονται εμπιστευτικά για το δικαίωμά τους να υποβάλουν αυτοτελώς αίτημα ασύλου σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας και να έχουν πρόσβαση σε νομικό σύμβουλο πριν την υποβολή τους. Εφόσον είναι εφικτό, η συνέντευξη με τις γυναίκες αιτούσες άσυλο πρέπει να διεξάγεται από καταρτισμένες γυναίκες αξιωματούχους και διερμηνείς που είναι ευαίσθητοποιημένες σε ζητήματα γένους, όπως είναι η σεξουαλική βία. Όταν απορρίπτεται το αίτημα ασύλου του συζύγου πρέπει να παρέχεται στη σύζυγο η ευκαιρία να εκθέσει τους ισχυρισμούς της για το φόβο δίωξης.

Τα ασυνόδευτα ή τα χωρισμένα από τις οικογένειές τους παιδιά δεν πρέπει να υποβάλλονται σε λεπτομερειακές συνεντεύξεις όταν φθάνουν στη χώρα ασύλου. Όταν εντοπίζονται πρέπει να διορίζεται ο κατάλληλος κηδεμόνας ή σύμβουλος ικανός να τα συνδράμει σε κάθε στάδιο της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Τις σχετικές συνεντεύξεις πρέπει να διεξάγει ειδικά καταρτισμένο προσωπικό.

Απορριφθέντες αιτούντες άσυλο που δεν έχουν ανάγκη τη διεθνή προστασία

Όταν το αίτημα ασύλου απορρίπτεται με οριστική απόφαση που εκδίδεται στο πλαίσιο δίκαιης διαδικασίας η ενδιαφερόμενη κυβέρνηση έχει την εξουσία να απομακρύνει τον αλλοδαπό από το έδαφός της εκτός εάν έχει αναλάβει άλλες υποχρεώσεις δυνάμει του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου (βλέπε στη συνέχεια «Συμπληρωματικές Μορφές Προστασίας»), για παράδειγμα δυνάμει της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων οπότε δεσμεύεται από την απαγόρευση επαναπροώθησης του απορριφθέντα αιτούντα άσυλο σε χώρα όπου κινδυνεύει να υποστεί βασανιστήρια. Όπως υπογραμμίζει το Πόρισμα Νο. 96 (LIV) 2003, κάθε απομάκρυνση απορριφθέντα αιτούντα άσυλο πρέπει να

πραγματοποιείται σε συνθήκες ανθρώπινες, με σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και λαμβάνοντας υπόψη την αρχή του συμφέροντος του παιδιού.

Κατ' αρχήν, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες δεν εμπλέκεται στις περιπτώσεις επιστροφής των απορριφθέντων αιτούντων άσυλο, καθώς δεν εμπíπτουν στο πεδίο της εντολής της. Όμως, ο τρόπος με τον οποίο εκτελείται η απόφαση απομάκρυνσης μπορεί να πλήττει την ακεραιότητα του καθεστώτος της διεθνούς προστασίας. Περιστασιακά, η UNHCR έχει ανταποκριθεί στο αίτημα συνδρομής των κρατών για την επιστροφή των απορριφθέντων αιτούντων άσυλο, αλλά μόνον όταν αυτή ήταν σύμφωνη με την ανθρωπιστική εντολή που έχει αναλάβει για την προστασία των προσφύγων.

Συμπληρωματική προστασία

Όσοι διαφεύγουν καταστάσεις γενικευμένης βίας ή γεγονότα που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη δεν διώκονται πάντα για τους λόγους που απαριθμούνται στη Σύμβαση του 1951. Έτσι, δεν αναγνωρίζονται πρόσφυγες κατ' εφαρμογή της Σύμβασης του 1951 ή του Πρωτοκόλλου του 1967, αν και μπορεί να υπάγονται στο ευρύτερο πεδίο εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα που έχει υιοθετήσει ο Οργανισμός Αφρικανικής Ενότητας ή η Διακήρυξη της Καρθαγένης. Τα κράτη που δεν εφαρμόζουν τον ευρύτερο ορισμό του πρόσφυγα συμφωνούν εν γένει ότι είναι απάνθρωπη η επαναπροώθηση των προαναφερόμενων ανθρώπων σε συνθήκες που ενέχουν σοβαρούς κινδύνους για τη ζωή τους. Έτσι, **τα κράτη που δεν δεσμεύονται από τον ευρύτερο ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα** επιτρέπουν σε όσους διαφεύγουν καταστάσεις γενικευμένης βίας να διαμένουν στο έδαφός τους έως ότου βελτιωθούν οι συνθήκες στη χώρα καταγωγής τους.

Στις περιπτώσεις αυτές, μπορεί επίσης να έχει εφαρμογή η απαγόρευση επαναπροώθησης όσων κινδυνεύουν να υποστούν βασανιστήρια, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, κατά τα οριζόμενα στο διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Κάποια κράτη χορηγούν ειδικό ανθρωπιστικό ή επικουρικό καθεστώς προστασίας κατ' εφαρμογή της εθνικής τους νομοθεσίας, άλλα χορηγούν καθεστώς προστασίας στο πλαίσιο της διακριτικής ευχέρειας της διοίκησης. Ανεξάρτητα από την ορολογία που χρησιμοποιείται για το καθεστώς αυτό, είναι γενικότερα γνωστό ως **συμπληρωματική προστασία**, καθώς συμπληρώνει το σύστημα προστασίας που προβλέπει η Σύμβαση του 1951.

Συνήθως, η συμπληρωματική προστασία χορηγείται στο πλαίσιο των εξατομικευμένων διαδικασιών καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα μετά από την εξέταση των ισχυρισμών φόβου δίωξης που προβάλλει ο αιτών άσυλο. Κατά συνέπεια πρέπει να διακρίνεται από την προστασία που μπορεί να παρέχεται σε κάποιον ως μέλος μιας ομάδας προσφύγων, όπως για παράδειγμα από την προσωρινή προστασία.

5.4.2 Διαδικασίες ομαδικού καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα

Όταν οι αιτούντες άσυλο φθάνουν μαζικά είναι συχνά ανέφικτη η εφαρμογή εξατομικευμένων διαδικασιών καθορισμού των αναγκών προστασίας τους. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η αιτία της μαζικής εισροής των προσφύγων, όπως είναι η βίαιη κλιμάκωση ενός δι-εθνικού εμφύλιου πολέμου, είναι συνήθως προφανής. Η χώρα ασύλου οφείλει να αναγνωρίσει το καθεστώς του πρόσφυγα σε όσους εισρέουν **μαζικά** στο έδαφός της όταν από αξιόπιστες πληροφορίες για τα πρόσφατα γεγονότα που έλαβαν χώρα στη χώρα καταγωγής τους και στηρίζονται σε διάφορες πηγές, συμπεριλαμβανομένων των εκθέσεων των διπλωματικών αντιπροσωπειών και των μέσων μαζικής ενημέρωσης, προκύπτει ότι στην

πλειοψηφία τους δικαιούνται να αναγνωριστούν πρόσφυγες. Κάθε μέλος της ομάδας αντιμετωπίζεται ως πρόσφυγας εκ πρώτης όψεως (*prima facie*) δηλαδή ως πρόσφυγας ελλείψει αποδείξεων περί του εναντίου και η κυβέρνηση αναγνωρίζει ότι συντρέχουν στο πρόσωπό του οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση διεθνούς προστασίας. (Σε κάποιες περιπτώσεις η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες μπορεί να αναγνωρίσει πρόσφυγες εκ πρώτης όψεως στο πλαίσιο της εντολής της). Αυτή η αναγνώριση στηρίζεται στο ισχύον κείμενο προσφυγικού δικαίου. Εάν νεότερες πληροφορίες δημιουργούν αμφιβολίες για την πραγματική ανάγκη διεθνούς προστασίας κάποιου μέλους της ομάδας εξετάζεται εξατομικευμένα η υπόθεσή του προκειμένου να καθοριστεί εάν πρέπει να ακυρωθεί το εκ πρώτης όψεως καθεστώς του πρόσφυγα.

5.4.3 Προσωρινή προστασία

Κάποιες κυβερνήσεις, κυρίως των βιομηχανικών κρατών, παρέχουν **προσωρινή προστασία** στις περιπτώσεις μαζικής εισροής προσφύγων. Πρόκειται για βραχύχρονη και κατεπείγουσα αντιμετώπιση στο πλαίσιο της οποίας αναβάλλεται ο καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα. Η ομάδα των προσφύγων απολαμβάνει προστασία σε προσωρινή βάση σύμφωνα με τα ελάχιστα κριτήρια προστασίας που απορρέουν από τις αρχές της Σύμβασης του 1951. Το καθεστώς προσωρινής προστασίας αίρεται όταν βελτιωθεί η κατάσταση στη χώρα καταγωγής και μπορούν να επιστρέψουν με ασφάλεια οι περισσότεροι από όσους αναζήτησαν άσυλο. Εξετάζεται το ενδεχόμενο παροχής άλλης μορφής διεθνούς προστασίας στις περιπτώσεις που η κατάσταση στη χώρα καταγωγής δεν βελτιώνεται σε εύλογο χρόνο. Διαφορετικά, είναι άδικο να απολαμβάνουν οι ενδιαφερόμενοι μια περιορισμένη μορφή διεθνούς προστασίας όταν μπορεί να δικαιούνται πιο γενναιόδωρη μεταχείριση και μεγαλύτερη σταθερότητα ως αναγνωρισμένοι πρόσφυγες.

Περίληψη

Πρόσβαση στη χώρα ασύλου

Η αρχή της μη επαναπροώθησης

- Επιβάλλει στα κράτη την **υποχρέωση να δέχονται στην επικράτειά τους** τους αιτούντες άσυλο.
- Πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όταν σχεδιάζονται και υλοποιούνται μέτρα ελέγχου της μετανάστευσης, όπως είναι η προϋπόθεση της θεώρησης εισόδου και η σύλληψη των παράνομων μεταναστών.

Υποδοχή των αιτούντων άσυλο

Οι αιτούντες άσυλο απολαμβάνουν δικαιώματα όπως:

- Κατάλληλη στέγαση και τροφή,
- Ιατρική φροντίδα,
- Ελευθερία κυκλοφορίας,
- Εκπαίδευση για τα παιδιά.

Πρέπει να ικανοποιούνται οι ειδικές ανάγκες των ηλικιωμένων αιτούντων άσυλο, των γυναικών που κινδυνεύουν, όσων επιζούν βασανιστηρίων και των παιδιών.

Διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα

Οι διαδικασίες αυτές:

- Επιτρέπουν στα κράτη να εντοπίζουν τους αιτούντες άσυλο που είναι πρόσφυγες και κατά συνέπεια έχουν ανάγκη τη διεθνή προστασία,
- Μπορεί να διαφέρουν από χώρα σε χώρα καθώς δεν ρυθμίζονται από τη *Σύμβαση του 1951 ή το Πρωτόκολλο του 1967*,
- Εφαρμόζονται σε εξατομικευμένη ή σε ομαδική βάση.

Οι εξατομικευμένες διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα:

- Προβλέπουν την εξατομικευμένη αξιολόγηση των ισχυρισμών του ασύλου,
- Πρέπει να διέπονται από **διαδικαστικές εγγυήσεις**, όπως είναι το δικαίωμα άσκησης προσφυγής,
- Πρέπει να επιτρέπουν σε όσους διαπιστώνεται ότι δεν είναι πρόσφυγες της Σύμβασης να απολαμβάνουν **συμπληρωματική προστασία** στις περιπτώσεις όπου η επιστροφή τους στη χώρα καταγωγής τους είναι απάνθρωπη λύση λόγω κινδύνου κακομεταχείρισης που ισοδυναμεί με δίωξη.

Η ικανοποίηση των αναγκών προστασίας **σε ομαδική βάση**:

- Είναι κατάλληλη σε περιπτώσεις μαζικής εισροής προσφύγων, όταν είναι ανέφικτη η εξατομικευμένη εξέταση των αιτημάτων ασύλου και από αντικειμενικά αποδεικτικά στοιχεία προκύπτει ότι η πλειοψηφία των μελών της ομάδας είναι πρόσφυγες

- Μπορεί να υλοποιείται με την **εκ πρώτης όψεως αναγνώριση** ή με την **προσωρινή προστασία**.

Ο ρόλος της **Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες**

- Είναι ποικιλότροπος όταν πρόκειται για την υποστήριξη των διαδικασιών που εφαρμόζουν τα κράτη,
- Μπορεί να περιλαμβάνει τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα στο πλαίσιο της εντολής της, όταν η κυβέρνηση της ενδιαφερόμενης χώρας ασύλου δεν εφαρμόζει τη σχετική διαδικασία.

Συμπληρωματική Βιβλιογραφία

Πρόσβαση στη χώρα ασύλου

ExCom Conclusion No. 97 (LIV) 2003 on Protection Safeguards in Interception Measures

Υποδοχή

ExCom Conclusion No. 93 (LIII) 2002 on Reception of Asylum Seekers in the Context of Individual Asylum System.

Πόρισμα της Εκτελεστικής Επιτροπής No. 22 (XXXII) 1981 για την Προστασία των Αιτούντων Άσυλο στις Περιπτώσεις Μαζικής Εισροής.

Πόρισμα της Εκτελεστικής Επιτροπής No. 44 (XXXVII) 1986 για την Κράτηση των Προσφύγων και των Αιτούντων Άσυλο.

ExCom Conclusion No. 91 (LII) 2001 on Registration of Refugees and Asylum Seekers.

ExCom Conclusion No. 100 (LV) on International Cooperation and Burden and Responsibility Sharing in Mass Influx Situations.

Handbook for Emergencies, UNHCR, 2000 (second edition).

Guidelines on Applicable Criteria and Standards relating to the Detention of Asylum Seekers, UNHCR 1999.

Διαδικασίες Καθορισμού του Καθεστώτος του Πρόσφυγα

Πόρισμα της Εκτελεστικής Επιτροπής No. 8 (XXVIII) 1977 για τον Καθορισμό του Καθεστώτος του Πρόσφυγα.

ExCom Conclusion No. 96 (LIV) on the Return of Persons Found Not to be in Need of International Protection.

Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος του Πρόσφυγα, Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, 5^η έκδοση, Αθήνα 2004.

Asylum Processes (Fair and Efficient Asylum Procedures) (EC/GC/01/12), UNHCR, 2001.

Complementary Forms of Protection (EC/GC/01/18), UNHCR 2001.

Ασκήσεις

Περίπτωση Ι

Η περίπτωση αυτή εξετάζει την εξέλιξη μιας ειδικότερης προσφυγικής κατάστασης, από τις απαρχές της έως την αναζήτηση διαρκών λύσεων για την αντιμετώπιση του προβλήματος της εξαναγκασμένης μετακίνησης. Υπ' αυτό το πρίσμα, το ιστορικό συνεχίζεται στις ασκήσεις που παρατίθενται στο τέλος των Κεφαλαίων 6 και 7 (Περιπτώσεις Λ και Μ).

Από την ανακήρυξή της ανεξαρτησίας της, τη δεκαετία του 1960, η Χαπαδου διακυβερνάται από την πλειοψηφούσα εθνοτική ομάδα, τους Χανίανς. Όμως, από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, οι Αρκάδες που είναι μειοψηφούσα εθνοτική ομάδα διεκδικούν μεγαλύτερη πολιτική εξουσία και σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Ήσαν βραχυπρόθεσμες όλες οι απόπειρες χορήγησης περιορισμένου επιπέδου αυτονομίας στη νότια επαρχία της Αρκαδίας όπου ζει η πλειοψηφία των Αρκάδων. Οι συνθήκες επιδεινώθηκαν το 1994 όταν ανακαλύφθηκαν στην Αρκαδία σημαντικά κοιτάσματα πετρελαίου. Οι Αρκάδες ισχυρίστηκαν ότι δικαιούνται σημαντικό ποσοστό των εσόδων από αυτά τα κοιτάσματα επειδή βρέθηκαν στον τόπο όπου ζούσαν παραδοσιακά. Όμως, η κυβέρνηση δεν αντιμετώπισε θετικά το αίτημά τους και ελάχιστο ποσοστό των εσόδων από την πώληση του πετρελαίου επενδύετο στην Αρκαδία.

Προκειμένου να καταστείλει τις κλιμακούμενες πολιτικές αναταραχές που πυροδότησε το πετρελαϊκό ζήτημα στους κόλπους των Αρκάδων η κυβέρνηση της Χαπαδου αποφάσισε το 2003 την αναστολή λειτουργίας του τοπικού κοινοβουλίου της Αρκαδίας και υπήγαγε τον έλεγχο της περιοχής στην πρωτεύουσα. Μεταξύ των μέτρων που υιοθέτησε η κυβέρνηση ήταν η αλλαγή της γλώσσας διδασκαλίας στα Αρκαδικά σχολεία, όπου πλέον άρχισε να χρησιμοποιείται η γλώσσα των Χανίανς. Επίσης, απαγόρευσε τη λειτουργία όλων των πολιτικών κομμάτων που διεκδικούσαν μεγαλύτερο επίπεδο αυτονομίας για την Αρκαδία. Συνελήφθησαν και κρατήθηκαν χωρίς να παραπεμφθούν σε δίκη εκατοντάδες νεαροί Αρκάδες που κρίθηκαν ύποπτοι αποσχιστικών τάσεων. Το φθινόπωρο του 2003 οι διαδηλώσεις διαμαρτυρίας κατά της κυβέρνησης ήσαν καθημερινό φαινόμενο. Σε μια τέτοια διαδήλωση που πραγματοποιήθηκε το Νοέμβριο του 2003 ο στρατός συνεπλάκη βίαια με άοπλους πολίτες.

Μετά το συμβάν αυτό, όλο και περισσότεροι Αρκάδες συλλαμβάνονταν και βασανίζονταν. Εκατοντάδες άλλοι, ειδικά νεαροί άντρες, διέφυγαν στη γειτονική χώρα Elysium. Ταυτόχρονα, εμφανίστηκε μια οργάνωση με την επωνυμία Απελευθερωτικό Μέτωπο της Αρκαδίας που ανέλαβε την ευθύνη για έκρηξη βόμβας σε κυβερνητικούς στόχους στην επαρχία, συμπεριλαμβανομένων αστυνομικών τμημάτων και στρατοπέδων των ενόπλων δυνάμεων. Σε απάντηση, η κυβέρνηση διέταξε τις ένοπλες δυνάμεις να καταστείλουν το αποκαλούμενο τρομοκρατικό κίνημα. Στα τέλη του 2003 μετακινήθηκε στην Αρκαδία σημαντικός όγκος των ενόπλων δυνάμεων. Το Απελευθερωτικό Μέτωπο της Αρκαδίας άρχισε να λειτουργεί ως αντάρτικο προκαλώντας οργισμένες επιθέσεις των ενόπλων δυνάμεων σε βάρος αθώων Αρκάδων. Τις δύο πρώτες βδομάδες του Ιανουαρίου 2004 δολοφονήθηκαν, βιάσθηκαν και βασανίστηκαν εκατοντάδες Αρκάδες, άντρες και γυναίκες. Ολόκληρα χωριά της Αρκαδίας πυρπολήθηκαν με προφανή στόχο να εξαναγκαστούν οι κάτοικοί τους να εγκαταλείψουν τη χώρα.

Χιλιάδες Αρκάδες αναγκάστηκαν να διαφύγουν στη γειτονική χώρα Elysium εξαιτίας της εκστρατείας τρομοκρατίας που εξαπέλυσαν εναντίον τους οι κυβερνητικές δυνάμεις της

Χαναδου. Εκτιμάται ότι τον Ιανουάριο του 2004 200.000 πρόσφυγες διέσχισαν τα σύνορα. Η απρόσμενη φύση της κρίσης ξάφνιασε τις ελάχιστες ανθρωπιστικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στην Elysium της οποίας η κυβέρνηση ήταν εξίσου απροετοίμαστη για να ανταποκριθεί στις ανάγκες της κατάστασης. Η Elysium είναι αναπτυσσόμενη χώρα με δημόσιες υπηρεσίες που μόλις λειτουργούν (ειδικά οι τομείς της δικαιοσύνης, της υγείας και της εκπαίδευσης) και κακοπληρωμένους και συχνά διεφθαρμένους κυβερνητικούς αξιωματούχους.

Ενόψει των εξελίξεων δημιουργήθηκαν με χαοτικό τρόπο προσφυγικοί καταυλισμοί κατά μήκος των συνόρων. Παρότι πλέον δραστηριοποιούνται στη χώρα η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και άλλες ανθρωπιστικές οργανώσεις δεν επαρκούν τα υλικά στέγασης και οι προμήθειες σε τρόφιμα και η διαδικασία της διανομής δεν είναι αποτελεσματική. Επίσης είναι ιδιαίτερα περιορισμένη η πρόσβαση σε καθαρό πόσιμο νερό. Έτσι, πολλοί πρόσφυγες ζουν στην ύπαιθρο και συχνά ξεσπούν επιδημίες από το μολυσμένο νερό. Η κατάσταση αυτή προκαλεί ανησυχίες επειδή υπάρχουν ελάχιστες ιατρικές εγκαταστάσεις στους καταυλισμούς. Επίσης, πολλά παιδιά φαίνεται ότι έχουν αποχωριστεί από τις οικογένειές τους ενόσω διέφευγαν από τη χώρα τους και είτε ζουν μόνα (ως ασυνόδευτα) είτε με οικογένειες που ανέλαβαν τη φροντίδα τους (ως παιδιών χωρισμένων από τις οικογένειές τους).

Λόγω της κλιμάκωσης των εχθροπραξιών στην Αρκαδία χιλιάδες πρόσφυγες άρχισαν να διαφεύγουν τις τελευταίες βδομάδες προς τη γειτονική Elysium. Όμως, αναφέρεται ότι οι ένοπλες δυνάμεις της Elysium περιπολούν στα σύνορα και αποτρέπουν την είσοδο εκατοντάδων ανθρώπων που ζητούν άσυλο. Εκτιμάται ότι στην Elysium, χώρα που υποδέχεται σε κανονικές συνθήκες 20.000 πρόσφυγες ετησίως, ζουν 250.000 πρόσφυγες από την Χαναδου. Οι αρχές παραπονούνται για την πίεση που ασκεί στη χώρα η μαζική άφιξη των προσφύγων και για την ανεπάρκεια των πόρων που απαιτούνται για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους. Οι ανώτατοι αξιωματούχοι κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα της εθνικής νομοθεσίας δεν είναι πρακτικά πρόσφορες για τη διαχείριση του μεγάλου αριθμού των Αρκάδων που ζήτησαν άσυλο. Παρά τις συνθήκες της εθνοτικής και πολιτικής βίας που επικρατούν στη Χαναδου η κυβέρνηση της Elysium αρνείται να αναγνωρίσει το καθεστώς του πρόσφυγα στους Αρκάδες αιτούντες άσυλο. Όμως, η Elysium έχει εκφράσει τη βούληση να ανεχθεί τη βραχυπρόθεσμη παρουσία των προσφύγων, εφόσον η διεθνής κοινότητα, συμπεριλαμβανομένης της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, εξασφαλίσει τη φροντίδα τους και την παροχή βοήθειας.

Είστε υπεύθυνος προστασίας των προσφύγων που έφθασε πρόσφατα στην Elysium, που είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων και στο Πρωτόκολλο του 1967. Στο πλαίσιο της παρούσας άσκησης θεωρείτε ότι η UNHCR έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ότι όσοι διαφεύγουν από την Αρκαδία είναι πρόσφυγες κατά την έννοια της Σύμβασης του 1951.

α. Λαμβάνοντας υπόψη την κατάσταση που επικρατεί στην Elysium ποιες είναι οι συμβουλές που παρέχετε στην κυβέρνηση για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα των αιτούντων άσυλο από την Χαναδου/Αρκαδία;

β. Σε αυτό το πλαίσιο ανησυχείτε για τυχόν επαναπροώθηση των προσφύγων;

γ. Εξετάζοντας την κατάσταση, εντοπίστε – πλην του κινδύνου επαναπροώθησης – δύο προβλήματα προστασίας των προσφύγων από την Αρκαδία/Χαναδου.

Περίπτωση Κ

Το 1978 η Δημοκρατία της Ατλαντίδας προσχώρησε στη Σύμβαση του 1951 και στο Πρωτόκολλο του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων. Λίγο αργότερα, ίδρυσε το Συμβούλιο Καθορισμού του Καθεστώτος του Πρόσφυγα στις συνεδριάσεις του οποίου συμμετέχει η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες ως παρατηρητής/εμπειρογνώμονας. Οι αρνητικές αποφάσεις του Συμβουλίου Καθορισμού του Καθεστώτος του Πρόσφυγα επανεξετάζονται από το Εφετείο.

Επειδή αυξήθηκαν τα αιτήματα ασύλου η κυβέρνηση της Ατλαντίδας αποφάσισε να υιοθετήσει διαδικαστικά μέτρα που περιορίζουν την εξέτασή τους. Τα βασικά σημεία των προτάσεων είναι τα ακόλουθα:

α. Η κράτηση των αιτούντων άσυλο στα σύνορα ώστε να αποτρέπεται η είσοδος νέων.

β. Λεπτομερειακή εξέταση των αιτούντων άσυλο κατά την υποβολή του αιτήματος.

γ. Απαγόρευση στον παντρεμένο αιτούντα άσυλο να υποβάλει αυτοτελώς αίτημα ασύλου ανεξάρτητα από το/τη σύζυγό του.

δ. Επανεξέταση των αιτήσεων που απορρίπτονται από το Συμβούλιο Καθορισμού του Καθεστώτος του Πρόσφυγα από αξιωματούχο της Υπηρεσίας Μετανάστευσης και κατάργηση του δικαιώματος προσφυγής ενώπιον του Εφετείου.

ε. Απέλαση των αιτούντων άσυλο, που αναμένουν την έκδοση απόφασης επί του αιτήματός τους, στη χώρα καταγωγής τους με την προϋπόθεση της δυνατότητας επανεισόδου τους στην Ατλαντίδα στην περίπτωση ευδοκίμησης της προσφυγής τους.

Καλείστε να σχολιάσετε τις προαναφερόμενες προτάσεις για λογαριασμό της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Απαντήσεις στις Ασκήσεις του Κεφαλαίου 5

Περίπτωση Ι

α

Λαμβάνοντας υπόψη το μεγάλο αριθμό των προσφύγων που έφθασαν μαζικά στην Elysium φαίνεται πρακτικά προσηγορότερη η εφαρμογή της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα σε ομαδική και όχι και σε εξατομικευμένη βάση. Η προτιμώμενη επιλογή είναι η *εκ πρώτης όψεως αναγνώριση* των μελών της ομάδας ως προσφύγων της Σύμβασης. Μπορεί επίσης να εξεταστεί και η δυνατότητα παροχής προσωρινής προστασίας.

β Ναι

Καταρχήν, οι περιπολίες των ενόπλων δυνάμεων που έχουν ως στόχο να αποτρέψουν τους Αρκάδες να εισέλθουν στην Elysium συνιστούν *επαναπροώθηση*, εφόσον όσοι διαφεύγουν έχουν ανάγκη τη διεθνή προστασία. Δεύτερον, η πρόθεση της κυβέρνησης να επιτρέψει τη βραχυπρόθεσμη διαμονή των προσφύγων στη χώρα δημιουργεί συνθήκες που μπορεί να οδηγήσουν στην εξαναγκασμένη επιστροφή στη χώρα καταγωγής τους πριν βελτιωθούν οι συνθήκες στη Χαναδά, άρα πρόκειται για *επαναπροώθηση*.

γ

Οι ανησυχίες αφορούν:

- Τη διασφάλιση εγγράφων τεκμηρίωσης,
- Την παροχή επαρκούς τροφής, πόσιμου νερού και υλικών στέγασης,
- Την έλλειψη οργανωμένου συστήματος διανομής τροφής και υλικών στέγασης, που σημαίνει ότι κάποιοι πρόσφυγες, ειδικά οι ευάλωτοι, θα βρίσκονται άδικα σε μειονεκτική θέση.
- Την έλλειψη κατάλληλων υπηρεσιών υγείας,
- Την ύπαρξη ασυνόδευτων και αποχωρισμένων από τις οικογένειές τους παιδιών.

Περίπτωση Κ

Τα σχόλια της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για κάθε πρόταση είναι:

α. Ουδέποτε δικαιολογείται η άνευ προϋποθέσεων κράτηση ή η κράτηση ως μέσο αποτροπής εισόδου των αιτούντων άσυλο. Έτσι, η κράτηση των αιτούντων άσυλο στα σύνορα δεν είναι προσήκουσα και σύμφωνη με το Πόρισμα της Εκτελεστικής Επιτροπής Νο. 44 (XXXVII) 1986.

β. Η προϋπόθεση αυτή δεν πρέπει να εφαρμοσθεί στα ασυνόδευτα ή στα αποχωρισμένα από τις οικογένειές τους παιδιά που μόλις έφθασαν στη χώρα επειδή είναι ευάλωτα.

γ. Οι γυναίκες που επικαλούνται φόβο δίωξης δικαιούνται να υποβάλουν αυτοτελώς αίτημα ασύλου και αντιστρόφως οι άντρες.

δ. Οι απορριπτικές αποφάσεις ασύλου πρέπει να επανεξετάζονται από ανεξάρτητο και ανώτερο όργανο. Ο αξιωματούχος της Υπηρεσίας Μετανάστευσης δεν ικανοποιεί τις προϋποθέσεις αυτές σε σχέση με το Συμβούλιο Καθορισμού του Καθεστώτος του Πρόσφυγα.

ε. Γενικά, πρέπει να επιτρέπεται στους αιτούντες άσυλο να διαμένουν στη χώρα ασύλου έως την έκδοση οριστικής απόφασης επί του αιτήματός τους, δηλαδή έως την ολοκλήρωση της διαδικασίας προσφυγής / επανεξέτασης. Είναι ανεπαρκής εγγύηση η επιστροφή στη χώρα ασύλου εφόσον ευδοκιμήσει η προσφυγή.

Κεφάλαιο 6

Ο κύκλος της εξαναγκασμένης μετακίνησης Μέρος II: Κριτήρια Μεταχείρισης

Σημεία – κλειδιά

Η γνώση των κριτηρίων μεταχείρισης που δικαιούνται οι πρόσφυγες στη χώρα ασύλου.

Η κατανόηση του ρόλου της UNHCR για τη διασφάλιση της ικανοποίησης αυτών των κριτηρίων.

Η αξιολόγηση των ζητημάτων προστασίας που ανακύπτουν όσον αφορά στις γυναίκες, στα παιδιά και στις άλλες ομάδες με ειδικές ανάγκες.

Στο κεφάλαιο αυτό εξετάζονται οι ανάγκες των προσφύγων που ζουν στη χώρα ασύλου. Συχνά οι πρόσφυγες εξαρτώνται από την κυβέρνηση που τους φιλοξενεί και από την διεθνή βοήθεια, ειδικά στα πρώτα στάδια της ζωής τους στην εξορία. Όμως, ο στόχος της αυτάρκειας έχει ζωτική σημασία ειδικά στο πλαίσιο της αναζήτησης διαρκών και βιώσιμων λύσεων. Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο οι ανθρωπιστικές δραστηριότητες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, όπως είναι η παροχή τροφίμων, στέγης και ιατρικής βοήθειας, υποστηρίζουν την προστασία των προσφύγων. Αναλύονται επίσης ειδικά θέματα προστασίας των γυναικών και των παιδιών, που συνήθως αποτελούν την πλειοψηφία του προσφυγικού πληθυσμού, καθώς υπάρχουν κάποιες μέθοδοι κλειδιά που μπορεί να εφαρμοστούν κατά το σχεδιασμό των προγραμμάτων προστασίας. Επίσης εξετάζεται το πρόβλημα των προσφύγων που μετακινούνται από χώρα σε χώρα αναζητώντας αποτελεσματική προστασία.

6.1 Κριτήρια μεταχείρισης

Τα κριτήρια μεταχείρισης που μπορεί να αναμένουν οι πρόσφυγες από τη χώρα ασύλου στηρίζονται σε συνδυασμό του διεθνούς προσφυγικού δικαίου και του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Στη συνέχεια αναλύονται τα κριτήρια μεταχείρισης των προσφύγων στις χώρες που είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του 1951 και / ή στο Πρωτόκολλο του 1967. Αφού τα περισσότερα από τα δικαιώματα απορρέουν από τα διεθνή κείμενα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και από το εθνικό δίκαιο παρόμοια κριτήρια πρέπει να τηρούνται και στις χώρες που δεν είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του 1951 και / ή στο Πρωτόκολλο του 1967. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η υποχρέωση χορήγησης ταξιδιωτικών εγγράφων, που προβλέπεται αποκλειστικά στη Σύμβαση του 1951.

Σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951 η ενδιαφερόμενη κυβέρνηση υποχρεούται να εφαρμόζει τις διατάξεις της στους πρόσφυγες που βρίσκονται στο έδαφός της **χωρίς διάκριση** λόγω φυλής, θρησκείας ή χώρα καταγωγής ακόμη και στις περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης.

Αποτελεί προτεραιότητα η **προσωπική ακεραιότητα**, συμπεριλαμβανομένων της προστασίας από την επαναπροώθηση και της προστασίας από της βία στη χώρα καταγωγής. Οι πρόσφυγες πρέπει να στεγάζονται μακριά από τα σύνορα όταν συνεχίζονται οι εχθροπραξίες στη χώρα καταγωγής τους ώστε να μην κινδυνεύουν από διασυνοριακές επιθέσεις ή από τη διείσδυση ενόπλων στοιχείων. Γενικότερα, η χώρα ασύλου πρέπει να διασφαλίζει τις κατάλληλες ρυθμίσεις για την προστασία των προσφύγων από την εγκληματικότητα, και ειδικότερα από τα εγκλήματα των οποίων κίνητρο είναι ο ρατσισμός ή η ξενοφοβία, συμπεριλαμβανομένων των βασανιστηρίων ή της εξευτελιστικής μεταχείρισης από τους κυβερνητικούς αξιωματούχους.

Οι εξαιρέσεις της αρχής της *μη επαναπροώθησης*, που προβλέπονται τόσο στο συμβατικό όσο και στο εθνικό δίκαιο, πρέπει να ερμηνεύονται συσταλτικά. Εφαρμόζονται ως έσχατη λύση όταν ο ενδιαφερόμενος αποτελεί πραγματικό κίνδυνο για την εθνική ασφάλεια της χώρας όπου διαμένει ή κρίνεται επικίνδυνος για την κοινότητα της χώρας ασύλου όντας καταδικασμένος τελεσίδικα για ιδιαίτερα σοβαρό αδίκημα. Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να υπάρχει η δυνατότητα απομάκρυνσης σε τρίτη χώρα. Σε άλλες εφαρμόζεται η απαγόρευση επιστροφής του ενδιαφερόμενου σε χώρα όπου κινδυνεύει να υποστεί βασανιστήρια, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία.

Όμως, η ασφάλεια δεν έχει ιδιαίτερη σημασία εάν ο πρόσφυγας αδυνατεί να ανταποκριθεί στις βασικές βιοτικές και **υλικές ανάγκες διαβίωσης**. Συχνά η χώρα ασύλου χρειάζεται

βοήθεια για να ικανοποιήσει τις ανάγκες διατροφής, στέγασης, ένδυσης και ιατρικής περίθαλψης των προσφύγων. Συχνά η κυβέρνηση υποχρεώνεται να στηριχθεί στη βοήθεια της διεθνούς κοινότητας. Σε αυτές τις περιπτώσεις η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες διανέμει στους πρόσφυγες τα βασικά είδη πρώτης ανάγκης και παρέχει τις αναγκαίες υπηρεσίες. Οι μπλε σκηνές από πλαστικό με το λογότυπο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες αποτελούν σύμβολο προστασίας στις προσφυγικές καταστάσεις έκτακτης ανάγκης ανά τον κόσμο. Όπως μνημονεύεται στην Ατζέντα για την Προστασία ένας από τους στόχους της UNHCR είναι η βελτίωση της προστασίας των γυναικών και των παιδιών που αποτελούν την πλειοψηφία του προσφυγικού πληθυσμού. Στην επίτευξη του στόχου αυτού συμβάλει η διασφάλιση της συμμετοχής των γυναικών και των παιδιών, σε ισότιμη βάση με τους άντρες, στη λήψη των αποφάσεων που επηρεάζουν την καθημερινή ζωή τους.

Για τους περισσότερους πρόσφυγες μπορεί να είναι αναπόφευκτη η εξάρτηση από την υποστήριξη άλλων, ειδικά στα πρώτα στάδια της διαμονής τους στη χώρα ασύλου. Όμως, προοδευτικά μπορούν να αρχίσουν να στηρίζονται στις δεξιότητές τους για την ικανοποίηση των καθημερινών αναγκών τους σε προσωπικό και οικογενειακό επίπεδο. Είναι προς το συμφέρον της χώρας ασύλου να διευκολύνει την **αυτάρκεια** επιτρέποντας την πρόσβαση των προσφύγων στην αγορά εργασίας και στις δραστηριότητες αυτό-απασχόλησης. Αυτές οι πρωτοβουλίες θα βοηθήσουν τελικώς τους πρόσφυγες στην ανεύρεση διαρκών λύσεων για το πρόβλημά τους, επιλέγοντας είτε τον εθελοντικό επαναπατρισμό, είτε την ένταξη στη χώρα ασύλου είτε τη μετεγκατάσταση. Κάποιες φορές εκφράζονται κατανοητές ανησυχίες για τους πολίτες της χώρας ασύλου που εξαιτίας των προσφύγων χάνουν σε ελάχιστες περιπτώσεις ευκαιρίες απασχόλησης. Οι πρόσφυγες συμβάλουν στην ενίσχυση της ανάπτυξης της χώρας που τους φιλοξενεί παρέχοντας δεξιότητες και εργασία σε ανεπαρκώς επανδρωμένους τομείς, συνεισφέροντας σε έργα υποδομών και καλλιεργώντας εγκαταλελειμμένους αγρούς.

Η **ελευθερία κυκλοφορίας** που απολαμβάνουν οι πρόσφυγες αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την επίτευξη της αυτάρκειας που έχει ιδιαίτερη βαρύτητα για την ποιότητα της προστασίας γενικότερα. Οι πρόσφυγες πρέπει να δικαιούνται να κυκλοφορούν ελεύθερα στη χώρα ασύλου, όπως ακριβώς και οι πολίτες της, εκτός εάν αποτελούν απειλή για τη δημόσια τάξη ή υγεία. Φυσικά, μπορεί να απαγορεύεται η πρόσβαση όλων των κατοίκων της χώρας ασύλου σε ορισμένες περιοχές για λόγους ασφαλείας (για παράδειγμα όταν ξεσπούν συνοριακές αψιμαχίες), οπότε οι σχετικοί περιορισμοί αφορούν και τους πρόσφυγες.

Η ικανότητα των προσφύγων να απολαμβάνουν πολλά από τα δικαιώματα που προαναφέρονται ειδικά την ελευθερία κυκλοφορίας και την προστασία από την *επαναπροώθηση* είναι σημαντικά ενισχυμένη όταν διαθέτουν **προσωπικά έγγραφα ταυτότητας**. Με εξαίρεση την περίπτωση όπου ο πρόσφυγας είναι κάτοχος ταξιδιωτικού εγγράφου η χώρα ασύλου υποχρεούται να χορηγεί δελτίο ταυτότητας σε κάθε πρόσφυγα. Για την ενίσχυση των διαδικασιών καταγραφής η UNHCR συνεργάζεται συχνά με τις κυβερνήσεις που δεν εκπληρώνουν αυτές τις υποχρεώσεις για την από κοινού έκδοση εγγράφων τεκμηρίωσης της ταυτότητας. Μερικές φορές η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες εκδίδει έγγραφα τα οποία βεβαιώνουν ότι ο κάτοχός τους υπάγεται στην εντολή της. Τα έγγραφα αυτά μειώνουν τον κίνδυνο απέλασης ή αυθαίρετης κράτησης των προσφύγων και συχνά αποτελούν εγγύηση για την άσκηση άλλων δικαιωμάτων τους.

Η Σύμβαση του 1951 περιγράφει **τον τύπο των ταξιδιωτικών εγγράφων**, ώστε να αναγνωρίζονται από τα υπόλοιπα συμβαλλόμενα μέρη της Σύμβασης. Κάποια κράτη εκδίδουν αυτομάτως τα ταξιδιωτικά έγγραφα σε κάθε πρόσφυγα που πληροί τις προϋποθέσεις του

ορισμού, ενώ άλλα λαμβάνοντας υπόψη το διοικητικό κόστος έκδοσης τους τα εκδίδουν μετά από σχετικό αίτημα των προσφύγων.

Οι ειδικές ανάγκες των παιδιών προσφύγων περιλαμβάνουν την πρόσβαση στην προσήκουσα **εκπαίδευση**, τουλάχιστον στην πρωτοβάθμια, και σε ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Σε κάποιες περιπτώσεις τα παιδιά πρόσφυγες παρακολουθούν μαθήματα στις ίδιες τάξεις με τα παιδιά που είναι πολίτες της χώρας ασύλου. Ειδικές ρυθμίσεις υιοθετούνται για την εκπαίδευση των παιδιών προσφύγων που διαμένουν σε προσφυγικούς καταυλισμούς. Προσεκτικά πρέπει να εξετάζονται το πρόγραμμα και η γλώσσα διδασκαλίας. Εφόσον είναι εφικτό η εκπαίδευση των παιδιών που βιώνουν προσφυγικές καταστάσεις πρέπει να αποτελεί συνέχεια της εκπαίδευσης που είχαν στη χώρα καταγωγής τους. Ταυτόχρονα, η εκπαίδευση που τους παρέχεται πρέπει να τα προετοιμάζει για το μέλλον, που δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη τον επαναπατρισμό.

Η **οικογενειακή ενότητα** είναι ένα άλλο καθοριστικό ζήτημα για τα παιδιά που αποχωρίζονται από τις οικογένειές τους στο δρόμο προς την εξορία. Η συνένωση των στενών μελών της οικογένειας (τουλάχιστον συζύγων και εξαρτώμενων παιδιών) στη χώρα ασύλου έχει ζωτική σημασία.

Η σχέση των χωρών ασύλου με τους πρόσφυγες δεν είναι μονομερής: οι πρόσφυγες **υποχρεούνται να συμμορφώνονται με τους νόμους** της χώρας όπου ζουν, συμπεριλαμβανομένων των κανονισμών που αφορούν στην τήρηση της δημόσιας τάξης. Οι πρόσφυγες υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής της ποινικής νομοθεσίας της χώρας ασύλου όπως και οι πολίτες της χώρας αυτής. Επίσης, θεμελιώδες ατομικό δικαίωμα των προσφύγων είναι η απρόσκοπτη πρόσβαση στα δικαστήρια της χώρας ασύλου.

Οι **καταστάσεις μαζικής εισροής** παρουσιάζουν ιδιαίτερες προκλήσεις όσον αφορά στην παροχή των αποδεκτών κριτηρίων μεταχείρισης στους πρόσφυγες. Η ενδιαφερόμενη χώρα αντιμετωπίζει ξαφνικά αυξημένη ζήτηση πόρων. Για τις φτωχές χώρες είναι πραγματικός αγώνας η εξασφάλιση της κατάλληλης υλικής υποστήριξης των προσφύγων, κυρίως όταν είναι παρατεταμένη η προσφυγική κρίση. Το *Πόρισμα Νο. 22 (ΧΧΧΙΙ) 1981* της Εκτελεστικής Επιτροπής που υιοθετήθηκε επ' ευκαιρία της προσφυγικής κρίσης της νοτιο-ανατολικής Ασίας επιβεβαιώνει την ανάγκη τήρησης των προαναφερθέντων ελάχιστων ανθρωπιστικών κριτηρίων. Έτσι, η διεθνής συνεργασία είναι κρίσιμη στις περιπτώσεις μαζικής εισροής.

6.1.1 Ειδικά ζητήματα προστασίας

Αναπόφευκτα, οι πρόσφυγες αποκóπτονται από τις κοινωνικές δομές της χώρας καταγωγής τους βιώνοντας την τραυματική εμπειρία της διαφυγής και την ένταση της ζωής στην εξορία. Κυρίως, πλήττονται όσοι ζουν διασκορπισμένοι στην κοινότητα της χώρας ασύλου ή στεγάζονται σε ειδικά σχεδιασμένα κέντρα ή καταυλισμούς. Αποτέλεσμα των πιέσεων που ασκεί στην οικογένεια η προσφυγική κατάσταση μπορεί να είναι η έξαρση της ενδο-οικογενειακής βίας ή η κακοποίηση των παιδιών. Βία μπορεί να ξεσπάσει και στις κοινότητες των προσφύγων, ειδικά στους καταυλισμούς, όταν το σύστημα εφαρμογής του νόμου στη χώρα ασύλου δεν είναι αποτελεσματικό. Για την αντιμετώπιση της βίας και της κακοποίησης είναι σημαντική η δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης στην προσφυγική κοινότητα. Πρέπει να υιοθετηθούν αποτελεσματικά συστήματα που επιτρέπουν την επίβλεψη της προόδου που επιτυγχάνεται για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων.

Η αύξηση των αστυνομικών περιπολιών ή των ειδικών φρουρών ασφαλείας των καταυλισμών συμβάλει στη βελτίωση της ασφάλειας και της εμπιστοσύνης των προσφύγων. Η ικανότητα

των προσφύγων να συμμετέχουν και να υιοθετούν μέτρα για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν είναι καίριας σημασίας. Στα συλλογικά κέντρα στέγασης η γενικότερη ασφάλεια των προσφύγων ενισχύεται με τον κατάλληλο φωτισμό και την εγκατάσταση των χώρων υγιεινής σε ασφαλείς και καλά φωτισμένες περιοχές. Οι πρωτοβουλίες για την υποστήριξη της αυτάρκειας συμβάλλουν στη μείωση των περιστατικών της ενδο-οικογενειακής βίας και άλλων μορφών αντικοινωνικής συμπεριφοράς που συχνά οφείλονται στην απόγνωση και στην αγωνία που νοιώθουν οι αποδυναμωμένοι άντρες πρόσφυγες.

Η εγγύτητα των προσφυγικών καταυλισμών στη χώρα καταγωγής αποτελεί καίριο ζήτημα προστασίας. Τις τελευταίες δεκαετίες ένοπλοι παρεισύφρησαν σε προσφυγικούς καταυλισμούς πλήττοντας τον **κοινωνικό και ανθρωπιστικό χαρακτήρα του ασύλου**. Η παρουσία των ένοπλων ομάδων δεν ενέχει μόνον τον κίνδυνο ανάληψης στρατιωτικής και αστυνομικής δράσης κατά των προσφύγων: φοβίζει τους πρόσφυγες και απειλεί την κοινωνική ηρεμία των προσφυγικών καταυλισμών. Για παράδειγμα, στην κρίση της Ρουάντα (1994-1996) ένοπλα στελέχη της προηγούμενης κυβέρνησης διαχειρίζονταν πολλούς από τους προσφυγικούς καταυλισμούς, ήλεγχαν τη διανομή της ανθρωπιστικής βοήθειας, αποσπούσαν «φόρους» και δημιουργώντας κλίμα ανασφάλειας απειλούσαν σοβαρά τις αρχές της χώρας καταγωγής των προσφύγων.

Το Πόρισμα No. 94 (LIII) 2002 της Εκτελεστικής Επιτροπής επιβεβαιώνει ότι αποτελεί κατ' αρχήν ευθύνη της χώρας ασύλου να διασφαλίσει την απομάκρυνση των ένοπλων από τους προσφυγικούς καταυλισμούς. Αλλά πολλές χώρες δεν διαθέτουν τους αναγκαίους υλικούς και ανθρώπινους πόρους για την ανταποκριθούν σε αυτό το δύσκολο έργο. Συχνά απαιτείται η ουσιαστική υποστήριξη της διεθνούς κοινότητας. Ελλείψει εξειδικευμένης οργάνωσης στο σύστημα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών ειδικά αρμόδιας για τον εντοπισμό και την απομάκρυνση των ένοπλων στοιχείων από τους προσφυγικούς πληθυσμούς, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού συνεργάζονται με τα κράτη για την ανεύρεση πρακτικών μέσων αντιμετώπισης αυτού του δύσκολου έργου. Μια προσέγγιση είναι η εφαρμογή διαδικασίας προκαταρκτικής εξέτασης στα σύνορα με στόχο το διαχωρισμό όσων έχουν ανάγκη τη διεθνή προστασία από τους ενόπλους που συμμετέχουν σε στρατιωτικές δραστηριότητες ή που αναζητούν ανάπαυλα για να επαναδραστηριοποιηθούν στη συνέχεια σε στρατιωτικές ενέργειες. Η *Ατζέντα για την Προστασία* αναφέρει κάποια μέτρα που μπορεί να εφαρμοσθούν για τη βελτίωση της ασφάλειας των προσφύγων, συμπεριλαμβανομένης της συνεργασίας των χωρών ασύλου με την UNHCR και τα κράτη δωρητές.

Ένας άλλος κίνδυνος που διατρέχουν οι πρόσφυγες που διαμένουν κοντά σε θέατρα ένοπλων συγκρούσεων είναι η **στρατολόγηση σε ένοπλες ομάδες**. Κορίτσια και αγόρια κινδυνεύουν, ειδικά όταν παρέχονται στους εφήβους ανεπαρκείς εκπαιδευτικές ή ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Λαμβάνοντας υπόψη τον εξαναγκασμένο χαρακτήρα της στρατολόγησης σ' αυτές τις περιπτώσεις είναι καίριας σημασίας η διατήρηση του κοινωνικού χαρακτήρα των προσφυγικών καταυλισμών, η ενίσχυση της συνοχής της προσφυγικής κοινότητας και η επιτήρηση των δραστηριοτήτων των νεαρών προσφύγων. Η διευκόλυνση της ομαλοποίησης της κοινωνικής ζωής των παιδιών στρατιωτών που έχουν αποδράσει έχει ιδιαίτερη σημασία. Σχετικά, επιβάλλεται η παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών που συμβάλλουν στη διαχείριση της τραυματικής εμπειρίας που έχουν βιώσει. Ο όρος «παιδιά στρατιώτες» δεν αφορά μόνον τα παιδιά που έφεραν ή χρησιμοποίησαν όπλο. Αφορά επίσης κάθε παιδί που υπηρέτησε σε

ένοπλη ομάδα με οιαδήποτε ιδιότητα, συμπεριλαμβανομένων των κοριτσιών που στρατολογούνται για σεξουαλικούς λόγους ή για την σύναψη εξαναγκασμένων γάμων.

Η σεξουαλική βία και η βία που οφείλεται στο γένος είναι μορφές εκδήλωσης της ενδοοικογενειακής βίας και μπορεί να πλήξει τους πρόσφυγες. Πρόκειται για παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου που διαιωνίζει τα στερεότυπα για τους διαφορετικούς ρόλους που οι άντρες και οι γυναίκες έχουν στην κοινωνία. Δεδομένου ότι στις περισσότερες κοινωνίες οι άντρες είναι παραδοσιακά δυνατότεροι συχνά οι γυναίκες και τα κορίτσια είναι θύματα σεξουαλικής βίας ή άλλων μορφών βίας που οφείλεται στο γένος τους και μπορεί να εκδηλώνεται με σωματική ή σεξουαλική κακοποίηση, συμπεριλαμβανομένων του βιασμού, της εμπορίας ανθρώπων και της γυναικείας κλειτοριδεκτομής. Η σεξουαλική βία ή η βία που οφείλεται στο γένος μπορεί να οδηγήσει στην εξορία όταν η σεξουαλική επίθεση χρησιμοποιείται στον πόλεμο ως όπλο. Μπορεί επίσης να εκδηλωθεί κατά τη διαφυγή από τη χώρα καταγωγής αλλά και στη χώρα ασύλου όταν, για παράδειγμα, τα κορίτσια πρόσφυγες αναγκάζονται να εξασφαλίσουν εκπορνευόμενα τη διατροφή της οικογένειάς τους.

Η *Ατζέντα για την Προστασία* επικύρωσε τις ολοκληρωμένες κατευθυντήριες οδηγίες για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της σεξουαλικής βίας ή της βίας που οφείλεται στο γένος που εξέδωσε η UNHCR. Τα αίτια της σεξουαλικής βίας ή της βίας που οφείλεται στο γένος είναι περίπλοκα και πηγάζουν από βασικές κοινωνικές δομές. Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή μέτρων αντιμετώπισης και πρόληψης της βίας αυτής της μορφής πρέπει να λαμβάνουν υπόψη διάφορους παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων της προσφυγικής κοινότητας και όσων εμπλέκονται στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας. Σύμφωνα με τον *Κώδικα Συμπεριφοράς της UNHCR* το προσωπικό της οργάνωσης υποχρεούται να απέχει από κάθε πράξη κατάχρησης της εξουσίας και ειδικότερα να μην επιδιώκει να απολαμβάνει σεξουαλικά οφέλη με αντάλλαγμα την προστασία των προσφύγων ή την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας. Το *Πόρισμα Νο. 98 (LIV) 2003* της Εκτελεστικής Επιτροπής υπογραμμίζει την ανάγκη να υιοθετήσουν οι χώρες ασύλου μέτρα για την πρόληψη της σεξουαλικής κακοποίησης και της εκμετάλλευσης των προσφύγων που ζουν στις επικράτειές τους.

6.1.2 Μεθοδολογία προστασίας

Για τη συστηματική και υπεύθυνη υλοποίηση των δραστηριοτήτων προστασίας είναι σημαντικό να **λαμβάνονται υπόψη το φύλο και η ηλικία, να ενθαρρύνεται η προσέγγιση της ανάπτυξης κοινότητας και να διασφαλίζεται ο σεβασμός των δικαιωμάτων προστασίας των προσφύγων.**

Η συνεκτίμηση του φύλου και της ηλικίας σημαίνει την αξιολόγηση των συνεπειών κάθε σχεδιασμένης δράσης για τις γυναίκες, τους άντρες, τα κορίτσια και τα αγόρια, συμπεριλαμβανομένων της νομοθεσίας, των πολιτικών και των προγραμμάτων σε κάθε τομέα και σε όλα τα επίπεδα. Πρόκειται για στρατηγική που διασφαλίζει ότι λαμβάνονται υπόψη οι ανησυχίες όλων, γυναικών και αντρών, κοριτσιών και αγοριών, κατά το σχεδιασμό, την υλοποίηση, την επίβλεψη και την αξιολόγηση των πολιτικών και των προγραμμάτων σε όλες τις σφαίρες, πολιτική, οικονομική και κοινωνική, ώστε να μην υπάρχουν ανισότητες. Απώτατος στόχος αυτής της στρατηγικής είναι η επίτευξη της ισότητας σε επίπεδο γένους και ηλικίας.

Συχνά θεωρείται λανθασμένα ότι το γένος αφορά μόνον γυναίκες και ότι γενικότερα αναφέρεται στην υιοθέτηση ειδικών προγραμμάτων για γυναίκες. Η εκτίμηση του γένους και

ηλικίας είναι επιχειρησιακή προτεραιότητα που περιλαμβάνει άντρες και γυναίκες όλων των ηλικιών, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών.

Η **προσέγγιση που στηρίζεται στην ανάπτυξη της κοινότητας**, σημαίνει την αντιπροσωπευτική συμμετοχή όλων των ομάδων της κοινότητας (γυναικών, αντρών, παιδιών, ηλικιωμένων, μειονοτήτων, κλπ) στην αξιολόγηση, στην υλοποίηση, στην επίβλεψη και στην αποτίμηση των προγραμμάτων που την αφορούν. Η ενίσχυση της συμμετοχής των προσφύγων σε αυτές τις δραστηριότητες λήψης αποφάσεων συμβάλει στην αποκατάσταση της αξιοπρέπειάς τους και της αυτό-εκτίμησής τους και ενθαρρύνει την αυτάρκεια τους.

Δικαιολογητική βάση του **σεβασμού των δικαιωμάτων προστασίας των προσφύγων** τα διεθνή κριτήρια των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ο σεβασμός αυτός μετουσιώνει τους κανόνες, τα κριτήρια και τις αρχές του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε σχέδια, πολιτικές και διαδικασίες προστασίας των προσφύγων. Τα δικαιώματα αυτά απαριθμούνται σε διεθνείς συνθήκες και διακηρύξεις που ρυθμίζουν την άσκηση ατομικών, πολιτισμικών, οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Η άσκηση των δικαιωμάτων αυτών διέπεται από τις αρχές της ισότητας και της δικαιοσύνης, της ευθύνης, της αντιπροσώπευσης και της συμμετοχής.

Συχνά είναι δύσκολο να επαληθεύσει το προσωπικό της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες αν κατά την εκπλήρωση του έργου προστασίας των προσφύγων συνεκτιμώνται το γένος και η ηλικία, εφαρμόζεται η προσέγγιση της ανάπτυξης της κοινότητας και τηρούνται τα δικαιώματα προστασίας των προσφύγων. Κατά συνέπεια, είναι σημαντική η ανάλυση των διαφορετικών συνεπειών της ανθρωπιστικής δράσης για τους άντρες, τις γυναίκες, τους ηλικιωμένους και τα παιδιά. Η **ολοκληρωμένη ανάλυση της κατάστασης** συμβάλει συχνά καθοριστικά στην αξιολόγηση της κατάστασης των γυναικών, των αντρών, των κοριτσιών και των αγοριών που ζουν στους καταυλισμούς και στο σχεδιασμό στρατηγικών και προγραμμάτων που τους αφορούν. Κατά την ανάλυση της κατάστασης συλλέγονται πληροφορίες για τα κύρια προβλήματα και τις βασικές ανάγκες του προσφυγικού πληθυσμού και εντοπίζονται οι κύριοι πόροι του προσφυγικού πληθυσμού. Η ανάλυση των πληροφοριών αυτών συμβάλει στο σχεδιασμό αποτελεσματικότερων και ενισχυμένων προγραμμάτων προστασίας και βοήθειας των προσφύγων.

6.1.3 Δευτερογενείς μετακινήσεις

Όταν οι πρόσφυγες δεν απολαμβάνουν αποτελεσματική προστασία στην πρώτη χώρα όπου αιτούνται την παροχή διεθνούς προστασίας μπορεί να αναζητήσουν ασφάλεια αλλού. Τη διαδρομή αυτή από την πρώτη χώρα ασύλου, που αποκαλείται δευτερεύουσα μετακίνηση, ακολουθούν οι πρόσφυγες που δεν έχουν πρόσβαση στις διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, ή προσπάθησαν ανεπιτυχώς να τακτοποιήσουν το καθεστώς παραμονής τους στη χώρα ασύλου ή δεν επωφελούνται της προσήκουσας ανθρωπιστικής βοήθειας, ακόμα και μετά την αναγνώρισή τους ως προσφύγων, ή κινδυνεύουν στη χώρα ασύλου ή δεν έχουν πρόσβαση στις διαρκείς και βιώσιμες λύσεις. Η δημιουργία δομών προστασίας στις πρώτες χώρες ασύλου, ειδικότερα η υιοθέτηση διαδικασιών καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα και κριτηρίων μεταχείρισης, είναι σημαντικό μέτρο που συμβάλει αποτελεσματικά στην πρόληψη αυτών των μετακινήσεων. Οι δευτερεύουσες μετακινήσεις μπορεί να εκδηλώνονται και σε παρατεταμένες προσφυγικές καταστάσεις, όταν οι πρόσφυγες διαπιστώνουν ότι δεν υπάρχει λύση για το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν (βλέπε Κεφάλαιο 7).

Περίληψη

Κριτήρια μεταχείρισης

Τα δικαιώματα των αναγνωρισμένων προσφύγων :

- Απορρέουν από το διεθνές προσφυγικό δίκαιο και το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου,
- Δεν διαφέρουν από χώρα σε χώρα και δεν εξαρτώνται από το εάν η χώρα ασύλου είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση του 1951 / Πρωτόκολλο του 1967,
- Συμπληρώνονται από τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνουν οι πρόσφυγες στη χώρα ασύλου, ειδικότερα τη υποχρέωσή τους να συμμορφώνονται με τους νόμους και τους κανονισμούς.

Ανθρωπιστική βοήθεια

Η διεθνής διακρατική συνεργασία είναι ουσιαστική γιατί διασφαλίζει τη σύμφωνη με τα διεθνή κριτήρια μεταχείριση των προσφύγων, ειδικότερα όταν η χώρα ασύλου έχει περιορισμένους πόρους.

Συχνά, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες παρέχει στους πρόσφυγες ανθρωπιστική βοήθεια και βασικές υπηρεσίες.

- Η βοήθεια αυτή συμβάλει στην εξασφάλιση των στόχων της προστασίας, ειδικότερα στο μέτρο που οι γυναίκες και τα παιδιά αποτελούν την πλειοψηφία των περισσότερων προσφυγικών πληθυσμών.
- Το προσωπικό της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες υποχρεούται να μην εκμεταλλεύεται την εξουσία που αντλεί από τη διαχείριση των περιορισμένων πόρων.

Ειδικά ζητήματα προστασίας

Είναι αναγκαία η συνεργασία των κυβερνήσεων με τους ανθρωπιστικούς φορείς, συμπεριλαμβανομένης της UNHCR, και τους πρόσφυγες για την αντιμετώπιση:

- Της βίας που μπορεί να ξεσπά στις προσφυγικές κοινότητες λόγω της διακοπής των φυσιολογικών κοινωνικών δομών,
- Του κινδύνου διείσδυσης των ένοπλων στοιχείων στις προσφυγικές κοινότητες που έχουν διαφύγει συρράξεις,
- Της ειδικής κατάστασης των παιδιών προσφύγων που είναι ευάλωτα στην στρατολόγηση από ένοπλες ομάδες,
- Της σεξουαλικής βίας καθώς και της βίας που οφείλεται στο γένος και που κατά κύριο λόγο πλήττουν τις γυναίκες και τα κορίτσια πρόσφυγες.

Συμπληρωματική Βιβλιογραφία

Μαζική εισροή στη χώρα ασύλου

Handbook for Emergencies, UNHCR, 2000 (second edition).

Κοινωνικός και ανθρωπιστικός χαρακτήρα του ασύλου

ExCom Conclusion No. 94 (LIII) 2002 on the Civilian and Humanitarian Character of Asylum.

Πόρισμα της Εκτελεστικής Επιτροπής No. 48 (XXXVIII) 1987 για τις Στρατιωτικές ή Ένοπλες Επιθέσεις στους Προσφυγικούς Καταυλισμούς και Εγκαταστάσεις.

Πόρισμα της Εκτελεστικής Επιτροπής No. 45 (XXXVII) 1986 για τις Στρατιωτικές ή Ένοπλες Επιθέσεις στους Προσφυγικούς Καταυλισμούς και Εγκαταστάσεις.

Παιδιά

ExCom Conclusion No. 84 (XLVIII) 1997 on Refugee Children and Adolescents.

Action for the Rights of the Child, Save the Children/OHCHR/UNHCR/UNICEF, 2002 (CD-ROM).

Παιδιά πρόσφυγες: Κατευθυντήριες αρχές για την παιδική προστασία και πρόνοια, Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Αθήνα 1997.

Σεξουαλική βία και βία που οφείλεται στο γένος

ExCom Conclusion No. 98 (LIV) 2003 on Protection from Sexual Abuse and Exploitation.

ExCom Conclusion No. 73 (XLIV) 1993 για την Προστασία των Προσφύγων και τη Σεξουαλική Βία.

Sexual and Gender – based Violence against Refugees, Returnees and Internally Displaced Persons, UNHCR, 2003.

Code of Conduct, UNHCR 2002.

Ασκήσεις

Περίπτωση Α

Συνέχεια της περίπτωσης Ι του 6^{ου} Κεφαλαίου

Στα μέσα του 2004 βελτιώθηκαν οι συνθήκες διαβίωσης στους προσφυγικούς καταυλισμούς της Elysium. Δόθηκε στους πρόσφυγες μπλε πλαστικό για την κατασκευή σκηνών και βελτιώθηκε η πρόσβαση σε πόσιμο νερό. Όμως, η ασφάλεια των καταυλισμών αποτελούσε σημαντικό πρόβλημα: επειδή βρίσκονταν κοντά στα σύνορα ήταν τόπος ανάπαυλας των μελών του Απελευθερωτικού Μετώπου της Αρκαδίας. Η ανθρωπιστική βοήθεια παρεκτρέπεται σε όσους δεν ήταν πρόσφυγες και επιπλέον δημιουργήθηκε στους καταυλισμούς κλίμα εκφοβισμού. Το προσωπικό των ανθρωπιστικών οργανώσεων, συμπεριλαμβανομένης της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, κατέβαλε κάθε δυνατή προσπάθεια, αλλά η κυβέρνηση της Elysium αποφάσιζε την ανάπτυξη δυνάμεων ασφαλείας προκειμένου να εκδιώξουν τα ένοπλα στοιχεία από τους καταυλισμούς. Αντίθετα, οι πρόσφατες επιδρομές των ειδικών αστυνομικών δυνάμεων της Elysium, που είχαν ως στόχο τη σύλληψη μελών του Απελευθερωτικού Μετώπου της Αρκαδίας, οδήγησαν στην αυθαίρετη σύλληψη και κράτηση νεαρών αντρών προσφύγων.

Επιπλέον, οι αρχές απαγόρευαν στους πρόσφυγες να εξέρχονται από τους καταυλισμούς εκτός εάν ελάμβαναν ειδική άδεια από το διοικητή, που ήταν ανώτατο στέλεχος της Αστυνομίας. Ο διοικητής ήταν σπάνια παρών στον καταυλισμό, με αποτέλεσμα να είναι δύσκολη έως ανέφικτη η εξασφάλιση άδειας εξόδου. Κάποιοι πρόσφυγες εξήλθαν από τον καταυλισμό για να καλλιεργήσουν εγκαταλελειμμένους αγρούς και να εξασφαλίσουν συμπληρωματικά τρόφιμα. Κατά διαστήματα, οι αρχές του καταυλισμού συλλάμβαναν τους πρόσφυγες που εξέρχονταν χωρίς άδεια και διέτασσαν την κράτησή του. Οι φύλακες που ήταν υπεύθυνοι για την κράτησή τους τους ξυλοκοπούσαν και τους παρείχαν ελάχιστη τροφή. Από τον καταυλισμό εξέρχονταν επίσης κρυφά και γυναίκες για να συλλέξουν ξύλα για φωτιά, επειδή οι σχετικές προμήθειες της ανθρωπιστικής βοήθειας δεν επαρκούσαν. Πρόσφατα, συμμορία ντόπιων αντρών βίασε τρεις γυναίκες πρόσφυγες που είχαν εξέλθει χωρίς άδεια από τον καταυλισμό. Τα θύματα του βιασμού ανέφεραν το περιστατικό στο τοπικό αστυνομικό τμήμα, που δεν ανέλαβε καμιά πρωτοβουλία για τον εντοπισμό των αυτουργών.

Κατά την επίσκεψή σας στον καταυλισμό ασχολείστε με την περίπτωση του Ιούλιου, ενός δεκάχρονου αγοριού τον οποίο φροντίζει η 19χρονη αδερφή του, η Camille. Διέφυγαν από την Αρκαδία όταν οι στρατιώτες σκότωσαν τους γονείς τους. Η Camille αντιμετώπιζε προβλήματα κατά τη διανομή του συσσιτίου: δεν μπορούσε να εξασφαλίσει τις κατάλληλες μερίδες τροφής για τον εαυτό της και τον αδερφό της. Η διανομή της τροφής έχει ανατεθεί σε ντόπιους που απασχολούνται σε μια μη κυβερνητική οργάνωση που υλοποιεί πρόγραμμα της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Στα σημεία διανομής επικρατεί συνωστισμός, οι άνθρωποι σπρώχνονται για να εξασφαλίσουν προμήθειες. Έτσι, οι γυναίκες μένουν πίσω. Σε μια πρόσφατη επίσκεψή σας στον καταυλισμό μαθαίνετε από τον Ιούλιο ότι ο Pedro, ένας νέος φίλος της αδερφής του, που είναι πολίτης της Elysium, τους εξασφαλίζει τα απαραίτητα είδη για τη διατροφή τους. Ο Ιούλιος σας αναφέρει ότι ο Pedro τους δίνει τρόφιμα μετά από τακτικές συναντήσεις που έχει με την αδερφή του για να μιλούν. Ο Ιούλιος έχει παρατηρήσει ότι μετά από τις συναντήσεις με τον Pedro η αδερφή του επιστρέφει

ταραγμένη και συχνά φαίνεται κλαμένη. Ο Ιούλιος έχει δει τον Pedro να εργάζεται για τη μη κυβερνητική οργάνωση που διανέμει τρόφιμα στον καταυλισμό.

Ο Ιούλιος σας ανέφερε επίσης ότι είναι πολύ χαρούμενος που συνάντησε στον καταυλισμό ένα φίλο του από το σχολείο, τον Καίσαρα. Δεν ξέρει τι ακριβώς συνέβη στην οικογένεια του Καίσαρα αλλά τους θυμάται, γιατί ο πατέρας του, Αρκάς στην καταγωγή, είχε παντρευτεί με γυναίκα εθνοτικής καταγωγής Χαπια. Ο Καίσαρας ζει προς το παρόν με μια άλλη οικογένεια προσφύγων που έχει αναλάβει να τον φροντίζει με αντάλλαγμα κάποιες μικροδουλειές που του αναθέτουν. Ο Καίσαρας εμπιστεύτηκε στον Ιούλιο ότι δεν συμπαθεί πολύ αυτήν την οικογένεια γιατί ο πατέρας τον κτυπά όταν δεν κάνει καλά τη δουλειά που του έχει αναθέσει. Έχει ακούσει από μεγαλύτερα αγόρια ότι το Απελευθερωτικό Μέτωπο Αρκαδίας ψάχνει να στρατολογήσει νέα μέλη. Ο Καίσαρας σκέφτεται να προσχωρήσει στο Απελευθερωτικό Μέτωπο της Αρκαδίας γιατί πιστεύει ότι θα απολαμβάνει περισσότερο σεβασμό και δεν θα είναι δυστυχισμένος.

Έχετε επίσης γνωριστεί με μια γειτόνισσα του Ιούλιου, τη Μαρία. Ο σύζυγός της ήταν γνωστός επιχειρηματίας που δραστηριοποιείτο στην πολιτική στην Χαπαδου αλλά τώρα, χωρίς δουλειά, περνά τις ημέρες του πίνοντας και παίζοντας χαρτιά με άλλους άντρες του καταυλισμού. Όπως οι περισσότεροι άντρες νοιώθει αδύναμος και άχρηστος. Συχνά, το ποτό φουντώνει τη δυσαρέσκειά του και ξεσπά στη Μαρία καυγαδίζοντας έντονα μαζί της. Παρόλη τη δυσάρεστη κατάσταση που βιώνει η Μαρία συνεχίζει να κάνει ό,τι καλλίτερο για τη διατροφή και την ένδυση της οικογένειας ώστε να είναι οι συνθήκες διαβίωσής τους όσο γίνεται πιο άνετες.

Λίγες βδομάδες νωρίτερα, σε έναν ιδιαίτερα άγριο καυγά, η Μαρία ξυλοκοπήθηκε από το σύζυγό της και είχε ανάγκη ιατρική φροντίδα. Είχε μώλωπες και σοβαρό σκίσιμο στο δεξί μάτι της. Ανησυχώντας για τον εαυτό της και τα παιδιά η Μαρία παραπονέθηκε στο «Συμβούλιο Αρχηγών» του καταυλισμού για την επίθεση που δέχθηκε από τον άντρα της. Στο Συμβούλιο Αρχηγών συμμετέχουν παραδοσιακοί ηγέτες της εθνοτικής ομάδας των Αρκάδων. Επικαλούμενο τα ήθη και τα έθιμα τους, σύμφωνα με τα οποία οι διαφωνίες μεταξύ συζύγων είναι υπόθεση ιδιωτική στην οποία δεν παρεμβαίνει η κοινότητα, το Συμβούλιο απάλλαξε το σύζυγο της Μαρίας για τη βίαιη συμπεριφορά του.

Προκειμένου να ιεραρχήσετε τα ζητήματα που έχουν προτεραιότητα, συντάξτε έναν κατάλογο με τα προβλήματα προστασίας που έχουν ανακύψει στον καταυλισμό γενικά ή σε συγκεκριμένους πρόσφυγες ειδικότερα.

Απαντήσεις στις Ασκήσεις του Κεφαλαίου 6

Περίπτωση Λ

Γενικά ζητήματα προστασίας:

- Η διείσδυση ενόπλων στοιχείων του Απελευθερωτικού Μετώπου της Αρκαδίας στους προσφυγικούς καταυλισμούς πλήττει την κοινωνική και ανθρωπιστική φύση του ασύλου με αποτέλεσμα να κινδυνεύουν οι πρόσφυγες από τις επιθέσεις των ενόπλων δυνάμεων της Χanadu και να είναι ανασφαλής η διαμονή τους στην Elysium στην περίπτωση που οι αρχές της θεωρήσουν ότι πρόκειται για ένοπλες ομάδες και όχι για πρόσφυγες.
- Εκφοβισμός των προσφύγων από μέλη του Απελευθερωτικού Μετώπου της Αρκαδίας.
- Παρεκτροπή της ανθρωπιστικής βοήθειας που προορίζεται για τους πρόσφυγες σε μη πρόσφυγες, για παράδειγμα στα μέλη του Απελευθερωτικού Μετώπου της Αρκαδίας.
- Αυθαίρετη σύλληψη και κράτηση των προσφύγων από την αστυνομία της Elysium.
- Αδυναμία των αρχών της Elysium να προστατεύσουν προσηκόντως τους καταυλισμούς από ένοπλες επιθέσεις, συμπεριλαμβανομένου του διαχωρισμού των ένοπλων στοιχείων.
- Περιορισμός της ελευθερίας κυκλοφορίας των προσφύγων.
- Δεν προάγεται η αυτάρκεια των προσφύγων από τις αρχές της Elysium, για παράδειγμα δεν ενθαρρύνουν τους πρόσφυγες να καλλιεργούν τους εγκαταλελειμμένους αγρούς.
- Είναι πιθανή η άδικη κράτηση προσφύγων που άσκησαν το δικαίωμά τους ελεύθερης κυκλοφορίας.
- Είναι απαράδεκτες οι συνθήκες κράτησης, για παράδειγμα δεν παρέχονται γεύματα, οι κρατούμενοι υποφέρουν από κακοποίηση (βλέπε την Περίπτωση Α στο Κεφάλαιο 2 για τα διεθνή κριτήρια των δικαιωμάτων του ανθρώπου που ισχύουν στις περιπτώσεις της κράτησης).
- Βιασμός των γυναικών από τους ντόπιους και παράλειψη ενεργειών της τοπικής αστυνομίας.
- Παράλειψη των προσφύγων ή των ντόπιων να αντιμετωπίσουν τις περιπτώσεις της σεξουαλικής βίας και της βίας που οφείλεται στο γένος και ασκείται σε βάρος των γυναικών.
- Η ανθρωπιστική βοήθεια διανέμεται με τρόπο που δεν εξασφαλίζει την ισότιμη πρόσβαση αντρών και γυναικών.
- Δεν είναι κατάλληλες οι ενέργειες για την αναζήτηση και την επανένωση των ασυνόδευτων και των αποχωρισμένων από τις οικογένειές τους παιδιών.
- Σημαντικές παραλείψεις στην επιτήρηση της φροντίδας των ασυνόδευτων και των χωρισμένων από τις οικογένειές τους παιδιών.

Ζητήματα προστασίας του Ιούλιου

- Ως ορφανός και αποχωρισμένος από την οικογένειά του (οι γονείς του ήσαν οι υπεύθυνοι για τη φροντίδα του) εξυπηρετεί το συμφέρον του ως παιδιού η ρύθμιση σύμφωνα με την οποία η αδερφή του έχει αναλάβει την επιμέλειά του ;

Ζητήματα προστασίας της Camille

- Οι συνθήκες στις οποίες η Camille εξασφαλίζει επιπλέον τρόφιμα για τον Ιούλιο είναι ύποπτες. Μπορεί να είναι θύμα σεξουαλικής εκμετάλλευσης από τον Pedro.

Ζητήματα προστασίας του Καίσαρα

- Η οικογένεια τον εκμεταλλεύεται ως ανειδίκευτο εργάτη και δεν του παρέχει τη φροντίδα που χρειάζεται.
- Κινδυνεύει να καταταγεί εθελοντικό στο Απελευθερωτικό Μέτωπο της Αρκαδίας και να θέσει τον εαυτό του σε κίνδυνο.
- Πρέπει να αναληφθούν πρωτοβουλίες για την αναζήτηση της οικογένειάς του ώστε να συνενωθεί μ' αυτήν.

Ζητήματα προστασίας της Μαρίας

- Υπέφερε και κινδυνεύει συνεχώς από τη βία που ασκεί ο σύζυγός της.
- Η στάση της κοινότητας για τη ενδο-οικογενειακή βία δεν προστατεύει την Μαρία και άλλες γυναίκες από τον κίνδυνο της κακοποίησης. Το παραδοσιακό σύστημα δικαιοσύνης δεν παρέχει καμιά αποτελεσματική αποκατάσταση ή προστασία. Φαίνεται ότι στον καταυλισμό δεν υπάρχει μηχανισμός για τη διαχείριση της σεξουαλικής βίας ή της βίας που οφείλεται στο γένος.

Κεφάλαιο 7

Ο κύκλος της εξαναγκασμένης μετακίνησης

Μέρος III: Έγκαιρες και διαρκείς βιώσιμες λύσεις

Σημεία – κλειδιά

Η κατανόηση των τριών διαρκών και βιώσιμων λύσεων του προσφυγικού προβλήματος: εθελοντικός επαναπατρισμός, μετεγκατάσταση, ένταξη στην κοινότητα της χώρας ασύλου.

Οι τεχνικές του καθορισμού της καταλληλότερης διαρκούς λύσης για κάθε περίπτωση.

Η αξιολόγηση της συμπληρωματικής φύσης κάθε μιας διαρκούς λύσης και του σχετικού ρόλου της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Στο κεφάλαιο αυτό περιγράφεται κάθε μια από τις τρεις διαρκείς λύσεις του προσφυγικού προβλήματος. Επεξηγείται πώς η αυτάρκεια των προσφύγων μπορεί να βελτιώσει τις ευκαιρίες αναζήτησης των καταλληλότερων λύσεων για το πρόβλημά τους. Επίσης αναλύονται η εντολή και οι δραστηριότητες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για τις τρεις διαρκείς και βιώσιμες λύσεις.

7.1 Επισκόπηση

Η διαρκής και βιώσιμη λύση για τους πρόσφυγες είναι αυτή που θέτει τέλος στον κύκλο της μετακίνησης και έχει ως στόχο την ομαλοποίηση της ζωής τους. Παραδοσιακά, οι διαρκείς και βιώσιμες λύσεις είναι τρεις:

- **Ο εθελοντικός επαναπατρισμός**, όπου οι πρόσφυγες επιστρέφουν με ασφάλεια και αξιοπρέπεια στη χώρα καταγωγής τους,
- **Η ένταξη στη χώρα ασύλου**, όπου εγκαθίστανται οι πρόσφυγες νόμιμα,
- **Η μετεγκατάσταση**, όπου οι πρόσφυγες μετακινούνται από τη χώρα ασύλου σε μια τρίτη χώρα που τους δέχεται σε μόνιμη βάση.

Παρότι οι προαναφερόμενες διαρκείς λύσεις δεν αξιολογούνται ιεραρχικά, ο εθελοντικός επαναπατρισμός είναι η λύση που επιδιώκουν και επιλέγουν οι περισσότεροι πρόσφυγες. Πολλά έγγραφα, συμπεριλαμβανομένων της Ατζέντας για την Προστασία και των Πορισμάτων της Εκτελεστικής Επιτροπής του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, έχουν αναγνωρίσει ότι ο εθελοντικός επαναπατρισμός αποτελεί την προτιμώμενη λύση στις περισσότερες προσφυγικές καταστάσεις. Βέβαια, οι τρεις προαναφερόμενες λύσεις αλληλοσυμπληρώνονται και όταν εφαρμόζονται συνδυαστικά αποτελούν βιώσιμη και ολοκληρωμένη στρατηγική για την επίλυση των προσφυγικών καταστάσεων. Η ηλικία και το γένος των προσφύγων πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την αναζήτηση και την υλοποίηση οιασδήποτε εκ των διαρκών λύσεων.

Αν και η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες παίζει ρόλο σε κάθε μια από τις προαναφερόμενες λύσεις η επιτυχής εφαρμογή τους εξαρτάται από τη **συνεργασία** των ενδιαφερομένων μερών συμπεριλαμβανομένων των κρατών.

Έως την επίτευξη της κατάλληλης διαρκούς λύσης είναι σημαντικό να ενθαρρύνεται η **αυτάρκεια** των προσφύγων καθώς :

- Μειώνει το βάρος που επωμίζεται η χώρα ασύλου περιορίζοντας την εξάρτηση των προσφύγων από την κοινωνική πρόνοια,
- Ενισχύει την αξιοπρέπεια και την εμπιστοσύνη των προσφύγων παρέχοντας τους τη δυνατότητα να ελέγχουν την καθημερινότητά τους και ελπίδα για το μέλλον,
- Συμβάλλει στη βιωσιμότητα οιασδήποτε μακροπρόθεσμης λύσης καθώς οι πρόσφυγες που είναι αυτάρκεις είναι σε θέση να ανταποκριθούν στην πρόκληση του εθελοντικού επαναπατρισμού, της ένταξης στη χώρα ασύλου ή της μετεγκατάστασης.

Η προαγωγή της αυτάρκειας δυναμώνει τις δεξιότητες των προσφύγων και ενισχύει την ευημερία τους καθώς και αυτή της τοπικής κοινότητας. Η αυτάρκεια συμβάλλει εξίσου στην υλοποίηση και των τριών διαρκών λύσεων. Η **Ατζέντα για την Προστασία** υπογραμμίζει ότι η αξιοποίηση των δεξιοτήτων των προσφύγων είναι ιδιαίτερα σημαντική στις παρατεταμένες προσφυγικές καταστάσεις. Σε αυτές τις συνθήκες η ομαλή μετάβαση από την κατάσταση έκτακτης ανάγκης στην αναπτυξιακή βοήθεια μπορεί να δημιουργεί περισσότερες ευκαιρίες

για αυτάρκεια και, μακροπρόθεσμα, να είναι επωφελής τόσο για τον προσφυγικό πληθυσμό όσο και για τη χώρα ασύλου.

Σε στενή συνεργασία με τους εταίρους της η UNHCR έχει αναπτύξει σε *το Πλαίσιο των Διαρκών και Βιώσιμων Λύσεων για τους Πρόσφυγες και τους Υπαγόμενους στην Εντολή της*, το οποίο, ως εργαλείο για την προαγωγή της αυτάρκειας και των κατάλληλων διαρκών λύσεων, περιλαμβάνει:

- Την προαγωγή της **Αναπτυξιακής Βοήθειας προς τους Πρόσφυγες** επικεντρώνοντας την παροχή αυτής της βοήθειας σε χώρες και περιοχές που φιλοξενούν μεγάλους αριθμούς προσφύγων για παρατεταμένες περιόδους (ώστε να κατανεμηθεί το βάρος) και την προετοιμασία των προσφύγων για τις διαρκείς λύσεις που μπορεί να εφαρμοσθούν (ένταξη στη χώρα ασύλου, επαναπατρισμός και μετεγκατάσταση).
- Την προαγωγή της στρατηγικής της **Ανάπτυξης με την Ένταξη στη Χώρα Ασύλου** εφόσον αυτή η διαρκής λύση είναι βιώσιμη. Κεντρικής σημασίας για την επιτυχία αυτής της στρατηγικής είναι η στάση της χώρας που φιλοξενεί τους πρόσφυγες και των τοπικών αρχών. Κατά συνέπεια η Ανάπτυξη με την Ένταξη στη Χώρα Ασύλου είναι επιλογή και όχι υποχρέωση της χώρας που φιλοξενεί τους πρόσφυγες και στηρίζεται στην Αναπτυξιακή Βοήθεια προς τους Πρόσφυγες.

Η προσέγγιση του προγραμματισμού τόσο της Αναπτυξιακής Βοήθειας προς τους Πρόσφυγες όσο και της Ανάπτυξης με την Ένταξη στη Χώρα Ασύλου προϋποθέτει την εταιρική σχέση μεταξύ των κυβερνήσεων, των ανθρωπιστικών καθώς και των πολυμερών και διμερών αναπτυξιακών οργανώσεων. Η μορφή της εταιρικής σχέσης μπορεί να διαφέρει από χώρα σε χώρα, αλλά ένα απαραίτακτο και ουσιαστικό στοιχείο είναι η δέσμευση της ενδιαφερόμενης κυβέρνησης που φιλοξενεί τους πρόσφυγες και των σχετικών κεντρικών και τοπικών αρχών.

7.2 Εθελοντικός επαναπατρισμός

Όπως προαναφέρθηκε, ο εθελοντικός επαναπατρισμός είναι η προτιμώμενη διαρκής λύση, αλλά δεν είναι πάντα εύκολη η υλοποίησή του. Συχνά δεν υπάρχουν οι βασικές προϋποθέσεις για την εφαρμογή του – **ασφάλεια και αποκατάσταση της εθνικής προστασίας**. Χωρίς αυτές η επιστροφή μπορεί να μην είναι βιώσιμη λύση οπότε οι πρόσφυγες αναγκάζονται να επιστρέψουν στη χώρα ασύλου. Η δημιουργία συνθηκών κατάλληλων για τον εθελοντικό επαναπατρισμό αποτελεί σημαντική πρόκληση, κυρίως για τη χώρα καταγωγής αλλά επίσης για τη διεθνή κοινότητα της οποίας η σχετική υποστήριξη είναι συχνά καίριας σημασίας, ειδικότερα στις μεταπολεμικές καταστάσεις οπότε είναι καθοριστικής σημασίας οι πόροι, υλικοί και ανθρωπίνου, που πρέπει να διατεθούν για την αντιμετώπιση του κόστους, των προσπαθειών και του χρόνου που απαιτούνται για την αποκατάσταση της ειρήνης, τη διασφάλιση του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου, την ανοικοδόμηση των εγκαταστάσεων κοινής ωφέλειας, την αποκατάσταση της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής ζωής, την επαναλειτουργία του δικαστικού συστήματος και την ενδυνάμωση της μακροπρόθεσμης σταθερότητας.

Η σκληρή πραγματικότητα είναι αντιμέτωπη με την προσδοκία αρκετών χωρών ασύλου για την κατά το δυνατόν ταχύτερη εφαρμογή της λύσης του εθελοντικού επαναπατρισμού, ειδικότερα όταν φιλοξενούν πρόσφυγες για παρατεταμένες περιόδους. Ο περιορισμός του ενδιαφέροντος της διεθνούς κοινότητας για την υποστήριξη των προσπαθειών προστασίας των προσφύγων δημιουργεί στα ενδιαφερόμενα κράτη ασύλου φόβους για την μακροπρόθεσμη διάθεση πόρων. Η UNHCR αναγκάζεται να αντιμετωπίσει συχνά τα κράτη που ανεδραφικά

προσδοκούν τον εθελοντικό επαναπατρισμό των προσφύγων παρότι δεν συντρέχουν οι αναγκαίες προϋποθέσεις. Δυστυχώς, οι πρόσφυγες βιώνουν συχνά επικίνδυνες καταστάσεις, εγκλωβισμένοι μεταξύ της ακατάλληλης προστασίας και βοήθειας στη χώρα ασύλου και της συνεχιζόμενης ανασφάλειας που επικρατεί στη χώρα καταγωγής τους.

Στοιχεία κλειδιά του **νομικού πλαισίου** του εθελοντικού επαναπατρισμού είναι:

- Το σύμφωνο με το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου δικαίωμα καθενός να επιστρέφει στη χώρα του,
- Με την επιφύλαξη των περιορισμών που προβλέπει το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου η άσκηση του δικαιώματος επαναπατρισμού σημαίνει κατ' αρχήν τη δυνατότητα των προσφύγων να επιστρέφουν στον τόπο καταγωγής τους ή στον τόπο όπου επιλέγουν να διαμείνουν,
- Οι δείκτες που αφορούν στην αποκατάσταση της εθνικής προστασίας στη χώρα καταγωγής πρέπει να στηρίζονται σε κριτήρια που θέτει το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου,
- Τα περιφερειακά κείμενα προστασίας των προσφύγων που περιλαμβάνουν τις αρχές που διέπουν τον εθελοντικό επαναπατρισμό,
- Τα διάφορα Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες που ορίζουν τα κριτήρια της διαδικασίας του εθελοντικού επαναπατρισμού,
- Σε ειδικές περιπτώσεις, διμερείς ή τριμερείς συμφωνίες μεταξύ των χωρών καταγωγής και ασύλου και της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες που ορίζουν τις αμοιβαίες υποχρεώσεις των ενδιαφερομένων μερών και τις εγγυήσεις για τους επαναπατριζόμενους. Πολύ συχνά, οι συμφωνίες ειρήνης περιλαμβάνουν διατάξεις για τον εθελοντικό επαναπατρισμό.

Η Σύμβαση του 1951 δεν ρυθμίζει ρητά το ζήτημα του εθελοντικού επαναπατρισμού παρότι αναφέρονται σ' αυτό έμμεσα οι ρήτρες παύσης (βλέπε Κεφάλαιο 3):

- Το Άρθρο 1 Γ (4) της Σύμβασης του 1951 ορίζει ότι το καθεστώς του πρόσφυγα παύει όταν ο πρόσφυγας επιστρέφει οικειοθελώς στη χώρα καταγωγής του.
- Αναφορικά με τις «συνθήκες παύσης» του καθεστώτος που ρυθμίζουν οι διατάξεις των παραγράφων 5 και 6 του άρθρου 1 Γ της Σύμβασης η επιτυχής ολοκλήρωση του προγράμματος εθελοντικού επαναπατρισμού μπορεί να σημαίνει την εξάλειψη των περιστάσεων που προκάλεσαν τη διαφυγή των προσφύγων.

Κατά συνέπεια, ο εθελοντικός επαναπατρισμός οδηγεί τελικώς στην παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα, είτε σε ατομική είτε σε ομαδική βάση.

Με βάση τον προαναφερόμενο νομικό πλαίσιο η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες θεωρεί ότι **τα θεμελιώδη στοιχεία** του εθελοντικού επαναπατρισμού είναι η **επιστροφή σε συνθήκες ασφάλειας και αξιοπρέπειας**. Ειδικότερα, πρόκειται για την επιστροφή σε συνθήκες **προσωπικής, νομικής και πραγματικής ασφάλειας** με πλήρη αποκατάσταση της εθνικής προστασίας καθώς παύει το καθεστώς του πρόσφυγα. Η προσωπική ακεραιότητα περιλαμβάνει:

- Τη γενικότερη κατάσταση ασφάλειας και εγγυήσεις των αρχών για την ασφάλεια των επαναπατριζομένων
- Ειδικά ζητήματα ασφαλείας, όπως είναι οι νάρκες και τα εγκαταλελειμμένα εκρηκτικά.

Πτυχές της νομικής ασφάλειας είναι:

- Η υιοθέτηση και η εφαρμογή νόμων αμνηστίας για την προστασία των επαναπατριζόμενων από τη διακριτική μεταχείριση ή την τιμωρία επειδή διέφυγαν από τη χώρα τους,
- Η νομοθεσία που διασφαλίζει την ιθαγένεια των επαναπατριζόμενων καθώς και η πρόσβαση στα έγγραφα τεκμηρίωσης που αφορούν στην προσωπική κατάσταση,
- Τα μέτρα που διασφαλίζουν την απόδοση της περιουσίας ή εφόσον η λύση αυτή είναι ανέφικτη το δικαίωμα στην προσήκουσα αποζημίωση.

Πτυχές της πραγματικής ασφάλειας είναι:

- Η πρόσβαση σε μέσα διαβίωσης και βασικές υπηρεσίες όπως είναι το πόσιμο νερό, οι υπηρεσίες υγείας και η εκπαίδευση,
- Οι ευκαιρίες απασχόλησης και προσπορισμού εισοδήματος.

Οι αρμοδιότητες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για τον εθελοντικό επαναπατρισμό απορρέουν από το *Καταστατικό* της. Τα κράτη υποχρεούνται να συνεργάζονται με την UNHCR όταν υλοποιεί προγράμματα εθελοντικού επαναπατρισμού δυνάμει της διάταξης της *Σύμβασης του 1951* που ορίζει για τη γενικότερη δέσμευσή τους να συνεργάζονται με την οργάνωση. **Το επίπεδο εμπλοκής της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες** στις μετακινήσεις του εθελοντικού επαναπατρισμού εξαρτάται από το βαθμό ικανοποίησης των προαναφερθέντων θεμελιωδών συνθηκών για την υλοποίησή του. Έτσι, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες μπορεί:

- Να προάγει εκτεταμένου κλίμακας εθελοντικό επαναπατρισμό όταν είναι κατάλληλες οι συνθήκες για την επιστροφή των ενδιαφερομένων με ασφάλεια και αξιοπρέπεια,
- Να διευκολύνει τον εθελοντικό επαναπατρισμό των ενδιαφερομένων με βάση ειδικό αίτημά τους και μετά την ολοκληρωμένη ενημέρωσή τους, ακόμα και όταν δεν είναι προσήκουσες οι συνθήκες για την επιστροφή των προσφύγων,
- Να βοηθήσει τους αυθορμήτως ή οργανωμένα επαναπατρισθέντες, εφόσον έχει τη δυνατότητα πρόσβασης στους ενδιαφερόμενους.

Οι δραστηριότητες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες όσον αφορά στον εθελοντικό επαναπατρισμό περιλαμβάνουν:

- Την παροχή πληροφοριών για την κατάσταση που επικρατεί στη χώρα καταγωγής και τη διεξαγωγή συνεντεύξεων που διασφαλίζουν ότι άντρες και γυναίκες επιστρέφουν έχοντας αποφασίσει ελεύθερα με βάση ολοκληρωμένη ενημέρωση,
- Τη σύναψη τριμερών συμφωνιών επαναπατρισμού με τη χώρα ασύλου και τη χώρα καταγωγής, που ρυθμίζουν τον επαναπατρισμό, συμπεριλαμβανομένης της εγγύησης εισδοχής των επαναπατριζόμενων,
- Τη χορήγηση, εφόσον είναι αναγκαίο, εγγράφων τεκμηρίωσης στους επαναπατριζόμενους και τη διευκόλυνση της μετακίνησής τους,
- Την παροχή άμεσης υλικής ή οικονομικής βοήθειας, ανάλογα με την περίπτωση, που διευκολύνουν την επιστροφή και το πρώτο στάδιο της εκ νέου εγκατάστασης των επαναπατριζόμενων στη χώρα καταγωγής τους,
- Την επιτήρηση των επαναπατριζόμενων ώστε να διασφαλισθεί ότι απολαμβάνουν πλήρως την προστασία της κυβέρνησής τους,
- Τη συμμετοχή σε προσπάθειες που διασφαλίζουν την επιτυχία της επανένταξης.

Στα αρχικά στάδια της επιστροφής οι περισσότερες δραστηριότητες επανένταξης που υλοποιεί η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και άλλοι ανθρωπιστικοί οργανισμοί έχουν τη μορφή παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας έκτακτης ανάγκης. Λίγες δραστηριότητες αφορούν τις μακροπρόθεσμες αναπτυξιακές προσπάθειες που έχουν ως στόχο τη βιωσιμότητα της επιστροφής. Η UNHCR συνεργάζεται με άλλες οργανώσεις του ΟΗΕ και διμερείς αναπτυξιακές οργανώσεις για την ομαλή μετάβαση από τον επαναπατρισμό, στην επανένταξη, στην αποκατάσταση και στην ανασυγκρότηση (πρόκειται για διαδικασία που είναι γνωστή ως «4Rs» από τα αρχικά γράμματα των λέξεων **Repatriation, Reintegration, Rehabilitation, Reconstruction**). Επίσης, αναλαμβάνει πρωταγωνιστικό ρόλο στις δραστηριότητες επαναπατρισμού ενώ άλλες οργανώσεις του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και η Παγκόσμια Τράπεζα εμπλέκονται ενεργά εξ αρχής με στόχο την επιτυχή έκβαση του αναπτυξιακού τους έργου. Αυτή η στρατηγική αποσκοπεί στην ενσωμάτωση των αναγκών των επαναπατριζόμενων στα εθνικά σχέδια ανάπτυξης ώστε να αυξηθούν μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα οι οικονομικές ευκαιρίες που τους παρέχονται.

Κάποιες φορές μπορεί να μην επηρεάζονται από τον παρατεταμένο εμφύλιο πόλεμο συγκεκριμένες περιοχές της χώρας, που διοικούνται σχετικά αποτελεσματικά από τις τοπικές αρχές, ακόμα και όταν επικρατεί γενικότερη αναταραχή σε άλλα τμήματα της επικράτειάς της. Στις περιπτώσεις αυτές πρέπει να εφαρμόζεται με ιδιαίτερη προσοχή η λύση του εθελοντικού επαναπατρισμού ακόμα και όταν οι χώρες ασύλου και ίσως μερικοί πρόσφυγες προσδοκούν να επιστρέψουν στις περιοχές της πατρίδας τους όπου επικρατεί ηρεμία. Είναι σχεδόν αδύνατο να είναι μακροπρόθεσμη η σταθερότητα σε αυτές τις περιοχές εάν δεν βελτιωθεί η κατάσταση σε ολόκληρη την επικράτεια της χώρας καταγωγής. Εξάλλου, μπορεί να πυροδοτήσει αστάθεια η ξαφνική εισροή μεγάλου αριθμού επαναπατριζόμενων σε περιοχή όπου η ειρήνη είναι εύθραυστη. Η επιστροφή μεγάλου αριθμού ανθρώπων σε περιοχές της χώρας από τις οποίες δεν κατάγονται μπορεί να προκαλέσει εντάσεις με τον τοπικό πληθυσμό και να προκαλέσει περαιτέρω μετακινήσεις.

7.3 Ένταξη στη χώρα ασύλου

Υιοθετώντας τη λύση της ένταξης σε τοπικό επίπεδο, η χώρα ασύλου χορηγεί στους πρόσφυγες **άδεια μόνιμης διαμονής** με τη δυνατότητα κτήσης της ιθαγένειας. Τη δυναμική αυτής της διαρκούς λύσης αναγνωρίζει τόσο η *Σύμβαση του 1951* όσο και το *Καταστατικό* της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Αν και σε κάποιες χώρες η πολιτογράφηση των αναγνωρισμένων προσφύγων μετά την παρέλευση ορισμένου χρόνου αποτελεί τυποποιημένη πρακτική πολλά κράτη εκφράζουν την ανησυχία τους για την επ' αόριστο παραμονή των προσφύγων στην επικράτειά τους. Φοβούνται τις συνέπειες της παρουσίας τους για τους πόρους τους, τον κίνδυνο των προβλημάτων ασφαλείας και την ενδεχομένως ανταγωνιστική αντιμετώπισή τους. Μπορεί επίσης να ανησυχούν για τον έλεγχο της μετανάστευσης.

Ο εθελοντικός επαναπατρισμός δεν μπορεί να επιλύσει όλα τα προβλήματα των προσφύγων. Η ένταξη στη χώρα ασύλου μπορεί να είναι βιώσιμη λύση για πολλούς πρόσφυγες και επωφελής για τη χώρα που τους φιλοξενεί:

- Οι πρόσφυγες έχουν δεξιότητες που μπορούν να συνεισφέρουν στη χώρα ασύλου,
- Η παρουσία τους προσελκύει πόρους από τη διεθνή κοινότητα που σε άλλες συνθήκες δεν θα ήσαν διαθέσιμοι στον τοπικό πληθυσμό,

- Οι εθνοτικοί, πολιτισμικοί ή γλωσσολογικοί δεσμοί με την τοπική κοινότητα μπορεί να αυξήσουν τις ευκαιρίες της επιτυχούς ένταξης στην κοινότητα της χώρας ασύλου,,
- Είναι αρκετές οι περιπτώσεις όπου μεγάλοι αριθμοί προσφύγων εγκαταστάθηκαν ειρηνικά σε χώρες ασύλου, βιομηχανικές και αναπτυσσόμενες, και πέτυχαν να ενταχθούν στις κοινωνίες τους εξασφαλίζοντας τα προς το ζην.

Η ένταξη στην τοπική κοινότητα είναι **προοδευτική διαδικασία** που πραγματώνεται σε τρία επίπεδα:

- **Νομικό:** αναγνωρίζεται στους πρόσφυγες ευρύ φάσμα δικαιωμάτων όμοιων με αυτά που απολαμβάνουν οι πολίτες της χώρας ασύλου, προς την κατεύθυνση της μονιμότητας της διαμονής και ίσως της κτήσης της ιθαγένειας.
- **Οικονομικό:** προοδευτικά οι πρόσφυγες παύουν να εξαρτώνται από τη βοήθεια που τους παρέχει η χώρα ασύλου ή από την ανθρωπιστική βοήθεια και αυξάνεται το επίπεδο της αυτάρκειάς τους ώστε να διασφαλίζουν τα προς το ζην και να συνεισφέρουν στην τοπική οικονομία.
- **Κοινωνικό και πολιτισμικό:** η διαδραστική σχέση μεταξύ των προσφύγων και της κοινωνίας της χώρας ασύλου επιτρέπει στους πρόσφυγες να συμμετέχουν στην κοινωνική ζωή της νέας τους χώρας χωρίς να φοβούνται ότι θα υποστούν διακρίσεις ή ότι θα αντιμετωπίσουν εχθρότητα.

Ακόμη και όταν η ένταξη στην τοπική κοινωνία της χώρας ασύλου δεν εφαρμόζεται ως διαρκής λύση η προαγωγή της αυτάρκειας των προσφύγων συμβάλει στην επίτευξη μιας εκ των δύο άλλων λύσεων.

Η ενδιαφερόμενη κυβέρνηση της χώρας ασύλου δεσμεύεται για την ένταξη στην τοπική κοινωνία. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες μπορεί να διευκολύνει τη διαδικασία και να συμβάλει στη συνεργασία διαφόρων παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων των κρατών δωρητών και άλλων οργανώσεων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, να σχεδιάσει και να υλοποιήσει συντονισμένα προγράμματα που στηρίζουν την ένταξη των προσφύγων.

7.4 Μετεγκατάσταση

Η μετεγκατάσταση περιλαμβάνει τη σε **μόνιμη βάση μετακίνηση των προσφύγων σε μια τρίτη χώρα**. Αν και σχετικά μικρός αριθμός προσφύγων επωφελείται από αυτή τη διαρκή βιώσιμη λύση, όπως αναγνωρίζεται στο *Πόρισμα Νο. 90 (LII) που υιοθέτησε το 2001 η Εκτελεστική Επιτροπή* η μετεγκατάσταση εξυπηρετεί τρεις εξίσου σημαντικές **λειτουργίες**:

Η μετεγκατάσταση είναι:

- Εργαλείο προστασίας για τις εξατομικευμένες περιπτώσεις των προσφύγων όταν στη χώρα ασύλου κινδυνεύει η ζωή, η ελευθερία, η ασφάλεια ή άλλο θεμελιώδες δικαίωμά τους,
- Διαρκής λύση για περισσότερους πρόσφυγες ή ομάδες προσφύγων,
- Μηχανισμός ισότιμης κατανομής των βαρών μεταξύ των κρατών.

Η μετεγκατάσταση εφαρμόζεται κατά προτεραιότητα **ως εργαλείο προστασίας** στις περιπτώσεις των προσφύγων που αντιμετωπίζουν συγκεκριμένα και άμεσα προβλήματα προστασίας, όπως είναι ο κίνδυνος *επαναπροώθησης* ή οι απειλές κατά της προσωπικής ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας. Εξετάζεται επίσης η δυνατότητα μετεγκατάστασης όσων έχουν υποστεί βασανιστήρια ή έχουν επιτακτική ανάγκη ιατρικής ή

ψυχολογικής φροντίδας και η χώρα ασύλου δεν διαθέτει τις κατάλληλες υποστηρικτικές δομές. Όμως, για μεγάλους αριθμούς προσφύγων των οποίων οι ανάγκες προστασίας οφείλονται στην αδυναμία ανεύρεσης μακροπρόθεσμης λύσης στη χώρα ασύλου ή στη χώρα καταγωγής η μετεγκατάσταση δεν αποτελεί προτεραιότητα και δεδομένου του περιορισμένου αριθμού των θέσεων δεν είναι πάντοτε εφικτή λύση.

Τη στρατηγική σημασία της μετεγκατάστασης ως διαρκούς βιώσιμης λύσης υπερκεράζει η παραδοσιακή λειτουργία της ως εργαλείου προστασίας που στοχεύει στις ανάγκες του ενδιαφερόμενου πρόσφυγα. Η μετεγκατάσταση ομάδων ή κατηγοριών προσφύγων μπορεί να αποτελεί μέρος της ολοκληρωμένης αντιμετώπισης μιας προσφυγικής κατάστασης. Για παράδειγμα, όταν ο εθελοντικός επαναπατρισμός ή η ένταξη στη χώρα ασύλου δεν αποτελεί επιλογή για μια συγκεκριμένη εθνοτική ομάδα λόγω του υφισταμένου κινδύνου δίωξης που την αφορά κατ' αποκλειστικότητα μπορεί να είναι η ομαδική μετεγκατάσταση η προσήκουσα διαρκής και βιώσιμη λύση. Η μετεγκατάσταση δεν ικανοποιεί μόνον τις μακροπρόθεσμες ανάγκες προστασίας, αλλά επίσης βελτιώνει την προοπτική ένταξης όσων δικαιούνται να διαμένουν νόμιμα στη χώρα ασύλου, διευκολύνοντας τη βιώσιμη λύση για όλα τα μέλη του προσφυγικού πληθυσμού.

Λόγω της φύσης της η μετεγκατάσταση αποτελεί μια μορφή **ισότιμης κατανομής των βαρών**, στο μέτρο που άλλα κράτη αναλαμβάνοντας να προσφέρουν σε μόνιμη βάση προστασία σε κάποιους πρόσφυγες ανακουφίζουν τη χώρα ασύλου από την πίεση που ασκεί η παρουσία του προσφυγικού πληθυσμού. Ένας από τους στόχους της *Ατζέντας για την Προστασία* είναι η αύξηση του αριθμού των χωρών μετεγκατάστασης και η βελτίωση των προγραμμάτων μετεγκατάστασης ώστε να ανταποκρίνονται σε προσφυγικές καταστάσεις έκτακτης ανάγκης.

Για να επιλεγεί για μετεγκατάσταση ο ενδιαφερόμενος πρέπει να πληροί τα **σχετικά κριτήρια** που θέτουν τόσο η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες όσο και η χώρα προορισμού. Τα κριτήρια της UNHCR εκφράζουν τη λειτουργία της μετεγκατάστασης ως εργαλείου προστασίας. Προκειμένου να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα αυτής της διαρκούς βιώσιμης λύσης, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες συνεργάζεται με τα ενδιαφερόμενα κράτη για τον καθορισμό και την εναρμόνιση των κριτηρίων και της σχετικής διαδικασίας. Δεδομένου ότι οι πρόσφυγες επιδιώκουν τη μετεγκατάσταση είναι σημαντικό να διέπεται η **διαχείριση** αυτής της λύσης από διαφάνεια ώστε να προλαμβάνονται φαινόμενα διαφθοράς και να μην καθίσταται παράγοντας έλξης νέων προσφύγων. Το προσωπικό της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες που είναι αρμόδιο για τη μετεγκατάσταση υποχρεούται να ενεργεί με συνέπεια και επαγγελματισμό.

Περίληψη

Διαρκείς λύσεις :

- Θέτουν τέλος στον κύκλο της μετακίνησης παρέχοντας στους πρόσφυγες μόνιμα μέσα για την ομαλοποίηση της ζωής τους.
- Έχουν τη μορφή του εθελοντικού επαναπατρισμού, της ένταξης στην κοινωνία της χώρας ασύλου ή της μετεγκατάστασης.
- Έχουν πιθανότητα επιτυχίας όταν παρέχεται στους πρόσφυγες η ευκαιρία να καθίστανται αυτάρκεις.

Εθελοντικός επαναπατρισμός

- Είναι η λύση που προτιμά η πλειοψηφία των προσφύγων.
- Περιλαμβάνει την **οικειοθελή επιστροφή στη χώρα καταγωγής σε συνθήκες ασφάλειας και αξιοπρέπειας**.
- Εξαρτάται κατ' αρχήν από τις προσπάθειες της χώρας καταγωγής να δημιουργήσει τις κατάλληλες για την επιστροφή συνθήκες προσωπικής, νομικής και πραγματικής ασφάλειας αποκαθιστώντας στο ακέραιο την εθνική προστασία.
- Περιλαμβάνει τη συμμετοχή της Ύπατη Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες σε διάφορους ρόλους – προαγωγή, διευκόλυνση ή βοήθεια – ανάλογα με την έκταση που έχουν ικανοποιηθεί οι βασικές προϋποθέσεις για την επιστροφή.
- Για να είναι βιώσιμος, απαιτείται η συνεργασία της UNHCR με τις κυβερνήσεις των χωρών καταγωγής και ασύλου και άλλες οργανώσεις του ΟΗΕ. Η συνεργασία αυτή διασφαλίζει την ομαλή μετάβαση από τον επαναπατρισμό στην επανένταξη, στην αποκατάσταση και στην ανασυγκρότηση.

Ένταξη στην κοινωνία της χώρας ασύλου

- Σημαίνει ότι η **χώρα ασύλου παρέχει στον ενδιαφερόμενο το δικαίωμα της μόνιμης διαμονής**.
- Έχει ως στόχο την προοδευτική αύξηση της οικονομικής, νομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής ένταξης του πρόσφυγα στην τοπική κοινωνία.
- Εξαρτάται από την πρωτοβουλία που αναλαμβάνει η χώρα ασύλου ενώ η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες συμβάλει στο συντονισμό της δράσης της κυβέρνησης και άλλων παραγόντων, όπως είναι τα κράτη δωρητές και οι οργανώσεις του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

Μετεγκατάσταση

- Είναι η διαδικασία με την οποία ο πρόσφυγας μετακινείται από τη χώρα ασύλου σε μια τρίτη χώρα που τον δέχεται για μόνιμη εγκατάσταση.
- Είναι κατ' αρχήν εργαλείο προστασίας, που εφαρμόζεται κατά προτεραιότητα σε όσους έχουν άμεσα και σοβαρά προβλήματα προστασίας.

- Επίσης συμβάλει στην ισότιμη κατανομή των βαρών μεταξύ των κρατών όσον αφορά στους πρόσφυγες.
- Μπορεί να παίξει στρατηγικό ρόλο ως διαρκής λύση για την επίλυση προσφυγικών καταστάσεων, ειδικά στις περιπτώσεις της ομαδικής μετεγκατάστασης.
- Πρέπει να εφαρμόζεται από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και από τις κυβερνήσεις με διαδικασίες διαφανείς και δίκαιες, λαμβάνοντας υπόψη τα σχετικά κριτήρια που έχει θέσει η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Συμπληρωματική Βιβλιογραφία

Εθελοντικός επαναπατρισμός

Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής No. 18 (XXXI) 1980 και No. 40 (XXXVI) 1985 για τον Εθελοντικό Επαναπατρισμό.

Voluntary Repatriation (EC/GC/02/5), UNHCR 2002.

UNHCR Handbook: Voluntary Repatriation: International Protection, UNHCR 1996.

Ένταξη στη χώρα ασύλου

Local Integration, (EC/GC/02/6), UNHCR 2002.

Μετεγκατάσταση

ExCom Conclusion No. 90 (LII) 2001 on International Protection.

ExCom Conclusion No. 101 (LV) 2004 on Legal Safety Issues in the Context of Voluntary Repatriation of Refugees.

Strengthening and Expanding Resettlement Today: Dilemmas, Challenges and Opportunities (EC/GC/02/7), UNHCR 2002.

UNHCR Resettlement Handbook, UNHCR 2002.

Ασκήσεις

Περίπτωση Μ

Συνέχεια των περιπτώσεων Κ και Λ των Κεφαλαίων 5 και 6 αντίστοιχα. Ανακεφαλαίωση των δεδομένων των προηγούμενων ασκήσεων: εθνοτικές και πολιτικές διαταραχές στο κράτος Χαναδου πυροδότησαν εμφύλιο πόλεμο και την έξοδο περίπου 250.000 ανθρώπων αρκαδικής καταγωγής στη γειτονική Elysium. Μετά την παρέμβαση της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες οι αρχές της Elysium αναγνώρισαν σε όσους αναζήτησαν προστασία το καθεστώς του πρόσφυγα της Σύμβασης εκ πρώτης όψεως (*prima facie*). Τρία χρόνια μετά τη μαζική εισροή των προσφύγων οι πρόσφυγες συνεχίζουν να διαμένουν σε καταυλισμούς, αν και πολλοί μετακινήθηκαν στο εσωτερικό της χώρας, μακριά από τις παραμεθόριες περιοχές.

Πριν ένα χρόνο, μετά τις διπλωματικές προσπάθειες περιφερειακής διακυβερνητικής οργάνωσης και του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών η κυβέρνηση της Χαναδου και το Απελευθερωτικό Μέτωπο της Αρκαδίας συμφώνησαν την παύση του πυρός. Μετά από σκληρές διαπραγματεύσεις που διήρκεσαν έξη μήνες υπογράφηκε συμφωνία ειρήνης που εγγυήθηκε μεγαλύτερο βαθμό αυτονομίας στην επαρχία της Αρκαδίας καθώς και τη διεξαγωγή εκλογών. Έκτοτε αφοπλίστηκε το Απελευθερωτικό Μέτωπο της Αρκαδίας, η βία σταμάτησε και ομολοπήθηκε η κατάσταση στη χώρα. Ειδικότερα, βελτιώθηκε σημαντικά ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της μειονότητας των Αρκάδων.

Η πρωτεύουσα της Χαναδου και τα περίχωρα δεν επλήγησαν ιδιαίτερα από τις εχθροπραξίες, που ξέσπασαν κυρίως στην επαρχία της Αρκαδίας, όπου είναι αναγκαίες οι εργασίες ανοικοδόμησης και αποκατάστασης, ειδικότερα των δημόσιων κτιρίων, όπως είναι τα αστυνομικά τμήματα και τα σχολεία καθώς και των κατεστραμμένων χωριών. Καθώς έχει ήδη καταβληθεί μεγάλο τμήματα της βοήθειας για την ανασυγκρότηση της περιοχής οι σχετικές εργασίες έχουν ήδη αρχίσει και πλέον λειτουργούν αρκετές δημόσιες υπηρεσίες, όπως είναι τα σχολεία και τα νοσοκομεία.

Η κυβέρνηση της Χαναδου ενημέρωσε την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και τις αρχές της Elysium ότι ενθαρρύνει τον επαναπατρισμό των προσφύγων. Σχετικά υπογράμμισε τα βασικά στοιχεία της τριμερούς συμφωνίας επαναπατρισμού:

- i. Το δικαίωμα επιστροφής των προσφύγων στη Χαναδου, αλλά υπό τον όρο ότι οι αρχές θα αποφασίσουν πού θα εγκατασταθούν,
- ii. Προστασία από τις διώξεις για όσους πρόσφυγες επαναπατριστούν από την Elysium,
- iii. Προσπάθειες για την απόδοση των περιουσιών στους πρόσφυγες, χωρίς υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης εφόσον δεν είναι εφικτό,
- iv. Αναγνώριση του νομικού καθεστώτος των επαναπατριζόμενων,
- v. Οι φάσεις του επαναπατρισμού θα εξαρτηθούν από το βαθμό στον οποίο είναι διαθέσιμη η εθνική προστασία, αλλά έξη μήνες μετά την υπογραφή της Συμφωνίας η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες θα προάγει τον εθελοντικό επαναπατρισμό ακόμα και στην περίπτωση που δεν θα ικανοποιούνται στο ακέραιο οι συνθήκες της προσωπικής, νομικής και πραγματικής ασφάλειας των επαναπατριζόμενων,
- vi. Η συγκατάθεση των προσφύγων για επαναπατρισμό δεν εξαρτάται από την παροχή επικαιροποιημένων και έγκυρων πληροφοριών για την κατάσταση που επικρατεί στη χώρα καταγωγής τους,

vii. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες θα έχει απρόσκοπτη πρόσβαση στους πρόσφυγες που επιθυμούν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους, αλλά η πρόσβαση στους επαναπατριζόμενους στη Χαναδα υπάγεται στη σφαίρα της διακριτικής ευχέρειας της κυβέρνησης.

α. Καλείστε να εξετάσετε αν η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες αποδέχεται τους όρους της συμφωνίας επαναπατρισμού που προτείνει η κυβέρνηση της Χαναδα. Εντοπίστε πέντε στοιχεία που προκαλούν ανησυχία και εξηγήστε γιατί.

Η κυβέρνηση της Χαναδα εξέτασε τις ανησυχίες που εξέφρασε η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και υπογράφηκε τριμερής συμφωνία εθελοντικού επαναπατρισμού. Καθώς βελτιώθηκε η κατάσταση στη χώρα καταγωγής των προσφύγων η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες προάγει ευρείς κλίμακας επαναπατρισμό. Έτσι, περίπου 150.000 πρόσφυγες επέστρεψαν στην πατρίδα τους. Από τις δραστηριότητες επίβλεψης της επιχείρισης επαναπατρισμού προκύπτει ότι οι περισσότεροι επαναπατριζόμενοι επανεπεντάσσονται με επιτυχία στη χώρα τους. Όμως, αντιμετωπίζουν διακριτική μεταχείριση και εχθρότητα τα ζευγάρια μεικτών γάμων (Χανιαν / Αρκάδες) ή τα παιδιά τους.

Συμμετέχοντας στις δραστηριότητες προαγωγής του επαναπατρισμού που έχει αναπτύξει η UNHCR ενημερώνετε τους πρόσφυγες που βρίσκονται στην Elysium για τις πρακτικές λεπτομέρειες της επιστροφής τους και για τις συνθήκες που επικρατούν στην πατρίδα τους. Συνομιλείτε με την οικογένεια του Ιούλιου και της Camille. Πριν μερικά χρόνια βοηθήσατε την Camille να ξεφύγει από τη σεξουαλική εκμετάλλευση του Pedro, ενός εργαζόμενου μια τοπικής μη κυβερνητικής οργάνωσης. Στο μεταξύ η Camille παντρεύτηκε με τον Louis που είναι πολίτης της Elysium: γνωρίστηκαν στην εκκλησία που λειτουργούσε στον καταυλισμό. Οι αρχές της Elysium επέτρεψαν στην Camille να ζήσει με τον Louis εκτός του καταυλισμού και τώρα έχουν αποκτήσει παιδί. Ο Ιούλιος ζει μαζί με την Camille και τον Louis, που κατάφεραν να τον εγγράψουν στο σχολείο.

Πρόσφατα επικοινωνήσατε επίσης με την οικογένεια του φίλου του Ιούλιου, του Καίσαρα, και συζητήσατε τη δυνατότητα επαναπατρισμού. Ευτυχώς, απέδωσαν οι προσπάθειες αναζήτησης της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού και ο Καίσαρας συνενώθηκε με τους γονείς του πριν από δύο χρόνια. Οι γονείς του καταφύγει σε έναν άλλον προσφυγικό καταυλισμό στην Elysium. Δυστυχώς, διαγνώστηκε ότι η μητέρα του πάσχει από σπάνια μορφή λευχαιμίας για την οποία της παρέχεται μόνο βασική ιατρική καθώς είναι περιορισμένη η ιατρική περίθαλψη στους προσφυγικούς καταυλισμούς της Elysium. Διερευνώντας το πρόβλημα αντιλαμβάνεστε ότι τα νοσοκομεία της Χαναδα μπορεί να μη διαθέτουν τον απαραίτητο τεχνολογικό εξοπλισμό, την τεχνογνωσία και τους αναγκαίους πόρους για να αντιμετωπίσουν μακροπρόθεσμα τα προβλήματα υγείας της μητέρας του Καίσαρα.

β. Λαμβάνοντας υπόψη τις περιστάσεις του Ιούλιου και της Camille ποια από τις τρεις διαρκείς λύσεις πιστεύετε ότι είναι η προσφορότερη για την περίπτωση τους και γιατί;

γ. Ποια διαρκής λύση είναι η προσφορότερη για την οικογένεια του Καίσαρα και γιατί;

Απαντήσεις στις Ασκήσεις του Κεφαλαίου 7

Περίπτωση Α

α.

i

Όπως αναφέρει η παράγραφος (b) του Πορίσματος Νο. 101 (LV) που υιοθέτησε το 2004 η Εκτελεστική Επιτροπή του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή όταν οι πρόσφυγες ασκούν το δικαίωμα επαναπατριsmού πρέπει να έχουν κατ' αρχήν τη δυνατότητα να επιστρέφουν στον τόπο καταγωγής τους ή στον όπου επιλέγουν να διαμείνουν στη χώρα καταγωγής τους. Η άσκηση αυτού του δικαιώματός τους υπάγεται στους περιορισμούς που επιτρέπει το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

iii

Επιβάλλεται η καταβολή της αποζημίωσης όταν είναι ανέφικτη η απόδοση της περιουσίας.

v

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες δεν θα προάγει τον εθελοντικό επαναπατριsmό αν δεν συντρέχουν οι θεμελιώδεις προϋποθέσεις για την ασφαλή και αξιοπρεπή επιστροφή των προσφύγων.

vi

Οι πρόσφυγες πρέπει να έχουν πάντα πρόσβαση σε επίκαιρες και έγκυρες πληροφορίες πριν αποφασίσουν εάν θα επιστρέψουν στην πατρίδα τους, ειδικά όταν πρόκειται για οργανωμένο πρόγραμμα επαναπατριsmού που προάγει η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

vii

Η επίβλεψη των επαναπατριζόμενων για την οποία είναι αρμόδια η UNHCR διασφαλίζει στους πρόσφυγες μεταχείριση σύμφωνη με τα δικαιώματά τους.

ii

Δεν πρέπει να ασκείται ποινική δίωξη κατά των επαναπατριζόμενων προσφύγων επειδή εγκατέλειψαν τη χώρα καταγωγής τους ή παρέμειναν εκτός αυτής. Όμως, σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην παράγραφο (q) του Πορίσματος Νο. 101 (LV) που υιοθέτησε το 2004 η Εκτελεστική Επιτροπή του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή η αμνηστία δεν πρέπει να καλύπτει τους επαναπατριζόμενους πρόσφυγες που κατηγορούνται ότι διέπραξαν πριν ή κατά τη διάρκεια της εξορίας σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου ή γενοκτονία ή για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας ή εγκλήματα που παραβιάζουν σοβαρά τα δικαιώματα του ανθρώπου ή σοβαρό έγκλημα του κοινού ποινικού δικαίου που έχει προκαλέσει θάνατο ή σοβαρό τραυματισμό.

iv

Η παράγραφος (I) του Πορίσματος Νο. 101 (LV) που υιοθέτησε το 2004 η Εκτελεστική Επιτροπή του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή αναγνωρίζει τη σημασία της εθνικής νομοθεσίας που ορίζει για την αναγνώριση της νομικής προσωπικής κατάστασης των επαναπατριζόμενων προσφύγων και των σχετικών αλλαγών, συμπεριλαμβανομένων των γεννήσεων, των θανάτων, των υιοθεσιών, του γάμου και του διαζυγίου καθώς και της τεκμηρίωσης ή της καταγραφής των στοιχείων της προσωπικής κατάστασης με έγγραφα που εκδίδονται από τις αρμόδιες αρχές της χώρας ασύλου ή αλλού, λαμβάνοντας υπόψη την ειδική κατάσταση των επαναπατριζόμενων γυναικών που μπορεί να στερούνται εγγράφων τεκμηρίωσης της προσωπικής τους κατάστασης ή που μπορεί να αντιμετωπίζουν δυσκολίες για την αναγνώριση των εγγράφων τεκμηρίωσης που εκδόθηκαν από τις αρχές της χώρας ασύλου.

β

Ένταξη στη χώρα ασύλου. Η Camille παντρεύτηκε με πολίτη της χώρας ασύλου και απέκτησαν παιδί. Ζώντας στο χωριό του συζύγου της Louis, τόσο η Camille όσο και ο αδερφός της Ιούλιος έχουν ενταχθεί σε σημαντικό βαθμό στην κοινότητα της χώρας ασύλου. Εξάλλου ο Ιούλιος παρακολουθεί μαθήματα στο σχολείο του χωριού. Ο επαναπατρισμός της Camille μπορεί να συνεπάγεται δυσκολίες για το σύζυγό της που δεν έχει την ιθαγένεια της Χαναδά και ενέχει τον κίνδυνο διάσπασης της οικογένειας. Υπ' αυτές τις συνθήκες είναι μάλλον απίθανο να επιθυμεί η Camille να επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της. Εξάλλου, το συμφέρον του Ιούλιου, του αδερφού της, του οποίου την επιμέλεια έχει από μακρό, εξυπηρετεί η παραμονή στη χώρα ασύλου, στην Elysium. Σε κάθε περίπτωση, ο Ιούλιος, ως παιδί, δεν μπορεί να επαναπατριστεί μόνος στην Χαναδά, εκτός εάν ρυθμιστεί κατάλληλα το ζήτημα της φροντίδας του στον τόπο όπου θα επιστρέψει.

γ

Δεδομένου ότι οι γονείς του Καίσαρα κατάγονται από διαφορετική εθνοτική ομάδα ο καθένας (μεικτός γάμος) μπορεί να αντιμετωπίσουν δυσκολίες επανένταξης στη Χαναδά. Ο εθελοντικός επαναπατρισμός δεν αποτελεί την ενδεδειγμένη λύση γι' αυτούς καθώς ενδέχεται να κινδυνέψει η προσωπική, νομική και πραγματική ασφάλειά τους. Αντ' αυτού θα μπορούσε να προτιμηθεί η λύση της ένταξης στη χώρα ασύλου, η οποία όμως δεν εξυπηρετεί την αντιμετώπιση των προβλημάτων υγείας της μητέρας του Καίσαρα. Η οικογένεια θα μπορούσε να ζητήσει τη μετεγκατάσταση σε τρίτη χώρα επικαλούμενη την αδυναμία της χώρας ασύλου να παράσχει στη μητέρα του Καίσαρα την κατάλληλη ιατρική περίθαλψη.

Γλωσσάρι

UNHCR

United Nations High Commissioner for Refugees = Ύπατος Αρμοστής του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες.

A

Αιτών άσυλο

Αιτών άσυλο είναι καθένας που ζητά διεθνή προστασία είτε εξατομικευμένα είτε ως μέλος μιας ομάδας. Στις χώρες που εφαρμόζονται εξατομικευμένες διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα αιτών άσυλο είναι καθένας του οποίου το αίτημα δεν έχει κριθεί οριστικά από τις αρμόδιες να καθορίσουν το καθεστώς του αρχές. Δεν αναγνωρίζεται κατ' ανάγκη πρόσφυγας κάθε αιτών άσυλο, αλλά κάθε πρόσφυγας είναι πρώτα αιτών άσυλο.

Αμνηστία

Είναι η νομική εγγύηση που εξαιρεί τον αυτουργό ή μια ομάδα αυτουργών ποινικών ή πολιτικών εγκλημάτων από το πεδίο εφαρμογής της ποινικής ευθύνης. Όταν τηρείται και εφαρμόζεται προσηκόντως συμβάλει στην προαγωγή του εθελοντικού επαναπατρισμού των προσφύγων.

Αναζήτηση

Στο πλαίσιο της προστασίας των προσφύγων η αναζήτηση συνίσταται στις προσπάθειες εξακρίβωσης της τύχης των μελών της οικογένειας ή του στενού περιβάλλοντος όσων υπάγονται στην προστασία της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες. Απώτατος στόχος της αναζήτησης μπορεί να είναι η οικογενειακή επανένωση, η εφαρμογή διαρκών λύσεων ή απλά τη διευκόλυνση της επικοινωνίας των μελών της οικογένειας. Στη Διεθνή Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού υπάγεται η Κεντρική Υπηρεσία Αναζητήσεων με εξειδικευμένη αρμοδιότητα σε αυτό το πλαίσιο.

Ανιθαγένεια

Είναι η κατάσταση κατά την οποία κάποιος πρόσωπο δεν θεωρείται πολίτης κάποιου κράτους σύμφωνα με το εθνικό του δίκαιο.

Ανιθαγενής

Είναι κάθε πρόσωπο που δεν θεωρείται πολίτης κάποιου κράτους χώρας σύμφωνα με το εθνικό του δίκαιο.

Απέλαση

Είναι η απομάκρυνση του νόμιμα διαμένοντα αλλοδαπού από την επικράτεια ενός κράτους, η οποία στηρίζεται σε απόφαση των κυβερνητικών αρχών. Σύμφωνα με το άρθρο 32 της Σύμβασης του 1951 μόνον λόγοι εθνικής ασφάλειας και δημόσιας τάξης επιτρέπουν την απέλαση πρόσφυγα. Οι διαδικασίες που οδηγούν στην έκδοση απόφασης απέλασης πρέπει να είναι δίκαιες και νόμιμες και να παρέχουν στον πρόσφυγα εύλογο χρόνο για να διερευνήσει τη δυνατότητα νόμιμης εισόδου σε κάποια άλλη χώρα.

Άρνηση εισδοχής στα σύνορα

Στο πλαίσιο του προσφυγικού δικαίου είναι η απαγόρευση στον αιτούντα άσυλο να εισέλθει στη χώρα ασύλου. Η άρνηση εισδοχής στα σύνορα μπορεί να οδηγήσει σε παραβίαση της αρχής της *μη επαναπροώθησης*.

Αρχή της μη επαναπροώθησης

Πρόκειται για θεμελιώδη αρχή του προσφυγικού δικαίου που απαγορεύει στα κράτη να επιστρέφουν καθ' οιονδήποτε τρόπο πρόσφυγες σε χώρες ή εδάφη όπου η ζωή τους ή η ελευθερία τους απειλείται για έναν από τους λόγους φόβου δίωξης που ορίζονται στη Σύμβαση. Η αρχή της *μη επαναπροώθησης* είναι διεθνές εθιμικό δίκαιο και άρα δεσμεύει όλα τα κράτη ακόμα και όταν δεν είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του 1951.

Αρωγή και Βοήθεια

Είναι η βοήθεια που ικανοποιεί τις καθημερινές και προσωπικές ανάγκες διαβίωσης όσων υπάγονται στην προστασία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Περιλαμβάνει είδη διατροφής, ιατρικής περίθαλψης, ένδυσης, τη στέγαση, σπόρους και εργαλεία καθώς και την παροχή εγκαταστάσεων κοινής ωφελείας, όπως είναι σχολεία και δρόμοι. «Ανθρωπιστική» είναι η «βοήθεια» που παρέχουν οι ανθρωπιστικές οργανώσεις για ανθρωπιστικούς σκοπούς (δηλαδή μη πολιτικούς, μη εμπορικούς και μη στρατιωτικούς). Στην πρακτική της UNHCR η αρωγή υποστηρίζει και συμπληρώνει την επίτευξη των στόχων της προστασίας.

Άσυλο

Είναι η παροχή προστασίας από ένα κράτος στους ξένους που βρίσκονται στο έδαφός του και διαφεύγουν τη δίωξη ή σοβαρό κίνδυνο. Μεταξύ άλλων ο θεσμός του ασύλου περιλαμβάνει την αρχή της *μη επαναπροώθησης*, το δικαίωμα παραμονής στο έδαφος της χώρας ασύλου και τα ανθρωπιστικά κριτήρια μεταχείρισης.

Ασυνόδευτα παιδιά

Είναι τα παιδιά που δεν συνοδεύονται από τους γονείς τους ή άλλον υπεύθυνο για τη φροντίδα τους ενήλικα.

Ατζέντα για την Προστασία

Πρόκειται για πρόγραμμα δράσης για τη βελτίωση της προστασίας των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο σε παγκόσμιο επίπεδο, επί του οποίου συμφώνησαν η UNHCR και τα κράτη στο πλαίσιο τη Διαδικασίας Παγκόσμιων Διαβουλεύσεων. Την *Ατζέντα για την Προστασία* που καλωσόρισε η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ ενέκρινε η Εκτελεστική Επιτροπή τον Οκτώβριο του 2002.

Αυτάρκεια

Στο προσφυγικό πλαίσιο είναι η ικανότητα του αιτούντα άσυλο ή του πρόσφυγα να εξασφαλίζει τις ανάγκες διαβίωσής του και αυτές των εξαρτώμενων μελών της οικογένειάς του.

B

Βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος δίωξης

Πρόκειται για ένα από τα στοιχεία του ορισμού του πρόσφυγα, όπως αποτυπώνεται στη Σύμβαση του 1951. Η φράση αυτή περιλαμβάνει ένα υποκειμενικό στοιχείο (φόβος δίωξης) καθώς και ένα αντικειμενικό (ο φόβος πρέπει να στηρίζεται σε αντικειμενικά αιτιολογημένη βάση). Σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951 η δίωξη πρέπει να συνδέεται με έναν ή περισσότερους από τους πέντε λόγους που αναφέρονται στον ορισμό του πρόσφυγα: φυλή, θρησκεία, εθνικότητα, συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα και πολιτικές πεποιθήσεις.

Βία λόγω φύλου και γένους

Πρόκειται για ιδιαίτερη μορφή παραβίασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου που διαιωνίζει τα στερεότυπα για τους διαφορετικούς ρόλους των αντρών και των γυναικών στην κοινωνία.

Δ

Διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα

Πρόκειται για νομικές και διοικητικές διαδικασίες που εφαρμόζουν τα κράτη και / ή η UNHCR προκειμένου να καθορίσουν εάν κάποιος πρέπει να αναγνωριστεί πρόσφυγας κατά τα οριζόμενα στο εθνικό και διεθνές δίκαιο.

Διακήρυξη της Καρθαγένης για τους Πρόσφυγες

Είναι η Διακήρυξη που υιοθέτησε το 1984 συνέδριο εμπειρογνομόνων της Κεντρικής Αμερικής. Ο ορισμός του πρόσφυγα που περιλαμβάνει είναι ευρύτερος από αυτόν της Σύμβασης του 1951 και καλύπτει «... πρόσωπα που διέφυγαν από τη χώρα τους επειδή η ζωή τους, η ασφάλεια ή η ελευθερία τους απειλούνταν από γενικευμένη βία, εξωτερικές επιδρομές, εμφύλιες συγκρούσεις, μαζικές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή άλλες καταστάσεις που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη». Αν και η Διακήρυξη της Καρθαγένης δεν είναι συνθήκη οι διατάξεις της εφαρμόζονται σε όλη την Κεντρική Αμερική. Ο ορισμός της έννοιας του πρόσφυγα της Διακήρυξης της Καρθαγένης έχει ενσωματωθεί στη νομοθεσία όλων των κρατών της Κεντρικής Αμερικής και της Καραϊβικής και κάποιων κρατών της Λατινικής Αμερικής.

Διακυβερνητική οργάνωση

Πρόκειται για οργάνωση που αποτελείται από κράτη. Παραδείγματα διακυβερνητικών οργανώσεων είναι ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, η Αφρικανική Ένωση, ο Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών.

Διαρκείς λύσεις

Είναι κάθε μέσο με το οποίο η κατάσταση των προσφύγων επιλύεται ικανοποιητικά και οριστικά με τρόπο ώστε να ζουν φυσιολογικά. Οι τρεις διαρκείς λύσεις είναι ο εθελοντικός επαναπατρισμός, η τοπική ένταξη και η μετεγκατάσταση.

Διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο

Είναι το σύνολο του διεθνούς εθιμικού δικαίου και των διεθνών κειμένων που ρυθμίζουν τις καταστάσεις των διεθνών και μη διεθνών ένοπλων συγκρούσεων. Τα βασικά κείμενα του

διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου είναι οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 και τα δύο Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα τους του 1977. Σχεδόν όλες οι χώρες είναι συμβαλλόμενα μέρη στις Συμβάσεις της Γενεύης.

Διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου

Είναι το σύνολο των διεθνών κειμένων και του διεθνούς εθιμικού δικαίου που αναγνωρίζουν και προστατεύουν τα δικαιώματα του ανθρώπου. Τα σημαντικότερα κείμενα αποτελούν τη Διεθνή Χάρτα των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων και το Διεθνές Σύμφωνο Οικονομικών και Κοινωνικών Δικαιωμάτων. Το διεθνές προσφυγικό δίκαιο και το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου αλληλοσυμπληρώνονται.

Διεθνές εθιμικό δίκαιο

Πρόκειται για διεθνείς νομικούς κανόνες που αντλούν την ισχύ τους από τη συνεχή και επαναλαμβανόμενη πρακτική των κρατών και όχι από την αποτύπωσή τους σε μια συνθήκη ή άλλο νομικό κείμενο. Για να συμβάλλει η κρατική πρακτική στη δημιουργία του διεθνούς εθιμικού δικαίου πρέπει να εκφράζει νομική υποχρέωση (*opinio juris*).

Διεθνές προσφυγικό δίκαιο

Είναι το σύνολο του διεθνούς εθιμικού δικαίου και των διεθνών κειμένων που ορίζουν τα κριτήρια της προστασίας των προσφύγων. Ο ακρογωνιαίος λίθος του προσφυγικού δικαίου είναι η Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων.

Διεθνής προστασία

Είναι κάθε δράση που στοχεύει στη διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης και της απόλαυσης των δικαιωμάτων των γυναικών, των αντρών, των κοριτσιών και των αγοριών που υπάγονται στην προστασία της UNHCR, κατά τα οριζόμενα στα σχετικά κείμενα δικαίου (συμπεριλαμβανομένων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του διεθνούς προσφυγικού δικαίου).

Περιλαμβάνει παρεμβάσεις των κρατών ή της UNHCR για λογαριασμό των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων προκειμένου να διασφαλιστεί ο σεβασμός των δικαιωμάτων τους, η ασφάλεια τους και η ευημερία τους σύμφωνα με τα διεθνή κριτήρια. Στόχος αυτών των παρεμβάσεων είναι η διασφάλιση του σεβασμού της αρχής της *μη επαναπροώθησης*, της εισδοχής στη χώρα ασύλου, της πρόσβασης σε δίκαιες διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, των ανθρωπίνων κριτηρίων μεταχείρισης και η εφαρμογή διαρκών βιώσιμων λύσεων. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες είναι η μοναδική οργάνωση σε παγκόσμια επίπεδο που είναι αρμόδια για την προστασία των προσφύγων.

Δίωξη

Σκόπιμα η Σύμβαση του 1951 δεν ορίζει το περιεχόμενο της έννοιας της δίωξης, αφού πρόθεση των συντακτών της ήταν να ερμηνεύεται αυτός ο όρος με τρόπο επαρκώς ευέλικτο ώστε να καλύπτει τις μεταλλασσόμενες μορφές δίωξης. Υποδηλώνει τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή άλλες σοβαρές βλάβες ή κακομεταχείριση που συχνά, αλλά όχι πάντα, εμπεριέχουν το στοιχείο της επανάληψης ή της συστηματικότητας.

Δίωξη λόγω γένους

Πρόκειται για δίωξη που στοχεύει ή πλήττει δυσανάλογα ένα συγκεκριμένο γένος. Υπό συγκεκριμένες συνθήκες η δίωξη λόγω γένους υπάγεται στον ορισμό του πρόσφυγα.

Δυνατότητα εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής

Πρόκειται για καθορισμό μιας πραγματικής κατάστασης που σημαίνει ότι κάποιος που εγκαταλείπει την περιοχή της χώρας καταγωγής του όπου φοβάται τη δίωξη μπορεί να αναζητήσει προστασία και να προστατευθεί σε άλλη περιοχή αυτής της χώρας. Η έννοια αυτή εφαρμόζεται μόνο κατά τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα και εφαρμόζεται σε περιορισμένο αριθμό περιπτώσεων.

Ε

Εθελοντικός επαναπατρισμός

Είναι η επιστροφή στη χώρα καταγωγής που στηρίζεται στην ελεύθερη και ενημερωμένη απόφαση του πρόσφυγα. Ο εθελοντικός επαναπατρισμός είναι μια από τις τρεις διαρκείς βιώσιμες λύσεις. Μπορεί να είναι οργανωμένος (όταν πραγματοποιείται υπό την αιγίδα των ενδιαφερόμενων κυβερνήσεων και της UNHCR) ή αυθόρμητος (όταν οι πρόσφυγες επιστρέφουν με δική τους πρωτοβουλία με ελάχιστη εμπλοκή της UNHCR και των κυβερνήσεων).

Εκ πρώτης όψεως πρόσφυγες (Prima facie refugees)

Είναι τα πρόσωπα που αναγνωρίζονται πρόσφυγες από ένα κράτος ή την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες βάσει αντικειμενικών κριτηρίων που αφορούν στην κατάσταση που επικρατεί στη χώρα καταγωγής τους και δικαιολογούν την εφαρμογή του τεκμηρίου της συνδρομής των προϋποθέσεων υπαγωγής στον ισχύοντα ορισμό του πρόσφυγα.

Εκτελεστική Επιτροπή του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή (ExCom)

Πρόκειται για την Επιτροπή που είναι αρμόδια να συμβουλεύει τον Ύπατο Αρμοστή κατά την εκπλήρωση του έργου του. Αποτελείται από τους αντιπροσώπους 64 κρατών που επιδεικνύουν ενδιαφέρον για τα ζητήματα των προσφύγων. Τα υπόλοιπα κράτη καθώς και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις μπορούν να παρακολουθούν τις εργασίες της ως παρατηρητές.

Εντολή της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες

Είναι ο ρόλος και το έργο της UNHCR κατά τα οριζόμενα στο Καταστατικό της και στις μεταγενέστερες αποφάσεις που υιοθέτησαν η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ και το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο σε σχέση με τη Σύμβαση του 1951.

Επαναπροώθηση

Είναι η απομάκρυνση ενός προσώπου σε έδαφος όπου κινδυνεύει να διωχθεί ή να απομακρυνθεί περαιτέρω σε άλλο έδαφος όπου μπορεί να αντιμετωπίσει δίωξη. Σύμφωνα με το διεθνές προσφυγικό δίκαιο και το διεθνές εθιμικό δίκαιο η επαναπροώθηση επιτρέπεται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις.

Επανένταξη

Είναι η διαδικασία που επιτρέπει στους επαναπατριζόμενους πρόσφυγες να ανακτήσουν την προσωπική, κοινωνική, νομική και υλική ασφάλεια που είναι αναγκαία τη διαβίωσή τους, την υπόστασή τους και τη αξιοπρέπειά τους. Η επανένταξη οδηγεί συνήθως στην εξαφάνιση κάθε εμφανούς διάκρισης μεταξύ των επαναπατριζόμενων προσφύγων και των συμπατριωτών τους.

Επί τόπου πρόσφυγες

Είναι τα πρόσωπα που δεν ήσαν πρόσφυγες όταν εγκατέλειψαν τη χώρα καταγωγής τους, αλλά έγιναν μεταγενέστερα εξαιτίας περιστάσεων που προέκυψαν κατά την απουσία τους. Ο φόβος δίωξης των επί τόπου προσφύγων μπορεί να οφείλεται σε αλλαγές που επήλθαν στη χώρα καταγωγής τους, όπως είναι για παράδειγμα η ανατροπή του καθεστώτος με πραξικόπημα ή στις δραστηριότητες που ανέπτυξαν στη χώρα ασύλου.

Εσωτερικά εκτοπισμένοι

Είναι άνθρωποι ή ομάδα ανθρώπων που αναγκάστηκαν να διαφύγουν ή να εγκαταλείψουν τις πατρογονικές τους εστίες ή τον τόπο της συνήθους διαμονής τους, ιδίως εξαιτίας των ένοπλων συρράξεων, των καταστάσεων γενικευμένης βίας, των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή των φυσικών ή ανθρωπίνων καταστροφών ή για να αποφύγουν τις συνέπειές τους και οι οποίοι δεν διέσχισαν διεθνώς αναγνωρισμένα σύνορα (Από τις *Κατευθυντήριες Αρχές για τους Εσωτερικά Εκτοπισμένους*).

Εσωτερική εκτόπιση

Είναι η μη ηθελημένη μετακίνηση ανθρώπων στην επικράτεια της χώρας καταγωγής τους, που μπορεί να οφείλεται σε διάφορους λόγους συμπεριλαμβανομένων των ανθρωπίνων καταστροφών, των ενόπλων συγκρούσεων ή των καταστάσεων γενικευμένης βίας.

I

Ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, ως λόγος φόβου δίωξης

Είναι ένας από τους πέντε λόγους στον οποίο μπορεί να στηρίζεται η δίωξη κατά τα οριζόμενα στη Σύμβαση του 1951. Η ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα είναι ομάδα ανθρώπων που διακρίνονται από ένα κοινό χαρακτηριστικό (πλην του φόβου δίωξης) ή που θεωρούνται ομάδα από την κοινωνία. Συχνά το χαρακτηριστικό είναι εγγενές, ανεπίδεκτο αλλαγής ή θεμελιώδες για την ταυτότητα, τη συνείδηση ή την άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των μελών της.

Ιθαγένεια

Είναι η ιδιότητα του πολίτη μιας συγκεκριμένης χώρας.

K

Καταστατικό του Γραφείου του Ύπατου Αρμοστή του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες

Είναι το ιδρυτικό κείμενο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ του 1950 και ρυθμίζει την εντολή, τις λειτουργίες και τη δομή της οργάνωσης. Επίσης, ορίζει ποιος είναι πρόσφυγας στο πλαίσιο του έργου που

καλείται να εκπληρώσει η UNHCR. Οι αρμοδιότητες της Ύπατης Αρμοστείας διευρύνθηκαν με μεταγενέστερες αποφάσεις που υιοθέτησαν η Γενική Συνέλευση και το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο σε σχέση με τη Σύμβαση του 1951.

Κατευθυντήριες Αρχές για την Εσωτερική Εκτόπιση

Είναι μια σειρά αρχών που ορίζουν τα κριτήρια της προστασίας, την παροχή βοήθειας και τις λύσεις για την κατάσταση των εσωτερικά εκτοπισμένων. Εκδόθηκαν το 1998 από τον Ειδικό Απεσταλμένο του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ για τους Εσωτερικά Εκτοπισμένους. Στηρίζονται στο δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου, στο ανθρωπιστικό δίκαιο και, ανάλογα με την περίπτωση, στο προσφυγικό δίκαιο. Παρέχουν οδηγίες στα κράτη καθώς και στους διακυβερνητικούς οργανισμούς και στις μη κυβερνητικές οργανώσεις που ασχολούνται με θέματα εσωτερικά εκτοπισμένων.

Κοινωνική ομάδα

Βλέπε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα

Κράτηση

Είναι η στέρηση της προσωπικής ελευθερίας, που συνήθως επιβάλλεται με εξαναγκαστικό περιορισμό.

Κριτήρια μεταχείρισης

Είναι τα κριτήρια που απορρέουν από τη Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων και άλλα διεθνή κείμενα που ορίζουν τις παραμέτρους της μεταχείρισης των προσφύγων. Ανάλογα με τα δικαιώματα η Σύμβαση του 1951 προβλέπει διάφορα κριτήρια μεταχείρισης: μεταχείριση όχι λιγότερο ευνοϊκή από αυτή που γενικά επιφυλάσσεται στους αλλοδαπούς σε παρόμοιες συνθήκες, την πλέον ευνοϊκή μεταχείριση που επιφυλάσσεται στους πολίτες της χώρας ασύλου υπό τις ίδιες συνθήκες, μεταχείριση όμοια με αυτή που επιφυλάσσεται στους πολίτες της χώρας ασύλου και μεταχείριση κατά το δυνατόν ευνοϊκή.

Λ

Λόγοι φόβου δίωξης κατά τη Σύμβαση

Προϋπόθεση εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα στη Σύμβαση του 1951 είναι να συνδέεται η δίωξη με έναν ή περισσότερους από τους εξής πέντε λόγους: φυλή, θρησκεία, εθνικότητα, συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή πολιτικές πεποιθήσεις.

Λύσεις προστασίας σε βάση ομαδική

Είναι οι προσεγγίσεις με τις οποίες οι ανάγκες προστασίας και αρωγής των προσφύγων ικανοποιούνται πριν να καθοριστεί σε εξατομικευμένη βάση αν πληρούν τις προϋποθέσεις υπαγωγής στο καθεστώς του πρόσφυγα. Είναι κατάλληλες όταν οι αιτούντες άσυλο εισρέουν μαζικά στη χώρα ασύλου, οπότε είναι ανέφικτη ή περιττή (αφού είναι συχνά προφανείς οι λόγοι της εξορίας τους) η εφαρμογή των εξατομικευμένων διαδικασιών καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Οι δύο βασικές προσεγγίσεις είναι η εκ πρώτης όψεως αναγνώριση (*prima facie*) του καθεστώτος του πρόσφυγα και η προσωρινή προστασία.

Μ

Μετανάστες

Είναι οι άνθρωποι που εγκαταλείπουν τη χώρα καταγωγής τους, μεταξύ των οποίων και οι πρόσφυγες, που σε αντίθεση με τους μετανάστες δεν αναχωρούν από την πατρίδα τους από επιλογή. Δεν δικαιούνται τα οφέλη της διεθνούς προστασίας οι μετανάστες, δηλαδή όσοι μετακινούνται για οικονομικούς ή οικογενειακούς λόγους, που δεν πληρούν τα κριτήρια υπαγωγής στο καθεστώς του πρόσφυγα.

Μετεγκατάσταση

Είναι η μετακίνηση των προσφύγων από τη χώρα στην οποία αναζήτησαν προστασία σε μια άλλη χώρα που συμφωνεί για τη μόνιμη εγκατάστασή τους παρέχοντάς τους συνθήκες άσυλο ή δικαιώματα επί μακρό διαμένοντος κατοίκου και σε πολλές περιπτώσεις τη δυνατότητα απόκτησης της ιθαγένειας με πολιτογράφηση. Υπ' αυτές τις συνθήκες η μετεγκατάσταση είναι διαρκής βιώσιμη λύση καθώς και εργαλείο προστασίας των προσφύγων. Επιπλέον, αποτελεί από παράδειγμα της κατανομής βαρών και ευθυνών σε διεθνές επίπεδο.

Μη κρατικοί φορείς δίωξης

Είναι άνθρωποι ή οργανώσεις που δεν ελέγχονται από την κυβέρνηση και φέρουν την ευθύνη πράξεων ή απειλών δίωξης. Συνιστά δίωξη κατά τη Σύμβαση του 1951 η προαναφερόμενη συμπεριφορά την οποία η κυβέρνηση διευκολύνει, ενθαρρύνει ή ανέχεται ή δεν μπορεί ούτε επιθυμεί να αποτρέψει παρέχοντας αποτελεσματική προστασία στους πολίτες.

Μη κυβερνητική οργάνωση

Είναι η λειτουργικά ανεξάρτητη οργάνωση που δεν αντιπροσωπεύει κάποιο κράτος. Ο όρος αυτός αφορά βασικά τις οργανώσεις που παρέχουν ανθρωπιστική βοήθεια και δραστηριοποιούνται σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Πολλές από αυτές υλοποιούν προγράμματα για τους πρόσφυγες σε συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Ο

Οικογενειακή επανένωση

Είναι κάθε διαδικασία με την οποία συνενώνονται τα στενά μέλη της οικογένειας. Εκφράζει το σεβασμό στο θεσμό της οικογένειας ως φυσικού και θεμελιώδους κυττάρου της κοινωνίας. Έχει ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο των διαρκών βιώσιμων λύσεων γενικά και της μετεγκατάστασης ειδικότερα.

Π

Παγκόσμιες Διαβουλεύσεις για τη Διεθνή Προστασία

Πρόκειται για πρωτοβουλία που ανέλαβε η UNHCR στα τέλη του 2000 για να ενισχύσει το πλαίσιο προστασίας των προσφύγων επαναβεβαιώνοντας τα θεμελιώδη συστατικά στοιχεία του, διευκρινίζοντας τις αμφισβητούμενες έννοιες και αναπτύσσοντας περαιτέρω επιχειρησιακές προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων. Στις

διαβουλεύσεις συμμετείχαν η UNHCR, τα κράτη, οι διεθνείς οργανισμοί, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις και οι πρόσφυγες. Με τη λήξη των εργασιών υιοθετήθηκε η Υπουργική Διακήρυξη του 2001 και η *Ατζέντα για την Προστασία*.

Παιδιά

Είναι τα πρόσωπα που δεν έχουν ενηλικιωθεί και άρα δεν είναι ανεξάρτητα και πλήρως ικανά για δικαιοπραξία. Ο όρος περιλαμβάνει και τους εφήβους. Σύμφωνα με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού «παιδί» θεωρείται κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των 18 ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία. Στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού «παιδί» σημαίνει τον «ανήλικο».

Παιδιά χωρισμένα από τους γονείς τους

Είναι τα παιδιά που φροντίζουν ενήλικες ελλείψει των γονέων τους ή του υπεύθυνου για τη φροντίδα τους ενήλικα.

Περιφερειακά νομικά κείμενα

Είναι τα διεθνή νομικά κείμενα που ρυθμίζουν το καθεστώς των προσφύγων και έχουν υιοθετηθεί από κράτη ή διακυβερνητικές οργανώσεις στο πλαίσιο συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής ή υπο-περιοχής. Συμπληρώνουν τη Σύμβαση του 1951 και αντανακλούν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα των προσφυγικών ζητημάτων σε συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή. Αξιοσημείωτα παραδείγματα περιφερειακών κειμένων είναι η Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας για τα Ζητήματα των Προσφύγων και η Διακήρυξη της Καρθαγένης.

Πολίτης

Είναι κάθε πρόσωπο που αναγνωρίζεται ότι έχει νομικό δεσμό με μια χώρα σύμφωνα με την εθνική της νομοθεσία. Κάποιες χώρες αποκαλούν αυτόν το δεσμό «εθνικότητα» ενώ άλλες «ιθαγένεια».

Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής για τη Διεθνή Προστασία

Είναι επίσημα κείμενα που αποτυπώνουν τα αποτελέσματα των ετήσιων αποφάσεων της Εκτελεστικής Επιτροπής για τα ζητήματα της διεθνούς προστασίας. Συμβάλλουν στην ανάπτυξη αρχών και κριτηρίων για την προστασία των προσφύγων και άλλων προσώπων που υπάγονται στην προστασία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Πρόσφυγας

Είναι κάθε πρόσωπο που πληροί τα κριτήρια υπαγωγής στον ισχύοντα ορισμό του πρόσφυγα, κατά τα οριζόμενα στα διεθνή ή περιφερειακά κείμενα για το καθεστώς του πρόσφυγα, στο Καταστατικό της UNHCR και/ή στην εθνική νομοθεσία.

Πρόσφυγες εντολής

Είναι τα πρόσωπα που χαρακτηρίζονται πρόσφυγες από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες σύμφωνα με το Καταστατικό της και τις σχετικές αποφάσεις που έχουν υιοθετήσει η Γενική Συνέλευση και το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του ΟΗΕ σε σχέση με τη Σύμβαση του 1951. Το καθεστώς του πρόσφυγα εντολής έχει ιδιαίτερη σημασία στα

κράτη που δεν είναι συμβαλλόμενα στη Σύμβαση του 1951 ή στο Πρωτόκολλο του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων.

Πρόσφυγες της Σύμβασης

Είναι τα πρόσωπα που αναγνωρίζονται πρόσφυγες από τα κράτη όταν πληρούν τις προϋποθέσεις υπαγωγής στο άρθρο 1 της Σύμβασης του 1951. Κατά τα οριζόμενα σ' αυτή τη Σύμβαση απολαμβάνουν διάφορα δικαιώματα.

Προσφυγικό δίκαιο

Βλέπε διεθνές προσφυγικό δίκαιο

Πρόσωπα που υπάγονται στην προστασία της UNHCR

Πρόκειται για γενικό όρο που υποδηλώνει τα πρόσωπα των οποίων η προστασία και οι ανάγκες αρωγής ενδιαφέρουν την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Περιλαμβάνει τους πρόσφυγες της Σύμβασης του 1951 και άλλων περιφερειακών κειμένων, τους επαναπατριζόμενους, τους ανιθαγενείς και, σε μερικές καταστάσεις, τους εσωτερικά εκτοπισμένους και όσους απειλούνται με εκτόπιση. Η δράση της UNHCR για όσους υπάγονται στην προστασία της χωρίς να είναι πρόσφυγες νομιμοποιείται με τις αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

Προσωρινή προστασία

Είναι ρύθμιση ή μηχανισμός που έχουν αναπτύξει τα κράτη για να παρέχουν προστασία σε προσωρινή βάση σε όσους εισρέουν μαζικά στο έδαφός τους διαφεύγοντας εμπόλεμες καταστάσεις ή καταστάσεις γενικευμένης βίας. Η προστασία αυτής της μορφής δεν προϋποθέτει τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα. Η προσωρινή προστασία έχει εφαρμοσθεί κυρίως από τα βιομηχανικά κράτη.

Βλέπε λύσεις προστασίας σε ομαδική βάση.

P

Ρήτρες αποκλεισμού

Είναι νομικές διατάξεις που εξαιρούν από τη διεθνή προστασία όσους πληρούν τις προϋποθέσεις αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα. Στη Σύμβαση του 1951 οι ρήτρες αποκλεισμού αποτυπώνονται στα άρθρα 1 (Δ), 1 (Ε) και 1 (ΣΤ) και εφαρμόζονται στις ακόλουθες κατηγορίες προσώπων: σε όσους απολαμβάνουν την προστασία ή τη συνδρομή που παρέχουν οργανώσεις του ΟΗΕ πλην της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, σε όσους αναγνωρίζονται από τις αρχές της χώρας όπου έχουν εγκατασταθεί ότι έχουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που είναι συναφή με την απόκτηση της υπηκοότητας αυτής της χώρας και σε όσους πιστεύεται για σοβαρούς λόγους ότι έχουν διαπράξει έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας ή σοβαρό μη πολιτικό αδίκημα ή ότι έχουν ενεργήσει παραβιάζοντας τους σκοπούς και τις αρχές του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

Ρήτρες παύσης

Είναι νομικές διατάξεις που ορίζουν τις προϋποθέσεις παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα επειδή η σχετική προστασία δεν είναι πλέον αναγκαία ούτε δικαιολογείται. Αποτυπώνονται στο άρθρο 1 (Γ) της Σύμβασης του 1951 και στο άρθρο 1 (4) της Σύμβασης του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας για τα Ζητήματα των Προσφύγων.

Σ

Σύμβαση + (Convention Plus)

Είναι η πρωτοβουλία που ανέλαβε ο Ύπατος Αρμοστής του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες με στόχο τη βελτίωση της προστασίας των προσφύγων σε παγκόσμιο επίπεδο και τη διευκόλυνση της επίλυσης των προσφυγικών προβλημάτων με ειδικές πολυμερείς συμφωνίες για θέματα όπως είναι οι δευτερογενείς μετακινήσεις, η μετεγκατάσταση και η σχέση βοήθειας και ανάπτυξης.

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Υιοθετήθηκε το 1989 και θέτει σφαιρικά κριτήρια για την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών. Στηρίζεται σε τέσσερις κατευθυντήριες αρχές, μια από τις οποίες είναι η απαγόρευση των διακρίσεων κατά την εφαρμογή των κριτηρίων προστασίας των παιδιών. Κατά συνέπεια, τα παιδιά πρόσφυγες υπάγονται πλήρως στο πεδίο εφαρμογής της. Οι άλλες κατευθυντήριες αρχές είναι η αρχή του συμφέροντος του παιδιού, το δικαίωμα στη ζωή, στην επιβίωση και στην ανάπτυξη και το δικαίωμα στη συμμετοχή.

Σύμβαση για την Εξάλειψη της Ανιθαγένειας

Πρόκειται για συνθήκη η οποία ορίζει για την κτήση της ιθαγένειας όσων διαφορετικά θα ήσαν ανιθαγενείς και οι οποίοι έχουν ιδιαίτερο δεσμό με το κράτος διαμονής επειδή γεννήθηκαν σ' αυτό ή επειδή κατάγονται από πολίτη αυτού του κράτους. Η Σύμβαση ορίζει για την διατήρηση της ιθαγένειας όσων θα ήσαν ανιθαγενείς εάν έχαναν την ιθαγένεια του κράτους. Στην Ύπατη Αρμοστεία έχει ανατεθεί η ειδική εντολή που προβλέπει το άρθρο 11 της Σύμβασης.

Σύμβαση για το Καθεστώς των Ανιθαγενών

Σύμβαση που ορίζει την έννοια του ανιθαγενούς και προβλέπει το πλαίσιο των δικαιωμάτων που απολαμβάνουν οι ανιθαγενείς στις χώρες όπου διαμένουν νόμιμα.

Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων

Πρόκειται για τη Σύμβαση που ορίζει το παγκόσμιας εφαρμογής πλαίσιο προστασίας των προσφύγων. Το άρθρο 1 της Σύμβασης περιορίζει το πεδίο εφαρμογής της σε «γεγονότα που έλαβαν χώρα πριν την 1.1.1951» αλλά ο περιορισμός αυτός καταργήθηκε με το Πρωτόκολλο του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων. Τον Οκτώβριο του 2004 ήσαν 145 τα συμβαλλόμενα κράτη στη Σύμβαση του 1951 και / ή στο Πρωτόκολλο του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων.

Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας για τα Ειδικά Θέματα των Προβλημάτων των Προσφύγων στην Αφρική

Είναι περιφερειακό κείμενο που συμπληρώνει τη Σύμβαση του 1951 και περιλαμβάνει ευρύτερο ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα. Υιοθετήθηκε το 1969 από τον Οργανισμό Αφρικανικής Ενότητας και προβλέπει ότι ο όρος «πρόσφυγας εφαρμόζεται σε όσους διαφεύγουν την εξωτερική επιδρομή, κατοχή, τη ξένη κυριαρχία, γεγονότα που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη είτε σε τμήματα είτε σε ολόκληρη τη χώρα καταγωγής». Ο Οργανισμός Αφρικανικής Ενότητας έχει μετονομαστεί Αφρικανική Ένωση.

Συμπληρωματική προστασία

Είναι η επίσημη άδεια διαμονής που προβλέπει η εθνική νομοθεσία ή πρακτική και χορηγείται σε όσους έχουν ανάγκη διεθνή τη προστασία ακόμα και όταν δεν πληρούνται στο πρόσωπό τους οι προϋποθέσεις του καθεστώτος του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951.

Συνθήκη

Επίσημη συμφωνία, κυρίως μεταξύ κρατών, που ιδρύει για τα μέρη της δεσμευτικές νομικές υποχρεώσεις. Οι συνθήκες είναι μια από τις βασικές πηγές του διεθνούς δικαίου.

Τ

Τοπική ένταξη

Διαρκής βιώσιμη λύση του προσφυγικού προβλήματος που συνίσταται στην οριστική εγκατάσταση των προσφύγων στη χώρα όπου ζήτησαν άσυλο.

Υ

Υπήκοος

Βλέπε πολίτης.

Υποχρεώσεις των προσφύγων

Οι υποχρεώσεις που πρέπει να εκπληρώνουν οι πρόσφυγες στη χώρα ασύλου. Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Σύμβασης του 1951 οι πρόσφυγες πρέπει να συμμορφώνονται με τους νόμους και τους κανονισμούς της χώρας όπου διαμένουν. Ειδικότερα, οι πρόσφυγες πρέπει να απέχουν από πράξεις που θέτουν σε κίνδυνο την ασφάλεια ή τη δημόσια τάξη των κοινοτήτων ή των χωρών ασύλου.

Χ

Χώρα μετεγκατάστασης

Είναι η χώρα που προσφέρει στους πρόσφυγες την ευκαιρία μόνιμης εγκατάστασης. Μπορεί να είναι άλλη από τη χώρα καταγωγής ή τη χώρα που καθόρισε πρώτη το καθεστώς του πρόσφυγα.